

RUDOLF
STEINER

**ESOTE
RISKE**

KARMA

ANDEN BIND, FØRSTE DEL

*9 foredrag holdt i Dornach
6. april 11. maj 1924*

INDHOLDSFORTEGNELSE

1	Indhold 1-9 Kort.....	2
2	Første Foredrag.....	3
3	Andet Foredrag.....	8
4	Tredje Foredrag.....	15
5	Fjerde Foredrag.....	23
6	Femte Foredrag.....	29
7	Sjette Foredrag.....	35
8	Syvende Foredrag.....	41
9	Ottende Foredrag	48
10	Niende Foredrag.....	55
11	ANDEN BIND, ANDEN DEL.....	63
12	Indhold 10-17 Kort.....	63
13	Tiende Foredrag.....	64
14	Elvte Foredrag.....	71
15	Tolvte Foredrag.....	78
16	Trettende Foredrag.....	83
17	Fjortende Foredrag.....	89
18	Femtende Foredrag.....	94
19	Sekstende Foredrag.....	101
20	Syttende Foredrag.....	106

Karmiske betragtninger med henblik på menneskehedens historiske udvikling

Indhold 1-9 Kort

I. foredrag, 6. april 1924

Bacon af Verulam og Amos Comenius. Marx og Engels. Otto Hausner.

2. foredrag, 12. april 1924

Det esoteriske træk i den nuværende antroposofiske bevægelse. Karmisk forbundne sjæles samvirke i den førjordiske tilværelse. Virkningen af Bacons impulser hos Leopold von Ranke og af Comenius' impulser hos Schlosser. Virkningen fra den ene inkarnation over i den anden. Conrad Ferdinand Meyer.

3. foredrag, 23. april 1924

Menneskehedens historiske liv må bringes i forbindelse med betragtningen af selve mennesket. Tidligere epoker føres af mennesket selv over i senere epoker. Pestalozzi, Conrad Ferdinand Meyer, Emerson, Herman Grimm.

4. foredrag, 26. april 1924

Hvorledes forholder det sig med tidligere indviedes reinkarnation? Forskelle i de på hinanden følgende jordeliv, nødvendigheden af at tilpasse sig de nye civilisations og legemsforhold. Den tidligere viden bliver begravet, men går ikke tabt; den kommer igen til syne på en anden måde. De forasiatiske mysterier i de første kristne århundreder. Den gamle initiationsvisdom fra tidligere jordeliv tilskynder nu til digterisk, kunstnerisk skaben. Ibsen, Frank Wedekind, H. 51derlin, Hamerling.

5. foredrag, 27. april 1924

Det forunderlige i dagliglivet. Prægning af menneskets karakter ud fra historiske begivenheder, der bliver til sjæleimpulser i de følgende jordeliv. Kronprins Rudolf Godt og ondt i lyset af karma. Skæbnespørgsmålet som moralsk oplevelse hos mennesket. Betydning af tempelarkitekturen, af kultus og den i billeder forløbende meditation: Fordybet erkendelse af det indre og helbredelse af sanserne. Goetheanum-bygningen var en opdragelse til karmisk skuen. Karmiske betragtninger af det individuelle menneskeliv

6. foredrag, 4. maj 1924

Gennem objektiv karmabetragtning strømmer der levende følelse ind i vor sjæl. Mange mennesker mangler evnen til at rive sig løs fra sig selv og til at hengive sig til noget andet; øget egoisme er en fare for den åndelige stræben. Karmisk udligning gennem karmisk forbundne menneskers liv med hinanden i tiden mellem død og ny fødsel; man går ud af sig selv og ind i den anden. Karma kaster sine skygger eller sit lys forud. Praktiske karmaøvelser gennem bortskaffelse af det synlige menneske, således at Saturn**SOLE**Sol og måneimpulserne kommer til syne bagved det.

7. foredrag, 9. maj 1924

Sjælens indre aktiviteter for at lære at skue karma. Begyndelsen på erkendelsesvejen er at opnå et rigtigt synspunkt, idet man gennemtrænger sig med de visdomsfyldte fænomener i verden. Derefter drejer det sig kun om at vente. Ved energisk at hæve det oplevede op i bevidstheden opnår man en udformning af billedet i den ydre æter gennem astrallegemet. Senere bliver de således substansfyldte billeder udarbejdet af æterlegemet, derefter af det fysiske legeme. Åndelig anstrengelse gennem sjælelig aktivitet, såvel som hovedets og hjertets rolige ligevægt, er nødvendige for viljens forvar**de til**ng til klarsynet skuen.

8. foredrag, 10. maj 1924

Karmiske betragtninger i forbindelse med menneskets ydre udformning, fysiognomi og minespil. Materien er det sæleligt-åndeliges ydre åbenbaring; menneskets form og dets bevægelsesmuligheder er et billede af den åndelige verden. Hovedet, det rytmiske system og stofskifte-lemmesystemet indenfor den karmiske udviklingsstrøm.

9. foredrag, 11. maj 1924

Lovmæssige sammenhænge i den indre konfiguration i karmas dannelse og den etiske og åndelige side heraf i menneskets liv. Sammenhæng mellem karmas dannelse og menneskehedens urlærere, der er de nuværende månebeboere. De negative billeder af menneskenes handlinger. Livet i s æle9 i

Verdenen under tilbagevandringen gennem de tidligere nætter under jordelivet. De oplevede billeder i månevæsenernes region er mere intense end oplevelserne på Jorden, fordi de bliver indpræget i verdenssubstansen. Genfindelse af urvisdommen. Læsning i verdensskriften ved hjælp af Aristoteles' ti begreber. Betragtningen af urbilledet for Strader-skikkelsen og Jacob Froschammer under tilbagevandringen efter døden. Radikale forandringer efter døden under indflydelse af disse fra det jordiske så grundforskellige kraft. Kim til karma, de negative billeder, der er indpræget i verdensæteren, bliver ved tilbagekomsten optaget i jordviljen.

Første Foredrag

Dornach, 6. april 1924

Jeg vil nu fortsætte karmabetragtningerne, som jeg i den sidste tid har holdt foredrag om her. Jeg har vist Dem, hvorledes menneskenes sjælelige impulser op gennem historien forplanter sig fra det ene jordeliv til det andet, således at det, menneskene selv bringer med sig, stadig føres fra en tidligere epoke over i en senere.

En sådan tanke bør ikke blot teoretisk gå op for os, men bør gribe vort følelsesliv, hele vor sjæl og vort hjerte. Vi skal føle, at ligesom vi er her nu, har vi i grunden været her mange gange før i jordtilværelsen. Og hver gang vi var her, har vi optaget tidens civilisation i vore sjæle. Vi har forbundet vore sjæle med det, og vi har, efter at vi mellem døden og en ny fødsel har gennemarbejdet det ud fra et åndeligt synspunkt, altid ført det over i den næste inkarnation, og det er egentlig først, når vi ser tilbage på den måde, at vi rigtigt føler os forbundet med hele menneskeheden. For at vi nu kan komme til at føle dette, for at vi i de følgende foredrag mere kan gå over til det, som — man kunne vel sige — helt intimt angår os selv og fortæller os noget om den måde, på hvilken man stilles ind i karmiske sammenhænge, var det nødvendigt at bringe konkrete eksempler. Og jeg forsøgte gennem sådanne konkrete eksempler at vise, hvorledes det, en eller anden personlighed i forgangne tider har oplevet og gennemarbejdet, er forblevet virksomt til ind i nutiden, netop fordi det hørte med til karma.

Jeg har f.eks. henvist til Harun al Raschid, og hvordan denne Muhammeds mærkelige efterfølger i det 8. og 9. århundrede efter Kristus stod i midtpunktet af et vidunderligt kulturliv, der langt overgik alt, hvad der på samme tid fandtes i Europa. Thi det, der fandtes på samme tid i Europa, var egentlig en primitiv kultur.

Mens Karl den Store herskede i Europa, samledes ved Harun al Raschids hof i Orienten alt, hvad overhovedet tænkes kunne af asiatisk, fra Europa befrugtet civilisationsliv, blomsten af det den græske kultur og de gamle orientalske kulturer havde frembragt på alle livets områder. Arkitektur, astronomi, sådan som den dengang dyrkedes, filosofi, mystik, kunst, geografi, digtning, altsam men blomstrede det ved Harun al Raschids hof.

Og Harun al Raschid samlede i virkeligheden de bedste af dem omkring sig, der på den tid betød noget i Asien. For en stor del var det mennesker, som havde! deres dannelse indenfor initiations-skolerne. I sine omgivelser havde Harun al Raschid en personlighed — og jeg vil kun nævne denne ene personlighed — som på den tid — vi befinder os jo også for Orientens vedkommende allerede i middelalderen — var i stand til på mere intellektuel vis at optage det, der af vidunderligt åndelig værdi fra tidligere tid førtes over til det, der dengang var nyere tid. En personlighed, som i langt ældre tid selv var gået gennem initiationen, levede dengang ved Harun al Raschids hof.

Jeg har jo fortalt Dem, hvordan det meget vel kan være tilfældet, at en eller anden person, som i en bestemt tidsalder er indviet, ikke, når han igen inkarneres, fremstår som indviet, fordi han jo må tage til takke med det legeme og med den opdragelse, som så står til rådighed, til trods for at han bærer alt det i sin sjæl, som han har skuet i sit liv som indviet.

Hos Garibaldi har vi jo set, hvordan han udlevede alt det, han var som tidligere irsk indviet ved, at han som en viljens visionær hengav sig til sin umiddelbare samtids forhold. Men erkendes kan det, at Garibaldi, idet han går ind i de forhold, der omgiver ham, alligevel bærer

andre impulser i sig, end dem et ganske almindeligt menneske havde kunnet optage fra sine omgivelser og sin opdragelse. I Garibaldi virkede netop den impuls, der stammede fra hans irske indvielse. Kun var den skjult, og sandsynligvis ville alt det, han bar i sin sjæl fra sin irske indvielse, pludselig være vældet frem i form af imaginationer, hvis han var blevet ramt af et eller andet særligt skæbneslag, eller havde oplevet noget, der lå udenfor rammerne af det, der ellers kunne opleves på den tid.

Og sådan har det altid været lige til vore dage. En person kan i en bestemt epoke være indviet, men netop fordi han i en senere epoke må benytte et legeme, der ikke optager det, sjælen indeholder, fremtræder den pågældende i denne tidsalder ikke som indviet, men indvielsesimpulsen lever i hans handlinger eller i andre forhold. Og således levede også ved Harun al Raschids hof en personlighed, der engang havde været højt indviet. Denne personlighed var, til trods for at han ikke på synlig måde udadtil kunne overføre indholdet af den tidligere indvielse til Harun al Raschids tid, alligevel en strålende personlighed indenfor det 8., 9. århundredes orientalske kultur. Han var faktisk den, der organiserede alt, hvad der var af kunst og videnskab ved Harun al Raschids hof.

Nu har vi jo allerede talt om, hvilken vej Harun al Raschids individualitet i tidens løb slog ind på. Da han var gået gennem dødens port, forblev trangen til at komme videre mod vest i ham — til med sin egen sjæl at bære det, der som arabisme bredte sig vestpå, videre mod vest. Så blev da Harun al Raschid, der kunne overskue de forskellige orientalske kunstarter og videnskabsgrene i deres helhed, genfødt som den berømte Francis Bacon af Verulam, organisator og reformator af det nyere filosofiske og videnskabelige åndsliv. Hos Bacon ser vi atter dét komme for dagen — men omsat for vesten — som Harun al Raschid i en vis forstand så sig omgivet af.

Prøv engang at følge den vej, Harun al Raschid tilbagelagde fra Bagdad, fra den asiatiske hjemstavn til England. Fra England bredte det, som Bacon havde tænkt sig angående en organisering af videnskaberne, sig ud over Europa med større styrke og mere intenst, end man i almindelighed antager det.

Nu kan man jo godt sige, at disse to personer Harun al Raschid og hans store rådgiver, den fremragende person, som tidligere havde været en højt indviet, skiltes, men i grunden skiltes de til et videre fælles virke, efter at de var gået gennem dødens port. Harun al Raschid selv, der havde levet i fyrstelig pragt, valgte, som jeg har vist Dem, vejen til England, for som Bacon af Verulam at gøre sin indsats på videnskabens område. Den anden sjæl, rådgiverens, valgte vejen herover (se grøn pil) for i Mitteleuropa at mødes med det, der udgik fra Bacon. Selv om tidsaldrene ikke helt falder sammen, har det ikke så meget at sige, for det betyder ikke så meget angående det, som selve tiden ikke er af afgørende betydning for, og mangt og meget, der ligger århundreder imellem, virker ofte sammen i senere civilisation.

Harun al Raschids rådgiver valgte i sit liv mellem døden og en fly fødsel vejen gennem det østlige Europa til Mellemeuropa. Han genføddes som Amos Comenius i Mellemeuropa, ind i det mellemeuropæiske åndsliv.

Vi har nu i historiens gang det store, mærkelige og betydningsfulde skuespil, at Harun al Raschid udvikler sig for fra vest til øst at indlede en kulturstrømning, der er abstrakt, ydresanselig, mens Amos Comeniusovre fra øst har udfoldet sin virksomhed i Siebenbürgen, i det nuværende Tjekkosllovakiet, til ind i Tyskland, for derpå at blive landsforvist til Holland. Den, der følger Amos Comenius' liv, vil se, at han som reformator af den dengang nyere pædagogik og som forfatter af den såkaldte »Pansophia« har bragt alt der over, som han ved Harun al Raschids hof udfoldede på baggrund af en tidligere indvielse.

På samme tid, som den berømte mähriske brødreorden blev grundlagt, da rosenkreuzervæsenet allerede havde virket i nogle århundreder, da »Det kymriske Bryllup« og »Reformationen af hele Verden« af Valentin Andreae udkom, bragte også Amos Comenius, det 17. århundredes store betydende ånd, til skyndet fra samme kilde, sine impulser ind i alt det, der så dagens lys.

De ser således tre på hinanden følgende betydningsfulde jordeliv — og af betydningsfulde jordeliv kan man også studere de mindre betydende og nå frem til forståelse af sin egen

karma. — De ser altså disse tre betydningsfulde inkarnationer ligge bag hinanden: Først dybt inde i Asien den samme individualitet, der så senere viser sig som Amos Comenius, i færd med på et gammelt mysteriested at tilegne sig det urgamle Asiens hele visdom. Og han bærer den over til den næste inkarnation, i hvilken han lever ved Harun al Raschids hof og her udvikler han sig til en glimrende organisator af alt, hvad der blomstrer og trives under Harun al Raschids varetægt og beskyttelse. Og han kommer så igen til syne for at komme Bacon, den reinkarnerede Harun al Raschid, i møde; han mødes på ny med ham med henblik på at lade det, de begge har til opgave, strømme ind i den europæiske civilisation.

Hvad jeg her fortæller, er faktisk af stor betydning. Gå engang de breve efter, der blev skrevet, og som, naturligvis langt mere besværligt end tilfældet er med breve i vore dage, fandt vejen fra baconianere eller folk, der på en eller anden måde stod Baconkulturen nær, og som blev udvekslet med tilhængere af Comenius skolen, af Comenius-visdommen. Så kan De i skrivelser og svar skrivelser se det, jeg her med et par streger har ridset op for Dem på tavlen.

Det, der som breve blev skrevet fra vest til øst og fra øst til vest, var den levende sammenstrømning af to sjæle, der mødtes på denne måde, efter at de havde lagt grunden til dette møde, den gang de sammen virkede derovre i Orienten i det 8., 9. århundrede, og så atter forenedes i en modsætningsfyldt og dog harmonisk samvirkende gerning.

Man kan studere historie på denne måde og således se levende menneskekræfter virke ind i den! Eller lad os tage et andet tilfælde. Det hændte, at mit blik på grund af ganske særlige omstændigheder så at sige faldt på visse begivenheder, der udspillede sig i det, vi i dag vil kalde det nordøst lige Frankrig — som også udspillede sig i det 8., 9. århundrede, men på et noget senere tidspunkt end det, jeg lige har omtalt. Det var ganske særlige begivenheder, der tildrog sig der. Dette var jo en tid, hvor de store statsdannelser endnu ikke var kommet i stand, og hvor det, der skete, mere foregik indenfor snævrere kredse.

En personlighed med en energisk karakter havde engang en stor ejendom netop i det område, vi i dag ville kalde det nordøstlige Frankrig. Denne mand forvaltede ejendommen med udpræget ordenssans, ja, på en for den daværende tid usædvanlig systematisk måde. Han vidste, hvad han ville og var i øvrigt en mærkværdig blanding af et målbevidst menneske og en eventyrernatur. Således foretog han med større eller mindre held små krigstogter sammen med folk, der havde sluttet sig til ham som soldater, sådan som det dengang var almindeligt. Det var små hære afdelinger, som man drog ud på røvertogter med.

Med en sådan skare krigere drog den omtalte person fra Nordfrankrig af sted, og det skete så, at en anden person, der i mindre grad var eventyrer end den første, men til gengæld meget energisk, under godsejerens fravær satte sig i besiddelse af hele ejendommen med alt, hvad der hørte til den. Det lyder i dag ret utroligt, men dengang kunne sådan noget ske. Da den oprindelige ejer, som var ungarl, kom tilbage, opdagede han, at der sad en ny ejer på hans tidligere gods, og forholdene udviklede sig nu sådan, at han faktisk ikke kunne hævde sig overfor den nye ejer, som var mægtigere, havde flere mænd og flere krigere. Han kunne ikke klare sig mod ham.

Nu var det ikke dengang sådan, at man, hvis man ikke havde held med sig hjemme, straks drog ud til andre egne. Nok var denne personlighed en eventyrer, men han kunne dog ikke lige straks igen drage af sted, og fik senere ikke flere muligheder for det. Så forblev han da sammen med nogle af dem, der havde sluttet sig til ham, ja, blev endog en slags livegen på sit tidligere gods. Sammen med en skare af dem, der var draget med ham ud på eventyr måtte han nu arbejde som livegen på det gods, der i mellemtiden var blevet ham frarøvet.

Blandt de folk, som før var herrer og nu trælle, opstod imidlertid, hvad man kan kalde, en kritisk stemning overfor hersker princippet, og mangan en nat brændte der i disse skovbevoksede egne bål, hvorom man samledes og udklækkede sammensværgelser mod dem, der havde bemægtiget sig ejendommen.

Forholdet var simpelthen det, at den, der fra at være storbesidder var sunket ned til trældom, var blevet livegen, nu, bortset fra det arbejde han var nødt til at gøre, tilbragte sit liv med at smede planer om, hvordan han atter kunne komme til gods og guld. Man hadede den, der havde bemægtiget sig ejendommen.

Disse to personligheder gik som de individualiteter, de dengang var, gennem dødens port, og deltog i den åndelige verden mellem død og ny fødsel i alt, hvad man efter den tid kunne deltage i, og kom så igen i det 19. århundrede. Den mand, der havde mistet hus og hjem og

var blevet en slags livegen, fremstod som grund læggeren af den nyere socialisme, Karl Marx, og han, der havde taget godset fra ham, fremstod som hans ven Engels. Det, de dengang havde haft at gøre op med hinanden, omformedes på den lange vej mellem døden og en ny fødsel i trangen til at udligne det, de gensidigt havde tilføjet hinanden.

Læs nu om det, der udspillede sig mellem Marx og Engels, læs om alt det, der særlig karakteriserer Karl Marx som åndsskikkelse og sæt det i forbindelse med, at de samme to individualiteter i det 8., 9. århundrede levede sådan, som jeg har fortalt Dem, og da vil De se, at der falder et lys over hver sætning hos Marx og Engels. De vil så ikke fristes til rent abstrakt at hævde, at et eller andet i historien er forårsaget af dette eller hint, men De vil se mennesker bære noget fra én tid over til en anden, som ganske vist viser sig helt anderledes, men dog har en vis lighed med det tidligere.

Tænk blot på, at man i det 8., 9. århundrede satte sig omkring et bål i skoven og der talte sammen på en ganske anden måde, end man i det 19. århundrede følte sig tilskyndet til — efter at Hegel havde udfoldet sin virksomhed, og alt blev afgjort med dialektik. Og prøv engang at forestille Dem sådan en skov i det nordøstlige Frankrig i det 9. århundrede med de sammensvorne, som udslynger forbandelser og skældsord på datidens sprog, og oversæt det så til det matematisk-dialektiske i det 19. århundrede. Så har I) e det, der står hos Marx og Engels.

Det er den slags ting, der fører bort fra det blot sensationsbetonede, man let kan forbinde med ideer om konkrete reinkarnationsforhold, og som fører til forståelse af det historiske liv. Og man undgår bedst fejltagelser, når man ikke stiler mod det sensationelle, når man ikke blot vil have at vide, hvordan det nu forholder sig med reinkarnationen, men derimod forsøger at forstå alt, hvad der i historiens gang hænger sammen med menneskehedens ve og vel, lidelse og glæde, på baggrund af de enkelte menneskers gentagne jordeliv.

Mens jeg endnu boede i Østrig, og skønt jeg der stod indenfor tyskheden, interesserede en personlighed, der var polsk rigsdags delegeret, mig i særlig grad. Jeg tror, at mange af Dem vil huske, at jeg ofte har talt om den polsk-østrigske rigsdagsdelegerede, Otto Hausner, som var særlig fremtrædende i halvfjerdserne. De, der allerede i længere tid har været med her, vil kunne huske det. Og jeg, som i slutningen af halvfjerdserne og i begyndelsen af firserne gang på gang har set og hørt Otto Hausner i det østrigske rigsråd, kan stadig se denne mærkelige mand for mig: Han havde monokel for det ene øje og så frem for sig med det andet, med et udtryk der rummede stor kløgt, mens han med det øje, der så gennem monoklen, aflurede modstanderens svagheder. Og mens han talte, prøvede han så, om pilen sad.

Samtidig kunne han, der havde et ganske mærkeligt overskæg — i min levnedbeskrivelse har jeg ikke villet gå i disse detaljer — med dette overskæg ledsage sin tale sådan, at det udførte en ejendommelig og livlig eurytmi af det, han på den allerede beskrevne måde slyngede modstanderen i synet.

Det var en interessant forestilling. Prøv at se den for Dem: Det yderste venstre, venstre, midterpartiet, den tjekkiske klub, så det yderste højre, den polske klub. Her stod Hausner, og på yderste venstre fløj var alle hans modstandere. Der var de allesammen, og det mærkeligste var at da Hausner i anledning af spørgsmålet om den bosniske okkupation var for Østrig, fik han stormende bifald fra disse venstremænd. Da han senere talte om bygningen af Arlbergbanen, mødte han decideret modstand fra de samme folk fra det yderste venstre. Og denne modstand fortsatte under alt, hvad han senere gjorde sig til talsmand for.

Men ikke så lidt af det, Otto Hausner i halvfjerdserne og firserne profetisk og manende sagde, er indtil vore dage til punkt og prikke gået i opfyldelse. Netop nu føler man sig foranlediget til at tænke tilbage på det, Otto Hausner dengang sagde.

Der var imidlertid noget, der kom til udtryk i næsten alle hans taler, og som foruden andre, dog mindre betydende ting i hans liv, tilskyndede mig til at udforske denne personligheds karmiske vej.

Otto Hausner kunne nemlig næsten ikke tage ordet, uden at han — sådan i parentes bemærket — holdt en slags lovtale over Schweiz. Altid stillede han Schweiz op som et mønster for Østrig, og fordi tre nationaliteter enedes godt i Schweiz, mente han også, at de tretten østrigske nationaliteter burde tage Schweiz som for billede og enes på samme føderalistiske måde, som de tre nationaliteter i Schweiz. Det var mærkeligt, hvordan han bestandig kom tilbage til det spørgsmål. Hausners taler havde ironi, humor og indre logik; ikke altid, men ofte, kom han tilbage til lovprisningen af Schweiz. Og da kunne man altid se, at det var noget, der kom frem af ren og skær sympati. Det pressede på, han måtte sige det. Han forstod at forme sine taler sådan, at egentlig ingen andre end en gruppe til venstre af liberale delegerede ærgrede sig — og det skrækkeligt! Det var meget interessant at iagttage, hvordan Otto Hausner, når sådan en venstreliberal delegeret havde talt, rejste sig for at replicere og ikke vendte blikket gennem sit monokelforsynede øje fra modstanderen, men lod de utroligste forhånelser rulle mod venstre. Der var betydelige mænd til stede, men han standsede ikke op for nogen. Og hans synspunkter var i grunden altid storslåede. Han var en af de mest dannede mænd i det østrigske rigsråd.

Et sådant menneskes karma kunne nok vække ens interesse. Jeg gik nu ud fra denne hans hang til altid at komme med en lovprisning af Schweiz, og så det at han engang i en tale om tyskheden og det tyske rige, en tale, der også er udkommet som brochure, komplet ubrugbart, men genialt opstillede alt, hvad der lod sig fremføre for tyskheden og mod det daværende tyske rige. I denne tale, der blev holdt i begyndelsen af firserne, er der virkelig også noget grandios profetisk i den måde, hvorpå det tyske rige så at sige blev boret i sæk, hvor alt dårligt blev det påduttet, og hvor det blev kaldt ødelæggeren af det tyske væsen. Og der førtes bevis for alle disse udtalelser. Dette var det andet, hans mærkværdige, man kunne sige, hadefulde kærlighed, dette elskende had til tyskheden og til det tyske rige.

Det tredje var den måde, på hvilken Otto Hausner med overordentlig livfuldhed talte, dengang Ariberg-tunnelen, Ariberg-banen skulle bygges, den bane, der fører fra Østrig til Schweiz, og som altså skulle forbinde Mellemeuropa med Vesten. Naturligvis kom han også dengang med sin lovsang over Schweiz, for banen skulle jo føres ind i Schweiz. Da han imidlertid havde holdt denne tale, som med fin delikatesse var krydret med peber og salt, fik man så afgjort følelsen af, at denne mand gik ud fra forudsætninger, som på en mærkelig måde måtte være anlagt i ham i et tidligere jordeliv.

Der blev jo netop dengang overalt talt om den store fordel, det tysk-østrigske forbund ville blive for den europæiske civilisation. Otto Hausner fremførte dengang i det østrigske parlament den tanke — for hvilken de andre alle nedsablede ham på det eftertrykkeligste — at Ariberg-banen måtte bygges, fordi en stat, sådan som han forestillede sig Østrig, der efter schweizisk mønster forenede tretten nationer i sig, måtte kunne vælge sine forbundsfæller efter forgodtbefindende, og have Tyskland til forbundsfælle, når det passede, og en strategisk vej fra Mellemeuropa mod vest for at kunne få Frankrig til forbundsfælle. Naturligvis blev han, da han i det daværende Østrig udtalte dette, sat alvorligt på plads. Men det var virkelig en tale, der angav retningen mod vest, og som på herligste måde var stærkt krydret.

Idet jeg nu stillede disse ting i forhold til hinanden, viste det sig, at på samme tid, hvor også Gallus og Columban drog her over, vandrede Otto Hausners individualitet gennem Nordschweiz fra vest mod øst. Hans opgave var at indføre kristendommen. Sammen med de mennesker, der havde modtaget impulsen fra de irske individer, drog han herover. Sammen med dem skulle han føre kristendommen videre hertil. Undervejs — omtrent der hvor det nuværende Elsass ligger blev han imidlertid stærkt tiltrukket af oldtidsfund fra det germanske hedenskab, af alt, hvad der i Elsass, i alemanniske egne og her i Schweiz fandtes af gamle minder om gudedyrkelse, af gudebilleder og gudestatuer. Det op tog ham på dybt betydningsfuld måde.

Der udvikledes noget i ham, der på den ene side kan betegnes som dragning mod det germanske væsen. På den anden side skabtes også modkræfterne mod dette som en følelse af, at han den gang var gået for vidt. Og det, han under en voldsom indre forvandling, under en mægtig indre metamorfose havde oplevet, det kom nu for dagen i disse vidtfavnende synspunkter. Han kunne tale om tyskheden og om det tyske rige som en, der allerede engang havde været disse ting på nærmeste hold, men som egentlig havde optaget dem, uden at han skulle have gjort det. Det havde jo været hans opgave at udbrede kristendommen. Han var egentlig kommet ind i disse egne uden at skulle det — det kunne man høre af hans måde at udtrykke sig på — og nu ville han atter tilbage for at gøre det godt igen. Deraf hans lidenskab for Schweiz og for anlæggelsen af Ariberg-banen. Selv ved betragtningen af hans ydre

skikkelse kom dette frem — han lignede egentlig ikke nogen polak. Hausner sagde da også ved enhver lejlighed, at han ikke engang ifølge fysisk afstamning var polak, men kun ifølge kultur og opdragelse, og hævdede, at små »rætisk alemanniske« blodlegemer rullede i hans årer. Han havde imidlertid fra en tidligere inkarnation bragt det med sig, at hans blik altid var rettet mod den egn, hvor han engang havde været, hvor til han var draget med Columban og den hellige Gallus, hvor han skulle have udbredt kristendommen, men i virkeligheden blev fængslet af det germanske. Så forsøgte han altså at blive født på ny i en familie, der var så lidt polsk som muligt, at stå fjernt fra, men dog samtidig fuld af længsel efter det, han før helt havde levet i.

Ser De, sådanne eksempler ville jeg i dag først engang gøre Dem bekendt med, for at De kunne blive opmærksomme på, hvor mærkværdig den karmiske udviklings vej er. Vi vil så næste gang komme nærmere ind på, hvordan godt og ondt kommer til udfoldelse i de menneskelige inkarnationer og i det historiske liv. Netop fra de vigtige eksempler, der møder os i historien, vil vi blive i stand til at kaste lys over de mere dagligdags forhold.

Andet Foredrag

Dornach, 12. april 1924

Det er lidt vanskeligt at forme fortsættelsen af det, der i de sidste antroposofiske foredrag blev sagt her, da der er kommet så mange venner til, som ikke har deltaget i de forudgående betragtninger. På den anden side kan det ikke så godt lade sig gøre at begynde på noget nyt netop i dag, da der er så meget i de tidligere foredrag, der skal suppleres, således at de venner, der først er kommet nu, bliver nødt til at affinde sig med, at et og andet i de betragtninger, der efter deres indre væsen, men ikke i det ydre, knytter sig til det tidligere, måske vil vanskeliggøre forståelsen. Den sluttede foredragssække skal jo holdes til påske og vil da være forståelig ud fra sig selv. I dag må jeg imidlertid bringe fortsættelsen af det, der er gået forud. Det var jo heller ikke til at forudse, at så mange venner allerede i dag ville give møde, hvad der på den anden side ikke kan andet end fylde en med tilfredshed.

Det, vi nemlig talte om her i vore sidste betragtninger, var de konkrete karmiske sammenhænge, betragtninger som altid er gået ud på lidt efter lidt at nå til virkelig konkret forståelse af skæbnesammenhænge i menneskelivet og ikke for at få noget sensationelt at vide om de efter hinanden følgende jordeliv. Jeg har slet og ret skildret de på hinanden følgende jordeliv, først hvad der kan iagttages i forbindelse med mere historiske personligheder, for derigennem — hvad der slet ikke er så helt let — at fremkalde et begreb om, hvorledes det ene jordeliv virker ind i det andet. Samtidig må man stadig holde sig for øje, at den antroposofiske bevægelse siden julestævnet i Dornach har fået et nyt præg. Og om dette vil jeg som indledning gerne sige et par ord.

De ved jo, at der siden 1918 har været alle slags bestræbelser i gang indenfor det Antroposofiske Selskab. Disse bestræbelser havde en ganske bestemt oprindelse. Da det Antroposofiske Selskab var blevet stiftet i 1913, gjaldt det om virkelig ud fra en okkult grundimpuls at stille det spørgsmål, hvorvidt dette Antroposofiske Selskab nu også ville kunne udvikle sig videre fremad gennem den kraft, dets medlemmer indtil da havde tilegnet sig. Og dette kunne kun gennemprøves ved, at jeg selv, der hidtil som generalsekretær havde ledet den tyske sektion, under hvilken betegnelse den antroposofiske bevægelse stod indenfor det Teosofiske Selskab, at jeg ikke fortsatte med at lede det Antroposofiske Selskab; men jeg ville iagttage, hvordan dette nu ville udvikle sig af egen kraft.

Ser De, det er noget andet, end det ville have været, hvis jeg dengang ligesom ved julestævnet havde sagt, at jeg selv ville over tage ledelsen af det Antroposofiske Selskab. For selvfølgelig må det Antroposofiske Selskab være noget helt andet, når jeg leder det, end hvis en hvilken som helst anden gør det. Og af visse dybtliggende årsager kunne det Antroposofiske Selskab være blevet bedre ledet, hvis jeg ikke selv havde haft den egentlige administrative ledelse. Der kunne, hvis hjerterne havde fået lov at tale, være sket meget, som i virkeligheden ikke skete, som ikke fandt sted, ja, som endog under modstand fra antroposofernes side blev foretaget udefra.

Og så skete det — der var under krigen naturligvis kun få mulig heder for at bruge kræfterne udadtil — så skete det da, at efter 1918 blev den daværende situation benyttet til fra alle mulige sider at foretage sig det ene og det andet. Havde jeg dengang sagt, at det ikke måtte finde sted, så ville der blot i dag være blevet sagt, at dersom man bare havde ladet det ske, ville man nu have haft blomstrende foretagender alle vegne.

Derfor var det til alle tider så at sige skik og brug, at lederne af en okkult bevægelse blandt dem, der ville sætte noget i gang, anstillede forsøg, der gik ud på at se, hvad der nu kunne komme ud af det, for at man kunne blive overbevist gennem kendsgerningerne. Det er jo den eneste mulige måde at nå til en overbevisning på, og det måtte da også ske i dette tilfælde.

Og alt dette førte til, at modstanden netop siden 1918 er taget til, som det er sket, og som det er tilfældet i dag. For i 1918 havde vi endnu ikke denne modstand. Enkelte modstandere havde vi naturligvis, men dem behøvede man ikke at tage sig af og gjorde det heller ikke. Først efter 1918 er det egentlig, at modstanderne er skudt op som ukrudt, hvad der har bevirket en tilstand, som f.eks. gør det umuligt for mig i dag at holde offentlige foredrag på tysk område.

Og alle disse ting bør på det nuværende tidspunkt ikke holdes skjult for den antroposofiske bevægelse. Man bør netop se det lige i øjnene, for man kommer ikke videre, når man arbejder med uklarerheder.

Der er jo også blevet eksperimenteret med forskellige ting. Tænk engang på alle de eksperimenter, der er foretaget for, lad os sige, altid at være »videnskabelig«, begribeligvis ud fra folks karakter. Og hvorfor skulle det ikke være sådan, at videnskabs mænd, der jo også slutter sig til os, vil være videnskabelige? Men netop det irriterer modstanderne. For når man siger til dem, at dette eller hint kan bevises videnskabeligt, så møder de frem med deres aspirationer, som de kalder videnskabelige, og bliver naturligvis rasende. Det må man være helt klar over. Intet har irriteret modstanderne mere, end at man vil tale om de samme emner som de selv og på samme måde, og kun, som man altid sagde, ville lade noget antroposofi strømme ind. Dette at lade den strømme ind er jo netop det, der har kaldt modstanderne til i så store skarer.

For hvis man hengiver sig til den illusion, at man f.eks. vil kunne vinde mennesker af forskellige trosbekendelser for antroposofien ved at sige det samme eller noget lignende som dem, men dog på den anden side at lade antroposofi strømme ind i det, man siger, ja, så forsynder man sig ganske eftertrykkeligt mod antroposofiens livsbetingelser.

Nu må der i alt, hvad der er sket på det antroposofiske område siden julestævnet, komme et helt nyt indslag. Og de, der har lagt mærke til, hvordan antroposofien blev repræsenteret her, hvordan den er blevet repræsenteret i Prag, og nu igen i Stuttgart, vil have bemærket, at der også, hvad modstanderne angår, nu er impulser, der bringer noget ganske nyt for dagen. For når man vil være videnskabelig i ordets almindelige forstand, sådan som desværre mange har villet det, forudsætter man egentlig, at man diskuterer med modstanderen. Men hvis De nu tager de foredrag, som blev holdt her, i Prag, og det foredrag, der blev holdt i Stuttgart, kan De så blot et eneste øjeblik tro, at der kunne blive tale om at diskutere med modstanderen, når man taler om disse ting, for hvordan skulle man kunne diskutere med nogen, der tilhører den nutidige civilisation, om at Muawijas sjæl atter er kommet til syne i Woodrow Wilson?

Der lever altså nu i hele den antroposofiske bevægelse et islæt, der slet ikke kan føre til andet, end at der nu endelig engang bliver alvor af ikke at diskutere med modstanderne. Desuden kommer man ingen vegne med argumenter. Og man vil så vel omsider indse, at det overfor modstanderne kun kan dreje sig om at tilbagevise bagvaskelser, usandheder og løgne. Man må ikke hengive sig til den illusion, at man kan diskutere om sådanne ting. De må vinde udbredelse gennem deres egen magt og styrke. De lader sig ikke afgøre ved dialektik.

Det er det, som måske stadig mere vil blive indset af vore medlemmer netop gennem den holdning, den antroposofiske bevægelse har indtaget siden jul. Og derfor er det sådan, at den antroposofiske bevægelse nu vil blive formet sådan, at den kun tager hensyn til det, den åndelige verden venter af den.

Ud fra dette synspunkt er det, at jeg har anstillet forskellige betragtninger over karma, og de, der var til stede her eller ved det sidste foredrag i Stuttgart, vil huske, at jeg forsøgte at vise, hvor dan de individualiteter, der i det 8. og 9. århundrede efter Kristus var ved Harun al Raschids hof i Asien, efter døden udviklede sig videre i forskellige retninger og så, da de atter blev inkarneret, kom til at spille en vis rolle. På den tid — eller lidt før den tid, vi også kan

betegne som trediveårskrigen tidsalder — finder vi på den ene side Harun al Raschids individualitet reinkarneret i englænderen Bacon af Verulam, og på den anden side finder vi den store organisator, der levede ved Harun al Raschids hof, ganske vist ikke som indviet, men som reinkarnation af en indviet, i Amos Comenius' individualitet, der fortrinsvis virkede i Mellemeuropa. Men ud fra disse to strømninger mødtes egentlig meget i den åndelige del af den nyere civilisation, sådan at den nære Orient fra den efter-muhamedanske tid på den ene side levede gennem den reinkarnerede Harun al Raschid som Bacon af Verulam, og på den anden side i Amos Comenius, hans store rådgiver.

Nu vil vi igen i dag betone, at menneskets udvikling ikke blot finder sted her på Jorden, men at den i det væsentlige også sker, når menneskene befinder sig mellem døden og en ny fødsel. Både Bacon og Amos Comenius er altså, efter at de fra to forskellige sider så at sige havde befæstet arabismen i den europæiske civilisation, trådt ind i livet mellem døden og en ny fødsel. Der har såvel Bacon som Amos Comenius været sammen med forskellige sjæle, der har været på Jorden på et senere tidspunkt end disse to, som døde i det 17. århundrede og derefter levede videre i den åndelige verden. I det 19. århundrede er der så kommet sjæle til Jorden, som fra det 17. til det 19. århundrede har været sammen med Bacons og Amos Comenius' sjæle i den åndelige verden.

Nu var der sjæle, der fortrinsvis samledes om Bacons sjæl som den, der var toneangivende, medens andre samledes om Amos Comenius. Og vi må ikke glemme, at der, omend mere billedlig talt og selvfølgelig under ganske andre forhold, også i den åndelige verden, som menneskene lever i mellem døden og en ny fødsel, på sin vis findes førere og tilhængere. Individualiteter som Bacon eller Amos Comenius havde ikke blot indflydelse gennem det, de bevirkede her på Jorden, f.eks. gennem Bacons eller Amos Comenius' skrifter, eller gennem det, der som tradition levede videre her på Jorden, men disse førende ånder virkede jo også ved endnu i den åndelige verden at lade noget ganske særligt spire frem hos de sjæle, de sendte ned, eller som de var sammen med, og som så blev sendt ned. Således var der i det 19. århundrede mennesker, i hvem der boede sjæle, der allerede under deres udvikling i den førjordiske tilværelse var blevet afhængige af en af disse to ånder, den ekskarnerede Amos Comenius og den ekskarnerede Bacon.

Og da jeg nu som sagt stadig gerne vil føre Dem videre ind i den måde, på hvilken karma virker konkret, vil jeg gøre Dem opmærksom på to personligheder fra det 19. århundrede, som de fleste kender af navn, og af hvilke den ene i den førjordiske tilværelse særlig stod under indflydelse af Bacon, den anden af Amos Comenius.

Når vi betragter Bacon, sådan som han i sin jordiske tilværelse levede som lordkansler i England, kan vi ikke undgå at bemærke, at han virkede sådan, at man kunne mærke, at der bag ham stod en indviet. Hele striden om Bacon og Shakespeare er, sådan som den udadtil føres af litteraturhistorikere, ganske ørkesløs, idet den ved at fremføre alskens smukke argumenter tager sigte på f.eks. at påvise, at slet ikke skuespilleren Shakespeare, men filosofen og statsmanden Bacon har skrevet Shakespeares dramaer — og lig ende.

Alt dette, der jo arbejder med ydre midler, som opsøger ligheder mellem tankegangen i Shakespeares dramaer og Bacons filosofiske værker, alle disse ydre ting er egentlig tom snak, fordi de slet ikke når frem til det væsentlige, da sandheden jo er den, at der på den tid, da Shakespeare, Bacon, Jacob Böhme og endnu en anden virkede, levede en indviet, som i virkeligheden talte gen nem dem alle fire. Deraf deres beslægtethed, fordi det alt sammen faktisk går tilbage til den samme kilde. Men naturligvis diskuterer folk med ydre argumenter ikke om, at der har stået en indviet bag det alt sammen, så meget mere som denne indviede — som så mangan moderne indviet — i historien skildres som en temmelig ubehagelig herre. Men han var mere end det. I sine handlinger udadtil kunne han ganske vist være besværlig, men han var faktisk en individualitet, fra hvem der udgik uhyre kræfter, og til hvem såvel Bacons filosofiske værker som Shakespeares dramaer, samt Jacob Böhmes og jesuitten Jacob Baldes værker gik tilbage. Når man holder sig det for øje, må man på det filosofiske område i Bacon se en individualitet, der gav impulser til en uhyre bred tidsstrømning.

For nu at kunne forestille sig, hvad der kan blive af en sjæl, der i det overjordiske liv gennem to århundreder helt har stået under indflydelse af den afdøde Bacon — og spørgsmålet er sandelig meget interessant — må man rette blikket mod den måde, på hvilken Bacon levede efter sin død. Det vil engang blive vigtigt for betragtningen af historien ikke blot at se på menneskenes liv på Jorden indtil deres død, men også at se på deres virke udover døden, hvor de, navnlig når de har ydet noget betydeligt på det åndelige område, virker videre på de sjæle, som så stiger ned til Jorden.

Disse ting kan naturligvis undertiden virke temmelig chokerende på nutidsmennesker. Jeg husker således — det er bare et lille intermezzo, jeg her indfletter — at jeg engang i en lille tysk universitetsby stod ved indgangen til banegården sammen med en kendt læge, der gav sig en del af med okkultisme. Der stod mange mennesker omkring os. Han blev ivrig, og i sin begejstring sagde han så højkrøstet, at mange af de omkringstående kunne høre det:

Jeg skal forære Dem Robert Blums biografi, men den begynder først ved hans død. — Fordi det blev sagt så højt, kunne man se, at de, der stod rundt om, blev temmelig chokerede. Man kan i vore dage ikke sådan uden videre sige til folk: Jeg skal forære Dem et menneskes levnedbeskrivelse, men den begynder først med døden.

Men udover denne biografi i to bind om Robert Blum, som ikke begynder med fødslen, men med døden, er der endnu ikke sket meget i retning af at tale biografisk om mennesker, efter at de er døde. Sædvanligvis begynder man med fødslen og ender med døden, og der eksisterer endnu ikke mange værker, der begynder med døden.

I virkeligheden er der netop noget uhyre vigtigt i det, et menneske foretager sig efter døden, når det omsætter resultaterne af det, det har udrettet på Jorden, i det åndelige og formidler det til de sjæle, som derefter skal komme til Jorden. Og man forstår slet ikke den tid, der følger efter en vis tidsalder, når man ikke også tager den del af livet med i betragtning.

Det drejede sig for mig om at rette blikket mod de individualiteter, der samledes om Bacon efter hans død. Og om Bacon samledes individualiteter, der blev født som naturforskere, men også individualiteter, der blev født som historikere. Når man nu ser på hvilken indflydelse, den afdøde lord Bacon havde på disse sjæle, så ser man hvorledes det, han her på Jorden lagde grunden til, nemlig materialismen, den blotte forskning i sanseverdenen — alt andet var jo for ham idoler — hvorledes det omsat i det åndelige slår om i radikalisme. Disse sjæle modtager således i den åndelige verden faktisk impulser til, efter at de er blevet født igen og er steget ned på Jorden, da kun at lægge vægt på de rene kendsgerninger, man kan tage og føle på.

Jeg vil nu gerne udtrykke mig noget populært, men beder Dem dog om ikke at opfatte det populære rent bogstaveligt, for i så fald vil man let kunne sige, at det er grotesk. Der var blandt disse sjæle også nogle, som ifølge deres anlæg fra tidligere jordeliv netop skulde være historikere. En af disse var — altså i det førjordiske liv — blandt de betydeligste. Under indflydelse af lord Bacons impulser sagde nu alle disse sjæle: Man bør nu ikke længere skrive historie, som man gjorde det tidligere, altså sådan at man har ideer og udforsker sammenhænge, men man bør kun udforske de reale kendsgerninger.

Nu spørger jeg Dem, hvad det vil sige at benytte de reale kendsgerninger i historien? Det vigtigste i historien er jo menneskenes hensigter, og de er ikke reale kendsgerninger. Men disse sjæle gav nu ikke længere sig selv lov til at efterforske hensigterne, og mindst af alle den sjæl, som, da den atter kom til Jorden, fremstod som en af det 19. århundredes største historikere, Leopold von Ranke, en af lord Bacons førjordiske elever.

Når man nu følger Leopold von Rankes jordiske løbebane som historiker, hvordan lyder så hans grundsætning? Rankes grundsætning som historiker lyder sådan: Der må i historien ikke skrives andet, end hvad man kan læse i arkiverne; hele historien må sættes sammen ud fra arkiverne og diplomaternes forhandlinger.

Ranke, der jo er tysk protestant, men for hvem dette i forhold til hans realitetssans er ganske ligegyldigt, arbejder objektivt, d.v.s. han skriver paverne historie med arkiv-objektivitet, den bedste historie om paverne, der er skrevet ud fra et rent arkivstandpunkt. Når man læser Ranke, bliver man temmelig irriteret, i virkeligheden skrækkelig irriteret. Der er noget tomt ved at fore stille sig den til sin høje alder spændstige og livlige herre bare siddende i arkiver, hvor han sammenføjede det, der engang var diplomatiske forhandlinger. Det er jo slet ikke virkelig historie, men historie, der udelukkende regner med sanseverdenens kendsgerninger — og det er arkiverne jo netop for historien.

Men her har vi, netop ved at tage det ikke-jordiske liv med i betragtning, muligheden for at komme til at forstå, hvorfor Ranke blev, som han blev.

Når man anstiller sådanne betragtninger, kan man også vende blikket mod Amos Comenius og se på, hvordan han virkede på den førjordiske vilje hos de sjæle, som senere er steget ned. Og ligesom Leopold von Ranke blev Bacons betydeligste elev efter døden, således blev Schlosser Amos Comenius' mest betydelige elev efter døden.

Når De læser Schlossers historie, så læg mærke til, hvorledes moralisten taler gennem hele måden, gennem hele grundtonen og overalt vil tale til menneskets sjæl og gribe hjerterne. Undertiden lykkes det ikke rigtigt, fordi pedanten dog stikker i ham. Men på sin pedantiske måde taler han alligevel til hjerterne, og han gør det, fordi han før fødslen var elev af Amos Comenius, fordi han fra ham har optaget noget, der boede i Amos Comenius og var karakteristisk for hans særlige åndsform.

Forestil Dem, at han jo kommer herover fra muhamedanismen. Han er noget helt andet end f.eks. de ånder, der sluttede sig til lord Bacon; men også Amos Comenius gik ud i den reale omverden i sin inkarnation som Amos Comenius. Han forlangte overalt anskuelighed i undervisningen, overalt skal det billedlige ligge til grund. Han forlangte anskuelse. Det sanselige bliver betonet, men på en anden måde. For Amos Comenius er samtidig en af dem, der på trediveårskrigen tid på den allermest levende måde holder fast ved f.eks. det såkaldte tusindårsriges komme; i sin »Pansophia« har han nedskrevet store, verdensomspændende ideer, som altså tog sigte på med stor kraft at virke på menneskenes opdragelse. Dette havde endnu sin eftervirkning i Schlosser og fandtes hos ham.

Jeg har nævnt disse to skikkelser, Ranke og Schlosser, for at vise Dem, at man kun kan forstå det, der i mennesket virker åndeligt skabende, når man også tager det ikke-jordiske liv med i betragtning. Først så forstår man det, ligesom vi er kommet til at forstå mangt og meget ved at holde os de gentagne jordeliv for øje.

Nu fremgik det jo af de betragtninger, jeg tidligere fremsatte overfor Dem, at virkningerne fra den ene inkarnation på en mærkelig måde gør sig gældende i den næste, og jeg anfører som sagt disse eksempler, fordi man så kan komme ind på den måde, man bør tænke på, når det drejer sig om ens eget karm. Før man går over til at betragte den måde, på hvilken godt og ondt virker fra en inkarnation over i den næste, hvordan sygdomme og lignende virker over, må man først nå til en mening om, hvordan det virker over, der senere fremtræder som civilisationens egentlige åndsliv.

Jeg må indrømme, at set under en karmisk synsvinkel synes jeg, at en af de mest interessante personligheder i den nyere tids åndsliv er Conrad Ferdinand Meyer. For den, der betragter ham, sådan som han fremtræder som digter, vil se, at hans smukkeste arbejder beror på, at der i hele hans menneskelige konstitution til stadighed var noget i retning af, at hans astrallegeme og jeg ønskede at flygte bort fra det fysiske legeme og æterlegemet.

Der optræder hos Conrad Ferdinand Meyer sygelige tilstande, grænsende til sindssyge. Det er tilstande, der blot i en mere ekstrem form bevirker det, der egentlig altid fandtes hos ham i opståelsesøjeblikket, i status nascendi, nemlig at det egentlig åndeligt-sjælelige søger bort og kun holdes fast ved det fysisk-æteriske med et svagt bånd.

Under disse tilstande, hvor det åndeligt-sjælelige kun ved meget svage bånd er knyttet til det fysisk-æteriske, yder Conrad Ferdinand Meyer det allersmukkeste, både det smukkeste i sine større værker såvel som det smukkeste i sine mindre digte. Man har sikkert lov til at sige, at Conrad Ferdinand Meyers skønneste værker er opstået halvvejs udenfor legemet. Hos ham var menneskenaturens fire led sammenføjet på en højst ejendommelig måde. Der er en udpræget forskel på en sådan personlighed og et gennemsnitsmenneske i nutiden. Hos et gennemsnitsmenneske i den materialistiske tidsalder finder man som regel en meget robust forbindelse mellem det åndeligt-sjælelige og det fysisk-æteriske. Det åndeligt-sjælelige sidder hos det moderne menneske dybt for ankret i det fysisk-æteriske. Hos Conrad Ferdinand Meyer var dette ikke tilfældet. Hos ham var der kun en ganske sart forbindelse mellem det åndeligt-sjælelige og det fysisk-æteriske. Og det hører virkelig til noget af det mest interessante, man kan gøre i forbindelse med den nyere åndsudvikling, at beskrive dette menneskes psyke. Det er overordentligt interessant at se, hvor meget af det, der kommer frem hos Conrad Ferdinand Meyer, tager sig ud næsten som en tåget erindring, men som en erindring, der er blevet forskønnet af tågen. Man har stadig den følelse, at når Conrad Ferdinand Meyer skriver, så husker han et eller andet, men ikke helt nøjagtigt. Han laver om på det, men han laver det om, så det bliver smukt og formfuldendt. Dette kommer på vidunderlig måde frem linje for linje i enkelte af hans digterværker.

Nu er det jo karakteristisk for det indre i menneskets karma, når der består et ganske bestemt forhold mellem den menneskelige naturs fire led, mellem det fysiske legeme, æterlegemet, astral legemet og jeget. Denne særegne, intime forbindelse må man nu følge tilbage og kommer så først til trediveårskrigen tid. Det blev mig straks klart, at der hos denne personlighed måtte findes noget fra forudgående jordeliv på trediveårskrigen tid. Så

igen noget fra et længere tilbage liggende jordeliv i den før-karolinske tid, som tydeligt fører tilbage til den italienske historie.

Det mærkeligt udflydende ved Conrad Ferdinand Meyers væsen, som dog på den anden side giver sig udslag i en sådan form fuldendthed, gør sig også gældende under arbejdet med at efter spore hans karma, og man får den følelse: Det, du her kommer ind i, er den rene forvirring. Egentlig kan jeg ikke gøre andet end at skildre tingene, som de faktisk udvikler sig. Når man går tilbage til det 7., 8. århundrede i Italien, får man fornemmelsen af at komme ind i noget overordentlig usikkert. Man bliver stadigvæk stødt tilbage, og man mærker først lidt efter lidt, at det ikke ligger hos en selv, men i selve sagen, at der i Conrad Ferdinand Meyers sjæl, i hans individualitet, ligger noget, som under undersøgelsen bringer en selv i forvirring. For man må jo, når man undersøger en sådan sag, stadig vende tilbage til den nærværende inkarnation, respektive den sidst forudgående, til den næste forudgående, og så — om jeg så må sige — blive stående, og så stadig på ny vende tilbage.

Og nu viste der sig følgende. De må forstå, at alt, hvad der har levet i en menneskesjæl i forudgående inkarnationer, kommer for dagen under de forskelligste former og i meget, der for den ydre betragtning ofte slet ikke lader sig fastslå. Det vil De allerede have bemærket ved andre reinkarnationer, som jeg i disse uger har fremstillet for Dem.

Og så kommer man til en inkarnation i Italien i de første kristne århundreder, d.v.s. i slutningen af første halvdel af det første kristne årtusinde, på hvilken tid den sjæl, man først må standse op ved, har levet — for en stor del i Ravenna og ved det romerske hof. Men derved kommer man ind i en sådan forvirring, at man spørger sig selv om, hvad der egentlig levede i denne sjæl. I samme øjeblik man for at udfordre den okkulte forskning spørger sig selv, hvad der levede i denne sjæl, udviskes det hele atter. Man kommer til de oplevelser, den sjæl har, der lever ved hoffet i Ravenna, ved hoffet i Rom, man kommer ind i disse oplevelser, og man tror at have fået fat i dem, og så udviskes de atter. Og så ledes man tilbage til den Conrad Ferdinand Meyer, som levede for ikke så længe siden, til det går op for en, at han i dette senere liv udvisker sit eget sjælsindhold fra tidligere liv. Først efter at have gjort sig megen umage bliver man klar over, hvordan sagen hænger sammen. Man finder så ud af, at Conrad Ferdinand Meyer, d.v.s. den individualitet, der boede i ham dengang i Italien, havde en tilknytning til en pave, der sendte ham, tillige med nogle andre, til England i en katolsk-kristen mission. På denne måde optog den individualitet, der senere fremstod som Conrad Ferdinand Meyer, først al den vidunderlige formsans, man på den tid kunne opleve i Italien, og som navnlig den italienske mosaikkunst fortæller om, og som den ældre italienske malerkunst — der jo nu for størstedelen er gået til grunde — også vidner om. Med det er det jo forbi. Han drog så med en kristelig-katolsk mission over til angelsakserne.

En af hans rejsefæller grundlagte bispedømmet Canterbury, og det der skete i Canterbury, knytter sig i det væsentlige til denne grundlæggelse. Den individualitet, der senere viste sig som Conrad Ferdinand Meyer, var blot en af de tilstedeværende, men han var så aktiv, at han derved pådrog sig en angelsaksisk høvdings uvilje, og han blev så myrdet på dennes foranledning. Dette fin der man først frem til. Der var, mens han opholdt sig i England, imidlertid noget i Conrad Ferdinand Meyers sjæl, der ikke tillod ham at være glad for livet. Denne sjæl havde egentlig rod i den daværende italienske kunst og i det italienske åndsliv, hvis man vil kalde det sådan. Han følte sig ikke glad ved at udøve missionsvirksomhed i England, men helligede sig den dog så intenst, at mordet endog blev forøvet som en reaktion derpå.

Denne mangel på glæde, dette egentlig at føle sig frastødt af noget, han alligevel ud fra en anden hjertets trang udførte med stor hengivenhed og med stor kraft, havde på sin vis den virkning, at der i det næste jordeliv indtrådte en kosmisk uklarhed i hukommelsen. Impulsen var der, men dækkedes ikke mere af noget begreb.

Sådan gik det til, at der i Conrad Ferdinand Meyers inkarnation virkede en ubestemt impuls: Jeg virkede i England, et eller andet står i forbindelse med Canterbury — jeg er blevet myrdet på grund af min tilknytning til Canterbury.

I denne retning former sig nu også den ydre tilværelse i Conrad Ferdinand Meyers inkarnation. Han studerer Englands historie, og hvad der i forbindelse med den engelske historie foregår i Canterbury. Han støder på Thomas Becket, kong Henrik den Andens kansler i det 12. århundrede, på Thomas Becket's ejendommelige skæbne, idet han først var almægtig kansler hos Henrik den Anden og derefter på dennes foranledning blev myrdet. Thomas Becket viste sig for Conrad Ferdinand Meyer i dennes nuværende inkarnation som hans egen

delvis glemte skæbne — delvis glemt i det underbevidste, mener jeg, for jeg taler naturlig vis om det underbevidste, som nu dukker op. Og nu skildrer han sin egen skæbne fra ældgammel tid, idet han skildrer den i historien om, hvad der i det 12. århundrede udspillede sig mellem Henrik den Anden og Thomas Becket fra Canterbury, idet han skildrer denne skæbne i sit værk »Den Hellige«. Bortset fra at det hele foregår i det underbevidste, der omfatter de på hinanden følgende jordeliv, er det ganske, som når f.eks. et menneske i sit liv her på Jorden i sin tidligste barndom, måske i sit 2., 3. leveår på et eller andet sted har oplevet noget, som det så senere har glemt, det dukker ikke mere op, men der dukker en anden, lignende skæbne op ved, at navnet på et sted bliver nævnt, og det bevirker, at den pågældende føler en særlig sympati med denne anden skæbne og føler den på en anden måde end en person, for hvem dette sted ikke ville fremkalde nogen idéassociation. Og ligesom dette kan finde sted indenfor et jordeliv, sådan skete det også i det konkrete tilfælde, jeg har forelagt Dem: Gerningen i Canterbury, mordet på en personlighed, der er knyttet til Canterbury — for Thomas Becket er jo ærkebiskop af Canterbury — et mord, der blev anstiftet af den engelske konge. Idet disse motiver så spiller ind i hinanden, kommer han til at fremstille sin egen skæbne i sin skildring.

Nu fortsætter det med Conrad Ferdinand Meyer, og det er det interessante: Han bliver født igen, som kvinde, på trediveårskrigs gens tid, som en virksom, åndeligt interesseret kvinde i trediveårskrigens tidsalder, og bliver vidne til meget eventyrligt. Hun gifter sig med en mand, der først tog del i hele trediveårskrigens virvar, men som, da det blev ham for broget, udvandrede til Schweiz, til Graubünden og der levede ret spidsborgerligt. Men hans hustru tog del i alt det, der under indflydelse af forholdene under trediveårskrigen udspillede sig i Graubünden.

Dette er så atter som dækket af et lag, fordi nu engang alt det, der bor i denne individualitet, så at sige kosmisk let bliver glemt, men alligevel atter i forandret tilstand hentes frem og så bliver mere intenst, mere strålende. Af det, denne kvinde har iagttaget og oplevet, opstår den vidunderlige karakteristik af »Jürg Jenatsch«, manden fra Graubünden. Når man sådan betragter Conrad Ferdinand Meyer i hans seneste inkarnation, rar man ingen forklaring på hans ejendommelighed, hvis man ikke kan gå ind på hans karma.

For jeg må cum grano salis — for egentlig passer ordet ikke helt — sige, at jeg misunder de folk, der mener uden videre at kunne forstå Conrad Ferdinand Meyer. Dengang jeg endnu ikke vidste noget om hans tidligere inkarnation, forstod jeg kun, at jeg i virkeligheden ikke forstod ham. Denne vidunderlige afrundede form, denne indre glæde ved formen, denne formens renhed, den kraft og væld, der lever i »Jürg Jenatsch«, dette usædvanlig personligt levende, som lever i »Den Hellige«, — man må ærlig talt være ret overfladisk, hvis man uden videre tror at kunne forstå det.

Men man fornemmer i de skønne former, der samtidig har noget strengt linjemæssigt, som er malet og alligevel ikke malet, at her lever mosaikkerne fra Ravenna; i »Den Hellige« lever en historie, som individualiteten selv engang har oplevet, men hvorover der bredte sig en sjæledes, af hvilken dog en anden form opstod; når man ved, at det, som har fået liv i romanen fra Graubünden, »Jürg Jenatsch«, blev følt af et kvindesind, og at det, der i dette værk kommer frem som noget fremfusende, stammer fra denne hugaf fra Trediveårskrigen, der nok var en ret spidsborgerlig herre, men alligevel en hugaf når man ved, at der i den sjæl på' ejendommelig måde lever det, som kommer over fra tidligere oplevelser på Jorden, så begynder man egentlig først at forstå. Derefter siger man til sig selv: I menneskeheden gamle tider talte menneskene ugenert om, hvordan overjordiske ånder steg ned på Jorden, og om hvordan Jordens mennesker på deres side levede op til engang fra åndens verden at kunne virke videre. Dette er noget, som må komme igen, ellers bliver mennesket stikkende i sin regnorme-materialisme. For det, der kalder sig naturvidenskabelig verdensanskuelse i dag, er jo en regnorme-verdensanskuelse.

Menneskene lever egentlig sådan på Jorden, som om det kun var Jorden, der kom dem ved, som om kosmos ikke virkede på det jordiske og levede i mennesket, og som om tidligere tider ikke levede videre ved, at vi bærer det, vi har optaget i dem, over i senere tider.

At forstå karma vil ikke sige begrebsmæssigt at kunne sige et og andet om på hinanden følgende jordinkarnationer. Men t forstå karma vil sige i sit hjerte at føle, hvad man kan føle, når man i senere epoker selv ser dét strømme ind i menneskenes sjæle, som var til stede tidligere. Når man ser, hvordan karma virker, får menneskelivet jo et helt andet indhold. Man føler, at man står helt anderledes i livet.

Et menneske som Conrad Ferdinand Meyer fremstår og føler de tidligere jordeliv som en grundtone i sit væsens inderste, som undertoner, der klinger igennem. Dette går først op for en, når man udvikler en forståelse for disse grundtoner. Og menneskehedens fremskridt i åndslivet kommer til at bero på, at man vil nå til at betragte livet sådan, at man virkelig vil kunne gå ind på det, som gennem menneskene selv, fra tidligere epoker i verdensudviklingen, strømmer ind i senere epoker. Man vil ophøre med at ville forklare det ejendommelige ved manganen en sjæl ud fra »skjulte provinser«, sådan som f.eks. psykoanalytikerne på tåbelig måde gør det — det skjulte kan man jo tilskrive alt muligt, — og man vil søge de virkelige årsager. Psykoanalytikerne, som på en vis måde yder noget helt godt, gør noget lignende, som hvis man sagde: I Frankfurt fik en patricier i året 1749 en søn, der senere viste sig at være særdeles begavet; man kan endnu i dag påvise stedet i Frankfurt, hvor dette menneske, den senere Wolfgang Goethe blev født. Man burde engang grave i jorden efter de uddunstninger, fra hvilke hans begavelse stammer. Ja, sådan forekommer psykoanalytikerne én nu og da. De graver sig ind i sjælens »jordrige«, ind i de »skjulte provinser«, de først selv hypotetisk afslører, mens man i virkeligheden skal søge i de forudgående jordeliv og i livet mellem døden og en ny fødsel. Så først åbner forståelsen sig for menneskesjælene, der i sandhed er alt for righoldige til, at man kan erkende deres indhold ud fra et enkelt liv.

Tredje Foredrag

Dornach, 23. april 1924

Af hensyn til vore venner, som i anledning af påskestævnet er kommet hertil, og som ikke har hørt en del af det, der er blevet sagt her i den sidste tid, vil jeg gerne føje noget til fra de karmiske sammenhænges område. For de venner, der var her i timerne før påskestævnet, vil noget måske blive en gentagelse, men det bliver sikkert nødvendigt netop i betragtning af vor nuværende foranstaltnings hele natur.

Jeg har i den sidste tid i særlig grad understreget, at menneskehedens historiske liv må sættes i forbindelse med betragtningen af selve mennesket. Al vor stræben går jo i det hele taget ud på igen at stille mennesket som midtpunkt i verdensbetragtningen. Derved opnås to ting: For det første kan der overhovedet først derved blive tale om en verdensbetragtning, da det, der udfolder sig i naturen udenfor mennesket, dog kun udgør en del, et vist område af verden. En verdensbetragtning, der indskrænker sig til dette naturområde, svarer omtrent til en plantebetragtning, der aldrig når videre end til rødder, grønne blade og stængler, og aldrig når til blomst og frugt. En sådan betragtningsskema dækker simpelthen ikke hele planten. Hvis De kan forestille Dem et væsen, der altid kun fødes og lever på en tid, hvor planten blot vokser, til den får grønne blade, og som aldrig ser en blomst, et væsen, der dør, når blomstringens tid er inde, men kommer igen, når planten atter kun har rødder og grønne blade, så har De et væsen, der aldrig ville lære planten i dens helhed at kende, men ville tale om den som et væsen, der blot har rødder og blade.

I forhold til hele verdensbetragtningen har den moderne materealistiske tænkemåde bragt sig i en lignende situation. Den betragter kun livets bredere grundlag, ikke det, der spirer frem af den samlede jordiske tilblivelse og eksistens: Mennesket selv. Vor naturbetragtning må absolut være af en sådan art, at naturen nok betragtes i sin fulde udstrækning, men at det samtidig forekommer os, som om den ud fra sig måtte skabe mennesket. Så ser man virkelig mennesket som et mikrokosmos, som et koncentrat af alt det, der findes i de kosmiske vidder.

Så snart man imidlertid anvender denne betragtning på historien, ser man sig ikke mere i stand til blot at betragte mennesket sådan, at man koncentrerer historiens kræfter på mennesket, og i det ser et ensartet samlet væsen, men man må så betragte mennesket sådan, som det går gennem forskellige jordeliv, thi det er forbundet med et jordeliv, der ligger i en ældre tid og med et andet, der falder i en senere tid. Og den omstændighed, at det forholder sig sådan, stiller på ny mennesket, men nu i dets helhed, den menneskelige individualitet, i midtpunktet af betragtningen.

Dette er det ene, man når til gennem en sådan anskuelse af natur og historie. Det andet er, at netop når man stiller mennesket som midtpunkt for sin betragtning, vil man etisk nå til, at der indtræder en vis beskedenhed i den menneskelige karakter. Ubeskedenhed kommer egentlig

kun af manglende menneskeerkendelse En indgående og omfattende erkendelse af mennesket i forbindelse med verdens og historiens tildragelser vil ikke have til følge, at mennesket overvurderer sig selv, men at det vil komme til at betragte sig selv mere objektivt Netop når mennesket ikke kender sig selv, spirer der følelser frem i ham, som kommer fra ukendte egne i hans eget væsen. Instinktive, følelsesbetonede sindsbevægelser, der har deres rødder i det underbevidste, gør egentlig mennesket ubeskedent, hovmodigt og så videre. Når derimod bevidstheden stadig mere trænger ned i de regioner, i hvilke mennesket erkender sig selv, og hvorledes det tilhører verdensaltets vidder og livet i de på' hinanden følgende historiske tildragelser, så vil der ifølge en indre lov udvikle sig beskedenhed i mennesket. For tilpasning til verdenstilværelsen fremkalder altid beskedenhed og ikke hovmod. Alt hvad der i antroposofien kan dyrkes af real, sand betragtning, har så afgjort også sin etiske side, bringer sine etiske impulser til modning.

Antroposofien vil ikke sådan som den nyere materialistiske tid komme til at skabe en livsanskuelse, der har etikken, moralen som noget udvendigt; men etikken og moralen vil for den være noget, der trænger frem ud fra alt det, man betragter.

Nu vil jeg gerne vise, hvordan tidligere epoker i bestemte mennesker føres videre til senere epoker igennem mennesket selv. Jeg vil også gerne i dag vise det ved hjælp af enkelte eksempler. Og vi har et meget fængslende eksempel, der under vore betragtninger vil føre os til netop disse egne af Schweiz.

Vi retter blikket mod et menneske i den før kristne tid, Ca. et århundrede før kristendommen blev grundlagt, og vi finder da — jeg fortæller, hvad der er blevet fundet gennem en åndsvidenskabelig betragtning — en person, der er en slags slaveopsynsmand i en sydlig egn i Europa, et hundrede år før kristendommen blev grundlagt.

Nu må man ved en slaveopsynsmand fra den tid ikke forestille sig det, som ordet umiddelbart vækker i os af følelser og fornemmelser. Slaveriet var jo noget, man i oldtiden helt igennem anså som skik og brug, og det var på den tid, jeg her taler om, i det væsentlige allerede mildnet, og slaveopsynsmændene var dannede mennesker. På den tid var slaver endog ofte lærere for meget fremtrædende folk, fordi den tids litterære og videnskabelige dannelse for en stor del fandtes hos slaverne. Man må altså, når man vender blikket mod oldtiden, tilegne sig sundere synspunkter, hvad slaveriet angår, uden derfor naturligvis på mindste måde at tage det i forsvar.

Vi har altså for os en person, hvis opgave det er at fordele arbejdet til en række slaver og at holde øje med den måde, de bliver behandlet på. Men denne person, som er meget elskværdig og mild, og som, når han kan følge sin natur, gør alt for at gøre slaverne livet behageligt, står imidlertid under en anden, rå og ret brutal person. Efter vor tids sprogbrug ville vi kalde ham for overordnet. Efter ham må opsynsmanden rette sig. Derved sker der meget, der vækker harme hos hans undergivne. Der sker så det, at da denne person, som jeg fortæller om, altså slavernes opsynsmand, er gået gennem dødens port, er han i tiden mellem døden og en ny fødsel omringet af alle de sjæle, som var forbundet med ham, fordi han var den, der havde opsyn med dem. Men især var denne persons individualitet forbundet med den overordnede, netop fordi han som slavefører måtte rette sig efter ham, fordi han ofte modvilligt, men dog efter datidens skik for et socialt forhold af denne art, rettede sig efter ham. • Dette lagde grunden til en dybere karmisk sammenhæng. Det forhold, der var i den fysiske verden mellem slaveopsynsmanden, man kunne også i mange henseender sige slavelæreren, og slaverne, lagde grunden til en dybere karmisk sammenhæng.

Vi må altså forestille os, at livet mellem døden og en ny fødsel udvikler sig videre mellem alle disse menneskeindividualiteter, jeg lige har fortalt om.

Omkring det 9. århundrede efter Kristus genfødtes denne slaveførers individualitet så i Mellemeuropa, men nu som kvinde. Vi har altså nu at gøre med en kvindelig reinkarnation af denne slavefører, og da de karmiske forbindelser er, som de er, da netop som hustru til den overordnede, der bliver genfødt som mand. Der udvikler sig nu et ikke just strålende ægteskab mellem de to, et forhold som imidlertid karmisk helt udligner det, der dengang i begyndelsen af det første århundrede før den kristne tidsregning blev grundlagt karmisk i forholdet mellem underordnet og overordnet. Denne overordnede lever nu ca. i det 9. århundrede i Mellemeuropa i et samfund, hvis borgere står i et overordentlig familiært forhold til hinanden, og er en slags kommunal embedsmand, men er i virkeligheden alles tjener og bliver hundset rigtig godt med.

Undersøger vi nu det hele, finder vi ud af, at indbyggerne i dette temmelig udbredte samfund allesammen er de slaver, der engang blev ledet og behandlet sådan og fik anvist deres arbejde, som jeg forklarede det. Den overordnede er altså så at sige blevet alles tjener og må opleve, at meget af den brutalitet, som disse mennesker, med slaveopsynsmanden som mellemlid, var udsat for fra hans side, nu fuldbyrdes karmisk.

Hans kone, der jo er den reinkarnerede slaveopsynsmand, lider i det stille og i en mere tilbageset tilværelse under de indtryk, hun nu modtager fra den stadig utilfredse tidligere overordnede i hans nuværende inkarnation, og man kan i detaljer følge, hvordan den karmiske skæbne bliver fuldbyrdet her.

På den anden side ser vi imidlertid, hvorledes denne karma slet ikke endnu er fuldbyrdet i sin helhed. Kun en del af det er blevet udlignet: Nemlig det, der udspillede mellem disse to mennesker, slaveopsynsmanden og hans foresatte. Dette karmiske forhold er i det væsentlige bragt til ende med inkarnationen i middelalderen i det 9. århundrede, for her har hustruen faktisk udlignet det, hun måtte lide i sin egen sjæl gennem brutaliteten hos sin tidligere foresatte, der nu er hendes mand.

Men denne kvinde, inkarnationen af den tidligere slaveopsynsmand, fødes på ny, og denne gang igen sådan, at flertallet af de sjæle, der engang var slaver, som så atter forenedes i det vidtstrakte samfund, og hvis skæbne denne individualitet altså to gange i jordelivet havde været deltagelig i, at dette samfund nu som børn bringes til den tidligere slaveopsynsmand og senere kvinde, hvis individualitet i sin nye inkarnation tager sig ganske særligt af deres opdragelse. Thi denne reinkarnation er Pestalozzi. I det, der nu i Pestalozzi i det 19. århundrede giver sig udtryk i stor mildhed, i pædagogisk begejstring, ser vi så den karmiske fuldbyrdelse overfor de mennesker, med hvem han som skildret to gange var forbundet, ser den karmiske fuldbyrdelse af det, der blev oplevet, lidt og erfaret i tidligere inkarnationer.

Først når man iagttager, hvordan tidligere jordeliv kommer til syne som baggrund for et nuværende, bliver det, der kommer frem hos de enkelte personer gennemskueligt og tager form for sjælen i sin forståelige objektivitet. Og det er sådan, at der til tider hos et menneske i et eller andet jordeliv viser sig træk, som ikke blot går tilbage til den forudgående inkarnation, men ofte til den, der ligger før den forrige og til inkarnationer, der ligger endnu længere tilbage. Det er sådan, at man ser hvordan det, der blev anlagt med en vis indre åndelig konsekvens under de enkelte inkarnationer, slår igennem og fører sin tilværelse videre, ikke blot gennem menneskets liv på Jorden, men også i livet mellem døden og en ny fødsel.

Det er i denne forbindelse særlig fængslende at betragte et jordeliv, som jeg allerede har udviklet for dem, der var her i Dornach før påsketævet, nemlig Conrad Ferdinand Meyers liv.

Conrad Ferdinand Meyer frembyder ganske særlige gåder for den, der betragter hans liv indgående og samtidig i høj grad beundrer hans digtning. Hans digtning har en så skøn harmonisk form, at man kan sige: Det, der lever i Conrad Ferdinand Meyer, bevæger sig egentlig altid, hvad stilen angår, en lille smule ovenover det jordiske, også med hensyn til hele måden at tænke, føle og fornemme på. Og går man nærmere ind på Conrad Ferdinand Meyers frembringelser, mærker man, hvor stærkt han var knyttet til noget åndeligt-sjæleligt, der stadig er i færd med at løsne sig noget fra det fysisk-legemlige. Tager man hans ædleste digte, ligeledes hans prosadigtning, og ser på dem, kommer man til den slutning, at der her foreligger noget skabende, som stedse søger at vokse ud afsammenhængen med det fysiske legeme. — Det gav sig så udslag i, at Conrad Ferdinand Meyer under denne inkarnation tit lå under for sygelige tilstande, under hvilke det åndeligt-sjælelige i høj grad løsnede sig fra det fysisk-legemlige, således at der opstod sindssyge eller i det mindste tilstande, der lignede sindssyge. Og der foreligger igen det mærkværdige, at til hans smukkeste værker hører netop de, der er blevet til, når det åndeligt-sjælelige således løsnede sig fra det fysisk-legemlige.

Nu gribes man af en vis forvirring, netop når man forsøger at udforske de karmiske sammenhænge i Conrad Ferdinand Meyers jordeliv. Man finder sig ikke straks til rette, når man vil knyttes tråden fra Conrad Ferdinand Meyer-inkarnationen til de tidligere inkarnationer. Først bliver man ført ind i det 6. århundrede efter Kristus, kastes så igen tilbage til det 19. århundrede, til Conrad Ferdinand Meyer-inkarnationen, fordi man under iagttagelsen også af selve sagen, forledes til at gå vild. De må gøre Dem helt klart, hvor vanskelige betingelserne for en virkelig kamp for erkendelse er på dette område. De, der nøjes med fantasi, har det naturligvis let og kan på en eller anden måde komme til rette

med tingene. Men for den, der ikke lader sig stille tilfreds med fantasten på dette område, men virkelig under sin forskning når frem til det punkt, hvor han finder sin sjæls struktur pålidelig, for ham er det i virkeligheden svært, når han undersøger noget sådant, hvor det drejer sig om en så kompliceret individualitet som Conrad Ferdinand Meyer. Og det er jo ved undersøgelse af karmiske sammenhænge gennem flere jordeliv ingen større hjælp at hæfte sig ved de særlig karakteristiske ting. Det der falder mest i øjnene hos mennesket, og som man iagttager, når man møder dette menneske eller erfarer noget om ham gennem historien, det har han som oftest fra sine jordiske omgivelser. Man er jo som menneske i langt højere grad, end man tror, et produkt af sine jordiske omgivelser. Gennem opdragelsen tilegner man sig det, der er at finde i de jordiske omgivelser. Først de finere, mere intime træk hos et menneske, opfattet ganske konkret, fører så gennem livet mellem døden og en ny fødsel tilbage til tidligere jordeliv.

Det kan for en betragtning af den slags være af større betydning at lægge mærke til, hvordan et menneske bevæger sig, eller hvordan han vanemæssigt holder på noget, end at se på det, han måske yder som en berømt person. Den måde, på hvilken nogen holder på noget, eller hvordan han altid rent vanemæssigt svarer på noget — ikke hvad han svarer, men hvordan han svarer, at han f.eks. altid til at begynde med stiller sig afvisende, og først når han ikke kan andet, giver efter, eller hvordan han i al godmodighed praler lidt osv., osv. — sådanne træk er det, som har betydning, og som, når man ser nøje på dem, stiller sig i midtpunktet af betragtningerne — og meget kommer frem på den måde. Man lægger mærke til, hvordan et menneske tager på noget, gør sig dette helt anskueligt og udarbejder det kunstnerisk; det vil så ikke blive ved betragtning af bevægelsen, men omkring bevægelsen tager et andet menneske form.

Følgende kan udmærket godt finde sted: Visse mennesker har bestemte små vaner, f.eks. den vane at bevæge armene på en særlig måde, før de begynder på noget. Jeg har kendt mennesker, der ikke kunne tage fat på noget arbejde uden først at lægge armene over kors. Gør man sig nu sådan en gestus anskuelig med en indre kunstnerisk sans, sådan at den står plastisk for én, så afleder man: opmærksomheden fra det menneske, der hører med til denne gestus. Men denne gestus bliver ikke stående alene; ud fra den vokser nu en anden skikkelse, og får man fat på denne anden skikkelse, så er den noget, der i det mindste viser hen til et eller andet i forrige eller i næstforrige inkarnation. I et sådant tilfælde: kan det godt være, at den omtalte bevægelse forekommer i forbindelse med noget, som i den tidligere inkarnation endnu slet ikke fandtes, f.eks. det at tage en bog i hånden og lignende. Men det er alligevel bevægelser af den slags, eller visse daglige vaner, man må have sans for, for at komme tilbage.

Hos en individualitet som Conrad Ferdinand Meyer er det afgørende imidlertid, at han under sin skabervirksomhed viser en vis tilbøjelighed til — når jeg skal udtrykke det nøjagtigt — at løsne det åndeligt-sjælelige fra det fysisk-legemlige. Dette er et holdepunkt, men på den anden side atter et punkt, hvor man let kommer på afveje.

Nu føres man altså ind i det 6. århundrede. Man har først følelsen af, at her må han være. Man finder også en person, som har levet i Italien og i denne inkarnation i Italien har gennemgået forskellige skæbneforhold, og som har haft en slags dobbeltnatur, der på den ene side fik ham til at føle uhyre begejstring for det, der udadtil i det store og hele senere er gået tabt for os, men som dengang var at finde i en storartet kunstudfoldelse, og som vi nu kun kan se i mosaikkunsten. I denne Italiens kunstudfoldelse i slutningen af det 5. og i begyndelsen af det 6. århundrede levede nu denne individualitet, som man først støder på. Sådant viser det sig til at begynde med.

Men så formørkes hele billedet igen, og man bliver ført tilbage til Conrad Ferdinand Meyer. Det mørke, der sænker sig ved betragtninger af dette menneske fra det 6. århundrede, overstråles nu af billedet af Conrad Ferdinand Meyer i det 19. århundrede. Man tvinges nu til atter at tage det i øjesyn, som Conrad Ferdinand Meyer foretager sig i det 19. århundrede.

Man bliver opmærksom på, at han i sin fortælling, »Den Hellige«, har skildret Thomas Becket, Henrik den Anden af Englands Kansler. Man får følelsen af, at dette er overordentlig vigtigt. Man l også følelsen af, at man gennem det, man har fornemmet af den tidligere inkarnation, netop er blevet ført hen til det, Conrad Ferdinand Meyer har udrettet. Imidlertid bliver man nu atter hensat til det 6. århundrede, men denne kendsgerning giver ikke nogen forklaring. Og på denne måde kastes man ofte frem og tilbage mellem disse to inkarnationer, den første gådefulde inkarnation i det 6. århundrede og Conrad Ferdinand Meyer-inkarnationen, indtil det går op for én, at fortællingen om Thomas Becket simpelthen er opstået i Conrad

Ferdinand Meyer ud fra historien, — og at hele tildragelsen har en vis lighed med det, han selv oplevede i det 6. århundrede, da han som medlem af en katolsk mission, som Pave Gregor sendte fra Italien til England, selv rejste fra Italien til England. Her finder man liggende i den forrige inkarnation det andet træk af Conrad Ferdinand Meyers dobbeltnatur. Han var i den forrige inkarnation, i det 6. århundrede, på den ene side en begejstret beundrer af alt det, der rummedes i den kunst, som så senere er gået over i mosaikkerne — derfra hans alt beherskende formtalent. På den anden side var han dog også en begejstret repræsentant for katolicismen og drog derfor med på denne missionsfærd, hvis medlemmer grundlagde Canterbury, stedet hvor bispedømmet Canterbury opstod.

Den individualitet, der senere i det 19. århundrede levede som Conrad Ferdinand Meyer, blev under overordentlig interessante omstændigheder myrdet af en angelsaksisk høvding. Der var en juridisk-spidsfindig bagtalelse, ganske vist af grov art, i det, som udspillede sig dengang ved mordet på denne individualitet.

Nu ved De jo, at når et eller andet, også i det daglige liv, kommer indenfor vor synskreds, som, lad os sige, slår en særlig tone an i os, et navn, man engang har hørt uden måske at have fæstnet sig videre ved det, så kan der senere i forbindelse med dette navn opstå en række idéassociationer. Gennem de særlige omstændigheder, ved hvilke dette medlem af en katolsk mission i England var knyttet til det, der senere blev ærkebispedømmet Canterbury, og fordi byen Canterbury blev grundlagt af denne mission, levede det alt sammen egentlig videre i klangen af navnet Canterbury. Og således levede den indre klang af navnet Canterbury atter op i Conrad Ferdinand Meyer-inkarnationen.

Derved førtes Conrad Ferdinand Meyer gennem ide associationen til Thomas Becket, lordkansleren fra Canterbury, der var Henrik den Anden af Huset Plantagenets kansler, og som blev myrdet på spidsfindig måde. Efter først at have været yndling blev han senere myrdet af Henrik den Anden, fordi han ikke gik ind på visse af dennes forslag.

Disse skæbner, der lignede og dog ikke lignede hinanden, førte til, at det, Conrad Ferdinand Meyer i en tidligere inkarnation i det 6. århundrede havde oplevet på sin egen krop, fjernt fra sit daværende fædreland, nu blev gengivet af ham med historien som kilde, men med helt andre skikkelser.

Men hvor er det dog interessant! Har man først fået fat i dette, flakker man ikke mere frem og tilbage, men ser, hvordan det åndeligt-sjælelige hos ham let løsner sig fra det fysisk-legemlige, netop fordi der også i det 19. århundrede bor en slags dobbeltnatur i ham. Fordi der lever en slags dobbeltnatur i ham, tager noget andet plads i stedet for det, der oplevedes i virkeligheden, noget andet der kun ligner det, således som billederne i menneskets fantasi ofte forandrer sig. I menneskets sædvanlige fantasi forandrer billederne sig under livets gang på den måde, at fantasi en skaber frit. I løbet af flere jordeliv forandrer sagen sig sådan, at en anden historisk begivenhed, som kun ifølge sin billednatur har med den pågældende at gøre, nu træder i stedet for den sande begivenhed.

Nu bliver denne individualitet, der har oplevet dette, og hos hvem den er blevet stående og har virket videre i to liv mellem døden og en ny fødsel, for så at komme for dagens lys i fortællingen »Den Hellige nu bliver denne individualitet senere født igen, nemlig på tredivårskrigen tid, denne gang som kvinde. Vi behøver kun at huske på, hvilke kaotiske tilstande der under tredivårskrigen herskede overalt i Mellemeuropa, for i vore sjæle at få fornemmelsen af, hvad der kunne ske i sindet hos en fintfølelse kvinde, der levede med i disse tilstande, og som giftede sig med en pedantisk, spidsborgerlig mand, der efterhånden ikke mere kunne holde det ud i Tyskland, men udvandrede til Schweiz og fandt et hjem i Graubünden. Der overlod han i virkeligheden til sin kone at sørge for hjemmet. Selv var han mest optaget af et temmelig brutalt solderi. Men hans kone havde lejlighed til at gøre mange iagttagelser; både ting af større historisk rækkevidde og de mærkelige forhold i Graubünden øvede deres virkning på hendes sjæl. Og det der nu som kendsgerninger, farvet og nuanceret af oplevelserne med den spidsborgerlige mand, udspillede i denne kvindesjæl, det synker nu ned i denne individualitets dybder og lever videre mellem død og en ny fødsel. Vi har på tredivårskrigen tid at gøre med en inkarnation som kvinde, der følger efter inkarnationen i det 6. århundrede af den individualitet, der senere blev til Conrad Ferdinand Meyer. Denne individualitet levede atter op i Conrad Ferdinand Meyer. Og det, som kvinden engang oplevede, bliver af Conrad Ferdinand Meyer fantasifuldt omformet i fortællingen »Jürg Jenatsch«.

Vi har altså i det sjælelige hos Conrad Ferdinand Meyer netop noget, der virker videre, og som hos ham er sammensat af enkeltheder fra de forrige inkarnationer. Men det, der for en litterær betragtning kommer for dagen som en i sig selv sluttet individualitet, fordi han i denne forbindelse netop viser sig i faste former, som en kunstner, men netop fordi han har disse faste former kan karakterisere meget bestemt, — netop det forvirrer en, fordi man fra disse faste former straks bliver ledet hen til det labile, dobbeltbundede menneskelige væsen.

Den, der kun ser på digteren Conrad Ferdinand Meyer, på den berømte person, der skabte digterværker, når så vist ikke til at få noget at vide om hans tidligere inkarnationer. Her må man se igennem det digteriske hos ham til det menneskelige, men så viser der sig netop i billedets baggrund det, der fremstiller de tidligere inkarnationers skikkelser.

Nu forstår De, — så paradoksalt det end må forekomme et nutidsmenneske — at menneskelivet kun kan blive fordybet ved at føre det historiske, dette udvendige historiske, man i vore dage som oftest kalder historie, til betragtningen af mennesket i historien. Dette — mennesket altså — kan man dog ikke se på, som om det kun tilhørte én tidsalder alene, som om det kun levede ét liv på Jorden, men betragtningen lader sig kun anstille på den måde, at man virkelig betragter, hvordan en individualitet går fra jordeliv til jordeliv, og hvordan livet mellem død og ny fødsel i mellemtiden netop omdanner det, der mere udspiller sig i det underbevidste af jordelivet, men som helt hænger sammen med menneskets virkelige skæbnedannelse. For denne menneskelige skæbnedannelse forløber ikke i det, som står klart for intellektet, men i det, som væver og virker i det underbevidste.

Jeg vil gerne vise hen til endnu et eksempel på, hvordan menneskelige individualiteter kan virke op igennem historien. Vi har i Tacitus, der levede i det første århundrede, eller ca. 100 år efter at kristendommen var opstået, en overordentlig betydelig romersk skribent.

Tacitus har, foruden i andre værker i særdeleshed i sin »Germania« vist, hvordan han forstod at skrive i en overordentlig præcis og kort stil, hvordan han evner at forme de historiske kendsgerninger, de geografiske skildringer i smukt afrundede sætninger, som virker epigrammatisk. Her kan vi også blive mindet om, at han, den store verdensmand, som egentlig vidste alt, hvad der dengang blev anset for værd at vide, at han et århundrede efter kristendommens grundlæggelse overhovedet kun helt forbigående nævner Kristus, som en person jøderne havde korsfæstet, noget som egentlig ikke har nogen særlig betydning. Og dog er Tacitus faktisk en af de største romere.

Imidlertid var Tacitus ven med den person, som i historien er kendt som den yngre Plinius, der har skrevet mange breve, og som var en stor beundrer af Tacitus' stil. Egentlig gik denne yngre Plinius, der selv var skribent, helt op i beundring af Tacitus.

Lad os nu først betragte denne yngre Plinius. Efter at han er gået gennem dødens port og livet mellem død og ny fødsel, bliver han i det 1. århundrede efter Kristus genfødt i Italien som en prinsesse af Tusciens, der gifter sig med en fyrste fra Mellemeuropa, en fyrste der var blevet frataget sine besiddelser af Henrik den Sorte af den frankisk-saliske kejserslæggt, og som nu ville prøve at vinde fodfæste igen i Italien. Denne prinsesse Beatrix ejede slottet Canossa, hvor Henrik den IV., Henrik den III.'s, den Sortes efterfølger, måtte gå sin berømte bodsgang til pave Gregor.

Denne markgrevinde Beatrix er en overordentlig levende personlighed, interesseret i alle de forhold, der udspiller sig. Hun må jo interessere sig for alt, for hendes mand, Gottfried, der, før de blev gift, var blevet fordrevet af Henrik den Sorte fra det elsassiske område til Italien, hvor han så gifter sig med Beatrix, bliver dog stadig forfulgt af Henrik den III. Henrik er nemlig en meget energisk herre, der efter forgodtbefindende afsætter den ene efter den anden af fyrsterne og høvdingene i nabolaget, og som i udstrakt grad gør, hvad han finder for godt, og som ikke stiller sig tilfreds med engang at have fordrevet nogen, men gør det en gang til, hvis denne anden bosætter sig et andet sted. Som sagt, en ret energisk herre, en herre af stort format i middelalderen. Da Gottfried havde vundet fodfæste i Tusciens, fordrev Henrik da også først ham, og tog så senere markgrevinden med til Tyskland.

Herved kombineredes i hendes sind en fin betragtning af forholdene i Italien med forholdene i Tyskland, og vi har i denne person en udpræget repræsentant for den tid; en skarpt iagttagen, energisk og foretagsom kvinde, der dog også helt igennem havde storsind og vidt udsyn.

Da nu Henrik den IV. måtte gå sin bodsgang til Canossa, var Beatrix' datter Mathilde dets ejer, og hun, der havde et udmærket forhold til sin moder, forenede egentlig alle moderens

egenskaber og var i grunden en endnu mere fortræffelig kvinde. Det er to overmåde sympatiske kvinder, som netop gennem det, der udspillede under Henrik den III. og Henrik den IV., fik dyb interesse for det historiske.

Fordyber man sig i dette, så viser det mærkværdige sig, at markgrevinde Beatrix er den reinkarnerede Plinius den Yngre, og datteren Mathilde, den reinkarnerede Tacitus. Tacitus, som i oldtiden skrev historie, finder man altså — og evnen til at iagttage er jo karakteristisk for kvinden, især hvis hun er af stort format — man finder ham som en, der iagttager den store historie, som deltager, som umiddelbar deltager i historien; for Mathilde ejer jo Canossa, og her udspiller hele den scene sig, som bliver afgørende for så umådelig meget i middelalderen. Vi finder ham som historiebetrakter.

Disse to personer, mor og datter, f et meget nært forhold til hinanden, og deres gamle skribentvirksomhed giver dem evnen til med fuld intensitet at optage de historiske begivenheder i det ubevidste og derved instinktivt at forbinde sig stærkt med verdens gang, både i naturen og i det historiske liv.

Nu udspiller der sig i en senere tidsalder følgende: Vi ser, at Plinius den Yngre, som i middelalderen er markgrevinde Beatrix, i det 19. århundrede bliver født igen i et romantisk miljø og optager alt romantisk, om ikke med just stor begejstring, så dog med megen æstetisk nydelse, og finder ind til alt det romantiske, idet han på denne side har det romantiske, men på den anden side gennem slægtskab en noget lærd stil. Han lever sig ind i en lærd stil — jeg mener en lærd litterær stil, ikke levemåde — men den passer ikke til hans natur. Han vil bestandig ud af den, vil kaste denne stil af sig.

Denne person, som altså er den reinkarnerede yngre Plinius og den reinkarnerede markgrevinde Beatrix, denne person er engang, sådan som skæbnen jo netop følger det, på besøg et sted og blader i en bog, skrevet på engelsk, der ligger fremme på bordet. Han bliver uhyre fængslet af stilen, og i samme øjeblik står det ham klart: Den anden stil, som jeg har fra min familie, passer ikke til mig. Dette her er min stil, det er den stil, jeg skal have. Den beundrer jeg, den må jeg lægge mig efter.

Han bliver skribent og imiterer denne stil. Ikke i pedantisk efterligning, men naturligt og kunstnerisk. Bliver i allerbedste betydning, i æstetisk-kunstnerisk forstand imitator af denne stil.

Og se, den bog, der lå opslået dér, og som nu fik denne person til hurtigst muligt at læse alt, hvad der var af denne forfatter, denne bog var Emersons »Repræsentative Men«. Og manden, vi taler om, tilegnede sig stilen i den og oversatte også straks to stykker af den, blev en stor beundrer af Emerson og helmede ikke, før han også kunne træffe forfatteren.

Vi har her at gøre med en person, der netop først i sin beundring for den anden genfandt sig selv, fandt sin egen stil. Vi har i reinkarnationen af Plinius den Yngre og af markgrevinde Beatrix at gøre med Herman Grimm, og hos Emerson har vi at gøre med den reinkarnerede Tacitus, den reinkarnerede markgrevinde Mathilde.

I hans beundring for skribenten Emerson og i hele den måde, på hvilken Herman Grimm kommer Emerson i møde, genfinder vi på ny den yngre Plinius' forhold til Tacitus. Vi kan så at sige af hver sætning, Herman Grimm skriver, se det gamle forhold mellem Plinius og Tacitus genopstå. Og i fuld overensstemmelse med den beundring, Herman Grimm nærer for Emerson, ser vi ligeledes den beundring dukke op igen, som Plinius den Yngre bringer Tacitus i møde.

Først nu vil man forstå, hvorpå Emersons fremragende stil beror, hvorledes det, Tacitus på sin måde fremstillede, atter bliver levende hos Emerson på en særlig måde. På hvilken måde arbejdede nu Emerson? De folk, der besøgte ham, fandt jo ud af det. I et værelse med mange stole og flere borde, hvor der overalt lå opslåede bøger, gik Emerson frem og tilbage. Nu og da læste han en sætning, mærkede sig den og dannede så heraf sine — man har lov at sige — store, vidtfavnende, epigrammatiske sætninger, som hans bøger består af. Man har nu et billede for sig af Tacitus' levemåde. Sådan som Tacitus færdedes alle vegne og greb livet, som det levedes omkring ham, sådan ser Emerson det hele igen i bøgernes verden, og det lever alt sammen op igen.

Hos Herman Grimm møder vi nu den uimodståelige trang til at komme i lag med Emerson. Skæbnen fører ham til »Repræsentative Men«. Af den ser han straks, at sådan må han skrive, dette er hans stil. Han havde som sagt fra sin onkel, Jacob Grimm og fra sin fader, Wilhelm Grimm, en lærd stil. Den opgiver han. Skæbnen gør, at han slår ind på en helt anden stil.

Og vi ser så Herman Grimms historiske interesser, der forbinder en vis indre sjælelig tilknytning til Tyskland med dyb interesse for Italien, dukke op i indholdet af hans værker.

Det er den slags, der viser, hvordan sådanne ting går for sig. Og hvad er det, der fører til dem? Ja, ser De, det drejede sig om at modtage et indtryk, omkring hvilket sagen krystalliserer sig. Først danner forestillingen sig om Herman Grimm, der slår op i Emersons »Repræsentative Men«. Nu havde Herman Grimm en ejendommelig måde at læse på. Han læste et øjeblik og trådte så straks tilbage fra det, han havde læst. Det har han sikkert også gjort ved denne lejlighed, for denne gestus viser, hvordan han ligesom sætning for sætning ønskede at nedsvælge det, han læste. Denne indre bevægelse af ligesom sætningsvis at ville synke, er det, der hjælper til at føre tilbage til Herman Grimms tidligere inkarnationer. Det at spadserere omkring mellem de opslåede bøger og den noget stive romerske holdning, med hvilken Emerson til at begynde med møder Herman Grimm, da de træffes i Italien, det er det, der fra Emerson fører tilbage til Tacitus. Man må kunne se plastisk for at kunne trænge til bunds i disse ting.

Og ser De, dette skulle atter gennem et eksempel skitsere, hvordan man må gå i dybden ved historiske betragtninger. Og en sådan fordybelse må også vinde indpas hos os. For dette må blive resultatet af det, som gennem julestævnet skal komme ind i vort Antroposofiske Selskab. For fremtiden må vi modigt og dristigt søge at betragte de store åndelige forhold, må stille os dér, hvor de åndelige sammenhænge virkelig kan anskues. Hertil kræves først og fremmest alvor, alvor i vort samliv med den antroposofiske sag.

Og denne alvor vil komme ind i det Antroposofiske Selskab, når der af dem, der vil arbejde i det, stadig tages mere og mere hensyn til det, der nu hver uge sendes ud til alle antroposofere, det, som står i de »Meddelelser«, der følger med »Goetheanum«. De skildrer jo, hvordan der, sådan som man i julestævnets ånd gerne ville forestille sig det, arbejdes, undervises og handles i medlemsgrupperne, og de bringer også en fremstilling af, hvad der sker. De hedder jo: »Hvad der foregår i det Antroposofiske Selskab«. Disse meddelelser har til hensigt at lade en fælles tænkning flyde ind i hele det Antroposofiske Selskab, at lade en fælles atmosfære strømme ud over de tusinder af antroposofere. Hvis man kommer til at leve i en sådan fælles atmosfære, hvis man forstår, at »lede sætningerne« skal tjene til at anspre tankerne, og hvis man forstår, at Goetheanum gennem den esoteriske ledelses initiativ realt og konkret skal stilles i midtpunktet — jeg må jo nu stadig understrege, at vi har at gøre med en ledelse, der opfatter sit virke som en indførelse af det esoteriske, — hvis vi rigtigt vil forstå dette, så vil også det, som nu skal strømme gennem den antroposofiske bevægelse, gennem den blive båret videre på den rigtige måde. Thi antroposofisk bevægelse og Antroposofisk Selskab må blive ét. Det Antroposofiske Selskab må helt og fuldt gøre den antroposofiske sag til sin.

Man har lov til at sige, at hvis dette fælles, der virker som en fælles tænkning, er til stede, så vil det også være i stand til at bære virkelig åndeligt omfattende og omspændende erkendelser. Så vil der i det Antroposofiske Selskab leve en kraft, som i virkeligheden skulle leve i det, fordi den nyere udvikling af civilisationen træn ger til et mægtigt opsving, hvis den ikke fuldstændige skal gå sin undergang i møde.

Kan det end forekomme nok så paradoksalt, hvad der må siges om den enes eller den andens på hinanden følgende jordeliv —, den, der betragter det nøjere, den, der iagttager, hvordan mennesker går, vil dog, når man taler om deres gentagne jordeliv, se, hvor realt begrundet det er, som siges i den forbindelse, og hvordan man i virkeligheden kan skue ind i guders og menneskers liv og virke, når man på denne måde forsøger på at omspænde åndskræfterne med det åndelige blik.

Dette vil jeg gerne lægge Dem på sinde og nedsænke i Deres hjerte, så at De kan tage det med Dem fra dette påskestævne, som noget De har følt. Så bliver dette påskestævne ligesom en opfriskning af julestævnet. Og hvis julestævnet skal virke på rette måde, må man egentlig føle det, som om det bestandig fandt sted, som om det blev fornyet gennem alt det, der udvikler sig af det.

Gid meget under stadig større fornyelse måtte komme til udvikling ud fra dette julestævne, og gid det frem for alt måtte komme til udvikling gennem de sjæle, der med hjertet modigt står i livet som repræsentanter for den antroposofiske sag. Hvis de foranstaltninger, vi sætter i gang, bevirker, at modet hos vore antroposofi ske venner stadig vokser i hjerte og sjæl, så vil også det til slut vokse op, som det Antroposofiske Selskab behøver som den antroposofiske sjæls legeme, nemlig mod til at bære det ind i verden, der i den lyse tidsalder, som følger efter Kali Yuga, er brudt frem som åndens åbenbaring, og som er nødvendig for menneskets videre

udvikling. Føler man sig båret oppe af denne bevidsthed, vil man også være i stand til ud fra den at virke med mod. Og gid enhver af vore foranstaltninger måtte blive en energikilde for et sådant mod. Lad det blive det i kraft af, at vi formår at opfatte dét som ramme alvor, der forekommer dem, der i vor tid for største del giver tonen an, som værende paradoksalt tåbeligt. Men det,

der på en vis tid var toneangivende, blev for en stor del ofte erstattet af det, der tidligere var blevet undertrykt. Gid det m til at virke antroposofisk, som er nødvendigt for den menneskelige civilisations videre fremskridt, må opstå ud fra erkendelsen af, at historien er forbundet med de på hinanden følgende menneskeliv.

Fjerde Foredrag

Dornach, 26. april 1924

Betragtninger, som griber ind i det menneskelige karma — og som naturligvis netop betragtede griber ind — må optages med et alvorligt sindelag og gøres til genstand for sjælelig bearbejdelse. For i grunden er det dog sådan, at det ikke kun er viden om en eller anden karmisk sammenhæng, der er af vigtighed, men det der fremgår af disse betragtninger, og som beliver mennesket, og som har betydning for hele livsindstillingen. Betragtninger af en sådan art kan kun bære frugt, når de ikke fører til større ligegyldighed overfor menneskene, end det ellers er tilfældet, men tværtimod virker ansporende til større menneskekærlighed og menneskeforståelse, end det er tilfældet, når man, idet man betragter mennesket, kun regner med det ene liv.

Når man retter blikket mod de på hinanden følgende epoker i menneskehedens udvikling, får man et stærkt indtryk af, at meget har forandret sig i måden at tænke og føle på, i alle livsanskuelser og måder at opfatte tilværelsen på under menneskehedens historie. Ganske vist gør det, der er forbi, ikke så dybt et indtryk på mennesker som det, der skal komme, og som egentlig først skal grundlægges. Alligevel vil den, der tilstrækkelig dybt har forstået, i hvilken grad menneskesjælen har forandret sig i løbet af Jordens udvikling, ikke vige tilbage for som en nødvendighed at optage den forandring i sit sind, der medfører, at man nu ikke mere kan nøjes med at tage det ene jordeliv i betragtning, når talen er om et eller andet menneske, men — så vidt de lader sig gennemskue — må se på rækkefølgen af jordeliv.

Og jeg tror, at man gennem eksempler, som dem vi sidst betragtede, Conrad Ferdinand Meyer, Pestalozzi o.s.v., vil kunne se, hvordan den rent menneskelige forståelse af en person og kærlig heden til denne person kan vokse, når man betragter det sidste jordeliv på baggrund af netop det, som dette sidste jordeliv var resultatet af.

Nu ønsker jeg dog for at nå til det, der er det egentlige frugtbare ved disse ting, endnu engang at komme tilbage til det spørgsmål, som jeg allerede har berørt overfor mange af dem, der sidder her. Det er det spørgsmål, som trænger sig på, fordi det jo netop ved åndsvidenskabelige betragtninger ofte må bringes på bane, at der i gamle tider fandtes klarsynede, indviede personer, altså initiere de, der kunne bringe bud om hemmelighederne fra den åndelige verden. Det er nærliggende, at følgende spørgsmål opstår: Hvor lever disse indviede i vor tid? Hvordan forholder det sig med deres reinkarnation? For at besvare dette spørgsmål, er det absolut nødvendigt at gøre opmærksom på, hvor forskelligt et følgende jordeliv kan være fra et forudgående, hvad viden, erkendelse, ja anden virksomhed, som udspringer fra den menneskelige sjæl, angår; hvor forskellige på hinanden følgende jordeliv altså kan være i så henseende. For når det tidspunkt under menneskets tilværelse mellem døden og en ny fødsel nærmer sig, da det atter skal stige ned på Jorden og skal forene sig med den fysiske-æteriske organisation, da sker der egentlig temmelig meget med dette menneske. Ganske vist er retningen hen imod familie, folk, o.s.v. for længst bestemt; men det at tage den beslutning at indlade sig på en så voldsom forandring i tilværelsen, som det er at begive sig fra den åndelige sjælelige verden til den fysiske verden, det stiller ganske uhyre krav. For De må jo være klar over, at det ikke er som her på Jorden, hvor mennesket, når det har gennemført et normalt liv, lidt efter lidt svækkes og ikke efter de erfaringer, der gøres på Jorden, selv bidrager til beslutningen om, ved at gå gennem dødens port, at antage en anden livsform. Det kommer så at sige over mennesket, det bryder ind over det.

Her på Jorden er døden noget, der bryder ind over én. Helt anderledes er det, når man stiger ned fra den åndelige verden.

Der drejer det sig om en klar, fuldt bevidst handling, fremgået af alle tænkelige overvejelser i sjælens dybder. Og nu gælder det om at rette opmærksomheden mod, hvilken uhyre forandring der foregår med mennesket, når det skal ombytte de åndelig-sjælelige livsformer fra en førjordisk tilværelse med den jordiske levevis. Under denne nedstigen går det jo op for mennesket, at det ikke blot må tilpasse sig de kultur og civilisationsforhold, en bestemt tidsalder frembyder, men at det også må finde sig i de legemlige betingelser, der nu tilbydes det. Vor tidsalder afgiver, bortset fra kultur og civilisationsforholdene, ikke så let legemer, i hvilke livet atter kan leves på den gamle måde, som i sin tid da de initierede levede. Når den tid nærmer sig, hvor menneskesjælen, også en sjæl der engang var initieret, skal benytte sig af et menneskeligt legeme, så må den tage dette menneskelige legeme sådan, som det forefindes, og må vokse ind i den opdragelsesform og i det liv, som omgivelserne frembyder. Men der går dog ikke derfor noget tabt af det sjælelige, som engang var der, det giver sig blot udtryk på en anden måde. Den sjælelige grundkonfiguration forbliver, men kommer til udtryk på en anden måde.

Det var, ser De, endnu i det 3., 4. århundrede efter Kristus sådan, at den menneskelige sjæl kunne fordybe sig gennem en viden om initiationssandhederne, fordi legemerne i dette tidsrum, især i de sydeuropæiske egne og i det forreste Asien, tilpassede sig sjælen, fordi legemerne i indre forstand fuldbyrdede deres organiske funktioner på en sådan måde, at de kunne følge sjælen. I vore dage må den, der med en stærkt inderliggjort, meget vis sjæl måske endnu i de første kristne århundreder levede som indviet, dukke ned i et menneskeligt legeme, der frem for alt i kraft af den senere udvikling er rettet mod den ydre verden og lever i den. Sjælekræfternes store, indre koncentration, som endnu i det tredje, fjerde århundrede efter kristendommens opståen var mulig, forhindres nu af det legemlige. Derfor kunne følgende tildragelser finde sted i løbet af Jordens udvikling. Jeg fortæller nu om ting, der viser sig for det åndelige blik.

Forestil Dem nu et forasiatisk mysteriested med alle de egenskaber, som et sådant havde netop i de første århundreder efter kristendommens grundlæggelse. Der fandtes i disse gamle tider overalt endnu traditioner, hvor deltagerne blev dybt indviet i disse mysterier. Overalt var man sig imidlertid også i større eller mindre grad de regler bevidst, som man måtte foreskrive sjælen for at nå til visse erkendelser, der især førte ind i menneskesjælens inderste og ud i verdensaltet. Og der var netop i de forasiatiske mysterier i de første århundreder efter kristendommens opståen et stort spørgsmål, som man beskæftigede sig med. Disse mysterier havde jo været vidne til, at uendelig visdom strømmede gennem deres offersteder. De behøver bare at gennemlæse det, der — så vidt det dengang kunne karakteriseres i en offentlig bog — er skildret i »Kristendommen som mystisk kendsgerning«, så vil De se, at disse mysterievisdomme i sidste instans pegede hen mod en forståelse af mysteriet på Golgatha. Og det store spørgsmål for disse forasiatiske mysterier bliver nu: Hvordan vil mon det vældige indhold, virkelighedsindholdet, som gennem Golgathamysteriet strømmede ned mod Jorden, komme til at udvikle sig videre i det menneskelige sind? Hvordan vil man bringe den urgamle visdom, der nåede op til dem, der bebod stjernerne, og som i sig rummer erkendelsen af guddommelig-åndelige væsener af mangfoldigste art, som styrer verdensaltet og menneskelivet, hvordan vil man bringe alt dette i samklang med det, der koncentreredes her og sammentrængtes i Golgathamysteriet, og som nu som impulser skal strømme ind i menneskeheden fra et højt solvæsen, fra Kristus? Det var det brændende spørgsmål i de forasiatiske mysterier.

Der var en indviet, hvis mysterievisdom og mysteriefølelser dette spørgsmål gjorde et særlig dybt indtryk på. Jeg må tilstå, at det virker ganske overordentlig rystende, når man under sin søgen efter karmiske sammenhænge når til denne ene, der i de første kristne århundreder levede som en, der virkelig var indviet i et sådant forasiatisk mysterium. Det virker så rystende, fordi han helt var opfyldt af, med alt det han dengang havde gennem sin initiationsviden, nu at forstå Golgathamysteriets hele indvirkning: Hvad vil der nu ske? Hvordan vil disse svage menneskesjæle kunne optage dette?

Og så skete det, at denne indviede med det brændende spørgsmål om kristendommens videre skæbne tyngende på sin sjæl en dag fjernede sig langt fra sit mysteriested, og han kom så til at opleve noget, der gjorde et uhyre rystende indtryk på ham. Med den indviedes syn så han, hvordan et menneske snigmyrdede Julian Apostata. Han medoplevede det med den indviedes viden.

Han vidste, at Julian Apostata til en vis grad var indviet i de gamle mysterier, at han for menneskeheden ville bevare og åndeligt videreføre det, man dyrkede, og som levede i de gamle mysterier, at han ville forene kristendommen med den gamle mysterievisdom, og at han i den gamle mysterievisdoms ånd forkyndte, at foruden den fysiske Sol er der en åndelig Sol, og den, der kender den åndelige Sol, kender Kristus. Men dette var noget, som allerede på Julian Apostatas tid blev anset for meget forkasteligt, og som også førte til, at han netop blev snigmyrdet på sit togt mod Perserne. Og dette betydningsfulde symptom i verdenshistorien medoplevede denne indviende.

De, som gennem en årrække har været med, hvor det drejede sig om karmiske sammenhænge i verdenshistorien, vil huske, at jeg engang i Stuttgart — jeg nævnede det også ved julestævnet her

— har holdt foredrag om enkelte kapitler i den okkulte historie, og at jeg da kom ind på hele tragikken, hele Julian Apostatas tragiske indgriben i menneskehedens historie.

Det oplevede nu denne indviende, hos hvem egentlig spørgsmålet om, hvad der ville blive af kristendommen, gennemstrålede og tonede igennem al den indivielsesvidenskab, han havde tilegnet sig i et forasiatisk mysteriested. Og gennem dette symptom stod det nu helt klart for hans sjæl, at der vil komme en tid, i hvilken kristendommen først vil blive misforstået og kun vil leve videre i traditioner, og hvor man intet vil vide om den ophøjede solånd, Kristus, der levede i Jesus af Nazareth.

Alt dette tyngede nu på dette menneskes sjæl, og hans sindstilstand blev for resten af hans daværende liv trist og sørgmodig, hvad angik kristendommens udvikling. Med den forfærdelse, med hvilket noget sådant nu engang må virke på en indviet, virkede dette på ham. Alene det at blive klar over det, er noget uhyre rystende. Og så går man videre. Det indtryk, som den pågældende indviende blev udsat for, kunne kun medføre, at han snart igen inkarneredes, nemlig på Tredivårskrigen, sådan som så overordentlig mange interessante inkarnationer, der spiller en stor rolle i menneskehedens historiske udvikling, forekommer på denne tid.

Han blev inkarneret igen som kvinde, egentlig før Tredivårskrigen, i begyndelsen af det 17. århundrede, og levede kun et stykke ind i Tredivårskrigen. Han oplevede noget af det, der fra rosenkreuzernes side blev gjort for at korrigere Tredivårskrigens tidsalder, man kan sige: Det de på åndelig måde ville forberede, men som imidlertid blev overdøvet af alt det rå og brutale, der foregik under denne krig. Man behøver blot at tænke på, hvor kort tid før Tredivårskrigen udbrød Christian Rosenkreutz' »Chymische Hochzeit« fremkom. Og desuden var der, førend Tredivårskrigen udslettede og brutaliserede alt, kommet endnu mere betydningsfulde impulser til menneskeheden.

Så kom det 19. århundrede. Denne person, som engang i kraft af sin indvielse havde optaget det betydningsfulde Julian-Apostata-symptom, og som så i det 7. århundrede havde gennemlevet en kvindelig inkarnation, blev født på ny. Og alt det, der under den kvindelige inkarnation var trængt endnu dybere ind i sjælen, alt det, som den dengang havde i sig, ikke som initiationsvisdom, men som det rystende gemyt-indhold, der fulgte af den initierede sjæls oplevelse af dette symptom — ja, det strømmede nu i sidste tredjedel af det 19. århundrede ind i en ejendommelig form for verdensbetragtning, der gik dybt ind i den menneskelige tilværelses diskrepanser.

Nu tenderer vor tid til, at den, der fra tidligere jordeliv bringer gammel initiationsvisdom ind i det 19., 20. århundrede, ikke kan komme til at udfolde sig på virksom måde gennem handlinger. Derfor viser så at sige alt det, der er stærkt omformet og tilsyneladende udadvendt, men dog er noget, der foregår i sjælens indre, alt det som fra menneskets hjerte, hvor den gamle initiationsvisdom havde sit sæde, men nu stærkt omformet forskyder sig udefter mod sanserne og deres iagttagelse, det viser nu tilbøjelighed til at ytre sig digterisk og litterært.

Vi har i den sidste tid oplevet storslåede eksempler på det, som blot mangler virkelig sammenhæng, og — sådan som de er — slet ikke forstås af vor tid. Der er blevet arbejdet med dette ikke blot af den personlighed, der var der ved slutningen af det 19. eller ved begyndelsen af det 20. århundrede, men det, der engang har virket som en rystende oplevelse hos en initieret, har virket med, selv om det drejede sig om en, der var indviet i allerede degenererede mysterier, i mysterier der allerede var i forfald. Denne sjælelige rystelse virker videre og strømmer ind i digterisk-kunstnerisk skaben. Det, som her på så mærkelig vis virker, udlever sig i Ibsens personlighed.

Har man engang denne skuen, så kommer egentlig hele menneskehedens udvikling frem i sine hemmeligheder gennem det, der især i slutningen af det 19. århundrede ikke kan være et enkelt menneskes værk, men fordi dette menneske står, som det gør, kan J ordens tidligere tidsaldre gøre deres virkning gældende gennem ham.

Man behøver kun at tangere et sådant emne og taber derved sandelig ikke respekten for hverken den verdenshistoriske udvikling eller for det enkelte menneske, der fremstår for menneskeheden som en stor personlighed. Men det kan være rystende ting, man kommer til at opleve på dette område, hvis man går til værks med den fornødne alvor.

De har før hørt om, at der i den ret tidlige middelalder levede en slags alkymist ved navn Basilius Valentinus. Under betragtninger af de verdenshistorisk karmiske sammenhænge, der fører til benediktinermunken Basilius Valentinus, som udførte overordentlig betydningsfulde medicinsk-alkymistiske arbejder, viser der sig nu noget højst mærkværdigt, noget der rigtig gør det klart, hvor vanskeligt det egentlig er at forstå vor tid.

Man oplever jo i vor tid så meget, der ikke blot er uforståeligt, men som er frastødende, hæsligt og i en vis forstand gruppe vækkende. Ting som den, der kun tager det umiddelbart sanseligt nutidige i betragtning, kun kan blive oprørt over og føle lede ved.

Men sådan tager det sig ikke ud for den, der ser de menneskelige historiske sammenhænge. Her tager tingene sig anderledes ud! Der kommer i vor tid ofte på et eller andet område i livet noget for dagen, som de mennesker, der l det at se, forståeligt nok kun kan dadle og naturligvis kun kan finde ækelt og modbydeligt, — og alligevel har det ækle og modbydelige noget ved sig, som gør, at man alligevel føler sig frygtelig fascineret af det. Og dette vil stadig mere blive tilfældet.

Vi har altså i den tidlige middelalder denne medicinsk-alkymistiske Basilius Valentinus, benediktinermunken, der arbejder flittigt i sine laboratorier i klosterkældrene og foretager en række vigtige undersøgelser. Der er nogle mennesker, som er hans elever, og som nedskriver det, Basilius Valentinus har fortalt dem. Der findes egentlig knapt nok ægte skrifter af Basilius Valentinus, kun skrifter af hans elever, som dog gengiver meget af det originale i hans alkymistiske visdom.

Så hændte det for mig, at jeg på et vist tidspunkt af mit liv blev særlig fængslet af en elev af Basilius Valentinus, og det gik op for mig, at denne elev med en ejendommelig metamorfose af sin åndelige habitus nu atter var her. Også han kom tilbage i det 19. og i begyndelsen af det 20. århundrede.

Men det, som havde levet i alkymistiske elementer, kom nu, bundet til sanserne udadtil, uordnet for dagen i en verdensbetragtning, der så at sige stadig lader alkymistiske begreber indgå i sanseiagttagelsen. Det, der iagttages med sanserne, giver sig hos denne person på mange måder udslag i en frastødende gruppe ring af de ydre kendsgerninger angående det, som menneskene foretager sig, og hvordan det går for sig blandt mennesker, og hvordan de taler med hinanden. Men det er netop frastødende, fordi den pågældende i en tidligere inkarnation arbejdede med alkymi i forbindelse med Basilius Valentinus og nu kaster det ind i livet. Hvordan menneskene forholder sig, hvad de siger til hin anden, og hvad de foretager sig, alt dette betragter han ikke på 5 Esoteriske karmabetragtninger samme måde som den almindelige bedsteborger i vor tid. En spidsborgerlig betragtning ligger ham fjernt, men hans måde at se tingene på er dannet af de impulser, der fra hans alkymistiske tid formede hans sjælelige blik. Og nu blander han de begivenheder sammen, der finder sted mennesker imellem, laver dramaer af dem og bliver til Frank Wedekind.

De vil give mig ret i, at sådanne ting kun bør ses ud fra en længsel efter ægte menneskeerkendelse, så vil livet derved ikke blive fattigere, men i sandhed rigere. Tag engang hans »Hidalla« eller et andet af Frank Wedekinds dramaer, hvor det svimler for en, hvis man prøver at bringe sammenhæng mellem det forudgående og det efterfølgende. Alligevel kan man på en ejendommelig måde være fængslet af det, sådan at man er ganske sikker på, at det ikke drejer sig om, at det gode borgerskab i parkettet fælder en dom, som de naturligvis ud fra et bedsteborgerligt standpunkt har ganske ret i. Nej, det afgørende er, at verdenshistorien har bevirket det mærkelige, at den alkymistiske tænke måde er blevet projiceret tværs gennem århundreder og nu anvendes på menneskelivet, og at menneskers gøren og laden sammenblandes sådan, som man engang, da alkymien allerede var på retur, forsøgsvis blandede stoffer og kræfter sammen i retorterne i de alkymistiske køkkener og undersøgte deres virkninger.

Og i virkeligheden er jo også menneskelivet, endog hvad det tidspunkt angår, hvor mennesket kommer her til Jorden, bestemt ved skæbnemæssige, karmiske sammenhænge. For også at give Dem et eksempel, der bekræfter dette, vil jeg gerne henvise til det følgende.

Lad os rette blikket mod den tid, da den platoniske skole fandtes i Grækenland, og se på Platon, omgivet af en skare elever. Disse elever var i sandhed højst forskellige, og det, Platon selv skildrer i dialogerne, hvor jo de forskellige karakterer optræder som de personer, der taler sammen, giver på mange måder et billede af den platoniske skole. Der fandtes i denne skole til for skellige tider de mest forskellige karakterer.

Nu var der i denne platoniske skole to personer, som hver især på en meget forskellig måde optog det, Platon meddelte sine elever, og som på så storlåt vis belyste verden, og som også udvikledes i samtaler med eleverne.

Den ene af disse to personer, der tilhørte kredsen af elever, aftegner sig særlig fint dengang i den græske tidsalder, en person, der især var modtagelig for alt det, som gennem Platons lære om ideerne fik det menneskelige gemyt til at hæve sig over det jordiske. Vi behøver blot at holde os for øje, hvordan Platon altid sagde Overfor det forgængelige i de enkelte begivenheder, der møder os i de menneskelige omgivelser, står de evige ideer. Det stoflige er forgængeligt. Det er kun billedet af den evige ide, der i, stadig på hinanden følgende metamorfoser som noget evigt går igennem de tidsbestemte forgængelige fænomener. Og på denne måde fik Platon i virkeligheden sine elever til at hæve sig over betragtningen af de forgængelige ydre, sanselige ting til de evige ideer, der på en måde som det himmelske svævede over det jordiske.

Mennesket selv kom til kort ved denne platoniske betragtning. For på mennesket selv, hos hvem ideen bliver umiddelbart levende og konkret, kan man ikke med rette anvende den platoniske tænkemåde, — dertil er mennesket for individuelt. Hos Platon er ideerne så at sige noget, der svæver over tingene. Mineralerne, krystallerne, kvartskrystallerne svarer jo til denne idé, og det samme gælder for de øvrige ting i den livløse sanseverden. Hvad Goethe angik, var det jo også sådan, at han søgte efter urplanten og betragtede typerne. Også angående dyrene kan man bruge denne fremgangsmåde. Men med mennesket er det sådan, at den levende idé må søges i hver enkelt menneskeindividualitet. Først Aristoteles — ikke Platon — kan man tilskrive fortjenesten af at indføre ideen som »entelechi« i mennesket.

Men der var en elev, der i fuld inderlighed og hengivelse egentlig altid fulgte denne platonismens himmelflugt, som i virkeligheden, hvad angik åndelige anskuelser, kun kunne følge denne himmelflugt, denne hæven sig op over Jorden, og som nu virkelig med ord af en moden sødme talte i den platoniske skole om det ophøjede i den over de enkelte ting levende og svævende idé. Denne elev, hvis sjæl i virkeligheden bestandig hævede sig op til disse ideer, men som, når han ikke levede i kontemplativ skuen, men med hjertet og gemyttet gik omkring blandt grækerne — hvad han meget gerne gjorde — mødte hvert eneste menneske med den varmeste interesse. Han kunne kun med sin følelse møde menneskene, som han holdt så meget at. Når han atter var ude i livet koncentrerede hans følelse sig om menneskene, og han holdt virkelig af mange; for hans skuen rev ham gang på gang bort fra Jorden. Men der var altså hos denne person blandt Platons elever en vis spaltning i sindet i forholdet til hans følelsesliv overfor de levende mennesker og hans sjæls skuen op mod de evige ideer i platonisk forstand, når han i akademiet lyttede til Platons ord eller selv med moden sødme formulerede, hvad platonismen havde givet ham under hans himmelvendthed. Der var kommet noget ejendommeligt sensitivt over denne person.

Nu havde han imidlertid et inderligt venskabsforhold til en anden person i den platoniske skoles elevkreds. Først da de omtalte ejendommeligheder udvikledes mere og mere, og der desuden hos vennen kom en anden egenskab til udfoldelse, som jeg straks skal gøre rede for, gled de bort fra hinanden. Ikke fordi deres følelser egentlig kølnedes, men fordi de ifølge hele deres åndsart voksede bort fra hinanden, skilte livet dem ad. De begyndte med at forstå hinanden godt. Senere forstod de ikke mere hinanden.

Og det gik sådan, at han, som jeg lige har beskrevet, blev, hvad man i dag ville kalde nervøs, blot den anden talte på den måde, der nu var særegen for ham.

Og det gik den anden på samme måde. Han var ikke mindre tilbøjelig til at se op til de evige ideer, som det i den platoniske skole på så levende måde drejede sig om. Han kunne også hæve sig til højderne, men den intense følelsesmæssige interesse, den anden nærrede for en mængde mennesker, rummede hans sind ikke. Derimod interesserede han sig intenst for de gamle gudemyter og gudesagn, som levede blandt folket, og som han blev bekendt med. For

det, vi i dag kalder den græske mytologi, for skikkelser som Zeus og Athene osv. nærrede han dyb interesse. De levende mennesker lod han så at sige mere eller mindre gå sig forbi, men fattede uendelig dyb interesse for de guder, der efter hans anskuelse engang havde levet på Jorden, og som man måtte anse for de nulevende menneskers stamfædre. Således ville han navnlig bruge det, han oplevede, når han var opløftet i sin sjæl, til forståelse af de dybsindige gude og heltesagn. Forholdet til gude og heltesagn var i Grækenland, hvor det endnu alt sammen var levende og ikke blot fandtes i bøger og tradition, naturligvis et helt andet, end det er i dag.

Denne person, som havde et nært venskabsforhold til den anden, voksede altså også bort fra dette venskab. De voksede begge to ud af det. Men som medlemmer af den platoniske skole hørte de dog sammen. Og der var noget ejendommeligt ved denne platoniske skole. Dens elever dannede kræfter i sig, der skubbede dem noget bort fra hinanden, og som efter en tids snævert samvær i den platoniske skole ville trænge dem noget bort fra hinanden. Herved dannede der sig forskellige individualiteter, som ifølge sindelag hørte sammen, men som så udviklede sig bort fra hinanden.

Disse to personer fødtes igen på renæssancens tid i Italien som kvinder, — og kom så igen i vor tid på den måde, at den ene, den første jeg har beskrevet, egentlig kom for tidligt, og den anden, jeg beskrev, kom noget for sent ned til Jorden. Dette hænger netop sammen med den stærke beslutning, der skal til for at tage dette skridt.

Med den ene — nemlig den første jeg beskrev — forholdt det sig sådan, at han, fordi han med sin ånd altid bevægede sig op i det overjordiske, men uden at tage sit fulde menneske med, som han kun fattede med sit gemyt, at han mellem døden og en ny fødsel nok kunne fatte alt det, der levede i det første hierarki: Serafim, Cherubim og Troner, og også endnu noget af det andet hierarki, men ikke det hierarki, der står mennesket nærmest, og gennem hvilket man forstår, hvordan menneskets legeme her på Jorden bliver organiseret.

En person med kun ringe indsigt — førjordisk indsigt — i det menneskelige legeme, udviklede sig nu, da den atter skulle fødes. Den udviklede sig sådan, at den ikke optog de sidste impulser i sig og ikke steg helt ned i det menneskelige legeme, ikke dukkede helt ned i det, men i virkeligheden altid forblev noget svævende udenfor.

Vennen fra den platoniske skole ventede med at inkarnere sig. Han ventede af den grund, at hvis de to var kommet samtidig, hvis de var blevet umiddelbare tidsfæller, så ville de ikke have kunnet udholde hinanden. Alligevel måtte den, der havde fortalt så uendelig meget om sine sammenkomster med mennesker til den ven, som ikke havde vandret rundt mellem menneskene, men som kun havde beskæftiget sig med myter og gudesagn, og som venen med så sødmefuld stemme havde underholdt, alligevel måtte denne sidstnævnte ven gå forud for den anden og komme til at gøre et stærkt indtryk på ham, der fulgte efter.

Den anden havde, fordi han allerede her på Jorden levede i imaginationer, i gude imaginationer, bragt det til en for stærk opfattelse af det, som samler sig om og i mennesket. Derfor ville han, idet han gik ud over sin tid, samle impulser for at gribe det menneskelige legeme ganske dybt. Så skete det for ham, at han greb det for dybt og sænkede sig for dybt ind i det.

Og vi ser da, at ved to forskellige skæbneudformninger hos to, der begge tilhørte den platoniske skole, griber den ene ved sin anden reinkarnation sit legeme for lidt, den anden for meget. Den ene kan ikke komme helt ind i sit legeme, drives kun i de unge år ind i det, men tvinges snart ud af det igen og må forblive udenfor: Hölderlin.

Den anden bæres gennem sin daværende særegenhed så dybt ind i sit legeme og dykker for dybt ned i sine organer, sådan at han næsten hele sit liv igennem er syg: Hamerling.

Og vi har så her for os store menneskelige skæbner og deres impulser fra gammel tid og kan nu få en anelse om, hvordan de åndelige impulser egentlig virker. For vi må jo gøre os det klart, at en individualitet som Hölderlin, der kom fra den platoniske skole og ikke kan komme ind i sit legeme, men må forblive udenfor det, under sit vanvids sløvhed oplever impulser, der forbereder ham til kommende jordeliv, under hvilke han er bestemt til noget stort. Og ligeså med den anden, Robert Hamerling, gennem sit syge legeme.

Sygdom og sundhed tager sig naturligvis helt anderledes ud, når man betragter dem i skæbnemæssig sammenhæng, end hvis de kun bliver betragtet indenfor et jordelivs grænser.

Jeg tror, at der netop ved en sådan betragtningsmåde af de hemmelighedsfulde tilskikkelser, den åndelige verden forårsager, må opstå noget som en hellig skyhedsfølelse i menneskenes gemyt. Jeg må sandelig atter og atter gentage: Disse betragtninger bliver ikke anstillet for at tilfredsstille nogen form for sensations trang, men for at føre stadig dybere ind i erkendelsen af det åndelige liv. Og kun gennem denne dybere indtrængen i det åndelige liv kan det ydre, sanselige liv, menneskets liv forklares.

I morgen vil jeg fortsætte disse betragtninger.

Femte Foredrag

Dornach, 27. april 1924

Vi har nu set, hvordan en række skæbner udvikler sig i sammenhæng, og disse betragtninger kan være oplysende for, hvordan man kan opfatte menneskehedens historiske liv. Disse betragtninger skulle også vise, hvordan det, menneskene i tidligere perioder oplever, bearbejder og tilegner sig, bæres over i senere jordepoker af menneskene selv. Og der har vist sig sammenhænge for os, der gør, at vi forstår, at det, der gøres af stor betydning, bliver gjort af årsager, som i moralsk forstand i tidernes løb er lagt af menneskene selv.

Men ikke blot denne årsagsbetingede sammenhæng kan tage form for vore sjæle gennem betragtninger, der er rettet mod karma, men også meget andet, der for en udvendig betragtning af tingene i verden må forekomme uklart og ubegribeligt, kan blive fuldt opklaret.

Vil man imidlertid i den henseende tage del i den store forvandling af menneskesindets måde at føle og tænke på, som er påkrævet i den nærmeste fremtid, hvis civilisationen skal gå opad og ikke nedad, så er det nødvendigt, at man først udvikler sans for det, der under sædvanlige omstændigheder er uforståeligt, og til hvis forståelse der netop hører et indblik i de dybere menneskelige og lovmæssige forhold i verden. Den, der mener at kunne forstå alt, behøver selvsagt ikke at forstå noget af disse eller hine dybere årsager. Men det at finde alt forståeligt er jo kun et skin, for finder man alt i verden forståeligt, vil det jo bare sige, at man forholder sig overfladisk overfor det alt sammen. For i virkeligheden er de fleste ting uforståelige for den almindelige bevidsthed, og det at kunne blive stående fuld af undren overfor det ubegribelige i selv de mest dagligdags ting, det er i grunden den første begyndelse til virkelig stræben efter erkendelse.

Det er jo netop det, man så ofte har sukket længselsfuldt efter fra denne talerstol, at man indenfor antroposofiske kredse måtte føle entusiasme for den søgen og for det, der netop ligger i den antroposofiske stræben. Og denne entusiasme må virkelig begynde med, at man fatter det forunderlige i det daglige liv som noget, der er forunderligt. Så er det, at man som nævnt føler sig ansporet til at gribe efter dybere kræfter, der ligger til grund for den tilværelse, der omgiver os. For mennesket kan disse forundringstilstande overfor de daglige omgivelser fremgå af historiske betragtninger, men også af det, der kan betragtes i nutiden.

Ved historiske betragtninger må vi ofte blive stående ved historiske begivenheder, som fortiden fortæller os om, og hvor det nu og da forekommer os, som om menneskelivet virkelig mundede ud i det meningsløse.

Og menneskelivet forbliver jo meningsløst, når vi kun betragter det på den måde, at vi retter blikket mod en historisk begivenhed uden at spørge om, på hvilken måde bestemte menneskekekarakterer fremstår ud af denne historiske begivenhed, og hvordan de så tager sig ud, når de viser sig i deres senere inkarnation? Når vi ikke spørger om dette, så forekommer visse historiske begivenheder os ganske meningsløse, fordi de ikke opfyldes, fordi meningen med dem går tabt, hvis de ikke kan udleves, hvis de ikke i et følgende jordeliv bliver til videre sjælelige impulser, hvis de ikke bliver udlignet og så virker videre i senere jordeliv.

Sådan foreligger der ganske bestemt en historisk meningsløs hed i en sådan person som den romerske kejser Nero. Om ham er der endnu ikke sagt noget indenfor den antroposofiske bevægelse.

Forestil Dem blot alt det, der i historien berettes om Nero. I forbindelse med den personlighed, som Nero var, synes det, som om livet var noget, man ganske ustraffet kunne lade hånet, som om man uden videre kunne forhåne et liv, som om det slet ingen følger havde, at nogen i autoritativ stilling optræder med hæmningsløs frivolitet.

Egentlig måtte man jo være ret afstumpet, når man ser, hvad Nero foretager sig, og så ikke på en eller anden måde kommer til at spørge: Hvad bliver der nu egentlig af en sådan sjæl som Nero, der forhåner hele verden, der ser på andre menneskers liv, på tilværelsen, på næsten en hel by som noget, han kan lege med? — Hvilken kunstner går ikke tabt med mig! Det er jo som bekendt den udtalelse, der lægges Nero i munden, og som i det mindste svarer til hans sindelag. Altså helt ind i selvbekendelsen, den allerstørste frivolitet, den allerstørste vilje til tilintetgørelse og ødelæggelsestrang, men sådan at denne sjæl føler behag i det.

Ja, her bliver alt det, der kan gøre indtryk på et menneske vist tilbage. Der udgår så at sige kun verdensødelæggende stråler fra denne person. Og vi må spørge: Hvad bliver der af en sådan sjæl?

Nu må man gøre sig klart, at alt det, der så at sige aflejres i verden, stråler tilbage i livet mellem døden og en ny fødsel. Det må nu på en måde atter aflejres i selve sjælen; for alt det, der er blevet ødelagt gennem en sådan sjæl, er nu til stede i livet mellem døden og en ny fødsel. Efter få århundreder, eller forholdsvis kort efter, viste Nero sig nu atter i verden i en ret ubetydelig eksistens, hvor han først udlignende det tilintetgørelsesraseri, han havde udøvet i kraft af sin suverænitæt, fordi han ville det sådan. Dengang virkede raseriet, man kunne sige entusiasmen for tilintetgørelses vanvid. I et følgende jordeliv bliver allerede noget af dette udlignet, for den samme individualitet befandt sig nu i en situation, hvor den også måtte tilintetgøre, men tilintetgøre i en underordnet stilling, hvor den stod under kommando; og nu blev denne sjæl tvunget til at mærke, hvordan det er, når man ikke gør det af egen fri vilje, og ikke suverænt.

Nu gælder det jo om virkelig at kunne betragte sådanne ting helt objektivt og uden emotioner. Og en sådan skæbne — for også det at være grusom og ødelæggelseslysten som Nero er jo en skæbne — en sådan skæbne er i en vis henseende dog ynkværdig. Og man behøver slet ikke at føle hævntørst, slet ikke at øve skarp kritik, i så fald ville man for øvrigt ikke opleve de ting, som er nødvendige for at forstå sagens videre forløb. For hvad alle de ting angår, jeg har talt om her, er det jo kun muligt at se til bunds i dem, når man ser objektivt på dem, når man ikke anklager, men netop når man forstår menneskeskæbner. Men har man blot forståelse for tingene, taler de deres eget tydelige sprog. Og at Neros skæbne trådte frem for min sjæl, måtte virkelig tilskrives et tilsyneladende tilfælde. Men det var også kun tilsyneladende et tilfælde, at denne skæbne trådte frem for min sjæl med ganske særlig styrke.

For ser De, engang da der var sket en rystende begivenhed, som jeg straks skal fortælle om, en begivenhed, der vakte forfærdelse vidt omkring i den egn, hvor den fandt sted, kom jeg netop på besøg hos Karl Julius Schröer, den person, jeg så ofte har nævnt i min levnedbeskrivelse. Da jeg kom, var også han, ligesom så mange andre, stærkt rystet af det, der var sket. Og han sagde — egentlig sådan helt umotiveret — som ud fra dunkle ånds dybder, ordet »Nero« I hvert fald forekom det ganske umotiveret.

Senere blev det klart, at det egentlig var noget, der blot gennem: menneskemund blev udtalt som ud fra Akasha-Kronikken. Det drejede sig om følgende: Den østrigske kronprins Rudolf var jo blevet fejret som en strålende personlighed, og ansås for at være en person, der vakte store forhåbninger for den tid, da han engang skulle på tronen. Selv om der også blev sagt både det ene og det andet om denne kronprins Rudolf, så var dog alt det, man vidste, ting, der blev opfattet. som noget, der egentlig så at sige hører sig til for sådan en »grandseigneur«. I hvert fald var der ingen, der tænkte sig, at det kunne føre betydelige tragiske konflikter med sig. Det var derfor en uhyre stor overraskelse, en forfærdende overraskelse, da det i Wien blev bekendt, at kronprins Rudolf var død på mystisk måde i nærheden af stiftelsen Heiligen Kreuz, i nærheden af Baden ved Wien. Der kom stadig flere detaljer frem, og først talte man om et ulykkestilfælde, ja, »ulykkestilfældet« blev endog officielt bekræftet.

Da så meddelelsen om ulykkestilfældet allerede var blevet officielt bekræftet, kom det frem, at kronprins Rudolf, ledsaget af baronesse Vetsera, var kørt ud til sit jagtslot og sammen med hende havde søgt døden.

Detaljerne er så kendte, at de næppe behøver at fortælles her. Alt det senere skete sådan, at ingen, der kendte forholdene, da sagen kom frem, kunne tvivle på, at kronprins Rudolf havde begået selvmord. Thi for det første var det jo sådan, at den ungarske ministerpræsident,

Koloman Tisza, efter at den officielle bulletin forelå om, at det drejede sig om et ulykkestilfælde, protesterede imod denne forklaring og af den daværende østrigske kejser selv opnåede et tilsagn om, at man ikke ville blive stående ved en urigtig oplysning. For denne Koloman Tisza ville ikke overfor den ungarske nation stå inde for dette udsagn og gjorde energisk dette gældende. Endvidere fandtes i lægekollegiet en mand, som egentlig dengang hørte til de modigste blandt lægerne i Wien, og som også skulle foretage ligsynet, og han sagde, at han ikke ville skrive under på noget, der ikke var stadfæstet gennem objektive kendsgerninger.

Men de objektive kendsgerninger pegede netop på selvmord. Selvmordet blev da også officielt indrømmet, og det tidligere dermed rettet. Og selv om kun den kendsgerning havde foreligget, at en så streng katolsk sindet familie som den østrigske kejserfamilie havde indrømmet selvmordet, så måtte alene den kendsgerning betyde, at man egentlig ikke kunne nære nogen tvivl om det. Altså enhver, der kan bedømme kendsgerningen objektivt, vil ikke nære nogen tvivl om den.

Men så må man spørge: Hvordan er det overhovedet muligt, at nogen, der havde så strålende fremtidsudsigter, på grund af forhold, som utvivlsomt med lethed havde ladet sig skjule i et sådant miljø, tog sin tilflugt til selvmord? Der er dog ingen tvivl om, at der ikke foreligger nogen objektiv grund til, at en kronprins skyder sig på grund af en kærlighedsaffære; jeg mener, en af hensyn til ydre forhold tvingende objektiv grund foreligger naturligvis ikke.

Der forelå heller ingen ydre objektiv grund, men der forelå den kendsgerning, at en person, der havde umiddelbar udsigt til at komme på tronen, fandt livet ganske værdiløst, og dette forberedte sig naturligvis på psykopatologisk måde. Men man må jo også i dette tilfælde først forstå denne psykopatologi, der til syvende og sidst også er noget, der hænger sammen med det skæbnemæssige. Og det til grund liggende, der virkede i sjælen, er dog, at et menneske, der tilsyneladende havde de allermest strålende udsigter, fandt livet fuldstændig værdiløst.

Det er en af de ting i tilværelsen, som slet og ret forekommer ubegribelige. Og hvor meget, der end er skrevet, hvor meget der end er talt om disse ting, så kan kun den egentlig bedømme en sag som den foreliggende fornuftigt, der siger til sig selv, at ud fra dette ene menneskeliv, ud fra kronprins Rudolf af Østrigs liv, er dette selvmord ikke til at forklare, heller ikke med den forudgående: de psykopatologi som årsag. Hvis man vil forstå det, må der ligge noget andet til grund.

Men tænk Dem nu Neros sjæl, der efter at have været igennem det andet, jeg talte om, kommer over i netop denne tronfølger, der tilintetgør sig selv, og som ved selvmord drager konsekvensen! Så vender forholdene sig simpelthen om. Så har De i sjælen en ten dens, der stammer fra tidligere jordeliv som, idet den går gennem tiden mellem døden og en ny fødsel, i umiddelbare anskuelse, at der egentlig kun er udgået ødelæggende kræfter fra den, og som på grandios måde må opleve de omvendte forhold.

Og hvordan opleves nu disse omvendte forhold? De opleves sådan, at en tilværelse, der udadtil rummer alt, hvad der kan have værdi, indadtil afspejler sig sådan, at den, der lever denne tilværelse, synes, den er så værdiløs, at han tager sit eget liv.

Dertil kommer, at sjælen bliver syg og bliver halvt vanvittig. Endvidere søger sjælen de ydre komplikationer i form af denne kærlighedshistorie, o.s.v. Men alt dette er jo kun følgen af at sjælen så at sige stræber mod at rette alle de pile mod sig selv, som den før har rettet mod verden. Og vi ser da, når vi rigtig ser til bunds i sådanne forhold, en uhyre tragik komme til udfoldelse, mon en retfærdig, en overordentlig retfærdig tragik. De to billeder stemmer nu overens.

Jeg har ofte sagt, at det er de små ting, der ligger bag begivenhederne, som virkelig gør det muligt for alvor at gøre undersøgelser på sådanne områder. Her må mangt og meget virke med.

Da denne begivenhed, der dengang virkede så rystende, netop havde fundet sted, var jeg som sagt på vej til Schröer. Det var ikke på grund af denne begivenhed, at jeg tog hen til ham, og han var faktisk det første menneske, jeg talte med om denne sag. Han sagde nu ganske umotiveret: »Nero« — og jeg måtte spørge mig selv: Hvorfor tænker han nu netop på Nero? Han indledte straks samtalen med »Nero«. Det rystede mig dengang, det ord »Nero«. Men det rystede mig så meget mere, som det blev udtalt som følge af ' ganske bestemt indtryk. For to dage før — også det er jo offentligheden bekendt — var der en soiré hos den daværende tyske gesandt i Wien, prins Reuss. Der var den østrigske kronprins også til stede, Schröer

ligeledes, og han havde dengang set, hvordan kronprinsen havde forholdt sig to dage før katastrofen, hvad Schröer skildrede meget dramatisk, og så det efterfølgende selvmord to dage senere: Dette i sammenhæng med at ordet »Ne ro« blev udtalt, virkede nu sådan, at man kunne sige til sig selv, at her er der en anledning til at gå tingene efter. Hvorfor er jeg da i det hele taget gået mange af de ting efter, som Schröer sagde? Ikke fordi jeg tog noget af det, der kom fra Schröer, som naturligvis ikke kunne vide noget om disse ting, som et omen. Men meget var, netop fordi det blev sagt sådan tilsyneladende umotiveret, af vigtighed for mig, var blevet vigtigt gennem noget, der engang var kommet for dagen på ejendommelig måde.

Jeg var kommet til at tale med Schröer om frenologi, og Schröer fortalte så, ikke egentlig spøgende, men med en vis indre alvor med hvilken han sagde sådan noget — og man erkendte netop alvoren på grund af det højtidelige sprog, han også brugte i daglig omgang, når han ville sige noget for fuldt alvor — Schröer sagde altså: Jeg blev også engang undersøgt af en frenolog, som følte på mit hoved, og så heroppe fandt et ophøjet parti, om hvilket han sagde: »Der sidder jo teosoffen i Dem«! Antroposofi talte man dengang ikke om, for det var i firserne; det har altså ikke noget med mig at gøre, det er Schröer, det drejer sig om. Det var ham, der blev undersøgt, og om hvem der blev sagt: Dér sidder teosoffen.

Nu var det i virkeligheden sådan, at Schröer udadtil var alt andet end teosof; det fremgår sikkert af min levnedbeskrivelse.

Men netop når han sagde ting, som faldt udenfor hans velmotiverede ytringer, var hans udtalelser undertiden overordentlig betydningsfulde.

Sådan kunne det nok forekomme én, at der måtte være forbindelse mellem de to ting, nemlig ordet »Nero«, som han udtalte, og så det, at han, hvad angår denne ydre konstatering af hans teosofi, gjorde sig gældende som én, man lytter til, og hos hvem man så at sige eftersporer det umotiverede.

Og så formede det sig virkelig sådan, at undersøgelsen af Nero skæbnen kom til at kaste lys over denne skæbnes videre forløb, over Mayerling-dramaet, og at man i den østrigske kronprins Rudolf virkelig havde med Nero-sjælen at gøre.

Denne undersøgelse, som varede længe — for med den slags ting går man meget forsigtigt til værks — var særlig vanskelig for mig, fordi jeg faktisk stadig — tro mig om De vil — blev ført på vildspor af alle mulige mennesker, som for deres vedkommende gjorde krav på Nero og gik ind derfor med megen fanatisme. Sådan at alt det, der af subjektiv kraft udgik fra disse genfødte Nero'er først måtte bekæmpes. Man måtte her først gennem et vildnis.

Men man kan godt synes, at det jeg her fortæller Dem, er langt vigtigere, fordi det kaster lys over en historisk kendsgerning — nemlig over Nero — og at det i det videre forløb er meget vigtigere end at forstå Mayerling-katastrofen. For man ser nu, hvordan noget, der først giver sig oprørende udslag, sådan som Neros tilværelse, f sin udligning med fuld verdensretfærdighed, hvordan verdensretfærdigheden virkelig bliver fuldbyrdet, og hvordan uretten kommer tilbage, men på en sådan måde, at individualiteten bliver midtpunkt for urettens udligning. Og det er det vældige ved karma.

Og så kan der vise sig endnu noget andet, når en sådan uret gennem de enkelte jordeliv er blevet udlignet, sådan som det vel næsten allerede her vil være tilfældet. For man må jo være klar over, at der til udligningen hører hele fuldbyrdelsen, sådan som det fremgår af et liv, der føles uden værdi og det i den grad, at dette liv afstår fra herredømmet over et stort rige — og Østrig var jo dengang endnu et stort rige. Dette at lægge hånd på sig selv under sådanne omstændigheder har jo til følge, at man bagefter — når man er gået gennem dødens port — må leve videre i umiddelbar åndelig anskuen, og dette opfylder rigtignok på en frygtelig måde det, man kan kalde skæbnens retfærdighed, altså urettens udligning.

Men ser vi på den anden side bort fra dette indhold, så har der dog været en uhyre kraft i denne Nero. Denne kraft må nu heller ikke gå tabt for menneskeheden, den må lutres. Og lutringen har vi talt om.

Er nu en sjæl sådan blevet lutret, vil den på helsebringende måde føre den lutrede kraft ind i følgende tider, i senere epoker. Og netop når vi følger karma som noget, der bringer retfærdig udligning, vil vi heller aldrig kunne undgå at se, hvordan karma sætter mennesket på prøve, selv når dette menneske fremtræder på en eller anden oprørende måde. Den retfærdige udligning må finde sted, men menneskekræfterne går dog ikke tabt. Men den retfærdige udligning af det, et menneske har forvoldt, bliver under visse omstændigheder forvandlet

også til gode kræfter. Derfor er en skæbne som den, der i dag er blevet skildret, netop helt igennem rystende.

Hermed er vi nået til umiddelbar betragtning af det, man i lys af karma kan kalde godt og ondt: — Godt og ondt, lykke og ulykke, glæde og lidelse, sådan som mennesket ser det lyse ind i sit individuelle liv.

Med hensyn til at fornemme et menneskes moralske stilling var man i tidligere historiske epoker langt mere modtagelig end mennesker i dag. Nutidsmennesker har egentlig slet ingen fornemmelse for skæbnespørgsmålet. Man træffer nu og da ganske vist mennesker, som mærker, at skæbnen har spillet ind, men den egentlige forståelse for de store skæbnespørgsmål er for nutidens civilisation, der betragter det enkelte jordeliv som noget i sig selv afsluttet, alligevel noget, der er overordentlig dunkelt og uforståeligt. Tin gene sker bare. Nogen bliver ramt af en ulykke, og man taler om, at en ulykke har ramt ham, men tænker ikke videre over det. Man tænker heller ikke videre over, at et eller andet tilsyneladende godt menneske, der ikke har forbrudt sig på nogen måde, går til grunde ved noget, der som ved et tilfælde tilstøder ham — eller måske ikke engang dør, men må udstå de frygteligste lidelser efter svære kvæstelser eller lignende. Man tænker ikke over, hvordan det kan være, at noget sådant kommer ind i et såkaldt uskyldigt menneskes liv.

Men så uimodtagelig og ufølsom for skæbnespørgsmålet var menneskeheden altså ikke altid. Og man behøver slet ikke at gå så langt tilbage i tiden, for at blive klar over, at menneskene havde følelsen af, at skæbneslagene kom fra andre verdener, at også det, man selv beredte sig som skæbne, kom fra andre verdener.

Hvoraf kom nu det? Det hidrørte fra, at menneskene i tidligere epoker ikke blot var i besiddelse af et instinktivt klarsyn, og da de ikke mere havde det, levede traditionerne fra dette instinktive klarsyn videre — men de ydre forhold var også sådan, at menneskene ikke behøvede at betragte verden så overfladisk og banalt, som det er tilfældet i dag i den materialistiske tidsalder. Man taler i vore tider meget om det skadelige i den blot udvendige, materialistisk-naturalistiske naturopfattelse, som efterhånden har grebet alle kredse, og som også har grebet de forskelligste religionsbekendelser. For religionerne er jo også blevet materialistiske. Den ydre civilisation vil egentlig ikke på noget område vide af nogen åndelig verden, og så taler man om, at sådan noget bør man bekæmpe teoretisk. Men det er ikke det vigtigste. Den teoretiske bekæmpelse af materialistiske anskuelse betyder slet ikke så meget. Men det vigtigste er, at gennem den anskuelse, som ganske vist har ført mennesket frem til frihed, og som vil føre det endnu videre frem mod friheden, og som jo udgør en gennemgangsperiode i menneskehedens udviklingshistorie, er også det gået tabt, 4 som i tidligere perioder forefandt som et lægemiddel for menneskets ydre sanselige anskuelse.

Naturligvis så også grækerne i de første århundreder — det varede jo temmelig længe — i naturen rundt omkring den ydre fænomenverden. Grækeren så ligesom nutidsmennesket ud i naturen. Han så naturen noget anderledes, for også sanserne har gennemgået en udvikling, men det er ikke det, det her drejer sig om. Men grækeren havde et lægemiddel mod de skader, der organisk opstår i mennesket, ved at det bare sådan ser ud i naturen.

Det er ikke blot fysiologisk, at vi med alderen bliver langsynede, når vi ser meget ud på naturen, men ved blot at se ud i naturen antager vor sjæl en bestemt konfiguration. Den ser egentlig ud i naturen og ser den sådan, at alle synets behov ikke bliver tilfredsstillet. Tilbage bliver der noget, som ikke tilfredsstiller synets behov. Det samme gælder egentlig overhovedet for den samlede iagttagelse, hørelse, følelse osv.; der bliver en utilfredsstillet rest tilbage for iagttagelsen, når man blot ser ud i naturen. Og det blot at se ud i naturen er omtrent det samme, som hvis et menneske fysisk ville leve sit liv uden at spise tilstrækkeligt, så ville det naturligvis stadig i fysisk forstand svækkes mere og mere. Men hvis mennesket stadig bare ser ud i naturen, svækkes det sjæleligt med hensyn til iagttagelsen. Det bliver i forhold til sin sanseverden sjæleligt udtæret. Det var noget, den tidligere mysterieviddom vidste, at man i sjæleligt forstand bliver udtæret i forhold til sanseverdenen.

Men man vidste også, hvordan man kunne skaffe udligning for denne udtæring. Man vidste, at i tempelarkitekturen, hvor man så hen på harmonien i det bærende og det tyngende, eller som i Orienten, på formerne, der egentlig i ydre plastik fremstillede noget moralsk, når man så hen på det, som overhovedet viste sig i arkitekturens former, for iagttagelsen i det hele taget, eller når man tog det i betragtning, som netop i arkitekturen på den anden side virkede musikalsk, så havde man deri et lægemiddel mod det, der udtærer sanserne, når de bare ser ud i naturen. Og når grækeren blev ført ind i sit tempel, hvor han så det bærende og tyngen

de, søjlerne og arkitraven over dem, når man iagttog det, der trådte ham i møde som en indre mekanik og dynamik, så afsluttedes blikket. Hvorimod mennesket ude i naturen stirrer frem for sig, blikket går egentlig mod det uendelige, og man kommer aldrig til nogen afslutning. Egentlig kan man for ethvert problem dyrke naturvidenskab i det uendelige: Det går stadig videre. Men blikket afsluttes, når man har et eller andet virkelig arkitektonisk værk for sig, hvis opgave det er at fange og at naturalisere blikket. Ser De, her har De en af de ting, man kunne finde i tidligere tider:

Det at lade blikket fange ude i rummet.

Og menneskets indre iagttagelse når jo i vore dage i virkeligheden ikke til at trænge ind i menneskets indre. Egentlig ser mennesket, når det i dag vil øve selverkendelse, ned i et sydende hav af alle mulige fornemmelser og ydre indtryk. Intet er i virkeligheden klart dér. Mennesket kan på en vis måde ikke få fat på sig selv i sit indre, det kan ikke komme sig selv nær, fordi det ikke har kraften til at tage fat i sig selv åndeligt billedmæssigt i det indre, sådan som det måtte have fat i sig selv, hvis det virkelig realt skulle komme sit eget indre nær.

Der virker den kultus, som med virkelig inderlighed kommer til mennesket. Alt, hvad der er kultusagtigt, ikke blot den ydre kultus, men det at forstå verden i billeder, virker sådan, at mennesket kommer ind i sit eget indre. Så længe man vil nå til selverkendelse i sit indre med abstrakte begreber og forestillinger, lykkes det ikke. Så snart man sænker sig ned i sit eget indre med billeder, der gør de sjælelige oplevelser konkrete for én, kommer man ind i dette indre. Så får man i det indre fat i sig selv.

Hvor tit har jeg ikke derfor måttet sige: Mennesket skal meditere i billeder, for at det virkelig kan komme ind i sit indre. Det er jo noget, der endda i offentlige foredrag tales en del om.

Og ser man nu tilbage på mennesket i tidligere tider, så har man i dette menneske det, at på den ene side bliver dets blik og fornemmelse gennem det arkitektoniske udadtil på en vis måde afsluttet, fanget i sig selv, og indadtil bliver blikket fanget ved, at mennesket i sit indre forestiller sig sit sjæleliv, sådan som det så i det ydre kan stilles ham for øje i kultens billeder (blåt).

På den ene side kommer man ned i sit indre, på den anden side møder blikket det, som er at finde i arkitekturen, i tempelarkitekturen, i kirkearkitekturen. Det forener sig på en ejendommelig måde. Mellem det, der lever i det indre, og det, som her kastes tilbage, er der et midterfelt (orange), som mennesket med den almindelige bevidsthed jo slet ikke 1 øje på, fordi dets blik ud efter i vore dage ikke fanges af en virkelig inderliggjort arkitektur, og fordi dets blik indadtil ikke fanges af det imaginative, af det billedagtige. Men det, der ligger der imellem: Tager De det med Dem ud i livet og går omkring i tilværelsen med en erkendelse af det indre, som har! dybde gennem imagination, og med en sansefornemmelse, som er blevet helbredt ved hjælp af ydre arkitektoniske former, som virkelig er opstået ud fra det menneskelige, så vil De få en fornemmelse for skæbnens tilskikkelser, som den menneskene havde i gamle dage. Når man udformer det, der ligger mellem disse to ting, mellem følelse for det sandt arkitektoniske og følelse for det sandt symbolske, der tager retning mod det indre, så finder man fornemmelsen for skæbnen. Man føler det, der sker, som noget, der kommer fra tidligere jordeliv.

Dette er så igen indledningen til de videre betragtninger over karma, som vi i den kommende tid skal beskæftige os med, og som også omfatter »godt« og »ondt« i karmabetragtningerne.

Men ser De, det drejer sig virkelig om, at der tænkes realt i den antroposofiske bevægelse. Den arkitektur, der passer for det moderne nutidsmenneske, og som på den rigtige måde kunne fange menneskets blik, og som lidt efter lidt kunne føre dets naturalistiske måde at se på, som tilhyller og formørker karma, ind i det anskuelige, stod derude i en bestemt form. Og det, at der indenfor disse former igen fremførtes antroposofiske redegørelser, det gav den indre skuen. Og blandt alt det, der allerede er blevet fremhævet, så var netop dette Goethanum, denne Goethanum-bygning og den måde, på hvilken antroposofien stadig mere ville være blevet dyrket i den, en opdragelse til karmisk skuen. Denne opdragelse til karmisk skuen må ind i den moderne civilisation.

Men for dem, der er fjender af noget, der nødvendigvis må ind i den moderne civilisation, er det naturligvis magtpåliggende, at det, som i ægte, sand forstand drager mennesket til sig, det civilisationen absolut trænger til, går op i luer. Og på den måde er det også muligt dér at

se ind i de dybere sammenhænge. Men lad os håbe, at der snart på det samme sted vil stå former for os, som igen kan vække den karmiske skuen.

Det er, hvad jeg gerne ville sige som afslutningsord i dag, hvor der endnu er så mange udenlandske venner tilbage fra vort møde.

Sjette Foredrag

Dornach, 4. maj 1924

Efter at vi har betragtet en række karmiske sammenhænge i menneskehedens historiske tilblivelse, og efter at vi i disse betragtninger har set, hvordan det ene eller det andet strømmer fra et jordeliv over i de følgende, vil vi nu gå videre og betragte de karmiske sammenhænge fra et andet synspunkt, et synspunkt, som trænger endnu dybere ind i det umiddelbare menneskelige liv. For karma betragtninger har jo kun virkelig værdi, når de kan strømme ind i vort levende sindelag, ind i vor hele livs og sjælsforfatning, sådan at vi, når vi som mennesker indtager vor plads i verden, gennem karmabetragtningen kan fyldes med kraft og samtidig få mulighed for at gå i dybden i livet. Livet frembyder jo mange gåder, og ikke alle gåder kan man se sådan på, at de forbliver uløste. Det ville føre til, at mennesket lidt efter lidt blev revet ud af sit eget væsen Uden at kende til selve menneskevæsenets gader, ville man tilbringe sit liv som et ubevidst væsen Men det er menneskets opgave stadig at blive mere bevidst. Det kan det kun, hvis det virkelig til en vis grad kan gennemskue alt det, som er forbundet med det, med dets sjæl og med dets ånd. Og da nu karma er en bestanddel af hele vort liv og vor tilværelse, er det indlysende, at karmiske betragtninger er umiddelbare betragtninger af selve grundlaget for vort menneskeliv Nu er imidlertid karmiske betragtninger i umiddelbar anvendelse på livet i virkeligheden overordentlig vanskelige at anstille for den bevidsthed, menneskeheden har i vore dage. For hver betragtning af karma i det, som omgiver os, og som vi selv står midt i, fordrer, hvis den skal være blot nogenlunde brugbar, at vi står langt, langt mere objektivt overfor livet, end det er muligt for en bevidsthed, der er vokset frem af de betingelser, livet og opdragelsen i vor samtid byder os.

Der er netop så meget i vor tids livsbetingelser, som mennesket kommer ind i, der tilhyller de karmiske sammenhænge for mennesket, og som gør dem usynlige, således at det er overordentlig vanskeligt blot tilnærmelsesvis at komme til at se på det, som karmisk, skæbnemæssigt gør livet forståeligt.

Nutidsmennesket er jo egentlig i så ringe grad egnet til at komme bort fra sig selv og gå op i noget andet. Nutidsmennesket lever umådelig stærkt i sig selv. Og det ejendommelige er jo, at mennesket i dag, netop når det stræber efter ånd, når det tilegner sig åndelige værdier, løber en alvorlig risiko for derigennem endnu mere at komme til at leve i sig selv. Tænk engang på, hvordan det ofte forholder sig, når man netop fordyber sig i det antroposofiske liv. Mange, der i løbet af deres liv er kommet ind i den antroposofiske bevægelse, vil i denne forbindelse kunne sige: Da jeg endnu stod udenfor, var jeg på den ene eller den anden måde knyttet til forhold i livet, som jeg gik op i, og som jeg følte mig inderligt forbundet med. Jeg satte pris på det ene og det andet, som jeg troede var nødvendigt for at leve livet. Jeg havde også venner, som jeg stod nær i kraft af livets sædvaner, i kraft af det daglige liv førte med sig. Nu er jeg kommet ind i antroposofien, og dermed er egentlig meget af dette helt hørt op. Nu er jeg kommet ud af de gamle sammenhænge, og de gamle tilknytninger er i det mindste ikke længere så værdifulde for mig, som de tidligere var. Meget af det, jeg tidligere gerne var med til, er også blevet mig imod. Jeg betragter det ikke mere som noget, jeg gerne vil være knyttet til.

Men når så et menneske efter denne betragtning tænker videre over sagen, og over hvad der nu er trådt i stedet for, så viser det sig ret hurtigt, at egoismen egentlig ikke er blevet mindre. Jeg siger ikke dette i dadlende betydning, ikke på nogen måde dadlende, men stiller det kun op som en kendsgerning, som mennesket jo meget let kan iagttage hos sig selv, at dets egoisme er taget til! I virkeligheden lægger det nu meget mere mærke til, hvordan dets indre, dets gemyt er beskaffent. Egentlig stiller det i langt højere grad end før det spørgsmål: Hvilket indtryk gør nu det andet menneske på mig?

Tidligere tog den pågældende det, et menneske i hans omgivelser foretog sig, som noget, der var ret selvfølgelig. Det gør han ikke mere. Nu spørger han efter, hvilket indtryk det gør på ham. Eller han befandt sig i et eller andet forhold i livet, som forekom ham ganske rimeligt. Han gjorde sin pligt osv. Nu bliver disse pligter ham imod, nu vil han gerne bort fra disse pligter, fordi de ikke synes at være åndelige nok, og så fremdeles. Sådan fører netop den åndelige stræben indenfor antroposofien meget let ind i en form for egoisme, fører til, at man tager sig selv langt, langt mere alvorligt, end man før gjorde det.

Det hele beror imidlertid på, at man ikke har udvidet sine livsinteresser udadtil, men at livsinteresser er slået tilbage i det indre. Jeg har jo ofte sagt, at den, der nu virkelig vokser ind i det antroposofiske liv, ikke! mindre interesse for det ydre liv, men netop gennem antroposofien rar langt større interesse for det, og at alle andre væsener begynder at blive langt mere interessante, at få langt større værdi for ham. Men for at opnå dette er det nødvendigt, at man ikke trækker sig tilbage fra det ydre liv, men at man ser det åndelige i det ydre liv.

Det er sandt, at mange ting, som man ikke før har lagt mærke til, nu gør sig gældende. Men man må nu også have mod til at lægge mærke til disse ting og ikke overse dem. For den karmiske livsbetragtninger det nemlig ganske nødvendigt, at man til en vis grad tilegner sig den evne at kunne gå ud af sig selv og gå ind i den anden.

Det er naturligvis ganske særlig svært, når det andet menneske bliver redskab for karmiske udligninger, der er ubehagelige eller måske endog smertelige for en selv. Men dersom man ikke også kan komme bort fra sig selv, der hvor tingene er ubehag og smertefulde, så er en karmisk, en sandfærdig karmisk livsbetragtning egentlig ikke mulig. Tænk blot på, hvilke betingelser der er i verden, for at karma kan blive til.

Vi befinder os i et menneskeliv. I dette menneskeliv handler, tænker og føler vi både det ene og det andet. Vi træder i forbindelse for mennesker, og i tilknytning til disse forbindelser udspiller der sig både det ene og det andet. Vi tænker, føler, vil og gør ting, der kræver karmisk udligning. Vi indgår forbindelser med mennesker, og som følge deraf sker der ting, der igen kræver karmisk udligning. Se engang på et menneskeligt jordeliv ud fra dette synspunkt, og tag i betragtning, at dette menneske ved afslutningen af dette jordeliv går ind i den åndelige verden gennem dødens port.

Mennesket lever nu i den åndelige verden, hvor det ikke er som i den fysiske verden. I den fysiske verden må De forblive udenfor i forholdet til andre mennesker. Også dem, De rent menneskeligt trådte nær, måtte De forblive udenfor. I den fysiske verden er der jo altid mellem to mennesker i det mindste luft og for hver især deres hud. Selv om man altså kommer hinanden nok så nær, kan man i den fysiske verden i en vis forstand altid trække sig tilbage i sig selv.

Det er imidlertid ikke muligt, når man er gået gennem dødens port og lever i den åndelige verden. Lad os tage et eklatant tilfælde. De har tilføjet et eller andet menneske noget, der kræver en karmisk udligning. De fortsætter livet med den pågældende, efter at de begge er gået gennem dødens port. Så er det ikke i kraft af Deres gode vilje eller Deres indre fuldkommenhed, at De lever i det andet menneske — altså ikke blot i Dem selv, men virkelig i det andet menneske — men De er, hvis jeg tør udtrykke mig sådan, tvunget til at leve i det andet menneske.

Lad os antage, at mennesket A og mennesket B går gennem dødens port. De befinder sig bagefter i den åndelige verden, og B og A står der overfor hinanden. Ja, så lever nu, medens her på Jorden B har levet i sit eget selv og A i sit, nu A lige såvel i B som i sig selv, og B lige såvel i A som i sig selv. I den åndelige verden lever menneskene jo helt i hinanden og er båret netop af de kræfter, de har opsamlet i jordelivet. Vi kommer ikke efter døden i forbindelse med hvem som helst, men netop med de mennesker, til hvem vi har fået tilknytning gennem godt og ondt. Og disse tilknytninger skyldes det, at vi ikke blot lever i os selv, men også i den anden.

Nu må De forestille Dem, at De har tilføjet et eller andet menneske noget, eller lad os sige, at B har tilføjet A noget, der kræver karmisk udligning. Idet nu B går gennem dødens port, lever han på sin vandring mellem døden og en ny fødsel i A. Han oplever det, han har tilføjet A, i A selv. Og han bevirker ved dette liv udenfor sig selv, at den karmiske udligning kommer i stand. Det, der altså som karmisk udligning i det følgende jordeliv skal finde sted gennem mennesket A, det foranlediger De selv ved, at De har levet i mennesket A. Først ved at mennesket A atter stiger ned i den fysiske jordverden, gør han det, som De egentlig har

nedlagt i ham, til sin egen handling. Og han kommer i det følgende jordeliv til Dem med det, som De i virkeligheden gennem ham ville tilføje Dem selv.

Når altså noget tilføjes mig i et følgende jordeliv af et andet menneske som karmisk udligning, så var det mig selv, der i tiden mellem døden og en ny fødsel, mens jeg levede i dette menneskes sjæl, stykke for stykke lagde impulsen til det ind i ham. Der var det slet ikke dette menneskes handling, det bliver det først, når det pågældende menneske atter stiger ned i det jordiske liv. Således ligger karmas betingelser i verdensforløbet i det, som karmisk forbundne mennesker lever ind i hinanden i tiden mellem døden og en ny fødsel.

Betragter vi nu det sædvanlige liv, så ser vi egentlig ikke særlig dybt ind i det. Bevidst iagttager vi i virkeligheden såre lidt af et andet menneske. Det er f.eks. kun i meget svag grad, vi lægger mærke til en vis forskel i andre menneskers væremåde overfor os.

Vi træffer et eller andet menneske, og lad os sige, at denne person forholder sig på en bestemt måde. Nu vil vi jo knapt fæste os ved, at nogen kan forholde sig overfor os på en bestemt måde, og at vedkommende kan have helt forskellige motiver og impulser til denne måde at forholde sig på. Et menneske kan forholde sig fjendtligt overfor mig. Denne fjendtlighed kan være af en sådan beskaffenhed, at jeg simpelthen ved at være som jeg er, virker irriterende på ham, at vedkommende er indstillet på noget helt andet end det, jeg kan bringe ham i møde. Følgen heraf er, at jeg bliver behandlet på en bestemt måde af ham. Men dette kan godt være noget, der først udligner sig karmisk på en eller anden måde i det næste liv. Det kan være noget helt oprindeligt, som slet ikke er betinget af tidligere jordeliv.

Derimod kan en ganske lignende, måske samme behandling, blive mig til del fra et menneske, i hvem jeg i livet mellem døden og en ny fødsel stykke for stykke har nedlagt det, der bevirker denne behandling.

Den følelse, der kan skelne mellem to sådanne måder at forholde sig på, der fra et ydre synspunkt er ens, er i overordentlig ringe grad udviklet hos nutidens mennesker. Ellers ville der langt oftere dukke noget op, som i virkeligheden næppe gør det, men som igen må dukke op, for at livets karakter kan blive mere klar, for at den moralske fornemmelse kan blive meget stærkere. Der må faktisk vise sig noget i tilværelsen, som lå i den menneskelige fornemmelse i tidligere, slet ikke så fjernt liggende tider, nemlig at man overfor et menneske har den følelse: Dette menneske hader dig, og ud fra dette handler han sådan mod dig; men overfor et andet menneske har man følelsen af, at dette menneske er nødt til at gøre noget imod dig, fordi han simpelthen ikke kan andet. Den første kunne godt have handlet anderledes; den anden kunne ikke gøre det, fordi vedkommende i sit indre var forudbestemt til at forholde sig sådan.

Denne følelse, som på fin måde kan skelne mellem livets tilskikkelser, må atter finde mere udbredelse. Den vil give livet mange nuancer, der er overordentlig vigtige.

Hertil kommer så noget andet. Det ligger jo lige for, når man som menneske får tilknytning til andre mennesker, at der så ved disse forhold kommer mangt og meget i betragtning, der ikke interesserer én slet så meget, som selve tilknytningen. Jeg vil nu konstruere et helt eklatant tilfælde. Antag, at De træder ind i et selskab — ikke i det antroposofiske, det udelukker jeg af grunde, som i løbet af disse karmaforedrag nok skal komme for dagen — men De træder altså ind i et selskab. Grunden til at De træder ind i dette selskab kan være den, at De karmisk har tilknytning til et: eller to mennesker, måske kun til et eneste menneske i dette selskab. Men De må, for at komme det menneske, det drejer sig om, i så nær, som de karmiske betingelser nødvendiggør, tage alt det øvrige i det med, idet De træder ind i dette selskab. Medens kun forbindelsen med dette ene menneske er af karmisk vigtighed, tager De alt det med, som ellers møder Dem i selskabet gennem mennesker, De træffer der osv.

Her drejer det sig om også at vide, at livets forhold er sådan, at det har tilknytning til os på de mest forskellige og nuancerede måder, lige fra de mest ligegyldige, til de i dybeste forstand mest betydningsfulde forbindelser, som ligger lige op ad hinanden. Men dertil kommer så igen noget andet. Nemlig det, at det ydre liv for en stor del er Maja, er den store illusion. Og det kan så ske — jeg konstruerer atter et tilfælde, — at De træder ind i et selskab, men at forbindelsen med dette ene menneske, som er godt karmisk forudbetinget, kun vanskeligt kommer i stand. De må først træde i forbindelse med alle mulige forskellige andre mennesker

for at komme i nærheden af denne ene. Derved l De tilknytning til andre mennesker, og disse tilknytninger kan for e; mere robust livsbetragtning vise sig at l stor virkning, gøre sig stærkt gældende, føles meget nærværende, medens måske den forbindelse De allersidst knytter, den som kan være af karmisk betydning, måske forløber ganske tilfældigt, næsten uden at man lægger mærke til det, eller i hvert fald næsten uden.

Sådan kan det virkelig forekomme, at det, der i en eller anden livssammenhæng har karmisk betydning, dukker frem som en lille bitte høj ved siden af kæmpebjerge, der imidlertid kun er af ringe betydning. Den lille høj viser sig jo først i sin rette betydning for en rent åndelig betragtningsmåde. Det er jo også sådan, at de begivenheder, vi kommer ud for, forårsager mange, mange fejltagelser. Vi forstår som oftest ikke at vurdere dem, når vi kun tager dette ene liv i betragtning. Først når man bagved øjner andre jordeliv, kan man vurdere begivenhederne i det ene jordeliv på rette måde.

Der er f.eks. noget, jeg også gerne vil gøre opmærksom på. Der har jo i vor tid vist sig mærkelige personligheder. Bortset fra dem, jeg allerede har fremstillet karmisk for Dem, er der her og der optrådt ganske mærkelige personligheder. Og en ydre betragtning før er jo oftest slet ikke ind i de karmiske sammenhænge, men kun en betragtning, der kan sætte ind på livets markante punkter. Så viser de kendsgerninger sig også i fuld klarhed for os, som fortæller os, hvor illusionært det ydre liv egentlig er i mange henseender, hvis vi ikke betragter det på grundlag af det åndelige. For kort tid siden anførte jeg her et eksempel, som måske forekom Dem meget mærkeligt. Eksemplet med en gammel alkymist fra Basilius Valentinus' skole, der nu atter viste sig som Frank Wedekind.

Til at iagttage dette ejendommelig karma — udgangspunktet er ikke altid af betydning, dog stiller sagen sig noget anderledes, hvis det fører til afgørende indre klarhed —, men altså udgangspunktet blev for mig den omstændighed, at jeg næppe nogen sinde har set sådanne hænder SO Frank Wedekinds, og så det, at jeg engang i München så Frank Wedekind agere med disse hænder, optræde som skuespiller i sit stykke »Hidalla«. Hele stykkets tilsyneladende kaos, der naturligvis er en gru for et spidsborgerligt sind, lod, sådan som jeg for nylig sagde, i forbindelse med disse hænder, som allerede før havde gjort indtryk på mig, netop de alkymistiske ting, han havde udført, dukke frem. Og på grundlag af netop »Hidalla« i forbindelse med disse mærkværdige hænder viste denne tidligere inkarnation sig, som man så kunne følge videre.

De ser altså, at man må skærpe sit syn for det, der hos et væsen, navnlig hos et menneske, kan være af overordentlig stor betydning. Der er mennesker, hos hvem ansigtet er det karakteristiske.

Men der er andre mennesker, hos hvem det slet ikke er ansigtet, men f.eks. hænderne, og hos hvem man slet ikke kan slutte noget af ansigtet, men udelukkende af hænderne. Når man fra det individuelle går til det almene, vil man netop ved det eksempel, jeg lige har anført, så at sige kunne tage og føle på tingene. Netop hos den slags alkymister fra middelalderen var det jo sådan, at de måtte tilegne sig en overordentlig færdighed i at bruge hænderne.

Jeg har i tidligere foredrag her gjort rede for, hvordan der ikke bliver noget tilbage af det, der udgør menneskets hoved. Men at det, mennesket har i sin øvrige organisme, så viser sig i hovedet. Mens mennesket er barn, udgår imidlertid hele menneskets udformning fra hovedet. Især dannes sådanne udtryksfulde organer som hænderne efter hovedets mest intime impulser. Man kan derfor ligefrem vente, at der hos nogen, som har arbejdet på den måde, alkymisterne arbejdede på, optræder noget særlig karakteristisk enten ved hænderne eller fødderne. Men alt dette skal jo kun vise, hvor vigtigt det er netop at tillægge det ene eller det andet betydning, og at tillægge dét mindre betydning, der i sansen verdenen ofte optræder som det mest anskuelige, det mest væsentlige og det største.

J eg sagde, at der i vor tid er fremstået mange mærkværdige personer, hvis optræden er sådan, at man ikke kan gennemskue den fulde sammenhæng. Det gælder da om netop hos sådanne personer at f øje på det, som hos dem er eklatant og betydnings fuldt. Det, at en eller anden f.eks. bliver en stor kunstner, behøver kun for en ringe del at være betinget i hans karma. Men hvad han netop dyrker i denne kunst, og hvordan han forholder sig i denne kunst,

det er noget, der særlig skyldes karma. Sådan er det f.eks. netop de ting, der gør livet poesifyldt, som afslører sig for en karmisk betragtning.

Sådan kan man da se tilbage på et menneskes tidligere jordeliv. I forhold til det nuværende viser de sig i visse øjeblikke ganske mærkværdigt illustrerende. Men man kan ikke finde ind til disse ting, hvis man går ud fra de almindelige betingelser for forståelse og opfattelse af livet. For livet bliver realitet i en helt anden forstand, når man i fuld alvor indlader sig på karmiske betragtninger.

Her er et eksempel, jeg først vil fortælle ganske enkelt. Jeg gik på gaden og havde for mig billedet af en skibbruden. Skibet, han var kommet fra, var langt borte og var ved at gå under. Han selv var i en redningsbåd, der havde kurs mod en temmelig stor ø. Medens han endnu svævede i tvivl, om han kunne komme frem med sin båd og blive reddet, rettede han dog på en mærkværdig måde sit blik — det er et billede, jeg fortæller om — mod de sydende, skummende bølger. Man måtte altså f den følelse: Han har endnu sans for at se på bølgerne, skønt han dog måske i næste øjeblik kan gå under. En sjæl, der var rystet i sit inderste, men alligevel under selve chokket var fri af legemet og dybt forbundet med naturen.

Den samme vej, hvor jeg havde dette billede for mig, der ikke på nogen måde hang sammen med omgivelserne, førte mig så til den kunststilling, hvor jeg for allerførste gang så Böcklins »Toteninsel«.

Jeg nævner kun dette, for at De kan forstå, at ens måde at forholde sig overfor livet på må udvide sig, når man nærmer sig disse ting. Det drejer sig f.eks. ikke bare om at se på, hvad man nu måtte føle og forestille sig med hensyn til Böcklin, når man har mulighed for ved iagttagelsen af hans karma at gå ud fra hans »Toteninsel«, idet man står foran billedet. Sådan behøver det slet

ikke at være, men man må i visse tilfælde, når man ønsker at vide, hvad man der skal gå ud fra, gå tilbage til det, man tidligere, ligesom profetisk, har set og så bringe det i forbindelse med det andet.

Og sådan er det også af vigtighed, at man, når man træffer et menneske og vil finde de karmiske sammenhænge, ikke bare betragter det, man lige har oplevet, da man traf dette menneske, det, som man derimod i sit mest intime sjæls indre forud har oplevet, og som der først senere falder et lys på, kan virke opklarende på, hvordan det forholder sig med det, man bagefter ser eller iagttager ved ham eller gennem ham.

Netop det, der virker opklarende på karma, kaster også sine skygger eller sine lysstråler forud. Hvis man ikke har sans for disse livets intimiteter, som til tider gør det nødvendigt, at man ikke blot forbinder det fremtidige med det forgangne, men derimod omvendt ser på den forgang som på noget, der giver oplysning om det fremtidige — hvis man ikke betragter livet på denne intime måde, vil man ikke nemt komme til at udvikle denne sjælens indre bevægelighed, som er nødvendig for at kunne leve sig ind i karmiske sammenhænge.

Man kan endog sige, at når der indtræffer særlig betydningsfulde karmiske begivenheder i et menneskes liv, så er det sådan — hvis det drejer sig om ydre begivenheder — at de hænger sammen med indre begivenheder, som måske har stået på i årevis. Man må nu engang tilegne sig en sådan udvidet livsbetragtning. For tænk nu engang over det følgende.

Når De ser på den menneskelige forstand, sådan som den er i den almindelige bevidsthed, har den jo kun tilknytning til fortiden. Forstanden er virkelig en »Epimetheus«, den har kun tilknytning til fortiden. Ser De derimod på den menneskelige følelse, sådan som den f sine nuancer fra sindets dyb, så støder De på mærkelige livshemmeligheder. Man har lov til at sige, at man kun i ringe grad kan udmåle forløbet af et menneskes liv, efter hvad det tænker, men i høj grad efter hvad det føler. Og betragter De et menneskes liv, om f.eks. Goethes, og så stiller Dem selv det spørgsmål: Hvad følte Goethe — lad os sige — i 1790 —, så får De gennem Goethe-følelsens særlige fysiognomi i 1790 fat i alle nuancerne i hans senere liv, for de ligger som kim i følelsen — fra året 1790. Så snart vi dukker ned i menneskesjælens dyb, får vi i virkeligheden øje på menneskets senere liv — ikke i detaljer naturligvis — men i dets nuancering. Og mennesket selv ville kunne f mange oplysninger om sit liv, hvis det i højere grad ville give agt på de uforklarlige følelsesnuancer, der ikke forårsages udefra, men stiger op fra det indre.

En sådan agtpågivenhed vil mennesket i særlig grad vænne sig til, hvis det går ind på de ting, jeg i dag har gjort opmærksom på, og som jeg yderligere vil gøre opmærksom på som vigtige for den livsbetragtning, der vil være opmærksom på karmiske sammenhænge, det være sig

karmiske sammenhænge i ens eget liv, eller hvad der jo er lige så vigtigt, karmiske sammenhænge hos mennesker, der står en nær. Ser De, når man vil betragte karma, gælder det om nu virkelig på en vis måde at se igennem mennesket. Så længe det fysiske menneske står der uigennemsigtigt i synsfeltet, så længe man kun ser dets fysiognomi, ser på den måde, det gebærder sig på, lægge i mærke til, hvordan det taler, endog tager dets måde at tænke på i betragtning — der jo som regel kun er en skabelonmæssig afglans af, hvordan det er blevet opdraget, og hvad det har oplevet, — så længe man kun har sin opmærksomhed rettet imod dette, så længe viser den karmiske motivering sig absolut ikke i det, man har iagttaget. Denne karmisk objektive motivering kommer først til syne, når mennesket på en vis måde bliver gennemsigtigt for én.

Men når mennesket bliver gennemsigtigt, så sker det på den måde, at man egentlig først får den følelse, at det svæver i luften. Man vænner sig først af med at tro, at mennesket går eller bevæger arme og hænder: Dem taber man så at sige først af syne. Forstå mig ret: Det er i det almindelige liv virkelig overordentlig vigtigt for en, hvad mennesket foretager sig med sine arme og ben. Men det taber sin betydning, når man vil betragte det, der ligger dybere i mennesket. Dette skal De forstå i allervideste betydning. Hvis De kan se bort fra det, et menneske udfører med sine arme og hænder, så ser De det på en vis måde svævende — jeg beder Dem om ikke at forestille Dem dette billedmæssigt-rumligt, men mere i forhold til livet. De skal ikke lægge vægt på de rejser, han har foretaget, de ture han har været på, ikke på det, han foretager sig med sine ben. De skal ikke lægge vægt på det ydre arbejde, han udretter med sine arme, men lægge mærke til hvordan hans sindsstemning er, hvordan hans temperament er, hvordan alt det er, som hans arme og ben ingen andel har i: Dette er så den første form for gennemsigtighed, De kan opnå for dette menneske. Fore stil Dem, at De her har en eller anden genstand. De ser først ikke andet end denne genstand (det bliver tegnet). Godt, — men nu har vi i mellemtiden tegnet noget på den. Det visker vi nu ud igen. Sådan er det også med mennesket, når De når til den første gennemsigtighed, når De ser bort fra mennesket og fra dets arme og ben. De må altså rive ham ud af de sammenhænge, han er kommet ind i, gennem det han foretager sig med sine arme og ben. Betragter De nu dette menneske, bliver noget af det gennemsigtigt. Det, som før var skjult af armenes og benenes virksomhed, ser De nu tværs igennem hos ham.

Men hvad ser De nu? Jo, nu begynder De at begribe, at bag mennesket kommer Månen til syne. Jeg vil tegne det tredelte menneske skematisk. Lad os antage, at dette (se tegning, elliptisk omkreds, tredelt) her først bliver gennemsigtigt, vi ser bort fra arme og ben. Så viser mennesket sig ikke mere så afgrænset fra verdensaltet som ellers, men så begynder det bag sig at lade Månen blive synlig med alle de impulser, den lader virke på mennesket. Vi begynder at sige: Ja, mennesket har en vis fantasi, en udviklet eller en uudviklet fantasi. Det er noget, det ikke kan gøre for. Det er månekræfterne, der står bag. De bliver kun skjult for os af det, der fremgår af armenes og benenes virksomhed. (Det nederste parti bliver krydset over). Nu har vi fjernet dette, og i baggrunden viser den skabende Måne sig for os. (Månen bliver tegnet).

Så går vi videre. Vi prøver på at få mennesket endnu mere gennemsigtigt, og tænker os også det bort, suggererer det bort, der gør mennesket følelsesbetonet, det, der forlener det med et bestemt temperament, som netop udgør dagligdagens mere sjæle lige ytringer. Så forsvinder endnu mere af mennesket, og det bliver endnu mere gennemsigtigt. — Og vi kan gå endnu videre; vi kan se bort fra alt det, mennesket har i sig, ved at det har sanser. De så før bort fra alt det, mennesket har i sig takket være arme og ben. Og nu kan De spørge om, hvad der egentlig bliver tilbage af mennesket, når jeg ser bort fra, at det har iagttaget tingene ved hjælp af sine sanser? Tilbage bliver endnu en vis tankeretning, en vis tankens impulsivitet, en vis retning for dets liv. Til gengæld bliver hele det rytmiske system, menneskets bryst gennemsigtigt for Dem. Så er også det borte, og i baggrunden viser sig alt det for Dem, som er der af solimpulser. (Se tegningens midte). De ser tværs igennem mennesket, og når De ser bort fra alt det, mennesket har iagttaget gennem sine sanser, ser De egentlig Solen. Det kan De gøre med Dem selv. De kan spørge Dem selv: Hvad har jeg gennem mine sanser? — Ser man bort fra det, ser man tværs gennem sig selv, og ser sig som en solskabning. Og når De så derefter ser bort fra menneskets tanker, fra dets tankeretning, så forsvinder også hovedet. Hele mennesket er væk. De ser igennem og ser til sidst Saturn i baggrunden. Men i samme øjeblik ligger menneskets karma, eller Deres egen karma, blottet for Dem. For i det øjeblik De iagttager saturnvirkningerne i mennesket, og hele mennesket er blevet gennemsigtigt for Dem, og De betragter det i en sådan udstrækning, at De ser det på baggrund af hele planetsystemet, på baggrund af Måne, Sol, Saturn, i det øjeblik ligger menneskets karma

udbredt for Dem. Og når man taler om praktiske karmaøvelser — jeg har jo fortalt, at jeg allerede i begyndelsen, 'i da Det Antroposofiske Selskab blev oprettet, ville gøre det, men at det dengang endnu ikke lykkedes — når man taler om praktiske karmaøvelser, så må man egentlig begynde på denne måde Man må sige: Det gælder om, at vi først hos os selv eller hos andre ser bort fra alt det, vi er i livet i kraft af, at vi er væsener, der er udstyrede med arme og ben. Det må vi tænke væk.

Alt hvad De altså nogensinde har opnået i kraft af, at De er væsener, der er forsynet med arme og ben, det må De tænke væk.

Og nu vil De sige: Ja, men vi opfylder jo netop vort karma takket være, at vi har arme og bens Sådan er det netop Så længe De betragter armene og benene, ser De ikke, hvad det er, De opfylder, takket være at De har arme og ben Det ser De først, når De ikke mere retter opmærksomheden mod armene og benene Når De imidlertid i arm og ben virksomheden finder dét virksomt, som udgår fra måneimpulserne, så gælder det om at gå videre og se bort fra det, mennesket optager gennem sine sanser, hvad dets sjæl takket være sanserne indeholder — det være sig hos os selv eller hos andre. Vi ser nu mennesket som solvæsen, vi ser solimpulsen i det. Og så gælder det om at se bort fra, at dets tanker og sjæl har en vis retning, osv. Vi ser nu, hvordan mennesket er et saturnvæsen Er vi kommet så vidt, så har vi endnu engang mennesket for os, men denne gang som and Nu bevæger benene sig igen, nu arbejder armene også, men åndeligt, og de viser os igen, hvad det er, de foretager sig, men de viser os det som resultat af de kræfter, der hersker i dem. Og det må man jo erfare.

Blot jeg foretager mig det mindste, blot jeg løfter kridtet, så længe ved jeg ikke noget om karma. Jeg må skaffe alt det af vejen. Jeg må bringe det så vidt, at det endnu engang kan genskabe sig

som billede for mig, kan vise sig inde i et billede. Ikke gennem den kraft, som nu ligger i mine muskler — den forklarer ikke noget —

men i det billede, der træder i stedet for, kommer dét til syne, som ud fra tidligere inkarnationer får hånden til at bevæge sig for at løfte kridtet.

Det er det, der sker, når jeg på den beskrevne måde lidt efter lidt skaffer det synlige menneske af vejen og bag det ser dets måneimpulser, solimpulser og saturnimpulser. Så kommer menneskets billede mig atter i møde fra verdensaltet. Men nu er det ikke mere mennesket i dets nuværende inkarnation, det er det samme menneske i en af dets forrige inkarnationer eller i et par af dets forrige inkarnationer. Jeg må først nå til, at det menneske, som jeg her ser gå ved min side, bliver gennemsigtigt for mig, stadig mere og mere gennemsigtigt, idet jeg ser bort fra hele dets liv. Så træder mennesket frem på samme sted, men kommende ude fra verdensvidderne, sådan som det var i tidligere jordeliv.

I dag vil det måske endnu ikke være helt gennemskueligt og forståeligt, hvad der er blevet sagt om disse sammenhænge. Jeg ville i dag også først ligesom knytte forbindelsen og henvise til det, vi nu i den nærmeste tid skal berøre, og hvor vi vil indlede stadig mere nøjagtige betragtninger over karmas væsen, som det i menneskets liv strømmer fra det ene jordeliv til det andet.

Syvende Foredrag

Dornach, 9. maj 1924

Vi vil i dag begynde med at tale om de indre sjælelige foreteelser, som kan føre mennesket til efterhånden at tilegne sig anskuelse og tanker om karma. Disse tanker, disse anskuelse kan kun komme i stand ved, at det menneske, der oplever noget, som har en karmisk årsag, også kan se dette belyst af karma.

Når vi ser os omkring i vore menneskelige omgivelser, så ser vi jo egentlig kun det, der i den fysiske verden på fysisk måde er forårsaget gennem fysisk kraft. Og ser vi i den fysiske verden

alligevel noget, som ikke er forårsaget af fysiske kræfter, så ser vi det gennem ydre fysiske substanser og ydre fysiske iagttagelses objekter. Når mennesket foretager sig noget i kraft af sin vilje, så er det jo ikke forårsaget af fysiske kræfter, af fysiske årsager, for det udspringer netop i mange henseender af menneskets frie vilje. Men alt det, vi ser i det ydre, går jo helt op i fysisk-sanselige fænomener i den verden, vi iagttager. Den karmiske sammenhæng i en at opleve! se, vi selv gennemlever, vil ikke vise sig indenfor hele synskredsen af det, vi kan iagttage på den måde. For hele billedet af denne karmiske sammenhæng findes jo netop i den åndelige verden, er egentlig indskrevet i det, der udgør æterverdenen, det, der så som den astrale yderverden ligger til grund for æterverdenen, eller som den verden, hvor de åndelige væsener, der findes i denne astrale yderverden, er til stede. Alt dette ser vi jo ikke, når vi blot retter vore sanser mod den fysiske verden.

Alt det, vi iagttager i den fysiske verden, iagttager vi jo gennem vore sanser. Disse sanser virker, uden at vi kan gøre meget til det. Vort øje modtager lysindtryk, farveindtryk, uden at vi kan gøre meget til det. Vi kan højst, også blot halvt uvilkårligt, indstille vort øje i en bestemt retning, vi kan se hen på noget, og vi kan se bort fra noget. Der ligger allerede meget ubevidst i dette, men alligevel i det mindst en lille smule bevidsthed. Og det øjet i sit indre må sætte i gang for at se en farve, denne utrolige visdomsfyldte, storblåede indre virksomhed, der udføres, når vi ser et eller andet, den kunne vi om menneske ikke udføre, hvis vi skulle gøre det bevidst. Det kunne der slet ikke være tale om. Alt dette må først ske ubevidst, fordi det er alt for visdomsfyldt til, at mennesket kunne gøre noget til det.

For at nå til et rigtigt synspunkt med hensyn til erkendelse af mennesket, må man egentlig lade sig gennemtrænge af alt det visdomsfyldte i verden, som mennesket ikke selv kan frembringe. Når mennesket altid kun tænker på, hvad det kan, så spærrer det i virkeligheden alle veje til erkendelse for sig. Erkendelsesvejen begynder egentlig med, at man i største beskedenhed bliver klar over alt det, man ikke kan, men som alligevel må finde sted i verdenstilværelsen. øjet, øret, ja også de øvrige sanseorganer, er jo så uendelig vidst rettet, at et menneske måtte studere meget længe, for i den tid, det opholder sig på Jorden, blot at f en ringe anelse om det. Dette må man gøre sig helt klart. Men ubevidst kan iagttagelsen af det åndelige ikke gå for sig. I menneskeheds udviklingens ældre tider var det også tilfældet for iagttagelsen af det åndelige; da fandtes der et instinktivt klarsyn. Det er det, der er svundet bort i løbet af menneskehedens udvikling.

Menneskene må fra nu af tilkæmpe sig en bevidst indstilling overfor verdensaltet, gennem hvilken de kan gennemskue det åndelige. Og det åndelige må vi gennemskue for at få øje på de karmiske sammenhænge i en eller anden oplevelse, vi har.

Nu drejer det sig om, at vi i det mindste med henblik på iagttagelsen af karma begynder med at blive opmærksomme på det, der må foregå i os selv for at hente det frem, som skal til for at iagttage de karmiske sammenhænge. Her må vi selv hjælpe med til at bringe disse iagttagelser til bevidsthed. Vi må gøre mere dertil, end vi f.eks. gør med øjet, for at farven kan blive os bevidst. Det, man først må lære, lader sig sammenfatte i det ene ord, vente. Man må kunne vente på de indre oplevelser.

Jeg har før engang talt om dette at kunne vente. Det var i året 1889 jeg må fortælle om det endnu en gang i min »Levnedsskildring« - at den indre åndelige, spirituelle struktur i Goethes »Eventyret om den grønne slange og den skønne lilje« trådte frem for mig første gang. Og det var dengang, at tanken om en større og videre sammenhæng end den, der gives i selve eventyret. På en vis måde første gang viste sig for mig. Men jeg vidste også dengang, at det, jeg engang ville kunne udvirke i denne forbindelse, det ville jeg endnu ikke kunne begynde på. Og så blev det, som dengang på foranledning af eventyret åbenbarede sig for mig, simpelthen liggende i sjælen.

Det trådte igen frem for mig i 1896, syv år senere, men stadig ikke sådan, at det kunne udformes. Derpå igen syv år senere, omkring 1903. Heller ikke nu kunne det lade sig forme, til trods for at det viste sig med stor bestemtighed og i sammenhæng. Forvandlet, så at det rent plastisk lod sig forme, trådte det først frem, da jeg efter endnu syv års forløb gjorde udkast til mit første mysteriedrama, »Indvielsens Port.« Den slags fordrer altså virkelig, at man kan vente, at man kan lade tingene modnes. Man må i disse tilfælde med sine egne oplevelser gå videre til det, der ellers møder en i verden. Man kan nu engang ikke allerede have planten, når kun kimen til den er til stede. Man må give kimen de rette betingelser, man må f den til at

gro, og man må vente, til der af kimen kommer blomst og derefter frugt. Og det samme må man gøre med de oplevelser, man har. Man må ikke indtage det standpunkt, at man kun har følelse for en oplevelse lige i det øjeblik, man har den, og at man så glemmer den. Den, der omgås sådan med sine oplevelser, at han kun vil have dem som noget øjeblikkeligt, vil ikke kunne bidrage meget til at kunne gøre iagttagelser i den åndelige verden.

Her må man kunne vente, her må man kunne lade oplevelserne modnes i sjælen.

Nu gives der dog en mulighed for at få opfattelsen for karmiske sammenhænge til at modnes forholdsvis hurtigt, hvis man gennem længere tid og med tålmodighed med stor energi prøver på at gøre sig det stadig mere bevidst, som ellers foregår sådan, at det nok er der, men ikke bliver ordentligt opfattet og simpelthen udviskes. Sådan går det jo til syvende og sidst med begivenhederne.

For hvad foretager mennesket sig egentlig med det, der hænder det, med de oplevelser, der i dagens løb kommer på dets vej? Egentlig oplever det dem kun halvt iagttagende. De kan danne Dem et billede af, hvordan oplevelserne kun bliver halvt iagttaget, hvis De engang - og jeg råder Dem til at gøre det - på et eller andet tidspunkt om eftermiddagen eller om aftenen sætter Dem ned og spørger Dem selv: Hvad oplevede jeg egentlig til morgen klokken halv ti? Forsøg nu i alle enkeltheder og med alle detaljer at kalde en sådan oplevelse frem for Deres indre øje, som om den nu, f.eks. klokken halv otte om aftenen, atter fandt sted, som om den virkelig stod for Dem, som om De åndeligt kunstnerisk stillede den frem for Dem. Så vil De få at se, hvor meget De mangler, hvor meget De ikke har iagttaget, og hvor svært det vil falde Dem. Hvis De tager en blyant for at skrive det op, så vil De meget snart begynde at bide i blyanten, netop fordi detaljerne er blevet borte, og De så omsider forsøger på at bide dem ud af blyanten.

J a, det er, hvad det først og fremmest kommer an på, at stille sig den opgave med den største tydelighed og nøjagtighed at fremmane en oplevelse for sig. At stille den frem for sin sjæl - ikke mens den finder sted, men senere - som om man åndeligt ville male den, stille den frem for sin sjæl på en sådan måde, at hvis det i oplevelsen f.eks. forekommer, at nogen har talt, at De så stiller det helt objektivt frem for Dem: Stemmens klang, den måde på hvilken ordene faldt, behændigt eller ubehændigt, kraftigt, energisk; man må kort sagt prøve på at danne sig et billede af det, man har oplevet. Hvis man på denne måde danner sig et billede af en af dagens oplevelser, så beskæftiger astrallegemet sig med dette billede den følgende nat, når det er udenfor æterlegemet og det fysiske legeme. Det er egentlig astrallegemet selv, der bærer billedet, og det udformer nu dette billede udenfor legemet. Det tager det med sig, når det den første nat forlader legemet. Det udformer det udenfor det fysiske legeme og æterlegemet.

Vi har da som det første, og vi vil tage disse etaper helt nøjagtigt: Det sovende astrallegeme udformer billedet af oplevelsen udenfor det fysiske legeme og æterlegemet. Hvor sker nu det? Det sker i den ydre æter. Astrallegemet opholder sig nu i den ydre æterverden.

Forestil Dem nu mennesket: Det fysiske legeme og dets æterlegeme ligger i sengen, derude er astrallegemet. Vi vil se bort fra jeget. Derude er så astrallegemet i færd med at genskabe det billede, man har dannet sig; men det er i den ydre æter, det gør det. Derved sker nu følgende:

Forestil Dem så, at astrallegemet er derude (se tegning, gult). Nu udformer det derude dette billede, som jeg vil tegne med rødt det er naturligvis alt sammen skematisk. Alt dette foregår i den ydre æter; den ydre æter indføjrer nu på en vis måde sin egen substans i det, der i astrallegemet er udformet som billede. Den ydre æter danner altså overalt her æterformen (blåt) som et for det åndelige øje tydeligt opfattet billede.

Nu vender De om morgenen tilbage til det fysiske legeme og æterlegemet og bærer det med ind, der af den ydre æter er blevet indføjet som substans. Det sovende astrallegeme danner altså udenfor det fysiske legeme og æterlegemet billedet af oplevelsen, og den ydre æter nedlægger sin egen substans i billedet.

De kan forestille Dem, at billedet derved bliver kraftigere, og når nu astrallegemet om morgenen kommer tilbage med denne stærkere substans, kan det gøre indtryk på æterlegemet i mennesket. Med det, der som kræfter stammer fra den ydre æter, gør det nu indtryk på menneskets æterlegeme. Det andet er altså det, at billedet bliver indpræget i æterlegemet af astrallegemet.

Det er det, der foregår første dag og første nat (se skemaet senere i foredraget). Nu kommer vi til den anden dag. Medens De den anden dag i den vågne bevidsthed beskæftiger Dem med forskellige ligegyldige ting, sker der i det ubevidste det, at billedet drager ind i æterlegemet. Og den næste nat, når astrallegemet atter er udenfor, udarbejder æterlegemet i fred og ro dette billede. På denne måde udarbejdes billedet altså den anden nat af menneskets eget æterlegeme. Vi har altså for det andet, at astrallegemet indpræger billedet i menneskets æterlegeme, og dette udarbejder det så den følgende nat.

Dermed har vi: Anden dag og anden nat (se skema).

Når De nu gennemgår dette og ikke forsmår således at beskæftige Dem videre med billedet, som De har formet den foregående dag - og De kan beskæftige Dem videre med det af en grund, jeg straks vil angive - så vil De netop leve videre med dette billede.

Hvad vil det nu sige, at beskæftige sig videre med det? Ja, ser De, hvis De virkelig gør Dem den ulejlighed med kraftige linjer og i skarpe omrids den første dag, efter at De har haft oplevelsen, at udarbejde den helt plastisk, så har De allerede anstrengt Dem åndeligt. Den slags koster åndelig anstrengelse. Tilgiv mig, det er ikke ment som nogen hentydning - de tilstedeværende er jo altid undtaget - men det må dog siges, at de fleste mennesker slet ikke ved, hvad en åndelig anstrengelse vil sige; for den åndelige, den virkelige åndelige anstrengelse kommer først i stand ved sjælens aktivitet. Når man bare sådan lader verden virke på sig, lader tankerne løbe af sted uden at have hånd i hanke med dem, er det ingen åndelig anstrengelse. Det, at man bliver træt, er ikke ensbetydende med, at man har anstrengt sig åndeligt. Man skal ikke bilde sig ind, at fordi man bliver træt af noget, har man anstrengt sig åndeligt. Man kan f.eks. også blive træt af at læse. Men hvis man ikke selv på en eller anden måde er aktiv under læsningen, hvis man kun lader bogens tanker virke på sig, anstrenger man sig jo slet ikke. Tværtimod, den der virkelig har anstrengt sig åndeligt, den der ud fra sjælens indre aktivitet har anstrengt sig, griber netop så til en bog, og det en, der er rigtig interessant, for under læsningen sover han allerbedst den åndelige anstrengelse ud. Men man kan naturligvis falde i søvn over en bog, når man er blevet træt. Men at blive træt på den måde er altså slet ikke tegn på åndelig anstrengelse.

Det er netop tegn på åndelig anstrengelse at føle det, som om der var blevet slidt på hjernen, ligesom man føler, at armmusklerne har været brugt, når man har løftet noget mange gange. Ved almindelig tænkning bliver hjernen ikke delagtig på denne måde.

Det forfølger en, og De vil endda lægge mærke til, at De, når De første, anden, tredje indtil tiende gang foretager Dem dette, så!

De en ganske let hovedpine, ikke fordi De bliver træt eller falder i søvn, tværtimod: De kan ikke falde i søvn, De f. snarere en let hovedpine af det. Denne hovedpine må De nu ikke betragte som noget, De nærer afsky for, De må tværtimod i den se et vidnesbyrd om, at De har anstrengt hovedet.

Det bliver altså hængende ved Dem, lige til De er faldet i søvn.

Næste morgen vil De så, hvis De virkelig har foretaget Dem dette den foregående dag, vågne op med denne følelse: Der er noget i mig! Jeg ved ikke rigtig, hvad det er, men der er noget i mig, og det vil noget af mig. Det er altså alligevel ikke helt ligegyldigt, at jeg i går dannede dette billede, det betyder dog egentlig noget: Dette billede har forvandlet sig. Billedet er skyld i, at jeg i dag har ganske andre følelser, end jeg hidtil har haft. Billedet vækker ganske bestemte følelser i mig.

Dette bliver nu hængende ved Dem den næste dag som den tilbageblevne indre oplevelse af det billede, De dannede Dem. Og dette som De her føler, og som De ikke kan blive fri for hele dagen lang, er et vidnesbyrd om, at billedet nu, sådan som jeg har beskrevet det, dukker ned i æterlegemet, og at æterlegemet optager det.

Nu vil De sandsynligvis, når 1) e vågner efter den følgende nat - når De altså efter disse to dage (se skema) smutter ind i Deres legeme - opleve, at De derinde genfinder billedet en del omformet og forvandlet. De finder det igen, netop ved opvågningen den tredje dag genfinder De det i Dem selv; det viser sig for Dem som en meget virkelighedstro drøm. Men det har gennemgået en forandring, det er ikke mere det, det var, det er blevet forandret. Det vil

ikklæde sig mangfoldige billeder, indtil det er blevet forandret. Det vil vise sig for Dem, som om der på en eller anden måde var åndelige væsener, der bringer Dem denne oplevelse. Ja, De! formelig det indtryk: Denne oplevelse, jeg der har haft, som jeg sådan har fået til at antage billedform, er egentlig blevet båret hen til mig. - Hvis det var en oplevelse med et menneske, så f man nu, efter at alt dette er sket, denne følelse: Egentlig er det ikke blot noget, man har oplevet i forbindelse med dette menneske, men det er også noget, der er blevet bragt til én. Her gør andre, her gør åndelige magter sig gældende, - det er dem, der har bragt det.

Så kommer den næste dag, hvor billedet bliver båret ned i det fysiske legeme af æterlegemet. Æterlegemet indpræger den næste dag billedet i det fysiske legeme, indpræger det virkelig i nerve og blod-processerne. Den tredje dag bliver billedet indpræget i det fysiske legeme. Det tredje er altså, at billedet indpræges i menneskets fysiske legeme af æterlegemet.

Og nu følger natten efter den dag, da, - mens De atter udretter dagligdagens sædvanlige ting - dette vigtige foregår, at billedet bæres ned i Deres fysiske legeme. Det foregår i det underbevidste. Her bliver det atter, når natten kommer, bearbejdet i det fysiske legeme. Billedet bliver nemlig åndelliggjort i det fysiske legeme. Først bliver billedet om dagen ført ind i blod og nerveprocesserne, men om natten bliver det åndelliggjort. Den, der formår at se dette, kan se, hvordan billedet bliver bearbejdet af det fysiske legeme, og så kommer frem som et åndeligt helt forandret billede. Man kan sige, at det fysiske legeme den næste nat udarbejder billedet.

1. dag 1 . nat 1 . Det sovende astrallegeme former billedet af oplevelsen udenfor det fysiske legeme og æterlegemet. Den ydre æter føjer sin egen substans ind i billedet.

2. dag 2. nat 2. Astrallegemet præger billedet ind i menneskets æterlegeme. Og æterlegemet udarbejder den næste nat billedet.

3. dag 3. nat 3. Æterlegemet præger billedet ind i menneskets fysiske legeme. Og det fysiske legeme udarbejder den næste nat billedet.

Dette er noget, De må forestille Dem helt rigtigt. Det fysiske legeme udarbejder virkelig dette billede åndeligt. Det åndelliggør det sådan, at hvis De virkelig har gennemgået alt dette, så sker der det, at det fysiske legeme, mens mennesket sover, simpelthen udarbejder det hele, men ikke sådan at forstå, at det forbliver inde i det fysiske legeme, men ud af det fysiske legeme opstår overalt en omformning, en mægtig forstørret omformning af billedet. Og når De nu står op, så findes dette billede, som De egentlig svæver inde i, og som egentlig er som en slags sky udenom Dem. De står op sammen med dette billede.

Dette er altså tredje dag og tredje nat. Sammen med dette helt forvandlede billede står De den fjerde dag ud af sengen. Omsluttet af denne sky står De op (se tegning, rødt). Og har De virkelig den første dag dannet Dem et billede med den fornødne kraft, og den anden dag været opmærksom på det, Deres følelser har sagt Dem, så vil De nu lægge mærke til, at inde i det nye billede sidder Deres vilje. Inde i det sidder nu Deres vilje! Men denne vilje kan ikke komme til at gøre sig gældende, den er som lænket.

Noget ekstremt udtrykt er det faktisk, som om man havde foresat sig - som om en utrolig dristig hurtigløber havde foresat sig at udføre en lille glanspræstation -: Jeg løber, jeg løber ned til Oberdornach, jeg forestiller mig det allerede, det er min vilje at gøre det, men i det øjeblik jeg vil sætte al', i det øjeblik min vilje er stærkest, er der nogen, der binder mig, således at jeg bliver stående stiv der, og at hele viljen er udviklet, men at jeg ikke kan bringe den til udførelse. Sådan omtrent foregår det.

Men når denne oplevelse udvikles, at man ligefrem føler sig som i en skruestik - for det er efter den tredje nat, som om man sad i en skruestik -, når man vågner igen, og føler sig som i skruestik, og ens vilje helt igennem er lænket, så sker der det, hvis man kan blive opmærksom på det, at denne vilje forvandles og bliver til synsevne. Den kan intet, men den fører til, at man ser noget. Den bliver til et sjæleligt øje, og det billede, man stod op med, tager nu objektiv form. Og nu er det den begivenhed fra det forrige jordeliv, eller et tidligere jordeliv, som har forårsaget det, man den første dag skitserede i billedform. Gennem denne forvandling igennem følelse og vilje får man billedet af den forårsagende begivenhed i et tidligere jordeliv.

Alle disse ting tager sig jo lidt overvældende ud, når man skildrer dem. Det kan man ikke undres over, for de er jo helt og holdent ukendte for vor tids mennesker.

Men i tidligere kulturperioder var menneskene ikke så ukendte med dem. Kun var disse efter nutidsmenneskets mening - efter de kloges mening - dumme i hele deres livsførelse. Men disse dumme mennesker havde dog den slags oplevelser i tidligere kulturepoker. Mennesket i vore dage formår bare det hele gennem sit intellekt, som gør ham intelligent, men ikke netop vis.

Jeg må indrømme, at det tager sig noget kaotisk ud, når man S fortæller tingene. Men man må jo bruge Sådanne ord. Da disse ting i vore (lage er ganske ukendte, ville de, hvis man fortalte dem mere vagt, jo slet ikke komme til at tage sig så karakteristiske ud. Og de skal tage sig karakteristiske ud. Men hele denne oplevelse gennem tre døgn, sådan som jeg har fremstillet den fra ende til anden, hele denne oplevelsesrække må forløbe inderligt, intimt, i største ro og besindighed. For de såkaldte okkulte oplevelser - og det er jo det, der er tale om - forløber ikke på en sådan måde, at man kan gøre sig til af dem. Hvis man begynder at prale med dem, hører de omgående op. De må virkelig forløbe i indre ro og besindighed. Og det bedste er, at ingen til at begynde med overhovedet bemærker en sådan oplevelsesrække udover den, der har den.

Nu skal De ikke tro, at sagen lykkes straks ved første forsøg. Når man fortæller om sådan noget, erfarer man jo altid, at folk synes om det. Det er jo forståeligt, og det kan være meget godt! Hvad kan man nu ikke alt sammen få at vide! Og med vældig energi kaster folk sig over det. De begynder - det går ikke. Nu bliver de straks ganske forsagte. Så forsøger de måske igen et par gange - det går stadig ikke. Men givet er det, at når man har forsøgt måske 49 gange eller 69, så lykkes det den 50. eller 70. gang. For det, det drejer sig om ved disse ting, er først og fremmest, at man tilegner sig en slags sjælelig vane. Man må først leve sig ind i disse ting, tilegne sig sjælelige vaner! Og det er overhovedet noget, man omhyggeligt skulle lægge sig på sinde i Det Antroposofiske Selskab, der jo siden julestævnet skulle udgøre et fuldgældigt udtryk for den antroposofiske bevægelse.

Man har virkelig fået meget skænket i Det Antroposofiske selskab. Man kan godt blive let svimmel, når man ser alle de foredragsrækker, der er blevet trykt, stå ved siden af hinanden. Alligevel kommer der stadig enkelte mennesker og spørger om detaljer. I de fleste tilfælde er det slet ikke nødvendigt, for hvis det, der står i disse foredragsrækker virkelig bliver gennemarbejdet, så bliver de fleste spørgsmål besvaret af sig selv på langt sikrere måde. Men det fordrer tålmodighed, virkelig kun tålmodighed. Det er jo også sådan, at der i den antroposofiske litteratur er meget, som kan arbejde i sjælen. Og vi skal nok ud fra den nuværende esoteriske bestyrelse lægge os på sinde, hvad der skal ske, og tiden skal nok blive udfyldt med det, der skal ske. Men på den anden side må der med hensyn til meget af det, folk vil have at vide, henvises til, at de gamle foredragsrækker og kurser jo er der; de er bare blevet liggende, og ingen bekymrer sig om dem, efter at de er blevet holdt, ud over at de vil have »noget nyt«. Det gamle lader de simpelthen ligge. Tingene er absolut sådan, at de netop hænger sammen med det, jeg i dag må gøre rede for.

Man l ikke den rigtige indre stadighed i at gå videre med det, der spirer og bærer frugt i sjælen, når man sådan vil fare fra det nye til det endnu nyere, men det gælder virkelig om, at tingene skal modnes i sjælen. Her må man frem for alt vænne sig af med ting, der i vore dage i mange henseender er almindelige. Og her må man vænne sig til et indre aktivt arbejde i det sjælelige, til et arbejde i ånden. Det er det, der hjælper en til at få noget sådant i stand, som jeg netop i dag har gjort rede for, for overhovedet efter den tredje dag at få en sådan indre sjælelig forfatning angående en oplevelse, man ønsker at gennemskue karmisk.

Og sådan må man i det hele taget bære sig ad, når man vil erkende noget åndeligt. Man må på forhånd sige til sig selv: I det første øjeblik, man på en eller anden måde med tanken nærmer sig dette åndelige, er begyndelsen først gjort. Og vil man da straks have et eller andet resultat, er dette helt umuligt - man må kunne vente. Det er dog sådan, at hvis jeg i dag har en oplevelse, der er karmisk forårsaget i et foregående liv, så kan vi tegne det sådan skematisk: Her står jeg, det er min oplevelse i dag (se tegning, hvidt, rødt). Dette noget, der er forårsaget af en helt anderledes personlighed med det samme jeg i et tidligere jordeliv (grønt, gult), det står der. Det har for længst ophørt med at høre til min personlighed, men det er indført i æterverdenen, respektive i den astrale verden, der står bag æterverdenen. Nu må jeg først gå tilbage, gå vejen tilbage.

Jeg fortalte Dem, at det først forekommer mig, som om der egentlig var nogen, der bar oplevelsen hen til mig. Sådan er det navnlig den anden dag. Men efter den tredje dag bliver det sådan, at de åndelige væsener, der har båret det hele over til mig, trækker sig tilbage, og jeg ser nu oplevelsen som min egen, den som jeg i et tidligere jordeliv har lagt som årsag. Og fordi det ikke længere findes i nutiden, fordi det er noget, jeg må anskue i det tidligere jordeliv, forekommer jeg mig selv, idet jeg står i det, som om jeg var lænket. Denne følelse af at være lænket ophører først efter, at jeg nu har iagttaget sagen og har billedet for mig af det, der fandt sted i det tidligere jordeliv, og så atter ser tilbage på den oplevelse, som jeg gennem tre dage ikke har tabt af syne, - så, idet jeg atter ser tilbage, idet jeg nu vender tilbage, bliver jeg atter fri, for nu kan jeg bevæge mig sammen med virkningen. Så længe jeg kun står midt i årsagen, kan jeg ikke bevæge mig sammen med den. Jeg træder altså tilbage i et tidligere jordeliv, bliver lænket af årsagen, og først når jeg atter går ind i dette jordeliv, løser det hele sig igen.

Lad os tage et eksempel. Lad os antage, at en eller anden på en bestemt tid og på en bestemt dag oplever, at en ven siger noget til ham, der ikke er ganske behageligt, noget han måske slet ikke

havde ventet Han får altså noget at høre, der ikke er så 'helt behageligt. Nu genkalder han det, han oplevede, ved at høre, hvad vennen sagde; han danner sig et levende billede af det, han dengang gennemgik Hvordan han fik et let chok, hvordan han ærgrede sig lidt, og måske også følte sig krænket o.s.v. Det er noget, der virker i det indre, og det må formes som et billede.

Nu lader man tre dage forløbe. Den anden dag går man rundt og siger Det billede, jeg i går dannede for mig, har haft en mærkelig virkning på mig.

Hele dagen har jeg haft ligesom noget syrligt i mig, noget der virker forstemmende i mit indre - sådan noget som det, der udgår fra dette billede, var ikke tidligere til stede. Den tredje dag om morgenen, ved slutningen af hele processen står jeg op og føler tydeligt, at der fra dette billede udgår noget, som 1 mig til at føle mig lænket. Jeg bliver nu stikkende i denne følelse. Så! jeg klarhed over begivenheden fra det tidligere jordeliv, jeg kan se den for mig, og jeg går nu videre til den oplevelse, jeg stadig står midt i, som endnu er ganske frisk, helt nærværende; Det bundne hører igen op, og jeg siger til mig selv:

Sådan var det altså i det forrige jordeliv! Det er det, der har forårsaget det. Nu er virkningen der. Den kan jeg leve videre med, nu har jeg igen sagen for mig.

Alt dette må øves igen og igen, thi ved det første tilløb sønderrives tråden som regel allerede den første dag. Og der sker ikke mere.

Det er især godt, når man lader tingene forløbe ved siden af hinanden, når man ikke lader det blive ved den ene begivenhed, men lader et antal af dagens oplevelser tage billedform på den måde. De vil sige, at så må jeg jo næste dag opleve de mangfoldigste følelser. Men det kan De også, det tager De ingen skade af. Prøv det blot, det går udmærket sammen. Og må jeg da efter den tredje dag så og så ofte føle mig bundet? Heller ikke det gør nogen fortræd. Det gør alt sammen ingenting. Tingene skal nok løsne sig fra hinanden igen. Det, som fra en tidligere jordtilværelse hører til den nuværende, skal nok komme over til den.

Men det nås ikke ved det første tilløb, tråden rives over. Man må have tålmodighed til atter og atter at gøre forsøget. Så føler man også, at noget i ens sjæl bliver stærkere. Så føler man, at der vækkes noget i ens sjæl, at man egentlig siger til sig selv, at man hidtil bare havde blod i sig og følte blodet og åndedrættet pulser i sig. Men nu er der foruden blodet noget andet i en, der er ligesom noget andet, der udfylder en.

De kan endog få følelsen af at være fyldt med noget, hvorom De ganske tydeligt ved, at det er ligesom et metal, der er blevet luftformet. De føler (let f som noget i retning af' metal, føler det i Dem. Man kan ikke beskrive det anderledes, for det er sådan. De føler Dem metallisk gennemtrængt i hele Deres krop, og sådan som man kan sige, at en bestemt slags vand kan have en metallisk smag, sådan smager man egentlig noget metallisk med hele sin krop, som om den var helt gennemtrængt af noget meget fint substantielt, der imidlertid egentlig er noget åndeligt.

Sådan føler De det, når De bliver opmærksom på noget, der naturligvis altid har været i Dem, men som De først nu er kommet på sporet af. Og når De mærker det, så fatter De atter mod. For når tråden stadig brister, og alt er som før, når De så gerne ville gribe fat i en eller anden karmisk sammenhæng, og tråden stadig brister, så kan De nemt tabe modet. Men når De f denne følelse af at være fyldt af noget i Deres indre, så fatter De atter mod og siger til Dem selv: Det skal nok komme.

Men tingene må opleves i ro og besindighed. Den, der ikke kan opleve dem på denne måde, og som bliver ophidset og lader følelserne løbe af med sig, breder en indre tåge ud over det, der egentlig skulle finde sted, og der kommer ikke noget ud af det.

Man kan jo anføre følgende: Der findes i vor tid ude i verden visse folk, der blot kender antroposofien af omtale, og som måske slet ikke har læst noget, eller kun det modstanderne har skrevet.

Det er jo temmelig pudsigt, at nogle fjendtlige skrifter - de skyder virkelig op af jorden som paddehatte - anfører litteratur, men ikke noget af det, jeg har skrevet, men kun modstandernes skrifter.

Disse folk indrømmer, at de slet ikke går til selve kilden, men kun kender den fjendtlige litteratur. Sådan noget findes i dag. Sådanne udenforstående folk taler om, at antroposofferne jo er forrykte.

Men det man mindst af alt må være for overhovedet at nå til noget i den åndelige verden, er netop at være forrykt. Man må: nemlig ikke være selv den mindste smule forrykt, når man vil nå til noget i den åndelige verden. Og blot det at være en lille bitte smule forrykt er en hindring for at nå til noget. Det må man netop undgå. Man må endog undgå det mindste mukkeri eller den mindste lunefuldhed. For alt det med at give sig dagens stemninger og luner i vold, alt det skaber hindringer og hæmninger for i det hele taget at gøre fremskridt på vejen ind i den åndelige verden. Der er, hvis man vil gøre fremskridt på det antroposofiske område, ikke andet for end at have et helt uforrykt hoved og et helt uforrykt hjerte. Med sværmeri, som jo allerede er begyndelsen til forrykthed, lader der sig slet intet udrette.

Alle disse ting, jeg f.eks. atter har fortalt om i dag, må, så ejendommelige de end måtte forekomme, opleves i lyset af absolut besindighed, af et hoved og et hjerte, der er helt fri for forrykthed. Hvis den bliver oplevet rigtigt, findes der i virkeligheden ingen sikrere måde at blive revet ud af den svageste form for forrykthed, der kan opstå i dagens løb, end netop gennem antroposofien. Al forrykthed ville blive helbredt ved hjælp af antroposofi, hvis man med virkelig intensitet ville hengive sig til den. Hvis altså nogen netop ville prøve på at være forrykt ved hjælp af antroposofi, så ville det ganske bestemt være et forsøg med ubrugbare midler.

Dette siger jeg dog ikke for at spørge, men jeg siger det, fordi dette også må udgøre en bestanddel af den antroposofiske stræbens sindelag. Hvis man på den rigtige måde og med den rigtige orientering vil nærme sig sagen, må man forholde sig til den på den måde, som jeg nu halvt ironisk lige har gjort rede for. Man må forekomme sig selv så lidt forrykt som overhovedet muligt, så nærmer man sig sagen med det rette sindelag. Men det må man også i det mindste stræbe efter, og navnlig i forhold til de små forryktheder i livet.

Jeg var engang ven med en nu for længst afdød, meget klog professor i filosofi. Han kom ved enhver lejlighed med den bemærkning, at en lille smule tossede, var vi jo alle! Han mente, at alle mennesker havde en eller anden slags særhed. Men han var et meget klogt menneske. Jeg har altid troet, at der dog stak noget bag dette hos ham: At han ikke helt uden grund påstod dette! Antroposof blev han ikke.

I morgen går vi videre med denne betragtning.

Ottende Foredrag

Dornach, 10. maj 1924

I dag vil vi anstille nogle betragtninger, som udefra peger på menneskets karmiske udvikling. Når jeg siger udefra, mener jeg ud fra menneskets ydre skikkelse, sådan som den træder os i møde i menneskets fysiognomi, i dets måde at bevæge sig på, i alt det, som er menneskets og den fysiske verdens ydre åbenbaring. For jeg har jo allerede ved betragtningen af enkelte karmiske sammenhænge gjort opmærksom på, hvordan man netop ved at lægge mærke til tilsyneladende ubetydelige småting hos et menneske, kan iagttage karmiske sammenhænge. Derfor giver også et menneskes ydre for en stor del et billede af, hvordan dette menneske i et tidligere eller i en række tidligere jordeliv var i sin måde at forholde sig på i moralsk og åndelig henseende. Man kan i den henseende ligefrem iagttage visse mennesketyper, og man vil så netop ved at betragte dem se, at en bestemt type fører tilbage til en ganske bestemt måde at forholde sig på i et eller andet af de tidligere jordeliv. Lad os nu, for ikke at fortæbe os i abstraktioner, belyse tingene gennem eksempler. Lad os f.eks. sige, at en eller anden har tilbragt et jordeliv sådan, at han har beskæftiget sig ret nøje med de ting, der er kommet ham i møde, at han har næret en indgående, dyb interesse for mangt og meget, at han ikke har ladet noget gå sig forbi, hverken hos mennesker, ting eller andet.

Det vil De jo også have lejlighed til at iagttage hos mennesker i det nuværende liv.

Man kan træffe mennesker, som — lad os f.eks. sige — ved bedre besked med de gamle græske statsmænd end med de nulevende.

Spørger man dem om en eller anden så som Perikles, Alkibiades eller Miltiades, o.s.v., så ved de besked, fordi de har lært det i skolen. Spørger man dem om et eller andet af lignende art fra nutiden, så ved de det knapt nok.

Det samme kan man imidlertid også komme ud for, hvor det drejer sig om at iagttage i al almindelighed. I denne forbindelse har jeg jo også allerede anført en del, som sikkert forekommer dem besynderligt, der mener at stå på idealismens højeste tinde. Jeg har f.eks. anført, at der findes mennesker, mænd, som om eftermiddagen, når man snakker med dem, fortæller, at de om formiddagen har set den eller den dame på gaden. Når man så spørger dem om, hvad for noget tøj, hun havde på, så ved de det ikke! Det er dog egentlig utroligt, men sandt er det: Den slags mennesker findes.

Man kan jo give forskellige forklaringer på sådan noget, Man kan f.eks. sige, at dette menneske er af en så høj åndelig beskaffenhed, at det simpelthen i denne situation forekommer ham alt for ubetydeligt at lægge mærke til den slags. Men det er ikke udtryk for en virkelig gennemtrængende åndelighed. Det er muligt, at det er af høj åndelig beskaffenhed, men det kommer ikke bare an på højden, men på hvorvidt det åndelige går i dybden eller er overfladisk. Og dette er netop ikke tegn på, at man i åndelig henseende går i dybden, fordi det nu engang er temmelig vigtigt, hvordan et menneske klæder sig, — og på sin vis er det af lige så stor betydning, som hvilken næse eller mund man har. Der er mennesker, som har et vågent øje for alt i livet. De bedømmer verden efter det, de erfarer om den. Andre igen går gennem verden, som om de ikke interesserer sig for noget som helst. De optager alt det, der møder dem, som i en drøm, der straks er borte igen.

Dette er to polart modsatte mennesketyper. Men hvordan man nu end vil bedømme det, om man vil mene om et menneske, der ikke ved, hvad for en kjole den dame, han mødte om formiddagen, havde på, at han i åndelig henseende står højt eller lavt, så er det ikke det, det kommer an på, men i dag vil vi tale om, hvilken indflydelse det har på menneskets karma. Og det gør netop megen forskel, om et menneske er opmærksomt på det, der sker omkring ham i livet, interesserer sig for alle enkeltheder, eller om han uden opmærksomhed lader tingene i livet gå sig forbi. Netop enkelthederne er uhyre betydningsfulde for det åndelige livs hele opbygning, ikke på grund af disse enkeltheder, men fordi de viser hen til en ganske bestemt sjælelig forfatning.

Tænk blot på den professor, der altid holdt udmærkede foredrag, og som, mens han talte, altid så på et bestemt punkt, nemlig på øverste halvdel af brystet hos en af tilhørerne. Han gik aldrig fra koncepterne, men talte altid rigtig godt. Så en dag gik han helt fra koncepterne, så hen hvor han plejede, men måtte stadig tage øjnene til sig igen — og bagefter gik han hen til denne tilhører og spurgte: Hvorfor har De nu også syet den knap i, der var revet al?

Det har bragt mig helt ud af fatning! — Han havde altid set hen på den knap, der manglede — det havde hjulpet ham til at koncentrere sig. Det er af mindre betydning, om man ser eller ikke ser på en afrevet knap; men med hensyn til hele ens sjælelige forfatning er det af betydning, om man gør det eller ikke. Og hvis man vil iagttage de karmiske linjer, er det af overordentlig stor betydning.

Lad os så altså først betragte de to mennesketyper, jeg har talt om. De behøver jo blot at huske på det, jeg har sagt om menneskets overgang fra et jordeliv til et andet. I jordelivet er det jo sådan, at mennesket har et hoved og desuden den øvrige skikkelse, og det, som udover hovedet udgør den øvrige skikkelse, har en vis kraftsammenhæng. Menneskets fysiske legeme overgives til elementerne. Den fysiske substans bærer mennesket naturligvis ikke over fra et jordeliv til et andet. Men den kraftsammenhæng, som mennesket har i sin organisme udenfor hovedet, bærer det gennem livet mellem døden og en fly fødsel, og det bliver til hovedet i, det næste jordeliv, medens hovedet i det nuværende jordeliv er blevet dannet af det, der i det forrige jordeliv var lemme-systemet og den øvrige organisme. På denne måde forvandler det, der, er udenfor hovedet i et jordeliv, sig altid til hovedet i det næste jordeliv.

Hovedet er altid resultatet af det, der var udenfor hovedet i det, forrige jordeliv. Det gælder for hele kraftsammenhængen i menneskevæsenets opbygning.

Hvis en eller anden er gået igennem livet med stor opmærksomhed, så må det jo være et menneske, der bevæger sig meget, sin udprægede tilbøjelighed til at vise livet opmærksomhed, i det kommende jordeliv får stærke knogler, veludviklede muskler — hos et sådant menneske vil vi kunne iagttage, at det går modigt gennem livet. Det har sådan ligesom samtidig erhvervet sig den naturbestemte, den naturlige kraft til at gå modigt gennem livet.

Nu forholder det sig imidlertid sådan, at man på en tid, da man var ophørt med at beskrive de på hinanden følgende jordeliv, dog endnu vidste besked med ting, som man egentlig kun kan have kendskab til, når man tager de gentagne jordeliv i betragtning, hvad der f.eks. på Aristoteles' tid endnu var tilfældet. Aristoteles kunne endnu i sin »Fysiognomik« på vidunderlig måde skildre, hvordan ansigtets ydre konfiguration, hænger sammen med menneskets moralske forfatning.

Lad os nu engang se på, hvordan det forholder sig med fejge og frygtsomme mennesker. Disse har i det forrige jordeliv ikke vist interesse for noget som helst. De ser altså, at karmabetragtninger også har en vis betydning for, hvordan man forholder sig i tilværelsen med henblik på fremtiden. Det er jo nok, når det kommer til stykket, for at tilfredsstille vor videbegærlighed, at vi fører det nuværende jordeliv tilbage til et tidligere, men dog ikke udelukkende derfor. For ser vi med en vis selverkendelse på vort nuværende jordeliv, så kan vi forberede os til det kommende jordeliv. Farer vi blot sådan overfladisk gennem tilværelsen, idet intet interesserer os, kan vi være overbevist om, at vi i det kommende jordeliv vil blive bangebukse. Dette ligger igen i, at når det uopmærksomme menneskes lidet deltagende væsen kun i ringe grad forbinder sig med omgivelserne, så f hovedets organisation i det følgende jordeliv intet slægtskab med jordkræfterne. Knoglerne bliver ikke ordentlig udviklede, håret vokser langsomt; mennesket bliver ofte hjulbenet eller kalveknæet.

Det er den slags ting, der helt igennem viser sammenhængen meget intimt mellem det åndeligt-sjælelige på den ene side og det naturligt-fysiske på den anden side. Ja, man kan indtil enkelthederne i hovedets konfiguration se tilbage på hele mennesket i de tidligere jordeliv .

Men disse ting fortæller man ikke for gennem dem ligefrem at gøre iagttagelser. Alle de iagttagelser, jeg har meddelt Dem som, forberedelse til karmabetragtningerne, er jo ikke kommet i stand på nogen ydre måde, men helt igennem ved hjælp af indre, åndsvidenskabelige metoder. Men netop disse åndsvidenskabelige metoder viser, hvordan mennesket i det ydre egentlig slet ikke bør opfattes sådan, som nutidens fysiologi og anatomi gør det, nemlig sådan at man bare lærer organerne og deres indbyrdes sammenhæng at kende, for det er der i virkeligheden ikke megen mening i.

For mennesket er et billede. Dels er det et billede af kræfternes: væsen mellem døden og en ny fødsel, dels er det et billede af sit forrige jordeliv; og det giver slet ingen mening at arbejde med fysiologi eller anatomi sådan, som det gøres i vor tid, nemlig at man bare tager mennesket, som det står der, og så betragter det ene efter det andet hos det. For hovedet hænger i langt højere grad sammen med det forrige jordeliv, end det hænger sammen med det legeme, som mennesket har f i dette jordeliv.

Man kan altså sige, at man ikke forstår visse fysiske processer, før man ser tilbage på de tidligere jordeliv . Et menneske, der i et tidligere jordeliv har skaffet sig et godt kendskab til verden,!

faktisk hurtigtvoksende hår. Men hos et menneske, der kun i ringe grad har lært verden at kende i et tidligere jordeliv, vil man lægge mærke til, at hårene vokser ganske langsomt, og at

de ligger fladt langs legemets overflade, hvorimod de mennesker der nærrede den måske lidt for levende interesse for deres omgivelser, som stak deres næse i alting, 1 stridt hår. Dette er en helt rigtig sammenhæng, og sådan kan man føre de mangfoldigste legemskonfigurationer tilbage til oplevelser i et af de tidligere jordeliv . Dette udstrækker sig virkelig til enkeltheder i konstitutionen. Lad os f.eks.

tage et menneske, som i et jordeliv tænker meget over tingene. Ja, sådan et menneske vil i det følgende jordeliv blive slank og mager.

Den, der ikke tænker videre over tingene, men mere lever sådan på tilværelsens overflade, vil i det kommende jordeliv få anlæg til fedme. Dette har atter betydning for fremtiden. Åndelige afmagringskure lader sig ikke så godt gennemføre indenfor et jordeliv, her må fysiske kure, hvis de da nytter, i givet fald tages til hjælp, men for det kommende jordeliv kan man ganske afgjort iværksætte en afmagringskur ved at tænke meget, ved at tænke indgående over tingene og navnlig over ting, som er vanskelige for én, hvor man må anstrenge sig, sådan som jeg i går skildrede det. Det behøver ikke at være meditation, det skal bare være grundig eftertanke og viljen til at træffe indre afgørelser.

Der er virkelig en sådan sammenhæng mellem den åndelig- moralske måde, på hvilken mennesket lever i et jordeliv, og dets fysiske konstitution i det følgende. Dette kan ikke tilstrækkeligt understreges.

Lad os tage et andet tilfælde. F.eks. det at et menneske i et jordeliv er, lad os kalde det, en tænker. Herved forstår jeg ikke en professor — og det er slet ikke spøgefuldt ment — men det jeg forstår derved, er et menneske, der for den sags skyld godt kan gå bag en plov, men alligevel tænker meget. Det kommer slet ikke an på under hvilke livsforhold, man tænker, men man kan være tænker, selv om man går bag en plov eller driver et eller andet håndværk. Men en tænker af den slags vil, fordi han under tænkningen fortrinsvis virker med de ting, som forsvinder med det jordiske liv, og ikke beskæftiger sig med det, der sender kræfter over i det kommende jordeliv og er medvirkende ved hovedets dannelse — et sådant menneske vil i et nyt jordeliv optræde med fine, sarte bløddele. Men det er bemærkelsesværdigt, at et menneske, der tænker meget, i det kommende jordeliv vil få en smuk hud. Huden vil være smuk og veldannet på hele legemets overflade. Møder De der imod et menneske, der har pletter på sin hud, kan De deraf slutte — naturligvis må der også træde andre årsager til, man kan ikke slutte ubetinget af et enkelt kendetegn, men i det store og hele er de angivelser dog rigtige, jeg i dag giver med hensyn til sammenhængen mellem det sjælelige-åndelige og det fysiske —, møder De altså mennesker, hvis hud er uren, så kan De deraf slutte, at disse mennesker i et tidligere jordeliv ikke har tænkt ret meget. Folk med mange fregner var bestemt ikke tænkere i et tidligere jordeliv.

Det er sådanne ting, der tillige viser at åndsvidenskab netop ikke kun beskæftiger sig med det abstrakt-åndelige, men også med hvordan det åndelige virker i det fysiske. Jeg har ofte betonet, at det ikke gør så meget, at materialismen kun tager materien i betragtning, men ulykken, materialismens tragedie er, at man ikke kan vide noget om materien, når man ikke erkender det åndeliges virke i materien. Man burde ved betragtning af mennesket først rigtig se på materien, for i materien giver det åndeliges virke sig netop udtryk i den menneskelige skikkelse, i hele det menneskelige væsen. Materien er det åndeliges ydre åbenbaring.

De kan også se det i »Ledsætningerne«, der nu sidst er givet i meddelelsesbladet, som er vedlagt »Goetheanum«, at man kun kan betragte det menneskelige hoved på rette måde, når man allerede på det ydre anvender den imaginative erkendelse; for menneskets hoved er i sin udformning, i den måde ørerne er dannet på, men navnlig for næsens og øjnenes vedkommende, udformet efter imaginationens mønster. Det består af ydre synlige imaginationer.

Det samme gælder for den måde, mennesket er bygget på. Der er mennesker, hvis underkrop er længere end overkroppen, hvor altså afstanden fra begyndelsen af kroppen til brystet er længere, og den øvre del fra midten af brystet til halsen er kortere.

Hvis denne del fra midten af brystet til halsen er kortere end den underste del af kroppen, så har man med et menneske at gøre, som i tiden mellem døden og en ny fødsel gennemgik det åndelige liv sådan, at det indtil midten af livet mellem døden og en ny fødsel foretog opstigningen meget hurtigt. Dette er gået meget hurtigt. Derefter bevæger det sig langsomt og mageligt ned mod et nyt jordeliv.

Har man derimod et menneske for sig, hos hvem den øverste del, fra halsen til midt på brystet, er længere end den underste del fra brystets midte til det nederste af kroppen, så er det et menneske, der langsomt og besindigt har bevæget sig til midten af livet mellem døden og en ny fødsel, og så hurtigere går ned til jordeliv et. Man finder altså i menneskets fysiognomi, ja i målene på den midterste del af kroppen, eftervirkningen af den måde, på hvilken mennesket er gået henholdsvis gennem første og sidste halvdel af livet mellem døden og en ny fødsel.

Det forholder sig virkelig sådan, at det fysiske hos mennesket helt igennem er et billede af det, der åndeligt ligger til grund for mennesket. For livet her har det nu den følge, at hvis De tager de mennesker A, der er kortlivede og så de mennesker B, der har taljen langt nede — det er naturligvis tegnet overdrevet — så er disse mennesker med den lange underkrop og kortere overkrop, mennesker, som fra begyndelsen viser, at de trænger til megen søvn. Det er ikke tilfældet med de andre; de trænger ikke til så megen søvn. De kan altså af et menneskes større eller mindre trang til at sove, hvad der atter kommer til syne i målene for den midterste del af dets krop, se, hvorvidt dette menneske har bevæget sig mere hurtigt eller mere langsomt gennem første halvdel af livet mellem døden og en ny fødsel, eller mere hurtigt eller mere langsomt gennem den anden halvdel.

Men dette hænger jo igen sammen med det forrige jordeliv. Et menneske, som i det forrige jordeliv, ikke som følge af sine anlæg, men mere som resultat af sin opdragelse og levevis, var afstumpet overfor selve livet, ikke sådan at forstå, at det ikke interesserede dette menneske, men det var altså afstumpet, kunne ikke rigtig komme i gang med noget, gjorde sig ikke den umage at ville forstå tingene rigtigt, kunne på den anden side godt være agtpågivende og stikke sin næse i alt muligt, men det blev ved nysgerrigheden, og ved en overfladisk opfattelse, — dette menneske forblev afstumpet og så ingen interesse for den første halvdel af livet mellem døden og en ny fødsel. Det får først interesse, når det er kommet over midnatshøjden i livet mellem døden og en ny fødsel og stiger ned igen.

Et menneske, som derimod vænner sig til at trænge ind overalt med sin forstand, også til at trænge ind overalt med sit gemyt, et sådant menneske får stor interesse for den første halvdel af opstigningen og tilendebringer hurtigt nedstigningen. Når man støder på et menneske, der viser sig at være en sovetryne, kan dette derfor føres tilbage til et sådant afstumpet liv i det forrige jordeliv. Et menneske, som er virksomt, og ikke er nogen sovetryne, som måske endda er nødt til at foretage sig et eller andet, for at falde i søvn, — og der findes jo bøger, der lader sig bruge som sovemiddel, — sådant et menneske har ikke været afstumpet, men har været virksomt, har været indtrængende, interesseret med sin forstand og med sit gemyt.

Og man kan gå videre. Der er mennesker, — ja, hvordan skal jeg betegne dem — som er, lad os kalde det, »madglade«, og så er der andre, der ikke lægger så stor vægt på maden. Jeg vil ikke sige grådige og ikke-grådige mennesker; det passer sig ikke i en alvorlig betragtning, men jeg vil altså give udtryk for, at nogle mennesker sætter pris på at spise, andre igen sætter mindre pris på det.

Også dette hænger på en vis måde sammen med det, et menneske oplever i livet mellem døden og en ny fødsel før og efter denne tilværelses midnatshøjde. Midten er tilværelsens midnatshøjde.

Her findes der mennesker, som stiger meget højt op i det åndelige, og andre, der ikke stiger særlig højt, for hvem midnatshøjden altså ikke ligger så højt. De mennesker, der stiger meget højt, spiser for at leve, mennesker, der ikke stiger så højt, lever for at spise.

Hermed er der allerede angivet forskelle i livet. Og man kan sige, at den måde, på hvilken et menneske forholder sig, netop mens det udfører ting, der står i forbindelse med dets fysiske tilværelses fremme eller ikke-fremme, er noget, hvoraf man kan slutte, hvordan dette menneskes karma kommer over fra en tidligere jordtilværelse.

Den, der har tilegnet sig iagttagelsesevne i denne retning, ser simpelthen af den måde, på hvilken nogen tager for sig ved bordet, altså af den måde på hvilken han griber efter tingene, en gestus, der særlig stærkt viser tilbage til det, der skinner igennem fra det forrige jordeliv.

Jeg taler i dag om det fysiske; i morgen vil jeg tale mere om de moralske sider, men man må absolut også vende blikket mod det fysiske, ellers bliver modsætningen mindre forståelig. De mennesker, som griber efter noget med særlig iver, som viser begejstring blot i den måde, de holder på en pære, mens de spiser den — om dem ved man, at de i det forrige liv fortrinsvis holdt sig til livets trivialiteter, at de ikke formåede at hæve sig op over livets trivialiteter, og at

de er blevet stikkende i det, der ikke stiger op til en moralsk opfattelse af tilværelsen, men som bliver stikkende i det vanemæssige, i det konventionelle osv. Dette har atter en stor betydning for vor livspraksis. Fordi vi ikke er vant til at anstille den slags betragtninger, forekommer tingene os i vore dage ofte endog komiske, og vi ler ad dem. Men man bør betragte dem med dybeste alvor, for der findes jo visse samfundslag i vor tid, som helt lader sig opsluge af livets trivialiteter. De tilegner sig i virkeligheden kun nødtigt noget, der fører ud over de almindelige, gængse sædvaner.

Man skal i øvrigt ikke udelukkende bringe dette i forbindelse med den måde, folk opfører sig på, men man kan f.eks. også bringe det i forbindelsen med sproget. Der findes sprog, på hvilke man ikke kan sige noget som helst vilkårligt, fordi alt er strengt foreskrevet i sætningsbygningen; man kan ikke flytte grundledet til en anden plads osv. Men der er sprog, hvor man kan sætte grundledet, hvor man vil, og prædikatet ligeså; de bærer spiren i sig, til at menneskene indenfor deres område kan udvikle sig individuelt.

Dette er kun et eksempel på, hvor stærkt trivielle vaner tilegnes, og hvordan mennesket ikke kan komme ud over det trivielle.

Et jordeliv, der tilbringes i en sådan trivialitet, fører over i et kommende, i hvilket man er grådig. Man er ikke steget højt nok op i livet mellem døden og en ny fødsel — og man bliver grådig.

Da den tid nu skal begynde, hvor menneskene ikke blot, sådan som det er tilfældet i den materialistiske epoke af udviklingen, regner med et jordeliv, men skal rette deres blik mod hele jordudviklingen og vide, at det, der gøres og fuldføres i et jordeliv, bliver båret over i det næste jordeliv, og at menneskene selv bærer det, der sker fra en epoke over i den næste — da nu denne bevidsthed skal komme frem, så er det faktisk nødvendigt, at sådanne ting ' bliver taget med i opdragelsesprincipperne såvel for de opvoksne de børn som for de voksne.

Jeg vil gerne gøre Dem opmærksom på endnu to mennesketyper. Der findes en mennesketype, der formår at tage alt alvorligt, og dermed mener jeg ikke blot den ydre alvor. Man kan jo udmærket tænke sig alvorlige mennesker, der tilmed har meget tragisk i deres sjæl, og som alligevel kan le. For hvis man slet ikke kan le, — og der findes dog pudsige ting i tilværelsen, — hvis alting preller af på en, sådan at man ikke kan le, ja, så er man jo afstumpet. Man kan altså nok le. Men til trods for at man er et menneske, der kan få sig en sund latter over det komiske, kan man dog i sin sjæls grundtilstand være et alvorligt menneske.

Men så er der en anden mennesketype, som overhovedet ikke bestiller andet end at le, som kommer til at le over alt muligt, om ler, når han eller hun fortæller noget, ganske ligegyldigt om det er morsomt eller ikke. Man kan træffe mennesker, som straks fortrækker ansigtet i latter, når de begynder at fortælle noget, og som ikklæder selv de alvorligste ting en slags grin og latter. Det er nok yderligheder, jeg her anfører, men disse yderligheder findes.

Ser De, dette er et grundtræk i sjælen. I morgen vil vi se, hvordan det har sin moralske side, i dag vil jeg væsentligst komme ind på den fysiske side. Dette fører atter tilbage til den karmiske udviklingsstrømning. Hos et menneske, der har en alvorlig karakter, selv om han også kan le, virker der stærke kræfter, man kan sige solide kræfter fra det forrige jordeliv over i dette. Og når man træffer et sådant alvorligt menneske, der har sans for livets alvorlige sider, som standser op og tænker over dem, så kan man sige, at hos dette menneske kan man mærke, at det så at sige bærer sine tidligere jordeliv i sit væsen. Man 1 alvor i sin opfattelse af livet ved, at de tidligere jordeliv har eftervirkning på den rigtige måde. Når de tidligere jordeliv ingen eftervirkning har, bliver man et evigt sludrehoved, der ler, selv når man fortæller de alvorligste ting. Når et menneske er gået gennem en række jordeliv, eller i det mindste et jordeliv, i hvilket det har levet halvt sovende, så bliver det i det næste jordeliv et menneske, der ikke kan bevare Alvoren, som ikke kan gå tingene i livet i møde med den fornødne alvor, og man kan således af den måde, et menneske forholder sig på, se, om det har anvendt sine tidligere jordeliv på en god måde, eller om det på mere eller mindre afstumpet måde har sovet sig gennem dem.

Alt dette fører nu til, at man siger til sig selv, at man slet ikke må betragte det menneske, man møder, mekanisk eller blot ud fra den almindelige organiske model. Det må man bestemt ikke. Man skal betragte mennesket i dets skikkelse og helt ind i dets bevægelsesmønster som et billede på den åndelige verden.

Først er der nu hovedets organisation. Denne er i det væsentlige betinget af de tidligere jordeliv . Og man kan godt sige, at vi betragter det menneskelige hoved på den rigtigste måde

ved at lære alt, hvad vi kan lære om den imaginative forestillingsmåde. Intet andet sted end i forbindelse med menneskets hoved kan man anvende den imaginative forestillingsmåde i sanseverdenen, den man ellers altid behøver for at se ind i den åndelige verden. Man må jo begynde med imaginationen, når man vil se ind i den åndelige verden; der viser de åndelig-æteriske billeder af de åndelige væsener sig først for én. I den fysiske verden er der udover det menneskelige hoved intet, der minder om imaginationer, men i det menneskelige hoved er egentlig alt til ind i dets indre organisation, og til ind i hjernens vidunderbygning, et fysisk-sanseligt afbillede af det imaginative.

Fortsætter De nu, når De til at se noget hos mennesket, der egentlig er langt sværere at iagttage — kun tager man sig det som regel let —, nemlig at! opfattelsen af, på hvilken måde mennesket trækker vejret, hvordan det altså sætter sit rytmiske system i bevægelse, og hvordan det overfører åndedrættet til blodcirkulationen. Dette uhyre levende spil, som gennemtrænger hele legemet, er endog meget mere kompliceret, end man tænker sig; for først er det jo sådan, at mennesket trækker vejret (se tegning), åndedrættet omsættes i blodcirkulationen (rødt), men forplanter sig på den anden side også til hovedet og står i en vis forbindelse med hjernens hele virksomhed (grønt). Tænkningen er simpelthen et forfinet åndedræt. Og blodcirkulationen forplanter sig igen ind i det, der er impulser til at bevæge lemmerne (blågrønt).

Menneskets rytmiske system kommer ikke til udtryk ved, at det forholder sig roligt, men ved stadig vedvarende bevægelighed, og denne forskel må man nøje lægge mærke til. Menneskets hoved opfatter man jo bedst ved at se på det som en afsluttet rolig form, og ved at man også betragter dets indre, f.eks. hjernen, i småpartier, sådan som de enkelte dele ligger ved siden af hinanden. Man får ikke noget at vide om hovedet, når man f.eks. i anatomen eller fysiologien lærer om dets blodcirkulation, da det, som bevirkes af denne, slet ikke har relation til hovedet, men kun til det hovedet behøver som rytme. I denne henseende er hovedet nøjagtigt sådan som blodcirkulationen. Når man fjerner et stykke af kraniets knogler og ser på cirkulationen, så har det slet ikke noget at gøre med hovedet; hovedet må man betragte som et hvilende organ, hvor det ene ligger ved siden af det andet.

Det kan man ikke, når man går over til det rytmiske system, som fortrinsvis er lokaliseret i brystet. Her må man betragte det hele under bevægelighedens synsvinkel, betragte det ud fra blodcirkulationens, åndedrættets, tænkningens og kroppens bevægelser. Denne proces må man betragte til ind i det fysiske, ja endda langt videre.

Læg nu mærke til åndedrætsprocessen. Når den går over i blodprocessen og så også spiller over i hjernen, dannes der kulsyre; der dannes altså en syre i den menneskelige organisme. Idet åndedrætsprocessen imidlertid spiller over i hjernen, i nervesystemet i det hele taget, danner der sig salte af syrerne; der aflejrer sig salte.

Man kan altså sige, at idet mennesket tænker, udskilles der noget jordagtigt. I selve kredsløbet lever det flydende, i åndedrættet det luftformede, og i det, der bevæger sig, det der går over i bevægelser, lever det ildagtige. Vi finder elementerne indeholdt i alt dette, men elementerne er i bevægelse, idet de stadig opstår og forgår. Denne proces kan man egentlig ikke fatte gennem en sanselig anskuelse. De, som vil forstå denne proces gennem sanselig anskuelse af anatomen, vil egentlig aldrig kunne forstå den. Man må ud fra åndens indre produktive kraft gøre ikke så lidt til at kunne forstå denne proces. Når man i foredrag om anatomi og fysiologi hører de almindelige redegørelser for den rytmiske proces, så l man virkelig af denne døde beskrivelse — og den, der har været gennem det, kan bevidne det — fornemmelsen af, at den ligger meget fjernt fra det virkelige. Ja, den der fordomsfrit hører på dette og samtidig betragter tilhørerne, f egentlig den følelse, at disse tilhørere ganske stille måtte afgå ved døden som følge af det uendeligt tomme, de der får serveret, at de måtte blive siddende på bænken, ikke kunne komme af stedet, og hverken kunne kravle eller gå. For netop kredsløbssystemet burde jo i alle sine forgreninger skildres med det mest bevægelige liv på en måde, der stadigvæk fører mennesket fra det sanselige over i det oversanselige og tilbage igen, sådan at der ligesom kom en slags musikalsk stemning ved denne skildring.

Hvis man oplever sådan noget, kommer man også ind i indre sjælevaner, som gør det muligt at forstå karma. Vi vil i morgen komme til at tale om det, men det er altså et sanseligt billede af inspirationen, man her har for sig.

Ligesom man ved at betragte hovedet f et sanseligt billede af imaginationen, således får man ved at betragte menneskets rytmiske system, hvis denne betragtning sker regelret, et billede af inspirationen.

Går man så videre til stofskifte-lemmesystemet, ja, så er det jo sådan, at det, der i dag i anatomen og fysiologien kommer i betragtning som stofskifte-lemmesystem, ikke indbefatter de kræfter, som er i dette system, men kun det, som er udskilt, som kastes bort. Alt det, den nuværende videnskab anser for at være stofskifte-lemmesystem, hører jo slet ikke til menneskets opbygning og organisation, men er udskilt fra denne, — tarmindeholdet er kun det mest ekstreme — og alt det øvrige, som kan iagttages fysisk i stofskifte-lemmesystemet, hører ikke til mennesket, men er udskilt af mennesket, kun med den forskel at noget bliver liggende i længere tid, andet kortere. Tarmindeholdet forbliver i kortere tid, det der afsondres i muskler og nerver i længere tid. Men det, der fysisk-sanseligt kan påvises i stofskifte-lemmesystemet, hører ikke til mennesket, men er en udskillelse, en aflejring. Alt det, der hører med til stofskifte-lemmesystemet, er derimod af oversanselig art. Man må altså, når man under sin betragtning af mennesket kommer til stofskifte-lemmesystemet, trænge ind til det, der som rent oversanseligt lever i det sanselige.

Man må altså forestille sig stofskifte-lemmesystemet sådan, at de fysiske arme osv. i virkeligheden er åndelige og udvikler jeget i dette åndelige. Når jeg bevæger mine arme og ben, sker der stadig udskillelser, og de er synlige. Men de er ikke det. Hvis De vil forklare, at en arm eller en hånd tager fat i noget, nytter det ikke, at De påberåber Dem det fysiske, men De må vise hen til det åndelige; hos mennesket kommer det an på det åndelige, der foregår i armene. Det, De ser i forbindelse med stofskifte-lemmesystemet, er blot udskillelse (se tegning, mørk skravering: det synlige; lys skravering: det åndelige).

J a, hvordan skal man overhovedet kunne anstille en karmisk betragtning, hvis man tror, at mennesket består af det, man kan se i stofskifte-lemmesystemet? Sådan er mennesket jo slet ikke. Først når man ved, hvad mennesket er, kan man anstille en karmisk betragtning. Og det, der må være at finde i denne betragtning, er noget, som ganske vist er til stede i sanseverdenen, men som dog er et oversanseligt billede af intuitionen.

De kan nu sige følgende: En betragtning af hovedet er egentlig imaginativt projiceret ind i den sanselige verden. En betragtning af menneskets rytmiske system må egentlig være inspireret, inspirationen må virke i sanseiagttagelsen, må virke i sanseverdenen.

Betragtning af stofskifte-lemmesystemet må være intuitiv, oversanselig i den sanselige verden.

Dette er meget interessant, for man har i betragtning af mennesket billeder på intuition, inspiration og imagination. Og man kan ved en regelret betragtning af stofskifte-lemme-mennesket lære, hvad intuitionen egentlig er i det oversanselige. Ved en regelret betragtning af det rytmiske menneske kan man lære, hvad inspirationen er i det oversanselige. Ved en ordentlig betragtning af hovedet kan man lære, hvad en imaginativ betragtning egentlig er i det oversanselige.

Betragtning af hovedet: imaginativt projiceret ind i sanseverdenen.

Betragtning af hovedet: intuitiv, projiceret ind i sanseverdenen.

Betragtning af stofskifte-lemme-mennesket: intuitiv, oversanselig i sanseverdenen.

Det er det, der i det sidste meddelelsesblad er antydnet i »Ledsætningerne«, og som enhver, der rigtig ivrigt studerer de hidtidige foredragsrækker, egentlig selv kan finde.

Vi har så i dag forsøgt at se på de karmiske sammenhænge i forbindelse med det fysiske. I morgen vil vi så gå over til nærmere at betragte de karmiske sammenhænge i forbindelse med det moralsk-åndelige hos mennesket.

Niende Foredrag

Dornach, 11. maj 1924

Vi vil endnu i nogen tid komme til at beskæftige os med de lovmæssige sammenhænge indenfor menneskets karmiske udvikling, og jeg vil i dag først gøre lidt rede for det, der udgør

den indre konfiguration i dannelsen af karma, og især den del af karma som fortrinsvis har med den moralske, med den etiske og med den åndelige side af menneskelivet at gøre.

Nu må De jo tage i betragtning, at i samme øjeblik, man vender blikket mod noget, der ligger udover den fysiske verden — og det gør man jo, når man betragter karma, og de karmiske sammen hænge er åndelige, også når de giver sig udslag i det fysiske, f.eks. som sygdomme — så er det, der i sygdommen er karmisk, netop åndeligt forårsaget. Man kommer altså under alle omstændigheder ind i det åndelige, når man nærmer sig den karmiske betragtning. I dag skal vi dog særlig beskæftige os med den etisk-åndelige, den sjælelige side af karma.

Jeg har jo allerede engang gjort opmærksom på, hvorledes karma, den karmiske opbygning, er forbundet med de væsener, som i jordudviklingens meget gamle tider selv var til stede her på Jorden, og som samtidig med, at Månen skilte sig ud fra Jorden, forlod denne for senere som en slags måneboere, månevæsener, at søge deres opholdssted i verdensaltet netop på Månen.

Det, vi kalder Månen, hvoraf den fysiske del, der som regel bliver beskrevet, så at sige kun er en antydning, må vi betragte som en boplads for visse åndelige væsener, af hvilke de vigtigste netop er dem, der som de store urlærere engang opholdt sig på Jorden, og som på Jorden blandt menneskene grundlagde den urvisdom, jeg ofte har talt om. Disse væsener opholdt sig altså engang på Jorden. De var her, dengang Månen endnu ikke var adskilt fra Jorden. De lod så, sådan som jeg engang før har beskrevet det, til en vis grad urvisdommen strømme ind i menneskene, sådan at menneskene gennem en slags indre forklarelse kom til denne urvisdom. Og den måde, på hvilken disse væsener virke de, er helt igennem forskellig fra den måde, menneskene i vore dage kan virke på.

For ser De, egentlig måtte man betegne den form for virke, de gamle urlærere udøvede blandt menneskene, som en slags magisk virkning, som virkninger, der kom i stand ved, at den menneskelige vilje endnu formåede at udøve en langt større indflydelse også på de ydre foreteelser, end det kan ske i vore dage. I vore dage kan viljen jo kun virke på den ydre verden gennem fysisk formidling. Når vi vil skubbe til en ting, må vi bringe viljen til udfoldelse, og vi må skubbe til tingen med vore arme og hænder. Viljens umiddelbare virkning på ydre begivenheder, som vi i dag ville betegne som naturprocesser kunne imidlertid endnu på de gamle urlære. res tid gøre sig gældende på en måde; vi i dag ville betegne som magisk. Man kan omtrent sige, at de sidste rester af denne form for menneskelige viljes-virkninger dog endnu har kunnet spores indtil for forholdsvis kort tid siden. Således fortæller jo f.eks. Rousseau* om, hvordan han i visse mere varme egne var i stand til at lamme, ja dræbe skrubbudser, der var kommet hen til ham, blot ved at fiksere dem skarpt med sit blik. Denne virkning af den menneskelige vilje, som endnu til ind i det 18. århundrede kunne bringes til udfoldelse i mere varme egne, er jo stadig mere svundet bort. I det gamle Ægypten fandtes den endnu i form af den menneskelige viljes indvirkning på planternes vækst; viljen formåede endnu at virke befordrende på planternes vækst. Dengang de gamle urlærere endnu var på Jorden, var det endog muligt at bringe livløse naturprocesser ind under den menneskelige viljes magt.

Disse ting afhænger naturligvis af, eller var afhængige af, at man også var i besiddelse af en nøje instinktiv indsigt i verdens sammenhængene, som jo helt er skjult for nutidens grove viden skab. At f.eks. varmekirkinger gør sig stærkt gældende for de menneskelige viljesvirkninger, fremgår jo atter af, at samme Rousseau (* Det drejer sig formodentlig ikke om Jean-Jacques Rousseau), der i varme egne var i stand til at dræbe skrubbudser med sit blik, også senere i Lyon forsøgte at nidstirre en skrubbudse sådan, at han troede, at den dog i det mindste ville blive lammet af hans blik. Og se, det var ikke tusen, der blev lammet, den gloede selv så skarpt på ham, at han på en vis måde blev lammet sådan, at en læge atter måtte bringe ham til live ved hjælp af slangegift. Denne form for viljesudfoldelse hænger helt igennem sammen med instinktiv erkendelse af det, der er at finde i menneskets omgivelser.

De gamle urlærere var imidlertid i kraft af deres åndelige grundlag i besiddelse af en helt anden intensiv, indgående naturerkendelse end nutidsmennesket. Disse urlærere var kort sagt begavede med noget, som ikke kan udtrykkes i naturlove. Dengang urlærerne herskede på Jorden, behøvede man ikke at udtrykke tingene i naturlove, for naturvidenskaben af i dag fandtes naturligvis ikke dengang. Den ville også være forekommet folk dengang højst værdiløs, man havde slet ikke kunnet begribe, hvad man skulle stille op med den. Thi alt virke

beroede netop på en meget mere inderlig erkendelse og viden om tingene, end det kan være tilfældet i dag.

Urlærerne forlagde som sagt skuepladsen for deres virksomhed fra Jorden til Månen, og har nu, da jo alt i verdensaltet hænger sammen, en stor opgave i sammenhæng med alt det, der foregår i verden. De har nemlig særdeles meget at gøre med karma, med udformningen af menneskets karma. En vigtig bestanddel af karmadannelsen kan vi iagttage, når mennesket efter døden, når det efter f dages forløb har aflagt sit æterlegeme, lever sit liv tilbage — ikke sit liv i vågen tilstand, men sit sovende liv. Når mennesket altså er gået gennem dødens port, kommer der jo først som i et klart tilbageblik et mægtigt stort tableau af det, mennesket har gennemgået i livet. Men dette er et billedagtigt tilbageblik. Efter få dages forløb opløser æterlegemet sig i den almene verdensæter, og så svinder dette tilbageblik langsomt bort. Først nu begynder den virkelige tilbageskuen.

Vort liv forløber jo sådan, at vi, mens vi lever på Jorden, opfatter det kontinuerligt i erindringen, hvad der naturligvis er en illusion; for livet forløber ikke kontinuerligt, men sådan, at vi altid oplever dagen bevidst, natten ubevidst, dagen bevidst, natten ubevidst osv.

Når mennesket husker tilbage, glemmes det, at nætterne altid ligger imellem. I disse nætter foregår der meget med det sjælelige, med astrallegemet og med jeget, blot ved mennesket ikke noget om det. Det, der nu sker, det som mennesket altså under sin tilværelse på Jorden gennemlever ubevidst, det oplever det under en baglæns vandring efter døden sådan, at tiden virkelig forekommer, som om den gik baglæns; nu oplever mennesket nætterne i fuld bevidsthed.

Da man jo sover Ca. en tredjedel af sit liv bort, oplever man også denne baglæns vandring i en tredjedel af den tid, man levede på Jorden. Hvis man altså er blevet 60 år gammel, har man sovet Ca. 20 år, og oplever altså vandringen tilbage i løbet af omtrent 20 år. Derefter kommer man ind i det egentlige åndsområde, og mennesket lever så på en anden måde. Men denne baglæns vandring, betragtningen af det der foregik om natten, er det, mennesket først oplever efter døden. Man oplever det sådan, at det til at begynde med må forekomme én påfaldende, hvor stor og betyde lig en forskel der er mellem denne tilbageoplevelse og den sæd vanlige måde at opleve på om natten.

Når man undtager de drømme, der dukker op under søvnen, og som jo ikke særlig troværdigt gengiver det, man oplever under jordtilværelsen, men ofte gengiver det såre illusorisk og fantastisk, når man altså undtager det, der som drømme stiger frem fra livet i nattens løb, har mennesket jo kun ringe bevidsthed om alt det mangfoldige, der foregår med det. Hvad der foregår med det under søvnen, har jeg jo også tidligere beskrevet her, men efter døden oplever mennesket det overordentlig klart, på en overordentlig anskuelig måde. Egentlig er det sådan, at livet i sjæleverdenen efter døden gør et større indtryk end livet på Jorden. De billeder, man dér oplever, den måde på hvilken man selv står midt inde i disse oplevelser, er umådelig intens, har aldeles ikke noget drømmeagtigt over sig, men er præget af en uhyre intensitet. Og egentlig oplever man det hele som et fotografisk negativ. Hvis De altså, mens De levede på Jorden, har gjort nogen fortræd, så oplevede De dengang den smerte, De tilføjede den anden ud fra Dem selv, De oplevede det, De gennemgik og gjorde, mens De levede på Jorden, ud fra Dem selv; men når De nu lever tilbage, så oplever De ikke det, De oplevede under jordelivet, men dét den, der var genstand for Deres handling, oplevede, idet De ligesom glider over i vedkommende.

Hvis jeg nu vælger et drastisk eksempel, så oplever De, hvis De har givet nogen en ørefigen, ikke dét De under jordelivet følte dengang, De havde i sinde at gøre det, og da De afleverede denne lussing, nemlig at lussingen ikke gjorde ondt på Dem selv — hvis det da ikke er sådan, at De ved den stærke anstrengelse fik ondt i Deres hånd — men i stedet for det, De oplevede, da De gav denne lussing, oplever De nu under tilbagevandringen alt dét, den an den, som De gav denne ørefigen, oplevede. De kommer til at opleve det som Deres egen oplevelse og tilmed med overordentlig anskuelighed og i forstærket grad.

I virkeligheden må et menneske, når det foretager denne tilbagevandring, sige til sig selv: Det, jeg oplever nu, gør sandelig et uhyre stærkt indtryk! Og i virkeligheden føles intet indtryk under jordelivet så voldsomt som disse indtryk efter døden under det liv, der leves baglæns, og som varer en tredjedel af den tid, man levede på Jorden. De oplever i virkeligheden således hele den karmiske fuldbyrkelse af det, De selv har udført i livet; De oplever det jo alt sammen ud fra den andens standpunkt. De oplever altså den fulde karmiske fuldbyrkelse af Deres liv. De oplever den blot endnu ikke som jordeliv — det vil De komme til i

det næste liv — men De oplever det, selv om det også med hensyn til handlingen ikke er så intenst, som det senere vil blive i jordelivet, så virker det som indtryk endog stærkere, end det i et hvilket som helst jordeliv kunne være tilfældet.

Det er det påfaldende. Oplevelsen er virkelig så mættet med styrke, at det er ganske overordentligt og mærkværdigt.

Men hvis mennesket nu kunne udfolde den kraft i sit jeg og i sit astrallegeme, som det har, når det går gennem dødens port, så ville det højst komme til at opleve denne tilbagevandring som en meget levende drøm. Efter jordelivet kunne man egentlig vente, når man blot tager dette i betragtning og det, som jordelivet kan gøre en til, når man er død, — så kunne man egentlig vente, at man oplever denne tilbagevandring som en meget, meget levende drøm. Dette er imidlertid på ingen måde tilfældet. Det er ikke nogen levende drøm, det er en usædvanlig intens oplevelse, langt mere intens end de jordiske oplevelser.

Kun har man ikke noget fysisk legeme, ikke noget æterlegeme, gennem hvilke man på Jorden får sine oplevelser. Tænk engang over hvad De med almindelig bevidsthed i det hele taget ville opleve på Jorden, hvis De ikke havde noget fysisk legeme og ikke noget æterlegeme. De ville så at sige fare hen over Jorden sådan, at der af og til ville dukke en drøm op; så ville De sove videre og så fremdeles.

Nu kan man vel godt forestille sig, at en drøm, som en tresårig har efter døden igennem 20 år, foregår kontinuerligt; men det er netop ikke nogen drøm, men en helt igennem energisk, intens oplevelse. Og hvoraf kommer så det? Det kommer af, at i samme øjeblik mennesket er gået gennem dødens port og har aflagt sit æterlegeme og begynder tilbagevandringen efter døden, strømmer disse månebeboere hen til det, og det er dem, som med deres gamle magiske magt sætter ind, sætter ind i menneskets oplevelse og præger verdenssubstans ind i dets billeder.

Det, der hænder en, er ligesom hvis jeg, for at bruge en sammenligning, ville male et billede, — det gør intet menneske for træd, hvis det da ikke er alt for rædselsfuldt, og selv så ville det jo også kun være et moralsk indtryk — det gør altså intet menneske fortræd. Men forestil Dem nu, at jeg malede, skal vi sige tre af de her tilstedeværende på et billede, og at der ved at billedet blev gennemtrængt med magisk kraft, omgående skete det, at disse tre trådte ud af billedet, og bragte alt det, de måtte bære i deres skjold mod nogen her, til udførelse. De ville så optræde med større kraft og livfuldhed, end antroposofier ellers har for skik. Og sådan er det. Hele denne oplevelse er forbundet med en uhyre aktivitet, fordi disse månevæsener gennemtrænger de billeder, der nu opleves, med hele deres væren, jeg kunne sige, gennemtrænger og mætter dem med en »overeksistens«.

Vi går altså efter døden gennem disse månevæseners region. Men derved bliver så det, vi oplever, til udligning af vore gerninger med stor styrke fæstnet i verdensæteren, på den måde jeg lige har skildret. Og netop denne tilbagevandring er umådelig interessant, når man ikke bare skildrer den principielt, sådan som jeg har gjort det i min »Teosofi«, men når man forsøger at gøre det konkret anskueligt, sådan som jeg nu gerne vil gøre det, — netop denne tilbagevandring er overordentlig interessant, ligesom menneskets tilbagevandring umiddelbart efter døden nu engang er en overordentlig vigtig del af livet.

I vore dage er de oplevelser, et menneske kan have, ganske særlig komplicerede. Tænk blot på, hvor helt anderledes disse månevæseners hele sjælelige tilstand er i forhold til jordbeboernes. Disse månevæsener, med hvem vi, som jeg har skildret det, har så meget at gøre efter døden, har jo skænket menneskene den urvisdom, som jo netop i vor tid er blevet fordunklet, og som i virkeligheden kun med nogen styrke levede videre indtil det 3., 4. efterkristne århundrede, og derefter levede videre i traditionen for sluttelig helt at svinde bort. Jeg har jo ofte gjort rede for, hvordan menneskene ikke kunne være kommet til friheden, hvis disse urlæreres magtfulde visdom var forblevet. Den er altså fordunklet, og noget andet, den abstrakte tænkning, er trådt i dens sted. Mennesket tænker i dag i begreber, som egentlig ikke mere har ret meget at gøre med den åndelige verden. Her vil jeg gerne endnu engang bruge en sammenligning, som jeg allerede en gang har brugt her:

Aristoteles har opstillet ti begreber, som egentlig endnu var en rest af den gamle visdom: Væren, mængde, egenskab, relation, beliggenhed, rum, tid, haven, gøren, uden. Han kaldte dem kategorierne. Det er ti enkle begreber. Disse ti enkle begreber står jo som regel i vor skolelogik. Gymnasiasterne må lære dem udenad.

Professorerne i filosofi kender dem. Men man kender netop kun disse ti begreber: Væren, haven, beliggenhed, rum, tid osv. Men hvad ved man egentlig, fordi man kender disse ti begreber? De er naturligvis kedsommelige for det moderne menneske. Men for den, der gennemskuer dem i deres betydning, er de ikke mere kedelige end vort alfabets bogstaver.

Tænk Dem, at De ikke vidste mere om alfabetet end a, b, c, d, e, f, g, osv., frem til z, forestil Dem da, hvad Goethes »Faust« så ville betyde for Dem! De slår op i bogen og finder dér overalt disse 22 tegn blandet sammen på den forskelligste måde. »Faust« indeholder jo ikke andet end disse 22 tegn i stadig forskellige sammensætninger. Og vidste De ikke bedre, havde De ikke lært at læse, men bare kunne kende disse bogstaver, idet De slog bogen op, tænk så blot på, hvor ganske anderledes det ville være at tage »Faust« i hånden end nu, hvor De kan læse. Det er dog noget ganske andet. Ingen bog i verden, som De kan læse, indeholder andet end disse 22 bogstaver, og hvad kan De alligevel ikke få ud af disse 22 bogstaver, når De har lært at læse! Hele sanseverdenen lukker sig op for Dem gennem den måde, på, hvilken De jonglerer med, sammensætter og anvender disse 22 bogstaver.

Men logikerne, som i vore dage har lært de ti kategorier: Væren, kvantitet, kvalitet, relation, rum, tid, beliggenhed, haven, gøren, uden, ved ikke mere om, hvortil disse kategorier hører end en, der aldrig har lært at læse, men stadig kun kender a, b, c, d, e, f, osv., i alle verdens bøger. Det er nøjagtigt det samme. For disse ti grundbegreber, disse Aristoteles' ti logiske begreber må man kende på en sådan måde, at man kan anvende dem på den mest forskellige måde, ligesom man til brug for den fysiske verden sætter bogstaverne sammen på den forskelligste måde. Med disse ti begreber læser man så i den åndelige verden. Det er bogstaver!

Men det er efterhånden blevet sådan, at man i vor tid kun kender begreberne, hvad der er det samme som, hvis man af alfabetet kun kendte rækkefølgen af bogstaverne. Tænk engang, hvad De ville gå glip af, hvis De ikke kunne læse, men kun kendte a, b, c, d! Tilsvarende går menneskene glip af alt, hvad der er i den åndelige verden, hvis de ikke kan anvende de ti, endda blot modificerede, aristoteliske begreber på den forskelligste måde for at kunne læse i den åndelige verden.

I denne forbindelse er der for lang tid siden hændt filosofferne noget endog meget pudsigt. Der levede midt i middelalderen en meget klog mand, der hed Raimundus Lullus. Han vidste endnu ud fra traditionen noget om, at man skulle omsætte de logiske kategorier, de logiske grundbegreber, og det, han vidste, bekendtgjorde han, men efter datidens skik i billedform. Men hvis han havde udtalt de reale forhold, ville han have sagt: Alle mine samtidige er fæhoveder, for de kan bare sige a, b, c, d, og ikke læse med stambegreberne, med grundbegreberne. Man må kunne bringe disse grundbegreber i forbindelse med hinanden, ligesom man ellers sammenføjer bogstaverne til ord og sætninger. Så kan man læse i den åndelige verden. – Men det sagde han ikke sådan lige ud, da det ikke var skik og brug dengang. Men han sagde:

Man skal skrive de ti grundbegreber på sedler, tage en slags roulette og dreje den, så bliver begreberne blandet mellem hinanden, og så skal man læse. Så kommer der noget ud af det.

Men det var blot en sammenligning, for i virkeligheden mente han ikke en mekanisk roulette, men det åndelige hoved, som skulle blande disse begreber. Men de, der hørte om det, tog historien alvorligt og har siden leet ad den. De synes, det er ualmindelig barnagtigt af Raimundus Lullus, men det var det kun set ud fra den nyere filosofi, som ikke ved, hvad det drejer sig om.

Faktisk er det sådan, at næsten alt det er gået tabt, som disse urlærere, som vi nu må henregne til Månens beboere, i ældre tid skænkede menneskeheden. Og det er egentlig en ejendommelig måde, på hvilken mennesket under denne tilbagevandring umiddelbart efter døden gør bekendtskab med denne fremmedartede viden. På denne måde fik mennesket at vide, hvordan disse vise urlærere har tænkt og vidst besked. Derfor fremtræder det så konkret og anskueligt.

Men netop i vor tid bliver tingene noget indviklede, fordi der siden urvisdommen er svundet bort, hersker en vis mangel på forståelse mellem mennesker, der nu er her på Jorden, og som lever i deres abstrakte begreber, og den sjælelige forfatning hos disse urlærere, efter at de er blevet forbundet med månetilværelsen.

Det er nemlig sådan, at når en moderne videnskabsmand gennemlever dette liv, så taler han et andet sprog end disse urlærere, der i virkeligheden, sådan som jeg videre udførligt skal

skildre det, har særdeles meget at gøre med hans karmas udformning. Disse urlærere og de mennesker, der dør med den moderne tids dannelse, civilisation, forstår ikke hinanden rigtigt.

Det er umådelig vanskeligt at få en opfattelse af disse ting, for det er jo ikke særlig let at iagttage det, der her foregår med menneskene. Men man kan alligevel komme til en opfattelse ved særlig karakteristiske tilfælde. Det kan man f.eks., når man betragter to mennesker, der er døde i nyere tid, og som på denne måde har foretaget tilbagevandringen efter døden, to mennesker, der i en vis henseende står helt inde i den moderne tids dannelse, men som dog i høj grad er forskellige fra hinanden.

Man kan nu tage en genial, på sin vis genial, men dog banal moderne videnskabsmand, som f.eks. Du Bois-Reymond eller en af samme slags og betragte denne tilbagevandring. Men man kan også betragte en anden personlighed. Og en meget interessant personlighed, hvad angår denne tilbagevandring gennem sjæle verdenen, er den personlighed, der foresvævede mig, dengang jeg skrev mine mysteriedramaer, dengang jeg formede Strader-skikkelsen. Som model for Strader i mysterierne havde jeg en ganske konkret person, som faktisk i sin ungdom blev munk, men som atter udviklede sig bort fra munkevæsenet og som universitetsprofessor kom til at virke for moderne oplysende filosofi.

Denne personlighed, som har skrevet en mængde, er egentlig abstrakt i hele sin begrebsudvikling, sådan rigtig abstrakt som en moderne tænker er det, men han virker indtrængende, overordentlig indtrængende og meget hjertevarm. Det er så velgørende, når man hos moderne tænkere træffer på hjertelighed.

Det moderne menneske er naturligvis ikke længere så hjerteligt som f.eks. Hegel var det, der med stor følelse, men også med stor anskuelighed fremstillede det mest abstrakte. Hegel var jo egentlig et menneske, der kunne kløve brænde med begreber, der var i stand til at opstille begreberne så urokkelige, så konkret, at han kunne kløve brænde med dem, men det kan det moderne menneske naturligvis ikke mere gøre på denne konkrete måde. Men den mand, jeg mener, havde også noget hjerteligt i måden at omgås de abstrakte begreber på. Det var som sagt hans liv, der foresvævede mig, dengang jeg skabte Strader-skikkelsen i mine mysteriedramaer. Særlig interesserede jeg mig hos denne personlighed for tilbagevandringen efter døden. Her kom navnlig det i betragtning, at han havde noget vist teologiserende i alt, hvad han tænkte. Han tænkte på den ene side helt abstrakt som en moderne naturforsker eller i det mindste naturtænker, men over alt med et vist teologiserende islæt, og overalt — det stammer naturligvis fra denne personligheds tidligere inkarnationer — skin nær bevidstheden igennem om, at man dog i det mindste kan tale om en real åndelig verden.

Denne personligheds begreber er altså i højere forstand mere beslægtet med månevæsenernes sjælelige tilstand, end de er det hos enhver almindelig lærd, som f.eks. Du Bois-Reymond. Og man kan nu se, hvordan der virkelig kan tales om en rigtig man gel på forståelse, når denne almindelige lærde går gennem sjæle verdenen, gennem denne månesfære, på lignende måde som hvis nogen bor i et fremmed land og aldrig lærer at tale dets sprog. De andre forstår ham ikke, og han forstår ikke dem. Sådan er det omtrent for et menneske, der helt er vokset frem af den moderne civilisation, når det begynder på denne tilbagevandring.

Men for denne personlighed, altså for den oprindelige »model« til min Strader, var det dog noget anderledes. Og man kunne i forbindelse med ham netop iagttage, hvordan de væsener, der hører til Månen, under tilbagevandringen viste overordentlig interesse, — jeg må naturligvis betjene mig af de jordiske udtryk, skønt de er uhyre trivielle i forhold til det, jeg skal skildre — hvordan disse væsener udviklede en vis interesse for den måde, på hvilken han bragte sine abstrakte tanker ind i sjæleverdenen. Og han på sin side oplevede en ganske mærkelig opvågning, der tog sig ud, som om han sagde til sig selv: Alt, hvad jeg dengang kæmpede imod — og han havde kæmpet mod meget af det, der var traditionelt — det forholder sig jo slet ikke på den måde, det er jo i virkeligheden helt anderledes. Det er jo blot blevet sådan lidt efter lidt, fordi den gamle sande visdom er blevet til abstrakte ord, og jeg har i virkeligheden for en stor del kæmpet mod vindmøller. Men nu ser jeg realiteterne.

Ser De, der begynder noget, hvor denne tilbagevandring, hvor karma først bliver formet, bliver overordentlig interessant — navn lig hos en sådan personlighed — og i det moderne liv kan man finde en hel række af den slags personligheder.

En i denne forbindelse endnu mere påfaldende personlighed er den filosof der har skrevet »Fantasien som grundprincip for verdensprocessen«, jeg har i øvrigt flere gange nævnt ham, Jakob Frohschammer. Han var egentlig i sit indre meget gennemtrængt af abstrakte begreber,

men var også, ligesom den person, jeg lige har beskrevet, en slags abstrakt tænker. Han tålte imidlertid selv så dårligt modernismens abstraktioner — jeg mener ikke modernisme i katolsk terminologi — at han ikke ville lade begreberne gælde som verdensformende magter, men derimod fantasien. I alt så han fantasien virksom: Planten vokser op, dyrene er til i kraft af fantasien osv. I den forstand er jo Frohschammers bog umåde lig interessant.

Det er ganske vidunderligt, hvordan en sådan personlighed, der endnu virkelig har meget i sig af det, der fandtes i civilisationsudviklingen før hele den spidsborgerlig-abstrakte moderne måde at tænke på satte ind, nu vokser inderligt sammen med månevæsenernes substans. Og den slags studier er så overordentlig interessante, fordi der til dem knytter sig et mere nøjagtigt indblik i karmas udviklingslove. Og når man med en vis deltagelse er en sådan personlighed hengiven, som det var tilfældet med mig i forhold til den oprindelige model til Strader i mysteriedramaerne, så er det den varme, den sjælelige varme, med hvilken man er forbundet med en sådan personlighed, som gør det muligt for én at medopleve denne så betydningsfulde vandring efter døden.

Den kendsgerning, at indtrykkene er så stærke for den, der efter døden oplever dem, har faktisk også en eftervirkning på den, der erkendende følger dem. Det er virkelig noget, der er meget mærkeligt. Netop når man eftersporer den slags, erfarer man, hvor langt større indtryk disse oplevelser efter døden gør, end når talen er om jordiske oplevelser.

I dag stiller jeg mig f.eks. i fuldt alvor det spørgsmål: Ville det overhovedet være muligt for mig, efter at jeg i længere tid havde betragtet disse billeddannelser, som originalen til Strader måtte opleve efter døden, ville det overhovedet være muligt for mig, hvis jeg som fortsættelse af de fire mysteriedramaer ville skrive et femte efter samme mønster, da at skildre og fremstille Strader skikkelsen? Det ville slet ikke være muligt for mig, for i det øjeblik, jeg ville fremstille den jordiske skikkelse, hvis indtryk er langt svagere, langt mindre intense, dukker billederne af de indtryk op, som skikkelsens original gennemlever efter døden. De er langt stærkere og udvisker det, der forekommer i det jordiske liv.

Og dette kunne jeg absolut også iagttage for mit eget vedkommende. Skønt jeg nærrede stor interesse for den pågældende personlighed, mens han levede — så overgår interessen for de indtryk, denne personlighed har efter døden, langt det, jeg på nogen måde kunne finde frem til eller skildre om denne personlighed under livet her på Jorden.

Ja, når jeg ser tilbage på mine mysteriedramaer, må jeg sige, at gennem de levende indtryk, jeg fik af denne model til min Strader-skikkelsen i hans liv efter døden, udviskes denne skikkelse næsten helt for mig, hvad der slet ikke er tilfældet med de andre skikkelser. Her ser De, hvordan det, der er på Jorden og det, der er udenfor Jorden, for en virkelig real iagttagelse viser sig side om side, og at man af de virkninger, den slags har, kan bedømme, hvor uhyre intenst dette liv efter døden under tilbagevandringen former sig: Det udvisker helt de jordiske indtryk.

Man kan sige meget mere om disse ting. Det kan f.eks. forekomme — og det, jeg fortæller er ikke noget, der er konstrueret, men helt igennem realiteter —, at man her på Jorden har kendt et menneske meget godt og så kommer til at opleve det, vedkommende må gennemgå under tilbagevandringen. Alting antager nu en anden skikkelse, fordi billederne under denne tilbagevandring er så umådelig intense. Og man kan endog sige, at når man, som det for mit vedkommende var tilfældet med en personlighed, der var død for år tilbage, har interesseret sig særlig for dette menneskes liv, mens det var på Jorden, så antager hele forbindelsen med dette jordeliv, når man bagefter medoplever, hvad den pågældende personlighed må gennemgå under tilbagevandringen efter døden, en anden form. Det antager en helt anden form! Og meget, der angår de jordiske forhold, viser sig nu først i sin fulde sandhed.

Dette er i særlig grad tilfældet, når tilknytningen under jordelivet ikke er af åndelig natur. Der, hvor den er af åndelig natur, hvor den er gennemtrængt af det åndelige, finder der jo en slags kontinuerlig videreudvikling sted. Men hvis det f.eks. er sådan, at der, lad os sige, foreligger en ren menneskelig tilknytning uden overensstemmelse i anskuelser, så sker det under visse omstændigheder, at denne menneskelige tilknytning straks efter døden omsættes i noget helt andet, en helt anden form for følelsesliv osv. Og dette fremkaldes egentlig gennem det levende i de billeder, som nu kommer til syne.

Jeg skildrer disse ting for Dem, fordi jeg gerne vil fremkalde en konkret forestilling hos Dem om, hvordan der findes andre former for realiteter end dem, der er til stede på Jorden. Der findes nu engang de mest forskellige slags realiteter, og der, hvor månevæsenernes handlinger strømmer ind i de billeder, mennesket kan skabe ud af sit eget selv, er denne

realitet meget mere vidunderlig end den senere realitet, hvor mennesket går gennem åndeverdenen og i forening med de højere hierarkier beskæftiger sig med virkningerne af sit jordiske liv, hvad man meget lettere forstår, fordi det er en slags fortsættelse. Men denne radikale forandring for mennesket, der sker, fordi det efter døden træder i forbindelse med væsener, der for længst har forladt Jorden og på Månen har grundlagt en slags kosmisk koloni, er noget, der med overordentlig styrke gør os bekendt med en realitet, der nok ligger nær op ad den jordiske, — for man oplever det jo umiddelbart efter livet på Jorden, — men som dog i bund og grund adskiller sig fra den jordiske realitet.

Hvis nu mennesker hænger alt for stærkt ved det jordiske, så kan det dog ske, at de har svært ved at gøre sig fortrolige med denne region, hvor månevæsenerne er til stede. Der indtræder så noget, som jeg gerne vil karakterisere på følgende måde: Tænk Dem, at De har Jorden her (se tegning, hvidt) og månen dér (rødt). Nu forholder det sig jo sådan, at månevirkningerne, som egentlig er de genspejlede solvirkninger, trænger ned i Jorden til en vis dybde, og så ikke længere (gult). Månevirkningerne træner ikke særlig dybt ned i Jorden, men netop så dybt som planterødderne udbreder sig i Jorden. Månevirkningerne trænger i virkeligheden ikke ned under plante rod laget, og det er jo et meget tyndt lag.

Det er egentlig kun et tyndt dække her opadtil, der fastholder månevirkningerne. Solvirkningerne går jo dybt ned i Jorden. Sommerens solvarme holder sig; når De kuler kartofler ned, har De endnu virkningen om vinteren. Meget af Solens virkning træner ind i Jorden, medens Månens virkninger kun når lige så dybt ned, som planternes rødder — et tyndt lag.

Men det kan nu forekomme, at menneskevæsener som efter døden skulle begive sig ind i måneregionen, ind i sjæleverdenen, men som ikke rigtig kan komme til forståelse med månevæsenerne, bliver tryllebundet af dette tynde lag af månevirkninger og som en slags dunst stiger op fra Jorden, og for den virkelige sanselig-oversanselige iagttagelse vandrer om der som en slags spøgelse, som eftervirkninger af mennesker.

De sagn og digte, der eksisterer om den slags ting, bygger jo helt på realiteter — kun må man for at kunne bedømme noget sådant være helt fri for overtro, overalt gå kritisk til værks og altid kun tage de ting, der lader sig efterprøve.

Under denne gennemgang, som altså varer en tredjedel af jordelivet, forberedes karma. For månevæsenerne tager jo del i disse negativ-billeder, som mennesket ud fra sine handlinger, og også ud fra sine tanker projicerer ud, og disse månevæseners hukommelse er god, for de bærer alt det, de oplever med mennesket, ind i verdensæteren.

Vi går nu gennem livet mellem døden og en ny fødsel, og vender tilbage igen. Og vi finder alt dette optegnet, når vi vender tilbage til måneregionen. Vi tager det så med ind i vort jordiske liv, for at vi kan bringe det til udførelse med vor jordiske vilje.

Dette er i første række, hvad jeg i dag gerne ville fremføre f Dem som en grundlæggende betragtning.

RUDOLF
STEINER

ESO
TERI
SKE

ANDEN BIND, ANDEN DEL

8 foredrag holdt i Dornach
16. maj ⁰⁰_{1 E} 29. juni 1924

Indhold 10-17 Kort

Karmadannelse ved tilbagevandringens oplevelse af livet på Jorden umiddelbart efter døden

10. foredrag, 16. maj 1924

Forskelle på den jordiske og den oversanselige verdens virkninger på karmas udformning. Overgang fra medoplevelse af månevæsenerne til medoplevelse af hierarkierne. Gangen igennem planetsfærerne. I solvirkningens område er åndelige love og naturlove ét. Det sandt menneskelige stammer fra soltilværelsen, det jordiske er kun et billede deraf. Efterladelse af dårligt karma før indtrædelsen i soltilværelsen; Genfindelse af det onde ved tilbagevandringen fra verdenstilværelsen gennem måneregionen. Homunculus i Goethes »Faust«. Sundhedsanlæggene opstår under soltilværelsen; sygdom opstår nedenfor solregionen. Naturlovenes ugyldig hed i det andet hierarkis område. De åndelige loves forvandling tilbage til det fysiske i det første hierarkis region.

11. foredrag, 18. maj 1924

Deltagelsen af væsenerne fra det åndelige verdensalt i den menneskelige karma. Et blik ind i menneskets sammenhæng med jordvæsenet. Hvad rummet angår bærer det de ydre naturvæsener, hvad tiden angår, de højere hierarkiers rige i sig. Karmiske krav og opfyldelsen. Ufødthed, udødelighed. Moderne klogskabs ringe bæreevne. To eksempler på udtør ring af ungdommelige kræfter gennem materialistisk intellektualisme. Viden om forbindelsen med de højere hierarkier giver bærekraft i det åndelige.

12. foredrag, 29. maj 1924

Hierarkiernes indgriben og spejlbilleder af planetsystemets åndelige væsener. Imaginativ og inspireret erkendelse af livet efter døden. Måne-, merkur- og venusregion, soltilværelse, mars-, jupiter- og saturnregion. Udarbejdelse af karma i forbindelse med højere væsener. Voltaire, Eliphas Lévi, Victor Hugo.

13. foredrag, 30. maj 1924

Forståelse for karmiske sammenhænge kan kun opnås ved indblik i det, der foregår bag den almindelige bevidsthed, altså ved betragtning af menneskets væsen, som det viser sig for den oversanselige erkendelse. Gennem øvelser i at over skue livstableauet kan den indre sammenhæng mellem sjælelivet og det fysiske legeme gennembrydes — trods det sjæle liges forbliven i det fysiske legeme — såvel i den imaginative som i den inspirerede erkendelse. Det kan så iagttages, hvor dan det forholder sig med det fysiske legeme. Det viser sig så som bærer af åndelige væsener. Vort karma bliver formet af de guder, der er i os. Frihed optræder først gennem udvikling af bevidsthedssjælen; det er den ene side, den anden er menneskets hierarkiside. Menneskelig skæbne er et gudeanliggende. Rolig hengivelse i skæbnen giver de stærkeste åndelige impulser. Rudolf Steiners mysteriedigtning. Karmas kosmiske form og den individuelle betragtning af karmiske sammenhænge

14. foredrag, 4. juni 1924

Pinsetanken som følelsesgrundlag for forståelsen af karma. Iagttageligheden af det oversanselige i kosmos. Det himmelblå, stjernelyskonfiguration, åndsselvhed.

15. foredrag, 22. juni, 1924

Ansvarsfølelsen overfor meddelelserne fra den åndelige verden. Biografi i åndsvidenskabelige betydning. Hvordan udlever menneskets karma sig for den højere anskuelse? Forvandlingen af de om dagen fuldførte handlinger til karma. Neddykningen i de individuelle jordelivs erindringsoplevelser under søvnen. Bag verdenstanker lever hierarkierne, på samme måde som det enkelte menneske lever bag erindringstanker. Karma ligger i det, vi ser som udsnit af kosmos, og som vi får tildelt af hierarkiernes verden, der ser tilbage på vort tidligere jordeliv. Kosmos bringer karmas første form til mennesket.

16. foredrag, 27. juni, 1924

Karmisk forbundne menneskegrupper. Hierarkiernes virke i menneskenes liv. Sammenhængen mellem det, der sker i den ydre natur og menneskehedens karmiske tildragelser. Karmaforløbets indvirkning på den ydre natur i vulkanudbrud, jordskælv, oversvømmelser o.s.v. Det andet hierarkis virke i det solagtige. »Solen ved midnatstid«. »Morgenrøden ved solopgang«. Idet det svæver ud af det andet hierarkis væsener, virker det tredje hierarki på Jordens overflade i vore efterladte tankespor, medens vi sover. I det andet hierarkis væven og virke spiller det første hierarki ind, der sammen med det andet virker på vort jeg og astrallegeme, og slår igennem ned til den bortvendte del af Jorden. Imaginativ billedlig initiationsbetragtning i kulten.

17. foredrag, 29. juni 1924

Karma ud fra det øjeblikkelige verdenshistoriske stand punkt. Sociale verdensordninger bliver skabt under indflydelse af materialistisk-planetariske forestillinger. Elementariske naturtildragelser og civilisatoriske elementtildragelser. I den menneskelige udformning af guddommelige handlinger spiller luciferiske og ahrimanske magter ind. Forskelle i karmas virke ved tildragelser i elementerne og civilisations katastrofer. Indgreb i Jordens naturlovmæssige udvikling gennem den gamle månetids i Jorden tilbageblevne og af ahrimanske magter benyttede kræfter. Gennem unge menneskers død ved elementkatastrofer strømmer noget jordisk bestemt ind i de åndelige verdener. Skærpelse af de intellektuelle egenskaber som karmisk følge af naturkatastrofer. Forstærkelse af viljesegenskaber ved civilisationskatastrofer. Ved civilisationsvildfarelser bliver et luciferisk element båret ind i den åndelige verden, hvor det efter døden virker som tæt mørke. Der kan Ahriman benytte dem til at omforme de i Jorden endnu tilstedeværende månekræfter. ødelæggende kulturimpulser bliver i denne omformning til vulkanudbrud, jordskælv o.s.v. I de gode guders bestræbelse på igen at lede disse skæbner ind i retfærdighedens bane sammen kædes menneskeskæbne med gudeskæbne i løbet af den åndelige kamp. Ulykken i verden er der, for at guderne ud af den kan skabe lykke. Karmaerkendelse er den hellige ånds grund, hvor vi kan gribe gudens hånd.

Tiende Foredrag

Dornach, 16. maj 1924

Vi talte sidste gang om, hvordan kimen til karma på en måde dannes i den tid, der følger umiddelbart efter, at mennesket er gået gennem dødens port. Og jeg har forsøgt at fremstille, hvor dan netop de oplevelser, mennesket har i denne tid, der varer omtrent en tredjedel af dets levetid, står for det med uhyre livagtighed, virker på det med en stærk indre kraft og styrke, og hvor dan de virker på den, der betragter menneskets liv i denne tid. — Og så må vi jo holde os for øje, hvordan den jordiske verden, indenfor hvilken karmas opfyldelse og udformning egentlig udspiller sig, virker på mennesket, og hvor helt anderledes verden udenfor Jorden virker.

Vender vi blikket mod Jorden, der jo er skuepladsen for vort karma, ser vi, at det, der hører Jorden til — alle væsener fra de forskellige naturrigger — har en real indflydelse på mennesket, og at denne indflydelse gør sig gældende i menneskets liv, også selv om mennesket ikke retter sin erkendende opmærksomhed mod det, der findes i dets jordiske omgivelser. Mennesket må tage næring til sig, mennesket skal vokse; til dette formål må det optage Jordens stoffer i sig. De indvirker på mennesket gennem deres kvaliteter, virker på det gennem deres indre

kræfter, og virker på det ganske uafhængigt af menneskets erkendelse. Og selv om det er lidt radikalt udtrykt, kan man sige, at ligegyldigt hvordan mennesket i sit sjæleliv forholder sig til de forskellige riger, som er omkring det i jordtilværelsen, får det dog tilknytning til og indtræder i et vist forhold til disse faktorer i dets fysisk-jordiske omgivelser.

Dette må man bemærke på de forskelligste områder i livet. F.eks. må man jo stille spørgsmålet om, hvordan det ville være, hvis mængden af de næringsmidler vi optager i os, var afhængig af det, vi ved om disse næringsmidlers virkning på organismen? Vi kan slet ikke vente på at skulle få noget at vide om det, men vi drives af et forhold til den jordiske omverden, der er ganske uafhængigt af vor viden, og også i en vis forstand ganske uafhængigt af vort sjæleliv. Men forestil Dem blot engang hele modsætningen alene til stjerneverdenen. Der kan jo ikke tales om en indflydelse fra stjerneverdenen på samme instinktive grundlag som den indflydelse, der kommer fra de jordiske riger. Mennesket kan beundre stjerneverdenen. Det kan få mange slags impulser fra stjerneverdenen. Men tænk blot over, i hvor høj grad mennesket i alt, hvad der angår stjerneverdenen, er henvist til sit sjæleliv, hvordan denne stjerneverden må virke på menneskets sjæleliv. Tag blot den nærmeste stjerne, som udenfor det jordiske virker ind på mennesket, nemlig Månen. Det er jo almindelig kendt, at Månen har en vis indflydelse på menneskets fantasi, og selv de, der vil benægte alt andet om stjernernes indflydelse på menneskene, vil ikke benægte, at der ganske ubevidst — jeg citerer en berømt romantisk talemåde — »i den månelyse trolddomsnat« udøves en virkning på den menneskelige fantasi.

Men man kan ikke forestille sig, at selv denne den allernærmeste, mest håndgribelige virkning, der udøves på mennesket fra stjerneverdenens side, kunne foregå med udelukkelse af det menneskelige sjæleliv. Det er utænkeligt, at der kunne indtræde et forhold, som det mennesket har til sine jordiske omgivelser, hvor det virkelig ikke har så meget at sige, om nu også mennesket beundrer kålen eller ikke — det må dog spise den — hvor det ikke kommer så meget an på, hvad mennesket ved om kålens virkninger på dets forskellige organer — men netop må spise den. Og hele erkendelsen kommer egentlig først til bagefter som noget, der bestemt hæver det menneskelige sjæleliv ud over naturlivet, men mennesket lever dog sit eget liv indenfor naturen, og det åndelige liv føjes så blot til. Derimod kan man ikke med udelukkelse af det åndelige liv forestille sig nogen indflydelse på mennesket fra stjerneverdenen, endsige da fra den verden, der som hierarkiernes verden står bag stjerneverdenen som de højere åndelige væseners verden. På hierarkiernes nederste trin står nu de væsener, om hvilke jeg sidste gang sagde, at de former menneskets oplevelser efter døden så intenst, så kraftigt, idet de selv lever med i dem.

Hvis disse månevæsener, som engang var menneskehedens store urlærere på Jorden, ikke så at sige levede inde i det, mennesket oplever, når det er gået gennem dødens port, så ville disse oplevelser efter døden være drømmeagtige. De er imidlertid alt andet end drømmeagtige. Det er oplevelser, der er stærkere end de så kaldte normale oplevelser i jordelivet. Karma forberedes under disse oplevelser, fordi vi med dem lever intenst i alle de andre og ikke i os selv, og fordi vi skal udligne karma. Vi oplever tingene, sådan som den anden, hvem vi har tilføjet dem, oplevede dem, og vi oplever dem med en uhyre styrke. Vi forbereder altså vort karma under disse oplevelser. Så kommer i tiden mellem døden og en ny fødsel overgangen fra disse månevæseners medoplevelse til det, mennesket nu oplever sammen med væsener der aldrig har været på Jorden. Månevæsenerne, som jeg sidste gang talte om, har jo eksisteret indenfor jordtilværelsen. Det har jeg beskrevet. Men nu stiger mennesket på et senere tidspunkt mellem døden og en ny fødsel op til væsener, der aldrig har været på Jorden.

Dér har vi så først en gruppe væsener indenfor de højere hierarkier, som vi har givet navnet Angelois. Disse væsener er jo vore førere fra et jordeliv til det næste. De ledsager os fra det ene jordeliv til det andet. Det er de væsener, vi opadtil står nærmest, og som vi egentlig også under livet på Jorden altid står meget nær. Det er jo sådan, at når vi tænker over de ydre forhold, når vi altså tænker over det, vi har set eller hørt, måske har tilegnet os fra naturen eller historien, eller som andre måske har meddelt os, når vi tænker over disse ting, som kommer til os udefra i jordelivet, når vi kun hengiver os til de tanker, der indgives os udefra, så har de væsener fra Angelois hierarki, som vi hører til, ikke meget med vore tanker at gøre. For disse væsener fra Angelois hierarki har jo aldrig selv været jordbeboere sådan som menneskene eller disse urlærere, som ganske vist kun var der i æterlegemet, men dog alligevel var jordbeboere. Sådanne jordbeboere er de væsener jo ikke, som vi betegner med navnet Angelois, således at vort forhold til dem dog må være et andet end til de månevæsener, jeg lige har talt om.

Når vi efter døden gennemvandrere de veje, der i en vis forstand fører forbi planeterne og kommer indenfor månevæsenernes om råde, er vi alligevel i måneregionen samtidig i det område, hvor Angeloi hører hjemme Og på den måde lever vi faktisk i den tid, hvor vi lever sammen med menneskeheden urlærere, der nu er blevet månebeboere, også på en bevidst måde sammen med de væsener, vi kalder for Angeloi. Så går vi videre. Og idet vi går videre, kommer vi til det område, som i al hidtil eksisterende åndsvidenskab er blevet betegnet som Merkurs område. Indenfor dette område lever nu ikke mere væsener, der engang har været på Jorden. Merkurområdet, som vi nu i tiden mellem døden og en ny fødsel kommer ind i, er det område, der tilhører Archangeloi, og når vi så kommer ind i Venus-regionen, kommer vi til Archais område.

Idet vi nu går gennem det tredje hierarkis områder, nærmer vi os det, der egentlig er Solens åndelige væsen. Og Solens åndelige væsen er under denne gennemgang gennem livet mellem døden og en ny fødsel i virkeligheden i højeste forstand boplads for de væsener, vi i de højere hierarkiers række har betegnet som Exusiai, Dynamis og Kyriotetes. Det er altså det andet hierarki, der er sollivets egentlige sjæl og ånd. Dette område betræder vi nu. I dette område tilbringer vi den længste del af livet mellem døden og en ny fødsel.

Disse væsener kan man i virkeligheden kun forstå, når man tager i betragtning, at de fører en tilværelse så helt fjernt fra det, der gør os mennesker til jordmennesker, fra det, der spænder os mennesker ind i kredsen af naturlove. Naturlove, som vi anerkender dem her på Jorden, findes ikke i det virkelige sollivs område. Indenfor den egentlige solvirksomheds område er åndelige love, altså også f.eks. viljeslove og naturlove absolut ét og det samme. Der er naturlove og åndelige love ikke i modstrid med hinanden, men danner en fuldstændig enhed.

Og gør Dem blot konsekvenserne af en sådan sag ganske klart. Her lever vi livet på Jorden og oplever både det ene og det andet. Vi oplever under jordelivet, at vi gør os umage for at gøre det gode,

hvordan vi måske gør os umage for ikke at afvige fra en eller anden retning, som vi anser for at være moralsk rigtig for os. Og ud fra disse hensigter fuldfører vi nu visse handlinger. Vi ser et andet menneske, hvem vi ikke kan andet end ikke at tilskrive sådanne hensigter, men tværtimod er vi nødt til at tilskrive ham onde hensigter. Vi venter et par år, efter at vi har bragt det, vi anså for at være gode hensigter, til udførelse, sideløbende med at den anden har udviklet onde hensigter. Vi må opleve, at vi ikke er trængt igennem med vore gode hensigter, at de ikke alene ikke har haft nogen virkning, men at vi selv måske er kommet ind i noget, som man på Jorden anser for at være ulykke, mens den anden, om hvem vi havde den forestilling, at han ikke nærrede gode hensigter, lever side om side med os i tilsyneladende ydre lykke.

Dette er jo noget, som får mange mennesker, der kun tager jordelivet i betragtning, til at gå i rette med dette jordiske liv og til at hævde, at der ikke i det åbenbarer sig nogen magt, der gør ret og skel mellem godt og ondt. Og ingen, der betragter livet uhildet, vil, når det kommer til stykket, kunne sige, at disse mennesker har så helt uret. For hvordan vil den, der virkelig kender livet, kunne hævde, at alt det, der rammer et menneske, på en eller anden måde hænger sammen med skyld eller fortjeneste udsprunget af hans eller hendes hensigter i dette liv. Egentlig kan vi, når vi betragter livet, som det forløber her på Jorden, kun sige, at vi umuligt kan finde nogen udligning i dette jordeliv for det, som i åndelig-moralsk forstand strømmer ud fra vor sjæl. Og hvorfor ikke?

Fordi vi ikke er i stand til ud fra os selv umiddelbart at overføre vore hensigter, de inderste kræfter, der behersker vort moralsk- sjælelige liv, måske endog behersker det i fuld viljesfrihed, til den virkelighed, i hvilken vi lever på Jorden. Ude i livet har naturlovene deres forløb, derude sker de ting, der står under indflydelse af de forskellige mennesker. Vi må dog gøre os klart, at der foreløbig i jordelivet ligger en afgrund mellem dét, der foregår i vores sjæl som viljesimpulser, og dét, vi i det ydre liv ser virkeliggjort som vor skæbne.

De behøver jo blot engang at spørge Dem selv, hvor meget af det, der udefra set tager sig ud som skæbne, af det der altså betyder noget for menneskelivet, hvor meget af det der fremgår som umiddelbar virkeliggørelse af de hensigter, De har i Deres sjæl. — Denne jordiske verden er netop ikke den verden, hvor åndens love, som mennesket lader sig styre af eller selv styrer, også umiddelbart er naturlove; de er ikke naturlove, de gør sig kun gældende i menneskets indre. Og man kan, hvis man ser fordomsfrit på verden, blot sige, at hvis nogen udlægger mine gode hensigter som dårlige, når han kender mine gode hensigter, fordi min skæbne trods mine gode hensigter efter et par års forløb er ulykkelig, og han så tyder dem sådan, at

han kalder dem dårlige og nu påberåber sig, at nu er det indtrådt, som jeg allerede dengang sagde, nemlig at dine hensigter var dårlige! — ja, så ville det være en helt umulig måde at tænke på. Det åndelige må virke fra sjæl til sjæl. Men det åndelige virker blot ikke lige straks som skæbne i den ydre verden på Jorden.

Og således må vi nøje holde os den kendsgerning for øje, at der for det jordiske liv består en afgrund mellem det moralsk-sjælelige og det naturbestemt-fysiske. Og denne afgrund er der, fordi de åndelige love ikke falder sammen med naturlovene.

Når mennesker helt ser bort fra den verden, der slutter sig til den jordiske, fra b til c, fra døden til en ny fødsel, — det være sig fordi de ikke har blik for den, eller fordi de tænker: Vi kan på grund af de grænser, der er sat for vor erkendelse, intet vide om denne verden — hvad kan nu sådanne mennesker sige? De kan sige: Ja, naturlovene og det, mennesket gør og oplever, som følge af at det står indenfor naturlovene, det er en real virkelighed, og det kan vor erkendelse og viden spænde over. Hvad der derimod sker med de hensigter, der er i vort indre som sjælelig-åndelige oplevelser, det kan man ikke vide noget om. — Når man ikke ser på stykket fra b til c, kan man ikke vide noget om det. Man kan kun tro på, at alt det, der lever i vor sjæl, også på en eller anden måde bliver virkeliggjort. Dette skel mellem tro og viden indtrådte i samme grad, som en viden om strækningen fra b til c svandt hen i løbet af menneskehedens udvikling fra gammel tid.

Men man kan ikke tale om karma efter samme målestok, som man taler om tro og viden. For karma udtrykker en lovmæssighed, på samme måde som en eller anden naturlig begivenhed udtrykker en lovmæssighed, og ikke noget man blot tror på.

Retter vi nu blikket mod den allerførste tid på vor gang gennem livet mellem døden og en ny fødsel, som jeg har beskrevet det for Dem, så kommer vi under vor betragtning ind i en verden, hvor væsenerne fra det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, lever, og har nu i stedet for den jordiske tilværelse en soltilværelse (se tegning i slutningen af foredraget); for Solen bliver ved med at skinne, også når vi kommer ud over stjerneregionen, ikke i fysisk forstand, men Solen skinner stadig, når vi går gennem tiden mellem døden og en ny fødsel. Medens Solen her på Jorden skinner ned på os med sine fysiske virkninger, skinner den i livet mellem døden og en ny fødsel så at sige op til os, hvilket vil sige, at Solens væsener, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, bærer os. Men i den verden, vi nu er i, har jordelivets naturlove slet ingen betydning mere, for dér sker alt ifølge åndelige love, efter love, der helt igennem er åndelig-sjælelige. Dér behøver græsset jo ikke at gro og kærnerne ikke at æde det, for der er hverken køer eller græs. Dér er alt åndeligt. Og indenfor dette åndelige område er der så mulighed for at virkeliggøre de hensigter, vi bærer i sjælen, og som i det jordiske liv i så ringe grad lader sig virkeliggøre, at det gode endog kan føre til ulykke, og det onde til lykke i ekstreme tilfælde. For da alt dér realiserer sig gennem sit indre værd og sit indre væsen, kan det slet ikke være andet, end at det gode må få sin virkning i forhold til den gode kraft, og det onde i forhold til den

onde kraft, det indeholder, og det på en ganske særlig måde, nemlig sådan, at alt, hvad vi i jordelivet bærer i vort hjerte af gode hensigter, af soltilværelsen, der altså omfatter det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, bliver optaget som noget, der helt igennem rar en velvillig modtagelse.

Man kunne også udtrykke det sådan, at man sagde: Alt det, mennesket oplever i sin sjæl med en nuance af det gode, bliver i soltilværelsen optaget med velvilje, hvorimod det onde helt vises tilbage. Det kan ikke nå ind i denne soltilværelse.

I det kursus, det såkaldte franske kursus, jeg endnu kunne afholde i det Goetheanum, der nu er brændt, henviste jeg til, hvordan mennesket må lade sit onde karma blive tilbage, før det kommer til et vist tidspunkt mellem døden og en ny fødsel. Det onde kan ikke komme ind i soltilværelsen. Der findes et bestemt ordsprog, som for nutidsmennesket ganske vist kun har betydning i fysisk forstand. Dette ordsprog siger, at Solen lader sit lys skinne over både gode og onde. Det gør den ganske vist, men den optager ikke det onde. Ser De for Deres åndelige øje det gode, der er i et menneskes sjæl, så er det lyst som sollyset, men lyst på åndelig måde. Når De derimod ser det, der er ondt i mennesket, er det mørkt som et sted, hvor sollyset ikke når hen. Og således må alt det onde i mennesket lades tilbage, når det går ind i soltilværelsen. Han kan ikke tage det med sig.

Tænk blot på, at mennesket i sit jordiske liv udgør en enhed. Dets fysiske og sjælelige-åndelige tilværelse er knyttet sammen, danner en enhed. Et menneske, der kun fører ondt i sit skjold, i et sådant menneskes årer strømmer blodet — selv om det ikke lader sig påvise med grove instrumenter — ikke blot på en anden måde, men er endog anderledes sammensat end hos et menneske, der bærer det gode i sin sjæl!

Forestil Dem nu, at et rigtig ondt menneske i -livret mellem døden og en ny fødsel når frem til soltilværelsen. Alt det onde må det lade tilbage. Men dermed bliver jo også et godt stykke af dette menneske selv ladt tilbage, for det onde er jo netop knyttet sammen med ham. Det danner en enhed med ham. Og for så vidt som det er en enhed med ham, må han lade det blive tilbage af sig selv, der netop lever i ham som noget ondt.

Men når nu mennesket på dette sted må lade noget af sit eget væsen blive tilbage, hvad er så følgen af det? Følgen bliver så, at han så at sige sygner hen og på en vis måde kommer ind i soltilværelsen som en åndelig krøbling. Og soltilværelsen kan jo kun udrette noget med det, mennesket bringer med ind af sig selv i denne soltilværelse. Det andet må han lade tilbage.

Soltilværelsen vil nu føre de væsener hen til mennesket, som det mellem døden og en ny fødsel kan arbejde og virke sammen med.

Men lad os nu tage et helt ekstremt tilfælde, lad os antage, at et menneske har været så ondt og menneskefjendsk, at det i sit indre har ønsket ondt over alle mennesker. Lad os antage, at dette menneske var ondt med en ondskab, som slet ikke findes i virke ligheden, men lad os hypotetisk forestille os den fuldstændige skurk, der helt igennem har identificeret sig med det onde. Hvad vil der så ske med ham, når han når til dette punkt, som vi kan kalde Alpha (se tegning i slutningen af foredraget), og nu må lade så meget af sig selv blive tilbage, som han har forbundet med det onde? Han må så lade sig selv blive tilbage. Tiden mellem døden og en ny fødsel vil han altså hidtil være kommet igennem, sådan som jeg lige har beskrevet det for Dem, han har altså gennemgået denne verden i månevæsenernes område og vil også have truffet det væsen fra Angelois hierarki, der særligt hører ham til og også andre væsener fra Angelois hierarki, der atter står i forbindelse med dette væsen. Men nu kommer han til denne verdens ende. Han nærmer sig Solen gennem Merkur og Venus, men må lade sig selv blive, tilbage, før han træder ind i den egentlige soltilværelse, fordi han helt igennem var en skurk. Og hvad bliver nu følgen? At han slet ikke kan betræde soltilværelsen. Han bliver nødt til, hvis han ikke helt vil forsvinde ud af verden, straks at gå i gang med atter at blive inkarneret, atter at begive sig ind i et liv på Jorden. De ser altså, at hvis der var tale om en komplet skurk, ville han meget hurtigt efter sin død påbegynde et nyt jordeliv.

Nå, men den slags komplette skurke findes jo egentlig ikke. Alle mennesker har jo dog på en eller anden måde en lille smule godt i sig. Derfor kommer også alle mennesker i det mindste et lille stykke ind i soltilværelsen. Men alt eftersom mennesket har øde lagt sig selv som åndeligt-sjæleligt væsen, kommer det langt eller kort ind i soltilværelsen, og i forhold hertil opnår det også af soltilværelsen kraften til at tømre, til at bygge sit følgende jordeliv op, for dét, mennesket bærer i sig, kan kun opbygges ud fra soltilværelsen.

De kender fra anden del af »Faust« den scene, hvor Wagner fremstiller Homunculus i en lille flaske. Men sagen er, at Wagner for virkelig at kunne frembringe noget som en Homunculus, måtte have haft solvæsenernes viden. Nu fremstiller Goethe jo i »Faust« ikke netop Wagner, som om han besad solvæsenernes viden, ellers ville han ikke have været den tørre ræv, som Goethe gør ham til. Wagner er bestemt et ganske kløgtigt menneske, men solvæsenernes viden er han ikke i besiddelse af. Derfor får han hjælp af Mefistofeles, der er et åndsvæsen, som allerede er i besiddelse af solvæsenernes viden; kun derved kommer der noget ud af det. Goethe har meget rigtigt haft på fornemmelsen, at der kun på den måde kan komme noget ud af retorten i retning af en Homunculus, som så også kan udføre et eller andet.

Man må gøre sig helt klart, at det menneskelige ikke opstår af det jordiske, men af det solagtige. Og det jordiske i mennesket er i den forstand, som det også er blevet fremstillet i ledesætningerne, kun billede. Mennesket bærer Solens væsen i sig. Det jordiske er kun et billede af mennesket.

De ser altså, at vi gennem den orden, der råder i verden, på en vis måde bliver overgivet til de ophøjede solvæsener mellem døden og en ny fødsel. Og disse ophøjede solvæsener tager sammen med os det, vi i det hele taget er i stand til at tage med ind i soltilværelsen, under behandling. Det øvrige lades tilbage. Og det, der på den måde er blevet ladt tilbage, må så på en måde igen afhentes under menneskets tilbagevandring mod jordelivet.

Mennesket drager ud i verdenstilværelsen — jeg skal i overmorgen beskrive, hvordan det videre foregår — men det vender tilbage igen. På tilbagevejen kommer det atter gennem måneregionen. Dér finder han det onde, som han har ladet tilbage, og han må på ny indføje det i sit væsen. Han føjer det ind i sit væsen i den form, i hvilken han har gennemgået det umiddelbart efter, at han gik gennem dødens port. Han føjer det ind på en sådan måde, at det nu kan blive virkeliggjort i den jordiske tilværelse.

Lad os da blive ved det noget ubehagelige eksempel, jeg for nylig anførte: Har jeg, mens jeg levede på Jorden givet nogen en lussing, så føler jeg under tilbagevandringen, når jeg er gået gennem dødens port, umiddelbart hvor ondt det gjorde på den anden side. Det dukker op for mig, jeg finder det igen, når jeg vender tilbage, og nu stræber jeg mod virkeliggørelsen af det. Hvis altså det, der udspringer af det, den anden har oplevet, kommer til at ramme mig, så har jeg selv tilstræbt det på udvejen; tendensen til det bærer jeg atter ind i det jordiske liv, når jeg vender tilbage. Men lad os foreløbig se bort fra det; i overmorgen skal jeg tale om denne fuldbyrdelse af karma. De kan imidlertid indse, at det, jeg nu har genfundet, det savner at være gået gennem sollivets, det er ikke kommet gennem sollivet. Jeg har jo kun ført det gode, jeg var forbundet med, gennem sollivet.

Mens det så egentlig er et ufuldstændigt menneske, jeg har bygget op indenfor solregionen, optager jeg atter det i mig, som jeg har ladet tilbage. Men det, jeg nu optager i mig, er grundlaget for min jordisk-legemlige organisation. Idet jeg altså kun kunne træde ind i solregionen med en del af mig selv, kan jeg også kun bringe den del af mit menneske med tilbage, som jeg har ført igennem solregionen, og som er befrugtet og gennemtrængt af solregionens ånd.

Denne del af mennesket er den første del. Lad os skelne mellem disse to dele:

1. På Jorden kommer en del af mennesket til syne, som er gået gennem solregionen.
2. På Jorden kommer en anden del af mennesket til syne, som ikke er gået gennem solregionen.

Ser De, dette angår nu menneskets liv mellem døden og en ny fødsel og den eftervirkning, det har for jordelivet. Men Solen virker jo også på mennesket, mens det er på Jorden. Solen virker så afgjort på mennesket, mens det er på Jorden, men også de andre områder, fortrinsvis måneområdet, påvirker mennesket under jordtilværelsen. Vi må altid regne med to slags påvirkninger af mennesket: For det første virkningen af sollivet mellem døden og en ny fødsel, og for det andet sollivets virkning på mennesket, mens det lever på Jorden. På samme måde har vi Månens virkning, idet vi sammenfatter Måne-, Merkur- og Venus-virkningen på mennesket mellem døden og en ny fødsel, og for det andet månelivets virkning på mennesket, når det er på Jorden.

Under livet på Jorden behøver vi Solen, for at livet i vort hoved i det hele taget er muligt for os, mens vi er mennesker på Jorden. Dét, Solen bærer til os med sine stråler, fremkalder i virkeligheden ud fra vor organisme livet i hovedet. Dette er den samme del af mennesket, som er blevet betinget gennem soltilværelsen. Det er den del af mennesket, som skyldes hovedets virkninger. Jeg skriver hovedets. Under hovedets liv sammenfatter jeg i virkeligheden hele sans- og forestillingslivet. (se skema).

Den anden del, den der i livet på Jorden afhænger af Måne-, Merkur- og Venus-tilværelsen, er den del af mennesket, der naturligvis i videste forstand hænger sammen med forplantningslivet, og ikke med hovedets liv.

Her foreligger der nu noget ejendommeligt. Vi ser, at mellem døden og en ny fødsel har sollivet den virkning på mennesket, at det egentlig er det, der gør det til menneske, udarbejder det hos mennesket, der hænger sammen med det gode. Under jordelivet formår det imidlertid kun at virke på alt det, der hænger sammen med hovedet. Og det har sådan set slet ikke så meget med det gode i dette hoveds liv at gøre, for man kan jo også bruge sit hoved — det, der lever i ens hoved — til at blive en stor slyngel. Man kan være meget klog og dog en skurk, netop i kraft af sin kløgt.

Alt det, som i jordelivet er i fremadskridende udvikling, beror på forplantning. Dette forplantningsliv, der står under Månens indflydelse, er den del af mennesket, som i livet mellem døden og en ny fødsel hænger sammen med den del, der hos mennesket slet ikke medvirker i den forløbne verdensgang.

Når De nu holder Dem denne sammenhæng for øje, vil De også let kunne forstå, hvordan alt, hvad der her hører sammen, udvikles hos mennesket, mens mennesket befinder sig på Jorden.

Først har vi altså den del af mennesket, som kommer til syne på Jorden, og som er gået gennem solregionen. Solregionen har under jordelivet udelukkende indflydelse på hovedet, men alt det, der hænger sammen med solregionen, bliver tilbage i hele mennesket, og bliver tilbage som dets sundhedsanlæg (se skema). Derfor hænger disse sundhedsanlæg også sammen med hovedets liv. Ho vedet bliver kun sygt, når fordøjelseslivet eller det rytmiske liv skyder sygdommen op i det.

Menneskets sygdomsanlæg hænger derimod sammen med alt det, der består af den del, som ikke er gået gennem solregionen.

De ser således, at sygdom bliver anlagt nedenfor solregionen, og er knyttet til det, der nedenfor solregionen viser sig som det ondes virkninger, så snart mennesket går ind i livet mellem døden og en ny fødsel. Og det er selve solregionen, der hænger sammen med sundhedsanlæggene. Kun hvis der trænger virkninger fra måneregionen ind i menneskets solregion, kan det, som på Jorden hænger sammen med solregionen, hovedets organisation, blive ramt af en eller anden sygdomstilstand. De ser hvordan vi kun kan gennemskue de store karmiske sammenhænge, når vi virkelig følger mennesket op i den region, hvor åndelige love er naturlove og naturlove åndelige love.

1. På Jorden fremstår en del af mennesket, som er gået gennem solregionen
 - a. Det er den del af mennesket, som skyldes hovedets virkninger
 - b. Sundhedsanlæg
2. På Jorden fremstår en del af mennesket, som ikke er gået gennem solregionen
 - a. Det er den del af mennesket, der hænger sammen med forplantningslivet.
 - b. Sygdomsanlæg

Tillad mig at udtrykke mig ganske dagligdags på et område, der er alt andet end dagligdags, og at jeg så at sige taler på samme måde, som man gør i dagliglivet. Det er der for den, som er hjemme i den åndelige verden, slet ikke noget unaturligt i. For ser De, når man her på Jorden taler med mennesker, så bliver man af deres måde at tale på klar over, at de har hjemme indenfor naturen. Det forråder deres sprog. Men når man kommer ind i den region, jeg navnlig i det sidste foredrag nøje beskrev for Dem, den region der følger, når mennesket er gået gennem dødens port, og dér taler med de væsener, som engang var menneskenes urlærere, og med væsenerne fra Angelois hierarki, så kommer der noget fremmedartet ind i denne tale, for disse — ja, hvordan skal jeg benævne dem — men altså disse folk taler kun om naturlove, der står indenfor en magisk virkning og samtidig beherskes af ånden. Magi forstår disse væsener sig på, men naturlove kender de kun, for så vidt som de ved, at menneskene på Jorden har naturlove. Men disse naturlove angår ikke dem selv.

Men det, som der går for sig, viser sig dog i billeder, der endnu har lighed med det, der foregår på Jorden. Derfor ser de åndelige virkninger endnu ud som naturvirkninger på Jorden, og er endog stærkere, sådan som jeg har beskrevet det.

Men når man kommer ud over denne region og ind i solregionen, så hører man overhovedet ikke mere om Jordens naturlove. Dér er alt i disse væseners sprog sådan, at man hører om åndelige virkninger og om åndelige årsager. Der findes ikke noget i retning af naturlove.

Ser De, sådan noget må man også engang sige. For når der her på Jorden stadig tales om naturlovenes almene gyldighed, eller der endog ganske tåbeligt tales om naturlovenes evige beståen, så føler man trang til at tage til genmæle og sige: Der findes dog områder i verden, de områder mennesket går igennem mellem døden og en ny fødsel, hvor man overhovedet kun har et smil til overs for naturlovene, fordi de ingen betydning har dér, fordi de så at sige højst eksisterer som efterretninger fra Jorden, men ikke som noget man er omgivet af.

Og når så mennesket mellem døden og en ny fødsel går gennem denne region og har levet tilstrækkeligt længe i en verden, hvor der ikke findes naturlove, men kun åndelige love, så vænner det sig egentlig hurtigt af med at tænke på naturlovene som på noget, man bør tage

alvorligt. Det gør man heller ikke mellem døden og en ny fødsel. Dér lever man netop i en region, hvor det åndelige, det man har haft til hensigt, kan blive virkeliggjort, hvor det går sin virkeliggørelse i møde.

Men ser De, hvis der ikke fandtes andet, hvis der kun fandtes dette andet hierarki i solregionen, og hvis vi kun oplevede den form for virkeliggørelse i solregionen, som vi kan opleve dér, så ville vi, efter at være gået gennem livet dér, atter træde ind i jordelivet (c), og ville nu stå dér belæsset med vort karma. Vi ville vide, at vi ikke var i stand til at komme videre, hvis vi ikke også ville kunne omsætte det i det fysiske, som nu er blevet helt virkeliggjort i det åndelige. For i åndelig forstand er vort karma blevet virkeliggjort, når vi stiger ned. I samme øjeblik vi ankommer til jordelivet, må de åndelige love og de åndelige virkninger atter omsættes i det fysiske. Og her er nu den region, hvor Serafim, Cherubim og Troner forvandler det åndelige tilbage til det fysiske.

Således at det, som er blevet virkeliggjort i det åndelige, nu også kan virkeliggøres i det fysiske, i karma. Det er på den måde, karma skrider frem.

Elvte Foredrag

Dornach, 18. maj 1924

Hvis man vil forstå karmas væsen, gælder det frem for alt om at kunne betragte alt det, som ud fra verdensaltet tager del i den menneskelige udvikling.

Før vi betragter de væsener, som fra verdensaltet er delagtige i menneskets udvikling, vil vi dog, før at underbygge vor forståelse, se lidt på menneskets sammenhæng med jordvæsenerne.

På Jorden ser vi mennesket omgivet af væsener fra mineral-, plante- og dyreriget, og vi ved jo, at vi må betragte mennesket sådan, at alle tre naturriger egentlig lever i det og i mennesket antager en højere form. Mennesket er gennem sin fysiske organisme på sin vis beslægtet med mineralriget, kun forarbejder han det, der ellers er i mineralriget, på en højere måde. Med planteriget er mennesket beslægtet gennem sit æterlegeme. I sig forarbejder han på en højere måde det, som ellers er i planteriget. Og ligeså er det med det slægtskab, mennesket gennem sit astrallegeme har med dyrerigets væsener. Vi kan derfor sige, at når vi betragter mennesket i rummet, så finder vi, at det bærer mineral-, plante- og dyreriget i sig.

Og ligesom mennesket bærer disse rummets ydre naturriger i sig, bærer det — dog kun i forbindelse med tiden, ikke med rummet — de højere hierarkiers riger i sig, og man kan kun forstå karmas hele værk med mennesket, når man holder sig for øje, på hvilken måde hierarkiernes forskellige riger virker på menneske væsenet i løbet af jordelivet.

Når vi ser, på hvilken måde mineralriget virker på mennesket, kommer vi til de processer, der foregår, når mennesket optager sine fødemidler i sig. Alt hvad det optager fra de naturriger, der ligger over mineralriget, underkaster det først en mineraliserings proces i sig. Ser vi på planteriget, så ser vi, at mennesket har de vitale kræfter, har livskræfterne i sig. Ser vi videre på dyreriget, så ser vi, hvordan mennesket ud fra sit astrallegeme hæver det blotte liv op til en højere sfære, til følelsernes rige. Vi kan kort sagt se rækkefølgen af naturvirkninger i de tre riger, på samme måde som vi kan se rækkefølgen af virkninger i den menneskelige organisme.

Men vi kan ligeledes følge med i det, der i sjælelig-åndelig henseende foregår med mennesket ud fra de højere hierarkier. Det mineralske, det planteagtige og det dyriske, som mennesket har i sig, forstår vi ud fra de tre naturrigers virke i rummet. Ligeså må vi forstå det, der hersker i mennesket ud fra de hierarkiske rigers indvirkning. — Lad os først se på det, der hersker i mennesket som skæbne. Men nu må vi ikke betragte det, der er samtidigt hos mennesket — fysisk legeme, æterlegeme og astrallegeme er jo til stede samtidigt i mennesket — men vi må, hvad hierarkiernes riger angår, betragte det, der i det jordiske liv er efter hinanden hos mennesket og må betragte det sådan, som det, der kommer efter hinanden, må opfattes ud fra en åndelig betragtning.

Vi har jo i samtlige vore antroposofiske betragtninger altid set på mennesket, sådan som dets livsløb må inddeles: Fra fødselen til omkring det 7. år, til tandskiftet, fra tandskiftet til kønsmodningen, fra kønsmodningen til det 21. år, hvor differentieringerne ikke mere er så synlige, så fra det 21. år til det 28. år, fra det 28. til det 35. år, fra det 35. til det 42. år, fra det 42. år til det 49., fra det 49. til det 56. år og så videre (se følgende tegning). Det, der ligger ud over det 56. år vil jeg tale om næste gang. Lad os nu først se på menneskets levnedsløb indtil det 56. år.

Vi har nu tydeligt en inddeling med tre livsafsnit til det 21. år, og for det andet tre livsafsnit til det 42. år og så det, der videre slutter sig dertil. Jeg vil betegne de sidste livsafsnit sådan (se følgende tegning).

Mennesket siger »jeg« til sig selv. Men dette jeg omfattes jo af en sum af virkninger. Udadtil er det virkningerne fra det mineral ske, det planteagtige og det dyriske, indadtil, i forhold til det åndelig-sjælelige, er det virkningerne af det tredje hierarki, af Angeloi, Archangeloi, Archai, af virkningerne fra det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, og af virkningerne fra det første hierarki, Serafim, Cherubim, Troner.

Dog virker disse væsener ikke på samme måde under menneskets levnedsløb. Vi ser jo allerede, hvordan det ydre menneske efter dets forskellige alderstrin på en vis måde gennemtrænges af forskellige virkninger. Når vi f.eks. betragter barnet lige i begyndelsen af dets jordeliv, må vi erkende, at det, vi ellers finder i dyreriget, finder vi her i særlig udpræget grad: Et liv, der spirer og gror og bygger op.

Ser vi derimod på det sidste afsnit aflivet, der hvor det allerede nærmer sig alderdommen, finder vi i sklerotiseringen, hvor organismen så at sige bliver »gebrækkelig«, noget mineraliserende, noget langt kraftigere mineraliserende, fordi det er mere intimt mineraliserende end det, der finder sted hos dyrene, med undtagelse af de højerestående dyr. Og hos de højerestående dyr beror det på forhold, som jeg ikke nu kan komme nærmere ind på, men ved lejlighed skal fortælle om. Medens vitalkræfterne egentlig forsvinder hos dyrene, så snart der ikke mere bygges noget op, fører mennesket jo netop vigtige områder, vigtige perioder af sin udvikling med ind i nedbrydningsperioden, der egentlig allerede sætter ind engang i det 4. årti. Og meget ville ikke findes i menneskehedsudviklingen, hvis menneskene udviklede sig på samme måde som dyrene, nemlig sådan, at de egentlig intet tager med ind i alderdommen. Dyrene fører ikke noget med sig ind i alderdommen, og vigtige ting, der er nået i den menneskelige kulturudvikling, kan man netop takke det for, som menneskene kan bære ind i alderdommen, ind i nedbrydningsprocesserne.

Dette er altså det mineraliserende. Vi kan altså nu sige: I jord- livets begyndelse kan det udadtil tydeligt bemærkes, at det dyriske er fremherskende, ved jordelivets slutning det mineralske og der ind imellem det planteagtige.

Men langt tydeligere, langt mere bestemt optræder denne forskel hos mennesket gennem de højere hierarkiers indvirkning. I den første barnealder er det sådan, at der er tale om ganske særlig stærke indvirkninger på det sjælelig-åndelige liv fra det tredje hierarkis side, fra Angeloi, Archangeloi og Archai, og dette omfatter i virkeligheden de første tre livsafsnit (se tegning).

I de første tre livsafsnit har vi nu indvirkningen fra Angeloi, Archangeloi og Archai. Hos barnet og hos det unge menneske virker så alt det, der ud fra det sjælelige-åndelige virker opbyggende på dets organisme — og det er jo ikke så lidt, det er næsten det hele — her virker alle de kræfter, der kan komme fra det tredje hierarkis verden, fra Angeloi, Archangeloi og Archai.

Med det 14. leveår begynder det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes at virke. Så at jeg altså her (se tegning) atter igennem tre afsnit, d.v.s. mellem det 14. og det 35. år, må anføre Exusiai, Dynamis, Kyriotetes. De ser altså, at det andet og det tredje hierarki i tidsafsnittet fra det 14. til det 21. år på afgørende måde virker sammen på mennesket. Først med det 21. år indtræffer den periode, hvor det andet hierarki alene virker. Med kønsmodningen griber noget af verdensprocesserne, af de kosmiske processer ind, som indtil kønsmodningen ikke findes hos mennesket.

Og De behøver jo ikke at tænke længe for at forstå, at mennesket, når det bliver forplantningsdygtigt, bliver i stand til at optage netop de kræfter fra verdensaltet, som virker med, når noget nyt skal blive til, og som virker med ved menneskets fysiske nydannelse. Disse kosmiske kræfter måtte mennesket undvære indtil kønsmodningen. Derefter indtræder der

denne forandring, som sender mægtigere kræfter ind i den fysiske organisme, end der tidligere var der. Hos barnet findes disse vældige, stærke kræfter endnu ikke. Det har endnu de svagere kræfter, som til at begynde med i jordelivet kun virker på sjælen, ikke på legemet.

Men med det 35. år kommer der en tid for mennesket, hvor det i sit indre egentlig bliver sjæleligt svagere end før overfor nedbrydningskræfternes stormløb mod dets organisme. Før det 35. år bliver mennesket i væsentlig grad understøttet af sin organisme. Den har en opbyggende tendens, og denne tendens varer så ved til ind i trediverne. Men så begynder en meget kraftig, overvejen de tendens til nedbrydning. Og denne nedbrydningstendens kan selv de kræfter, der kommer fra væsenerne i det andet hierarki, ikke hamle op med. Der må vor sjæl videre frem understøttes fra kosmos, således at vi ikke normalt dør med det 35. år. For dersom kun væsenerne fra det tredje hierarki ville virke indtil det 21. år, og væsenerne fra det andet hierarki fra det 14. til det 35. år, ja så ville vi egentlig være modne til at dø midt under vort virkelige jordeliv, hvis ikke det fysiske legeme, man kan næsten sige, »holdt«, af bare træghed. Det er ikke tilfældet, fordi væsenerne fra det første hierarki, Serafim, Cherubim og Troner gør deres virkning gældende på mennesket, ikke blot efter det 35. år, men allerede fra det 28. og igen gennem tre epoker til det 49. leveår.

De har nu mellem det 28. og det 35. leveår et tidsrum, hvor det andet og det første hierarki virker sammen. Således at det tids rum, i hvilket det andet hierarki virker alene, ligger mellem det 21. og det 28. år.

Jeg vil som sagt næste gang se på det, der nu følger derefter. De kan jo ganske vist spørge: Når et menneske er over 49 år gammelt, er han da forladt af alle hierarkier? Men vi vil altså senere komme til at tage det, der så sker, i betragtning. Af den grund er dog det, som bliver sagt i dag, ikke blot anvendeligt for dem, der er under 49 år, men også for de andre. I første instans må vi betragte det menneskelige livsløb sådan, at hierarkierne på denne måde ind poder deres særlige kraft og styrke i det.

Naturligvis må De ved en sådan betragtning her ikke forestille Dem, at tingene blot skal opfattes skematisk; det må aldrig ske, når man kommer ind i et område, hvor talen er om et i blot nogen grad højere liv.

Jeg har jo allerede i en årrække talt om menneskets tredeling i nerve- og sansemenneske, i rytmisk menneske og i stofskifte-lemme-mennesket. Dette har en professor — og hvad kan professorer ikke finde på — fået til, at jeg har lavet en tredeling af mennesket i hoved-, bryst- og fordøjelsessystem, netop fordi han stillede det hele skematisk op ved siden af hinanden. Nu har jeg altid betonet, at nerve-sansesystemet væsentligst er koncentreret i hovedet, men dog også gennemtrænger hele mennesket. På samme måde forholder det sig med det rytmiske system. Tingene kan ikke rumligt stilles ved siden af hinanden. På samme måde må De nu betragte denne rækkefølge: Virkningerne fra Angeloi, Archangeloi og Archai er hovedsageligt rettet mod de tre første livsepoker, men kan dog også findes i hele det følgende livsforløb, ligesom nerve-sanse systemet fortrinsvis har sit sæde i hovedet, men dog forekommer i hele den øvrige organisme. Vi har jo også følelse i vores storetå, også der er der nerve-sanseliv. Alligevel er denne tredeling rigtig, og også den tredeling, jeg vil tale om i dag, består med rette.

Nu kan De altså, når De ser på denne inddeling af det menneskelige livsløb, sige til Dem selv, at det menneskelige jeg i åndelig henseende er lige så omspundet af en sum af åndelige virkninger, der strømmer ned til det fra den åndelige verden, som det i for hold til sin fysik står under indvirkning fra mineraler, planter og dyr. Vi er virkelig som mennesker med vort jeg stillet ind i det, der på en kompliceret måde foregår med os ud fra kosmos. Og dette virkefelt, som i åndelig forstand strækker sig fra hierarkierne ned over menneskene, indbefatter karmas udformning i løbet af det fysiske liv.

I virkeligheden er det jo Angeloi, Archangeloi og Archai, der Ang.

fører os fra den åndelige verden ind i den fysiske verden, og det er fortrinsvis dem, der ledsager os under de første tre livsepoker. Det, som de virker stærkest på, er vort nerve-sansesystem. Og i alt det, der på en så vidunderlig og kompliceret måde foregår med udformningen af vort sanse- og forstandsliv, med vort hoveds liv indtil det 21. år, i alt det tager nu Angeloi, Archangeloi og Archai del.

Der sker uendelig meget bag den almindelige bevidstheds kulisser. Og netop det, som sker der, tager disse væsener del i.

I det rytmiske system griber så fra kønsmodningen, omtrent fra det 14. år, de magter ind, som er i besiddelse af stærkere kræfter end Angeloi, Archangeloi og Archai. Væsenerne fra det tredje hierarki er egentlig henvist til at tage sig af det sjælelige i os. Vi bringer fra vor førjordiske tilværelse så stærke kræfter med for de første tre livsepoker, at de har sådanne eftervirkninger, at sjælen kan få en kraftig indvirkning på legemet. Her behøver kun de svagere kræfter fra det tredje hierarki at komme mennesket til hjælp.

Men ser De, de kræfter, Angeloi, Archangeloi og Archai behøver for på rette måde at kunne lede og føre vort menneskeliv til det 21. år, disse kræfter strømmer til dem fra det, der åndeligt udstråler fra Saturn, Jupiter og Mars (se tegning).

Det forholder sig jo sådan, at verdenslegemerne ikke blot udstråler den slags virkninger, som den fysiske videnskab taler om. Denne fysiske videnskab er jo egentlig ret enfoldig, når den vil skildre verdens væsen. Ud fra Saturn, Jupiter og Mars stråler kræfter, som Angeloi, Archangeloi og Archai egentlig har den allerstørste forståelse for. Og når mennesket nu går gennem livet mellem døden, og en ny fødsel — vi har jo beskrevet det — så kommer det først i måneregionen til de væsener, der engang var på Jorden, og som nøje bedømmer det, mennesket bringer med sig af godt og ondt. Det, mennesket har optaget i sig af det onde, må det nu lade blive tilbage; det kan ikke tage det med sig ind i solregionen.

Mennesket går så gennem solregionen og videre ud i verdensaltet. Kræfterne fra Mars, Jupiter og Saturn virker nu på det. Mennesket går så videre gennem hele livet mellem døden og en ny fødsel og kommer atter tilbage, og først når det igen kommer ind i måneregionen, kommer Angeloi, Archangeloi og Archai det i møde og siger egentlig til det: Saturn, Jupiter og Mars har sagt til os, at du i visse henseender er forkrøblet, sådan som det blev beskrevet her i det sidste foredrag. Jeg sagde, at det onde måtte lades tilbage, men derved lader mennesket jo noget af sig selv tilbage. Det kommer som et forkrøblet menneske ind i solregionen, og ligeledes op i den region, der ligger udenfor. Her tager Saturn, Jupiter og Mars mennesket i øjesyn.

Dette liv mellem døden og en ny fødsel er sandelig ret kompliceret! Vi begynder livet mellem døden og en ny fødsel med at gå gennem dødens port. Det, jeg har beskrevet, udspiller sig i måne regionen. Det onde, som mennesket i sit væsen har identificeret sig med, må det lade blive tilbage. Det er ligesom, hvis det fysiske legeme måtte lade nogle lemmer blive tilbage. Mennesket ankommer til solregionen og de øvrige vidder i verdensaltet så at sige forkrøblet med hensyn til det, han måtte lade tilbage, fordi han har identificeret sig med det onde. Og når så mennesket fra solregionen kommer ind i Mars, Jupiter og Saturns område, så føler det, at de ser på det med retfærdighed, med det verdensretfærdig hedens gennemtrængende blik, som de er i besiddelse af for nu at afgøre hvor meget dette menneske rar lov til at tage med op af sit eget. De ser mennesket an.

Og enhver af os må der føle hvor meget af det gode, vi har forenet os med, hvor meget man kan få lov til at bringe med, hvor meget der mangler hos os, hvad der er blevet ladet tilbage, i hvor høj grad man har identificeret sig med det onde, for den del mangler man. Og af den måde, på hvilken mars-, Saturn og jupitervæsenerne ser på mennesket, føler det, hvor mangelfuldt det er.

Når så mennesket atter vender tilbage, har Saturn, Jupiter og Mars i mellemtiden rent kosmisk ladet det tredje hierarki, ladet Angeloi, Archangeloi og Archai vide, hvad de har oplevet og skuet hos mennesket, der i ufuldkommen tilstand gik dem forbi. Det indfletter disse væsener nu i mennesket, sådan at det i sig har indskrevet det, som det må gøre, og som det må udligne.

Og man kunne godt udtrykke det sådan, at de karmiske krav i disse tre første livsafsnit, hvor Angeloi, Archangeloi og Archai har særlig indvirkning på mennesket, bliver indskrevet i det menneskelige nerve-sansesystem, i det menneskelige hoved-system.

Når vi har passeret det 21. leveår — hvordan det forholder sig med mennesker, der dør før den tid, vil jeg gøre rede for i senere foredrag —, så er alle de karmiske krav, dette liv stiller til os, blevet indpræget i os. Man kan, hvis man forstår at læse i en 21-årig, se, hvad der står

skrevet i dette menneske som karmiske krav. I denne tid indpræger de karmiske krav sig altså i mennesket (se første tegning i dette foredrag). Dem bærer vi hovedsageligt i de okkulte, i de skjulte dybder af vort nerve-sansesystem, i det, der som åndeligt-sjæleligt ligger til grund for dette.

Retter vi derimod blikket mod livets videre forløb, ser vi på mennesket fra det 28. til dets 49. leveår, så har vi mindre med indprægning af karmiske krav at gøre, og mere med karmisk opfyldelse, med karma, der skal udsones. Det, som er karmisk fuldbyrdelse, viser sig navnlig i denne periode i livet, det vi karmisk må befri os for i henhold til det, der blev indpræget i os i de første tre perioder i livet.

Jeg kan så her (se første tegning i dette foredrag) fra det 28. til det 49. år skrive: Karmiske fuldbyrdelser. Der imellem ligger så årene fra 21 til 28, hvor karmiske krav og karmiske fuldbyrdelse holder hinanden i ligevægt.

Nu foreligger der imidlertid noget ejendommeligt, som det sær lig i vor tid er vigtigt at lægge mærke til. Der er i menneskehedens udviklingsperiode i vor tid overordentlig mange mennesker, der har gennemlevet deres sidste vigtige inkarnation i de første år hundreder efter kristendommens grundlæggelse, indtil det 8.-9. århundrede, og dermed være ikke sagt at der ikke er fulgt en anden efter, men denne inkarnation har været mindre skelsættende. Ser vi os om blandt de mennesker, der lever i nutiden, og som har del i kulturen, så finder vi, at langt de fleste af disse mennesker havde deres afgørende inkarnation i de første syv, otte år hundreder efter kristendommens grundlæggelse.

Denne tid havde på følgende måde en ejendommelig virkning på menneskene — det går op for én, når man i vore dage ser karmisk på visse mennesker —, og jeg har stillet mig det som opgave stadig at betragte mange mennesker karmisk under dette synspunkt, mennesker, som har opnået et vis dannelse, det der i dag er tidens dannelse, i det væsentlige intellektuel' dannelse, mennesker, som egentlig har lært forholdsvis meget.

De behøver jo bare at se på den store mængde mennesker, der i vore dage er blevet gymnasielærere, embedsmænd o.s.v. De har lært forholdsvis meget, været på realskoler, gymnasier eller endog universiteter — jeg mener det virkelig ikke ironisk, men i forbindelse med alt det, jeg allerede har givet udtryk for angående den slags begreber —, de er egentlig blevet uhyre kloge.

I denne henseende findes der i vore dage virkelig umådelig mange kloge mennesker. Tænk blot på, at de fleste mennesker nu om stunder er så kloge, at man dårlig nok kan fortælle dem noget, som de ikke allerede ved i forvejen. Enhver har et standpunkt og fælder straks en dom over det, han får at vide.

Det er noget man kun finder i vore dage. I tidligere tider var det absolut ikke sådan. Da var der enkelte folk, der vidste besked, og de andre lyttede til dem, som vidste noget. Dengang var det slet ikke almindeligt, at så mange mennesker var oplyste, som det i dag er tilfældet. Det er dog sådan, at man i dag allerede som meget ung bliver meget klog. Tænk blot på, hvor mange mennesker under 21 år der allerede — jeg vil ikke sige, skriver digte, for det har de altid gjort — men også skriver kronikker, ja endog kritikker.

Udviklingen af intellektualiteten er altså i vore dage overordentlig stærk. Men den er også i vore dage hos de fleste mennesker i det væsentlige påvirket af de inkarnationer, der lå i de første syv til otte århundreder efter kristendommens grundlæggelse. Derefter blev den menneskelige sjæls følelse for det, der fra det førjordiske liv præger sig ind i det jordiske liv, stadig ringere, og menneskene begyndte i virkeligheden i stadig stigende grad at interessere sig for det, der følger efter døden, og mindre og mindre for det, der gik forud for jordelivet. Jeg har ofte udtrykt det på den måde, at jeg sagde, at vi ikke har en helt omfattende betegnelse for evigheden, men kun for den halve evighed, der egentlig begynder, men aldrig hører op. For denne del af evigheden (se tegning, pilen) har vi for mennesket ordet udødelighed; men vi har intet ord, sådan som de havde det i de ældre sprog, for evighedens anden halvdel, den der aldrig begyndte, nemlig ordet Ufødthed. Det har vi ikke. Hele evigheden omfatter jo netop både udødelig heden og ufødtheden.

Sådan er også vi kommet ind i verden som væsener, for hvem fødselen blot betyder en forvandling, ligesom vi kommer ud af den jordiske verden ved at gå gennem døden, der ikke betyder nogen afslutning, men kun en forvandling.

Vi kan således sige, at den stærke bevidsthed om fra det åndelige at være steget ned i den fysiske tilværelse, som til ind i de første kristne århundreder var levende i menneskene, stadig blev svage re, og man indskrænkede sig stadig mere til følgende: Nu er jeg her engang, og hvad der er gået forud, interesserer mig ikke, det kan jeg jo ikke ændre. Det, der er gået forud interesserer mig ikke, hvad der interesserer mig, er det, der følger efter døden. Denne bevidsthed trådte mere og mere frem. Denne udvikling fandt sted i løbet af de første kristne århundreder. Denne afsvækkede følelse for det førjordiske liv trængte i virkeligheden ind i de mennesker, som havde deres udslaggivende inkarnation på den tid. Og klog skaben tager derfor retning mod det rent jordiske. Og denne form for klogskab er stor, men den stiler mod det udelukkende jordiske. Det er slående, betydningsfulde ting, man stilles overfor, når man anstiller karmiske betragtninger på dette område.

Jeg vil nævne to eksempler af mange: Et menneske, der var historielærer i en højere skole, var et meget klogt menneske, der alene som historielærer gennem sit væsen kunne gøre indtryk på én. Når jeg ser på hans liv indtil det tidspunkt, hvor de karmiske krav gennem den neutrale zone (se første tegning i foredraget) gør sig gældende, altså indtil begyndelsen af trediverne, viste hans dygtighed og kløgt sig tydeligt. Han var en af de mange begavede, endog fremragende begavede mennesker i vor tid. Men i det øje blik han kom ind i denne region her, hjalp hans begavelse ham ikke mere, da blev det så som så med de moralske impulser. Det forblev ved det rent intellektuelle, som nu blev undergravet. Da nu de kræfter kom i betragtning, som ikke er bundet til nerve sansesystemet, men som henimod livets slutning hænger sammen med stofskifte-lemmesystemet, blev det, der tidligere så smukt var kommet for dagen i nerve-sansesystemet, undertrykt af den lavere natur i stofskifte-lemmesystemet.

Den omtalte personlighed, som egentlig intellektuelt var begyndt sit liv så godt, endte i virkeligheden i moralsk forfald, med et moralsk sammenbrud. Dette er et eksempel.

Det andet drejer sig om en personlighed, der egentlig var end nu klogere end den første, som jeg lige har beskrevet, ja, som gik for at være ganske fremragende intelligent, men som netop kun var i besiddelse af intelligens, og som ud fra nogle umådelig nær synede øjne udviklede en stor intelligens.

Denne personlighed udøvede, når man betragter ham til sådan omkring hans 30. år, en meget stærk indflydelse på sine medmennesker gennem sin intelligens. Da han så kom over det 30. eller måske det 35. år, og nerve-sansesystemet ikke længere havde så stor virkning, men da stofskifte-lemmesystemet mod livets slutning gjorde sin indflydelse gældende, så blev denne person, som før gjaldt for at være så umådelig klog, først og fremmest triviell og banal og gik nu helt op i et banalt, partimæssigt liv. Jeg har fulgt denne personligheds livsløb, og jeg må sige, at det forekom mig højst mærkværdigt, da jeg havde kendt ham i hans unge dage, at jeg da senere fandt ham blandt mennesker, der helt gik op i en triviell partipolitisk tilværelse. Vejen fra de karmiske krav til opfyldelse af karma, har hos mennesker i nutiden formet sig sådan, at de intelligens-kræfter, de kræfter, som blev grundlagt under et tidligere jordeliv i de første kristne århundreder til op mod det 8., 9. århundrede, ikke har fået tilstrækkelig bærekraft til i den tid, i hvilken sjælen bliver svagere, og legemet byder større modstand, da at nå op til det første hierarki.

Og da blev det klart for mig, at de talrige mennesker, der i vore dage er så begavede, som navnlig gennem skoleuddannelsen f lejlighed til at blive så kloge, i denne første livsepoke har mulig hed for at udvikle deres klogskab til at nå op i det tredje hierarki, til Angeloi, Archangeloi og Archai. Der er de meget lovende per soner.

Når de kommer ind i det andet hierarki, er de mere hengivet til dette. Det kommer jo ned til menneskene; næsten alle bliver for plantningsdygtige. Her kommer dette kosmiske hierarki ned — her er der i virkeligheden ikke nogen rigtig afgrund mellem menneskene og de højere hierarkier.

Men når det kommer så vidt, at mennesket med det 28. år skal finde tilknytning til det første hierarki, så må det ske med hele mennesket, helt ind i stofskifte-lemmesystemet. Så har det brug

for kraftigere indre holdepunkter i det åndelige. Så er netop det, som ud fra et tidligere jordeliv blev lagt som kim i mennesket på et tidspunkt, hvor man ikke mere tænkte på det førjordiske liv, ikke længere tilstrækkeligt. Man føler netop, når man viser hen til den karmiske udvikling, trang til at sige, at de, der virkelig skal opdrage menneskene, de sande pædagoger, må føle sig kraftigt manet til at lade det intellektuelle tilflyde så megen åndelig kraft, at mennesket, når det skal leve sit livs senere år, ved hjælp af det, som i dets intellekt er underbygget med moral, kan holde de kræfter stangen, der vil trække det nedad, bort fra det første hierarki (se den første tegning i foredraget, pil nedad).

Det er i vor tidsalder virkelig af ikke ringe interesse netop at drage sammenligning mellem anden og første del af menneskets liv. I denne retning skulle de mennesker, der har sans for at iagttage livet, anstille rigtige iagttagelser. For det viser sig i det almindelige liv. De eksempler, jeg har anført, er taget fra det daglige liv, og de kan mangfoldiggøres i hundredvis, i tusindvis. Man finder dem overalt. Man kan også finde noget andet, hvor det samme gør sig gældende, blot på et noget højere plan i tilværelsen. Når jeg, som altid har næret interesse for de veje, mennesker fulgte under deres åndelige udvikling, vender mit blik mod en række mennesker, der trådte produktivt frem i livet, der endda gjorde stærkt indtryk på deres medmennesker, måske som unge digtere eller fordi de som unge kunstnere på anden måde gjorde sig gældende, og så senere hen ser på de samme mennesker, om hvem man, da de var 24, 25, 26, 27 år endnu sagde: Hvilket strålende, hvilket mægtigt talent! — så svigtede alt, da de blev ældre, det hele, det forblev ved den ungdommelige digtning, ved den ungdommelige kunstneriske produktion. Senere hen glippede det alt sammen, og de betød intet mere på det område, hvor de engang havde været så betydelige.

Netop når De gennemgår navnene på dem, der kun er blevet kendt som unge digtere eller kunstnere, og som, så har streget sig selv ud af den levende litteraturhistorie eller kunsthistorie, så vil De finde det, jeg siger, bekræftet. Men De får samtidig gennem det, jeg her siger, en henvisning til, hvordan karma, de karmiske impulser griber ind i menneskelivet på de forskelligste måder i de forskellige livsepoker.

Alt, hvad der blot er intellektualistisk og materialistisk, kan i virkeligheden kun gribe mennesket i det indre i ungdommen. Kun det, der som noget spirituelt er iblandet det intellektualistiske, kan bevares gennem hele menneskelivet, jeg mener bevares karmisk op gennem jordlovene.

Når vi altså ser skæbner fremstå, som dem jeg har beskrevet, må vi se tilbage til tidligere jordeliv, hvor mennesket ikke har fået sit blik vendt mod det egentlig spirituelle, hvad man jo kun på rette måde kan få, når man vender blikket mod det liv, som var før fødslen, og ikke blot mod det, der følger efter døden.

I vor tid er denne livstragedie i virkeligheden meget udbredt, og vi har så meget, som ikke strækker til for hele livet. Vi finder i vor tid mange idealer hos ungdommen, men kun få hos ældre. De gamle stoler langt mere på staten og deres pension end på det levende liv, fordi de har brug for den ydre støtte, fordi de ikke kan få fat i det, der ville bringe dem i forbindelse med det første hierarki.

Og det er grunden til, at vi, når vi karmisk ser rigtigt, må tage hensyn til disse forskellige led hos mennesket, som griber ind i hinanden. Nu vil jeg ikke hævde, at man får livet foræret efter det 49. år; dette vil vi som sagt senere komme til at betragte. Men når mennesket har været gennem de første tre epoker i livet, de følgende, tre og så endnu disse (se første tegning i foredraget), så lever han til at begynde med sådan, at han har tilknytning til det tredje hierarki. Så knytter han sig ubevidst i det indre til det andet hierarki og derefter til det første. Og først nu kan man bedømme, i hvor stor udstrækning mennesket giver de karmiske impulser i sig mulighed for at udforme sig. For det er først denne viden om tilknytningen til de højere hierarkier, der giver det konkrete menneskeliv.

I de første tre livsepoker siger Angeloi, Archangeloi og Archai på en måde følgende til os i vor underbevidsthed: Alt det, du fra tidligere epoker, fra tidligere jordtilværelser har ført med, må du tage på dig. — Det bliver sagt til os dér, hvor vi ubevidst oplever skæbnen. Og i virkeligheden toner det i disse tre livsepoker skæbnemæssigt ind i os, navnlig fra Angelois hierarki: Saturn, Jupiter, Mars har tilskikket dig dette og hint. Vi har læst det ud af deres kræfter.

Så følger alt det, som kommer fra det andet hierarki, fra Solens område, og endelig det, som på denne måde kommer fra det første hierarki, fra Venus', Merkurs og Månens område. Og sådan som det i de første tre epoker i vort liv især er Angeloi, der i det underbevidste råber til

os: Saturn, Jupiter og Mars har sagt til os, at det er påbudt dig at bære dette i livet —, så kommer fra det 28. leveår Serafim, der jo også taler i det underbevidste, og siger: Se, alt dette bliver nu tilbage hos dig, fordi du ikke kan opfylde det, fordi du ikke kan nå op til os. Det må blive hængende ved dig, og du bliver nødt til at bære det med ind i det næste jordeliv; du kan ikke udligne det, du mangler den fornødne styrke dertil.

De karmiske magter, de skæbnedannende magter taler i det underbevidste hos mennesket. De taler ud fra alle de tre højere hierarkier. Og har vi fornemmelse for det, som skæbnemæssigt griber ind i vort liv, så aner vi også i hellig skyhed bag dette blik på vor skæbne, hvordan disse væsener fra alle tre hierarkier virker og spinder skæbnens tråde gennem vort liv. Først så betragter vi i virkeligheden vort liv på rette måde.

For hvem ville i grunden, under den forudsætning at vi kender noget til et menneske, og fordi han gerne vil vide besked med dette menneske og spørger os om dette menneskes levned her på Jorden — hvem ville være tilfreds med det svar, at han hedder Josef Müller? Mere end mandens navn formår vi ikke at give besked om, men han ventede så sandelig at få noget mere at vide end blot navnet på dette menneske: Begivenheder fra hans jordiske liv, besked om hvilke kræfter og impulser, der virkede på ham, mens han levede på Jorden. Hvis man vil vide noget om et menneskes jordiske tilværelse, kan man ikke lade sig nøje med navnet alene. Men i vor nuværende materialistiske tidsalder lader menneskene sig desværre nøje med det blotte navn »menneske«, når det drejer sig om det, der står bag den almindelige bevidsthed, og hvor Angeloi, Archangeloi Archai, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, Cherubim, Serafim og Troner virker. De ser ikke på det konkrete. Men den tid må komme, da menneskene igen lærer at se på det konkrete.

Tolvte Foredrag

Dornach, 29. maj 1924

Jeg viste Dem sidste gang, hvordan mennesket i løbet af sin tilværelse forholder sig til de forskellige hierarkier i den højere verden; og jeg vil gerne indskyde, at alt det, der fortælles om dette, jo har det endelige formål at vække stadig større forståelse for den virkning, karma har i det menneskelige liv og for den menneskelige udvikling. Det er altså egentlig alt sammen forberedelse til at kunne forstå karma.

Jeg har nævnt, hvordan der fra menneskets fødsel til omtrent det 21. år består et særligt forhold mellem det tredje hierarki og mennesket, hvordan så det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes træder til ved kønsmodningen; hvordan så disse hierarki ske ordninger virker videre, i første afsnit fra kønsmodningen til det 21. leveår, i andet afsnit til det 28. år og i tredje afsnit til det 35. år; hvorledes der imidlertid allerede med det 28. år indtræder en indre tilknytning til det første hierarki, til Serafim, Cherubim og Troner, som så udøver deres virkning i deres første fase til det 35. år, hvor de virker sammen med det andet hierarki, derefter i den anden fase til det 42. år og i den tredje fase til det 49. leveår.

Nu krydses så at sige det, som på denne måde fra den hierarki ske ordening umiddelbart griber ind i det menneskelige livsløb, med det, der i det menneskelige liv viser sig som spejlinger fra planetsystemets åndelige væsener.

Vi ved jo, at hver planet, hvad dens ydre fysiske lys angår, egentlig kun er et tegn på, at der i den retning, hvor planeten, eller i det hele taget stjernen viser sig, findes en koloni af åndelige væsener. Vi ser op mod stjernerne, men det, vi ser skinne og lyse i stjernen, er det ydre tegn på, at vort sjæleblæk i den retning møder en kosmisk koloni af åndelige væsener. Det er jo sådan med os, at vi her i livet i vort fysiske legeme bærer et æterisk legeme. I det øjeblik mennesket hæver sig til imaginativ, oversanselig erkendelse, iagttager han jo alt det, han kan iagttage ved hjælp af sit æterlegeme. Og jeg har ofte antydnet for Dem, hvordan mennesket så ser tilbage på billedet af sit liv på Jorden fra fødselen, hvordan samtidig alle de begivenheder, det har oplevet, og alle de kræfter, der har grebet ind i dets vækst, i hele dets fysiske og sjælelige og åndelige organisation, står for den menneskelige sjæl som et mægtigt panorama, som et mægtigt tableau, som om tiden var blevet til rum. Denne måde at overskue sit liv på er det, man lærer, når man når til den imaginative erkendelse.

Men hvis den inspirerede erkendelse indtræder, og man ser hen over disse jordelivets reale erindringer, som jo er et erindringstableau, og som, fordi den inspirerede erkendelse holder det imaginative nede, fordi de begivenheder, der kan bemærkes ved hjælp af æterlegemet ikke mere er det fremherskende, vil man nu se ud over noget, der f sit lys fra noget højere.

Hvis jeg altså skematisk antyder dette menneskes tilbageblik indtil fødselen med denne strømning, — i stedet for det sjælelige vil jeg tegne det fysiske blik —, så udviskes denne strømning under den inspirerede erkendelse, og alle mulige andre billeder viser sig.

Først viser der sig indenfor denne strømning ligesom en åbenbaring (se tegning, violet), og når man har lært at orientere sig indenfor inspirationen, bliver man klar over, hvad det egentlig er, der viser sig dér.

Forstå mig altså ret: Man ser ud over et tableau, der omfatter det menneskelige livsløb på Jorden. I dette tableau er der en del, som, når man ser ud over det med det inspirerede blik, viser sig sådan, at erindringsbilledet mellem fødselen, altså mellem nul året og det syvende år, er blevet udvisket, og på det sted, hvor erindringsbilledet er blevet visket ud, viser sig nu alle de handlinger, der fremkommer ved, at de månevæsener, jeg har fortalt Dem om, efter døden beskæftiger sig med mennesket.

Hvad jeg f.eks. har fortalt angående oplevelse af livet efter døden hos den person, som er modellen til Strader i mine mysteriespil, så opleves det på den måde, at man først retter blikket mod erindringstableauet, derpå i inspireret erkendelse udvisker dette tableau, og når så den del af det, der svarer til tiden fra fødselen til det syvende år er visket ud, optræder disse virkninger, jeg har fortalt Dem om, og som viser det menneskelige væsens samvirke med månevæsenerne efter døden (violet) .

Disse erfaringer, som man kan gøre, ved at menneskets livsløb fra fødselen til det 7. år bliver gennemskueligt, og derved lader månevæsenernes handlinger skinne igennem er det, der lettest kan erfares og skues af enhver initieret.

For man kan jo, hvad De vil kunne forstå, opleve initiationen i alle aldre, kun ikke som ganske lille barn. Børn under det 7. år bliver i almindelighed ikke initierede. Og man må, hvis man vil gennemskue det, jeg nu skal beskrive, her på Jorden være blevet ældre end det pågældende alderstrin. Nu er enhver, der bliver initieret, naturligvis vokset ud over det 7. år. Derfor er det, der kan skues gennem livsløbet indtil det 7. år, forholdsvis let at få fat på —, altså det som mennesket under tilbagevandringen, der udgør en tredjedel af dets levetid på Jorden, kan gennemgå i livet mellem døden og en ny fødsel.

Noget andet viser sig, når vi i den inspirerede initiation gør den del af tilbageblikket synligt, som svarer til årene fra syv til fjorten, til tiden for kønsmodningen. Så kommer alt det til syne, som mennesket gennemgår efter døden, når det fra måneregionen stiger op til merkurregionen (hvidt).

Når mennesket er gået gennem måneregionen, stiger det op i merkurregionen. Men vil man erkende, skabe tilknytning til mennesker, der befinder sig i denne merkurregion, må man i erindringstableauet få tidsrummet fra det syvende år, fra tandskiftet til kønsmodningen til at forsvinde.

Får man så gennem den inspirerede erkendelse det næste tidsrum hos mennesket til at forsvinde, og så lader det skinne, som kan skinne, når denne del bliver visket ud, er det de oplevelser og kendsgerninger, mennesket efter døden gennemgår i venustilværelsens region (orange).

Og sådan ser man, når man med den inspirerede initiation ser tilbage på denne menneskets første livsepoke på en vis måde det, der i makrokosmos, og det endda i det åndelige makrokosmos, sker med de såkaldt døde.

Af det, jeg her siger, kan De samtidig se, hvor uendeligt dybe de benævnelser er, som en gammel videnskab gør brug af. For når talen er om Venus, fornemmer man allerede i almindelighed kærlighedsmomentet i navngivningen. Og retter man sit blik mod Venus, svarer det til det tidspunkt i det menneskelige liv, hvor kønsmodningen er indtrådt.

Der kommer så det tidsrum, der varer fra det 2 i . til det 42. leveår (gult) . Ser man med inspireret initiation ind i dette tidsrum, så oplever man, eller kan i det mindste opleve, hvad den døde gennemgår i langt den største tid af sit liv mellem døden og en ny fødsel, det, han gennemgår ved, at han træder i forbindelse med solvæsenerne. Soltilværelsen mellem døden og en ny fødsel bliver synlig i dette tidsrum.

Solen er et så mægtigt himmellegeme og omfatter så store åndelige kræfter og åndelige væsener, at der, for at et menneske skal kunne overse alt det, der udgår fra solvæsenet, fra det åndelige solvæsen, og som i tilværelsen mellem døden og en ny fødsel gør sin indflydelse gældende på mennesket, nu må udviskes et tre gange så stort tidsrum som de andre, altså tidsrummet fra det 21. til det 42. leveår. De vil nu samtidig indse, at de initierede først, når de er kommet ud over dette 42. leveår, vil være i stand til at se tilbage på menneskets hele sammenhæng med solvæsenerne mellem døden og en ny fødsel. Før den tid er denne sammenhæng egentlig ikke til at gennemskue. Det betyder altså med hensyn til at kunne skue åndeligt ikke så lidt at blive ældre. Der er visse ting, som ikke blot i kraft af en vis initiation, men simpelthen i kraft af en vis livsmodenhed først nu lader sig se.

Nu kommer så igen et tidsrum i det menneskelige liv, nemlig fra det 42. til det 49. år (rødt), og nu nærmer vi os gennem sagen selv det, jeg i sidste foredrag stilede mod, for med det 49. leveår hører jo muligheden for at stå i direkte forhold til hierarkierne op. Det har De forstået af mine redegørelser.

Vi vil i den kommende tid se på, hvad der foregår med dem, der er over 49 år. Lader vi endvidere det, der krydser den inddeling, vi har foretaget, virke på vore sjæle i dag, og for at kunne gøre det må man naturligvis være 50 eller derover, når vi altså ser tilbage på tiden fra det 42. til det 49. år, får vi øje på alt det, som et menneske kan komme til at opleve efter døden i forbindelse med de væsener, der bebor Mars.

Her begynder imidlertid allerede den region, i hvilken der fra den åndelige verden drages omsorg for, at der med hensyn til menneskevæsenets karma på Jorden sker en indgribende individualisering. De har jo set, hvordan karma forberedes i det liv, mennesket efter døden og i umiddelbar tilslutning til livet på Jorden må gennemleve i en tredjedel af sin jordiske levetid. Karma udformes dog gradvist. Og jeg har også antydningvis fortalt om, hvordan karma udformes i samarbejde med højere væsener.

Nu er der mennesker, der i særlig grad udarbejder deres karma i merkurregionen, i venusregionen, i solregionen, men der er også væsener, der især udarbejder karma i marsregionen.

Sådanne væsener, sådanne mennesker, som ved deres forudgående jordeliv bringer noget ind i den åndelige verden, der fortrins vis må udarbejdes i marsregionen, viser nu i deres kommende jordeliv resultaterne af det, der blev udarbejdet i marsregionen. Lad mig nævne et eksempel på dette.

På den tid, da muhamedanismen allerede havde gjort sin indflydelse gældende og havde sendt sine kulturudstrålinger ud over Asien, Nordafrika og helt ind i Spanien, var der en person, som i Nordafrika havde gennemgået en åndelig udvikling i en lignende skole — der da allerede var i forfald — som den, den hellige Augustin engang længe før også havde gennemgået, en person, der i Nordafrika studerede helt i samme ånd og stil.

Nu må man jo være klar over, at et studium på den tid betød noget helt andet, end det gør i dag. I vore dage ville man ikke mere få meget at vide om noget, der ligger så mange århundreder tilbage, som den hellige Augustins studier ligger før den personligheds studier i Nordafrika, som jeg taler om. Men dengang var mysteriestudier i virkeligheden mulige, navnlig i Nordafrika, om end i mysterier, der allerede var i forfald. Og den person, jeg mener, gennemgik sådanne mysteriestudier og erfarede altså alt det, man af et sådant studium kunne opleve om den menneskelige sjæls selvstændighed, om de regioner, den menneskelige sjæl oplever, når den frigjort af legemet gør sine iagttagelser osv. Denne person drog imidlertid med de muhamedanske togter over til Spanien, tilegnede sig meget af den muhamedansk-asiatiske lærdom, som allerede da var blevet bragt til Spanien, og tilegnede sig navnlig meget af det, jøderne overalt udbredte, ikke den kabbalistik som senere dyrkedes så ivrigt i middelalderen, men en ældre form for kabbalistik. Og således udviklede denne person sig i den første tid efter de muhamedanske togter til et menneske, der var trængt langt ind i den muhamedanske retnings åndsliv, men på en særlig måde regnende, beregnende på kabbalistisk vis.

Det samme gennemlevedes i en senere kvindelig inkarnation, hvor det blev fordybet i det indre og blev mere optaget i hjertet end gennem hovedet.

Endelig gik den samme individualitet i det 18. århundrede over i den personlighed, der nu er blevet verdensberømt som repræsentant for den franske ånd, nemlig Voltaire. I Voltaire ser vi atter denne personlighed vise sig.

Når man nu betragter det, som Voltaire, før han blev Voltaire, har været igennem i livet mellem døden og en ny fødsel som følge af sine tidligere inkarnationer, ser man, at denne individualitet i anden halvdel af livet mellem døden og en ny fødsel i marsregionen yderligere har udarbejdet det, den ganske særlig havde tilegnet sig gennem sine nordafrikanske studier, der var gennemtrængt af det kabbalistiske. Og nu kommer denne individualitet. Og med det, der er omarbejdet og metamorfoseret, således som det kan komme fra marsregionen, kom så Voltaire, netop som Voltaire ind i det 18. århundrede.

Og jeg har således kunnet nævne ham som et eksempel på en karmisk udvikling, der mellem døden og en ny fødsel særlig udarbejdedes i marsregionen.

Alt hvad Mars bringer til udvikling, det være sig fysiske, sjæle lige eller åndelige dyder, bliver aggressivt. Men ikke bare aggressivt, også krigerisk. Det krigeriske består jo ikke blot i, at man rykker frem, men også i at man trækker sig tilbage, ellers kunne der ikke føres krige. Det blev vist klart for alle under verdenskrigen.

Se engang på hele Voltaires liv. Det er et liv, i hvilket dygtighed på sjælelige områder kommer til udfoldelse, men skridt for skridt et liv i fremstød, i aggressivitet, og et liv under tilbagetog. Til tider næsten dumdrigtigt i fremstød, undertiden tilbagetog, der grænser til fejghed.

Det er langt bedre at anføre eksempler, som man gennem det præg, de har ! i livet, kan efterforske, end at holde sig til teorier. Derfor anfører jeg dette.

Når så mennesket — og for at kunne gøre det, må man allerede være et godt stykke ældre end til det forudgående — når så mennesket med den inspirerede initiation når til at gennemskue livsafsnittet fra det 49. til det 56. år, så kommer det til erkendelse af alt det, jupiterregionens (grønt) væsener kan bevirke i mennesker, der går gennem livet mellem døden og en ny fødsel.

Egentlig får man et mærkeligt indtryk, hvis man lærer væsenerne fra jupiterregionen at kende. Det første, der slår én som menneske — og man må naturligvis være over 56 år for at kunne modtage dette indtryk — er, at der i det hele taget findes sådanne væsener som dem, der hører til jupiterregionen. Jeg mener, det slår én som jordisk menneske, ikke som menneske i livet mellem død og ny fødsel, for så har man jo at gøre med disse væsener. Det er væsener, der intet behøver at lære, fordi de, i samme øjeblik de bliver til — man kan ikke sige, at de »fødes«, og De vil straks se hvorfor — allerede er fulde af visdom. De er aldrig dumme, aldrig ukloge, de bliver skabt således, som menneskene på Jorden ofte gerne ville være skabt: Hvis de ikke forstår at værdsætte undervisningens goder, så ville de måske også gerne straks være født kloge. Men disse væsener på Jupiter bliver overhovedet ikke født, de opstår ud af den samlede jupiterorganisme. Omtrent som skyerne hos os dannes ud af atmosfæren, sådan dannes disse væsener af hele Jupiter, og dannes på en sådan måde, at man egentlig må se på dem som den legemliggjorte visdom, når de engang er opstået. De dør heller ikke i jupiterregionen, men forvandler sig. For i virkeligheden er Jupiter vævende visdom. Tænk Dem f.eks., at De står på Rigi og ser ned, og at De ser skyerne drive af sted, m at det ikke er vandfyldte skyer, men et spind af visdom og tanker, der i virkeligheden er væsen så har De et indtryk af Jupiter.

Nu vil jeg gerne igen med et eksempel vise Dem, hvordan karma på særlig måde kan blive dannet i denne jupiterregion.

Der fandtes i den sidste tid af den mexikanske kultur en vide begærlig person, som levede i den efterhånden helt dekadente trolddomsagtig vide begærlig person, som granskede alting meget nøje.

Jeg kom på sporet af det, ved at jeg for en række år tilbage lærte et mærkeligt menneske at kende, som endnu er sådan, at han på primitiv måde studerer, hvad der er at finde i overtroiske og dekadente forestillinger i de mexicanske mysterier. Det har ingen betydning, for enhver, der i vore dage studerer dette, studerer blot noget overtroisk tøjleri, — det er jo i dag alt sammen dekadent. Men denne tidligere person, som jeg mener, satte sig med stor iver ind i dette, allerede før Amerika, som det hedder, blev opdaget, og det på et tidspunkt, da den mexicanske civilisation endnu stod i sin blomstring, men som mysteriecivilisation dog var ved at gå i forfald. I vore dage kender man jo ikke meget mere end navnene og et par billeder, når der tales om Taotl, Quetsalkoatl, Tetzkatlipoka, altså disse væsener fra de mexicanske

mysterier. Men denne person, som virkelig endnu vidste, at Taotl er et væsen, der som en slags kosmisk ånd lever i alle skyer, syder i vande, skinner i regnbuen, lever i lyn og torden, men som også under visse forudsætninger gennem kultiske handlinger kan bringes ind i indviet vand, denne person vidste tillige, at Quetsalkoatl var en slags guddom, som på levende måde kunne gribe ind i menneskets blodcirkulation og i dets åndedræt. Hvad der her levede i den mexicanske kultur, tilegnede denne personlighed sig altså.

Senere genfødtes han uden nogen mellemliggende kvindelig inkarnation. I Mexico var han mand og var uden i mellemtiden at have været kvinde, atter mand, da han blev født igen. I livet mellem døden og en ny fødsel gennemlevede denne personlighed den oversanselige region sådan, at han i sin karmiske udvikling — der atter var betinget af tidligere jordeliv, hvor denne person var andetsteds end i Mexico — navnlig bar det gennem jupiterregionen, som han i Mexico havde oplevet af udpræget overtro, men som dog stadig var opfyldt af tidligere inkarnationers saft og kraft. Det, han havde oplevet dér, gik gennem jupiterregionen, antog visdomsform, men en visdomsform, der egentlig er automatisk i forhold til det, mennesket i kraft af sin egen individualitet skal erhverve sig af visdom. Når visdom af den art, som lever og væver på Jupiter, mens karma udarbejdes mellem døden og en ny fødsel, breder sig over noget, et menneske har oplevet tidligere i jordelivet, lader den ud fra alt dette netop også visdom stråle ud på J orden. Men denne visdom afhænger så af, hvad man har oplevet, på Jorden.

Og den individualitet, jeg tænker på, er den, som senere i den nyere civilisation blev født som Eliphas Lévi. Eliphas Lévi har altså tilbragt sit tidligere liv på Jorden indenfor den mexicanske kultur, er gået over i Jupiters visdomsregion, hvor han på en måde endnu engang gennemarbejdede denne mexicanske, dekadente kultur. Hvis De i dag læser Eliphas Lévis bøger, vil De se, at der er udbredt et skær af stor visdom over noget, der er overordentlig primitivt; den, der formår at trænge ind i den slags, vil sige: Udpræget Jupiter, men mindreværdig Jupiter.

Og når man — jeg kan jo nu også tale med derom — ser ud over livsforløbet fra det 56. til det 63. år, så kan man lige med næsespidsen nå hen til sagen (blåt), og så ser man ind i de virkninger, der mellem døden og en ny fødsel udøves på menneskene af Saturn, af væsenerne på Saturn. Dette er et endnu mere overraskende og rystende syn, som egentlig virker smerteligt, blot ved at man ser det.

De væsener, der står i forbindelse med Saturn, er af en sådan beskaffenhed, at de ikke ud fra deres egen natur bekymrer sig om, hvad de i øjeblikket foretager sig; de handler på en vis måde ganske ubevidst under ledelse af langt højere gudevæsener, som de i en moden alder har givet sig ind under. Men så snart de har foretaget sig noget, står det der med en frygtelig stærkt virkende erindring.

Prøv blot engang at sætte Dem ind i den situation, at alt, hvad De end foretager Dem — jeg vil slet ikke komme ind på de enkelte erhverv — men forestil Dem blot, at lige meget hvad De end gør, mærker De det slet ikke, mens De gør det, men så snart De har gjort det, står det dér i Deres overordentlig levende hukommelse som et uhyre levende billede. Forestil Dem f.eks. en sanger, som synger, men ikke ved af det, og som kun bliver brugt sådan af guderne, at han synger. Forestil Dem så et stort auditorium, der hører på det. Så længe sangeren synger, mærker han heller ikke noget til det: De ved allesammen slet intet, hverken om sig selv, eller om det, de oplever. I samme øjeblik koncerten er forbi, står det hele der og forsvinder ikke mere, men forbliver og danner livets indhold. Det er man så. På Saturn er man overhovedet kun fortid.

Det er faktisk, som om De gik på Jorden, men ikke ved noget af det, hvis De iagttager Dem selv. Når De imidlertid har taget et skridt videre, så står der en lille snemand af det, De lige var. Så mærker De igen ingenting, går videre, og atter står der en lille snemand bag Dem, og dette bliver stadig ved — det følger Dem i hælene, og til alle disse små snemænd siger De jeg. Tænker De Dem nu dette omsat i det åndelige, så har De saturnmenneskenes væsen. Og mennesket har mellem død og en ny fødsel også at gøre med disse væsener, der altså med deres væren helt lever i fortiden. Og der kan være mennesker, som under udarbejdelse af deres karma særlig har med disse saturnvæsener at gøre.

Man kan kun gøre rede for disse væseners skæbne, hvis man ser tilbage på det tidsrum, der belyses mellem det 56. og 63. leveår. Også her vil jeg gerne anføre et eksempel for Dem, for at De kan se, hvordan det, der karmisk optræder i et menneskeliv, viser tilbage til det, der hændte i det oversanselige mellem døden og en ny fødsel.

For ikke ret længe siden viste jeg hen til det, der foregik i de beundringsværdige, men — fordi de som jeg dengang sagde, støder én tilbage — vanskeligt tilgængelige hyberniske mysterier i Irland, og hvor storslået det var, som Irlands hyberniske mysterier frembød. Jeg gjorde rede for, hvordan mennesket, efter at det har lært al tvivl og usikkerhed i livet at kende, bliver ført hen til to statuer. Den ene statue bestod af et stof, der var helt elastisk, og man måtte hele tiden berøre og trykke ind i denne statue. Det gjorde et overordentlig gyseligt, et gruppvækkende indtryk at bore huller i denne statue på den måde! Det var, som om man var tvunget til at skære i, jeg kan ikke engang sige i et lig, men i levende kød, hvad der jo også er frygteligt for et følsomt menneske. Det var det ene.

Det andet var den statue, i hvilken alle de mærker, man satte på den, blev siddende, og som først igen blev udbedret i mellemtiden mellem to fremvisninger for den, der skulle initieres.

Jeg skildrede alt det storslåede, som de mennesker, der blev initieret i de hyberniske mysterier, oplevede i forbindelse med mikrokosmos, med mennesket selv, såvel som i forbindelse med den store verden, med makrokosmos. Det var mægtige, storslåede indtryk, indtryk af ubeskrivelig storhed.

En af dem, der med særlig indre iver deltog i dette, nåede til en høj indvielsesgrad i disse hyberniske mysterier, og måtte nu, da hans tidligere jordeliv havde givet betingelserne for, at dette jordeliv, som han gennemgik i de hyberniske mysterier, netop forløb sådan, trænge særligt ind i saturnregionen. Det var jo følelser af ubeskrivelig storhed, og da jeg skildrede disse ting for Dem, viste jeg, hvordan de hyberniske mysterier havde del i den åndelige skuen af Golgatamysteriet, uden på nogen måde at stå i rumlig fysisk forbindelse med det. En af dem, der særlig stærkt følelsesmæssigt gennemgik alt dette, blev så født igen ind i vor civilisation.

Tænk engang, hvad dette menneske foretog sig, da hans sidste karma blev forarbejdet i saturnregionen. Alt dette stod jo for ham i fortidens lys. Han så det, han i det hyberniske mysterium havde gennemlevet i det lys, han kunne skue, idet saturnvæsenerne kastede lys over alt det, der går langt tilbage, og som vakte storslåede billeder i ham af førjordiske tider, allerede af måne- og solregionerne.

Da han så blev født igen, omformede det sig for ham, som således havde farve af det forgangne før jordinkarnationen, til mægtige idealistiske, men visionært idealistiske billeder, der kastede deres lys ind i fremtiden, og som kom for dagen i form af den højeste romantik.

Denne individualitet, som dengang blev indviet i de hyberniske mysterier, blev i vor tid — altså i videre forstand i vor tid — atter født på Jorden som Victor Hugo. Victor Hugos liv viser i sin romantik, i hele den måde det er sammensat på, at hans karma er blevet udarbejdet i saturnregionen.

Dette er små bidrag til at belyse den måde, på hvilken karma opstår og dannes. Man lærer det som sagt bedst at kende gennem eksempler. For den måde, på hvilken et karma som Voltaires, Eliphás Lévis og Victor Hugos udformes, hører til de ting, som mest interessant og intenst fører til erkendelse af sammenhængen mellem menneskets eget væsen og det makrokosmiske åndelige væsen under udarbejdelsen af karma mellem døden og en ny fødsel.

Trettende Foredrag

Dornach, 30. maj 1924

At betragte menneskelivets karmiske sammenhænge fordrer i virkeligheden, at man fuldt ud forstår de lovmæssige forhold i verden, som mennesket i vore dage mere eller mindre er uvant med at betragte. For det drejer sig jo om, at der i de karmiske sammenhænge, som fra et jordeliv griber over i et andet, virker lovmæssigheder ind af en sådan åndelig art, at man helt miskender dem ved blot at tro, at de tilnærmelsesvis kan sammenlignes med årsager, vi finder, når vi ellers taler om årsag og virkning i verden.

I virkeligheden må man først ganske være klar over, hvad det er, der foregår bag den almindelige bevidsthed i det menneskelige indre, for at komme til at forstå det, der udgør

karmiske sammenhænge. Og i virkeligheden kan man kun komme til denne forståelse ved at betragte det menneskelige væsen, sådan som det træder frem for den oversanselige erkendelse, for initiationserkendelsen.

Lad os derfor — navnlig for at komme videre med visse ting, som blev antydnet i det sidste foredrag, og som, når der gøres helt rede for dem, vil føre til fuld forståelse af karma — lad os derfor i dag komme ind på, hvordan mennesket, hvis det stiger op til imaginativ, til inspireret og til intuitiv erkendelse, stadig erhverver sig større og større mulighed for at indse, hvordan det selv som menneske står inde i hele kosmos.

Det er jo tit, tilmed i offentlige foredrag, blevet understreget, at den imaginative erkendelse fører til, at et livstableau af det nuværende jordeliv breder sig ud for mennesket, at mennesket overskuer sit liv i mægtige billeder og derved kommer til at se netop det, den almindelige erindring ikke formår at give.

Man kan sige, at mennesket ved dette overblik, som jo fremgår af dets stræben efter imaginativ erkendelse, endnu er helt inde i sit fysiske og æteriske legeme. Kun gør det sig gennem de øvelser, der er nødvendige for at opnå denne tilstand, helt uafhængigt af alle de indtryk, der formidles til mennesket ud fra det fysiske legeme. Mennesket bliver altså gennem den imaginative erkendelse uafhængigt af sine sanseindtryk, uafhængigt af sin forstandserkendelse. Under erkendelsen lever det nu helt i det æteriske legeme, og gennem det f det erindringstableauet.

Her kan vi altså sige, at mennesket lever i det oversanselige på en sådan måde, at det i det indre har løsgjort sig fra sit fysiske legeme. I virkeligheden ville det slet ikke være så vanskeligt at komme til imaginativ erkendelse, som det dog for de flestes vedkommende er tilfældet, hvis menneskene havde mere tilbøjelighed til at bryde gennem det sjælelige livs hele indre sammenhæng med det fysiske legeme.

Naturligvis kan man forholdsvis let bryde gennem det, der er knyttet til den umiddelbare sanselige opfattelse. Men tænk på, at mennesket også med sit fysiske legeme er knyttet sammen med den sjælelige forfatning, det tilegner sig i jordelivet. De forskellige stemninger, vi har på det fysiske plan, afhænger også af det fysiske legeme. Når mennesket tilskriver sin kunnen, sine talenter eller øvrige indre sjælelige tilstand et eller andet, så hænger alt dette sammen med dets oplevelser i det fysiske legeme. Og alt dette må man, hvis man skal opnå den virkelige imaginative erkendelse, frigøre sig for. Men er man blot et minut virkelig blevet fri, så ved man også, hvad imaginativ erkendelse er, og så åbner livstableau et sig efterhånden også.

Nu må De forstå forskellen mellem det, at man »ved at være forbundet med det fysiske legeme er inde i dette fysiske legeme«, og det, »ikke at være bundet til dette fysiske legeme, men dog at være inde i det«. Det er en forskel, og det er netop den imaginative erkendelse, der bevirker forskellen: Nemlig at forblive i det fysiske legeme, slet ikke forlade det, men dog være uafhængig af det.

Når De med Deres sjælelige-åndelige liv forbliver i det fysiske legeme, så er det sådan, at De udfylder det, selv om De ikke er forbundet med det. Skematisk kan jeg tegne det sådan:

Lad os engang tage menneskets sædvanlige daglige tilstand i livet. Lad os sige, at dette er det fysiske legeme (se tegning a,

udadtil, lyst), lad dette være æterlegemet (lilla) og lad dette være det åndeligt-sjælelige (gult) . Det forholder sig nu på denne måde:

Mennesket hænger overalt med muskler, knogler og nerver ud fra sit æterlegeme sammen med det fysiske legeme. Overalt består denne sammenhæng mellem æterlegemet og det fysiske legeme. For at vi kan have noget at sammenligne med, så forestil Dem et porøst lerkar, som De hælder en eller anden vædske i. Vædsken udfylder porerne i dette porøse lerkar og er altså løbet ind i det.

Nu kan det imidlertid også være sådan, at lerkarret ikke er porøst, men af en sådan beskaffenhed, at det slet ikke optager noget af vædsken i sig, men at denne bare bliver liggende i karret, og slet ikke har nogen forbindelse med det indre af væggene i lerkarret selv. På samme måde er mennesket under den imaginative erkendelse inde i sit legeme, men æterlegemet trænger ikke ind i muskler, knogler osv. Jeg kan altså tegne det sådan: Fysisk legeme (se tegning b.); æterlegemet forbliver, men nu afsondret i sig selv, og derinde er det åndeligt-sjælelige af mennesket. Æterlegemet har kun trukket sig ud af det indre af

mennesket. Følgen af dette må naturligvis føre til iagttagelse, når man atter vender tilbage til den gamle tilstand. Derfor er det indlysende, at mennesket, når det virkelig gør sig umage for at komme ud af det fysiske legeme, men dog, sådan som tilfældet er ved den imaginative erkendelse, forbliver i det, ikke alene føler sig træt, men også tungt, at det nu, da det atter må krybe ind i det fysiske legeme, føler dette meget stærkt.

Sådan forholder det sig med hensyn til den imaginative erkendelse, men ikke med den inspirerede erkendelse. Den inspirerede erkendelse, der, sådan som jeg har forklaret Dem det, indtræder, når bevidstheden er tom, bevirker, at mennesket med den åndeligt-sjælelige del af sit væsen er udenfor det fysiske legeme. Her er altså det åndeligt-sjælelige udenfor det fysiske legeme og æterlegemet (tegning c.).

Den ydre konfiguration må altså være som under søvnen. Med sit jeg og sit astrallegeme må mennesket kunne befinde sig helt udenfor æterlegemet. Først så indtræder den inspirerede erkendelse.

Men når så mennesket atter vender tilbage til sit fysiske legeme og sit æterlegeme, så mærker det, at der er noget inde i dette fysiske legeme og i æterlegemet, at det fysiske legeme og æterlegemet slet ikke er sådan, som man ellers opfatter dem, men at der er noget inde i dem. Og det er meget vigtigt, fordi hele initiations processen kendetegnes ved, at man ved det.

Til at begynde med er det jo nok forbundet med en vis vanskelighed efter inspirationen at komme tilbage igen i det fysiske legeme, fordi man egentlig har følelsen af at dukke ned i noget helt andet end det, man ellers har om sig som sit fysiske legeme og sit æterlegeme.

Nu husker De nok, at jeg i går sagde, at når man ser tilbage og har erindringstableauet for sig, og så med den inspirerede erkendelse udvisker dette erindringstableau, når man altså befinder sig i den inspirerede erkendelse, så iagttager man netop under denne erkendelse, hvad der er inde i det fysiske legeme. Og man iagttager nemlig, når man udvisker erindringstableauet fra fødselen til det syvende år, til tandskiftet, at der jo inde i dette fysiske legeme fandtes et engelvæsen. Man iagttager virkelig et væsen fra det tredje hierarki. Det, der faktisk foreligger, er, at man når ud af sit fysiske legeme og atter kommer tilbage i det som til sit menneske lige hus, og når man så ser tilbage til tiden fra fødselen til det syvende år, så møder man sin engel inde i det.

Ser De, kendsgerninger af denne art kendte man engang under menneskehedens udvikling, vidste om dem til forskellige tider og på forskellig måde gennem gammelt instinktivt klarsyn. Og man regnede med sådanne kendsgerninger i forbindelse med visse foranstaltninger i livet.

Man havde i gammel tid absolut den bevidsthed, at man skulle indrette navngivningen efter åndelige kendsgerninger. I vore dage er det som oftest folk lige meget, hvad deres børn kommer til at hedde. For mange spiller det kun en rolle, at det lyder smukt o.s.v. Mange gange er der endda et vist koketteri med i spillet ved navngivningen. Folk kan lide navnet. Der var en gang, da navngivningen hang sammen med et forhold, man forestillede sig, at barnet havde til den åndelige verden. Tag f.eks. en tidsalder, i hvilken man holdt en profet ved navn Elisa i ære. Dengang blev nogle pigebørn kaldt Elisabeth, hvad der betyder Elisas hus. På denne måde gav man udtryk for, at dette barn havde man sat i verden under den forudsætning, at man derved ville sikre sig den pågældende profets nåde. Og med dette formål blev navnet givet.

Hvorfor? Fordi man vidste, at når mennesket er udenfor sit legeme og atter vender tilbage til det, så bliver det egentlig en bærer og ser sig som bæreren af åndelige væsener. Og hele den forestilling, at navnlig børn står under deres engels beskyttelse, har sin årsag i det, jeg i går karakteriserede, nemlig at man under initiationen, når man udvisker tiden fra fødselen til det syvende år i erindringstableauet, oplever, at Angelois hierarki, henholdsvis det, der foregår på Månen, kommer til syne i dette tidsrum.

Jeg sagde allerede i går, at det er noget forskudt, men alt dette vil vi komme til at tale om. Men man ser det altså samtidig som noget, der er til stede inde i mennesket.

Og ser man så videre tilbage på det, som ligger mellem det syvende og det fjortende år, og derefter vender tilbage til sit legeme, finder man et ærkeengelvæsen. Dette ærkeengelvæsen

er der naturligvis også fra fødselen til det syvende år; man finder det bare ikke, når man kun ser tilbage på tidsrummet fra fødselen til det syvende leveår. Og så er det, at det går op for en, når man har været udenfor sit legeme og vender tilbage til det, at derinde er alle de højere hierarkiers væsener jo. Kun kan man ikke nå til den form for selverkendelse, at legemet er bærer af væsener fra de højere hierarkier, uden først at have været udenfor, og så vende tilbage til sit legeme.

Men dette kan atter kun forstås i sammenhæng med en anden kendsgerning. Der er jo mange stjerner i verden, og jeg har fortalt Dem, at disse stjerner kun er de ydre tegn på gude kolonier. I virkeligheden er der kolonier af åndelige væsener der, hvor stjernens ydre tegn funkler. De må dog ikke forestille Dem, at disse guder udelukkende med deres bevidsthed opholder sig f.eks. i Venus, i Solen, i Merkur eller i Sirius osv., men hovedsageligt opholder de sig der. De har så at sige deres væsens tyngdepunkt der. Men alle kosmos' åndelige væsener, som har et eller andet med Jorden at gøre, kan slet ikke eksistere på den måde i verdensaltet, at man kan sige, at de kun lever på Mars eller Venus. Så paradoksalt det end må forekomme Dem, må jeg dog fremføre, at de gudevæsener, der hører jorden til, og som bor på Mars, Venus, Jupiter o.s.v. også de, der bor i Solen, ville være blinde, hvis de udelukkende boede på Mars, Jupiter eller i Solen. De ville være blinde på samme måde, som vi er det, når vi ingen øjne har. De ville nok findes der og ville kunne virke, ligesom vi, selvom vi ingen øjne har, dog kan gå og gribe for os, men de ville ikke kunne se — og det skal naturligvis forstås på guddomsvis — de ville ikke ved hjælp af bestemte iagttagelsesevner kunne iagttage, hvad der foregår i kosmos. Og ud fra dette må De så stille spørgsmålet:

Hvor er da gudernes øje, gudernes iagttagelsesevne? Hvor er det?

— Vor kosmiske nabo, Månen, er foruden det, den ellers er, gudernes iagttagelsesevne. Alle guddommelige væsener fra Solen, Merkur, Mars, Jupiter, Saturn har deres øje i Månen. De findes tillige i Månen.

Og tænk så engang på, hvad alle disse ting, som vi har betragtet her, i virkeligheden betyder. Tag blot en af disse kendsgerninger. Om Månen fik vi at vide, at den engang udgjorde en del af Jorden og først i tidens løb har trukket sig ud af Jorden. Dengang var altså gudernes øje forbundet med Jorden, og fra Jorden så guderne ud i verdensaltet. Derfor kunne også de store urlærere dengang bringe den visdom til menneskeheden, som de har givet den. Fordi Månen var i Jorden, kunne de, mens de levede på Jorden, se ud i kosmos med gudernes øje. Og efter at Månen havde trukket sig ud, kunne de endnu en tid bevare erindringen, kunne ud fra erindringen se det, der var blevet set med menneskehedens øjne, kunne belære guderne, men måtte så begive sig til Månen og selv grundlægge en koloni, hvor jo netop urlærerne nu befinder sig, for at kunne skue med gudernes øje.

Og tænk så over noget andet: Fra Månen styrede Jahve det jødiske hjerte og den jødiske sjæl, og de af menneskehedens store urlærere, som endnu var delagtige i Jahve-kulten og i Jahve læren, forbandt sig på Månen netop med Jahve for med hans øje at kunne skue ud i kosmos. Engang vil Månen atter forene sig med Jorden. Så vil mennesket på jorden igen ! mulighed for at se ud i kosmos med gudernes øje. Da vil mennesket have et naturligt udsyn i kosmos. Alt dette er, forstår De nok, kendsgerninger, der kan belære menneskene om verdensaltets sande natur. For først når man betragter verden på denne måde, ser man på rette vis op på Månen.

Og nu kommer vi til årsagen til, at friheden netop kan udvikles på Jorden. Så længe Månen var forbundet med Jorden, og så længe de gamle urlærere belærte menneskene ud fra deres erindring, og så længe man endnu i mysterierne bevarede det, man havde lært af de gamle urlærere, hvad der jo varede ved til ind i det 14. århundrede efter Kristus, så længe var al visdom den, der var skuet med gudernes øjne. Først efter det tidspunkt, 1413, som jeg har angivet Dem, er det på Jorden blevet helt umuligt at se med gudernes øjne. Samtidig med bevidsthedssjælens udvikling begynder altså muligheden for at bringe friheden for menneskene til udvikling.

Men mennesket er jo egentlig kun på Jorden, hvad dets sanselige iagttagelse og hvad dets forstandserkendelse angår, for disse ting hænger sammen med det sanseligt-fysiske legeme. I virkeligheden forholder det sig, når vi forestiller os mennesket sådan (se følgende tegning) , at mennesket kun med hensyn til sine sanser og forstandserkendelse rager ud over de hierarkier, der bor i det, — jeg ville altså være nødt til at tegne det røde oven over varmesansen og alt det øvrige (rødt) — medens det med hensyn til alt det, der ligger bag dets forstand, er udfyldt af det tredje hierarki (lysegrønt) . Hvad det angår, som ligger bag dets

følelser, er mennesket udfyldt med det andet hierarki (brystet, orange), og hvad det angår, som ligger bag dets vilje, er det udfyldt med det første hierarki (kroppen, gult).

Vi befinder os altså i virkeligheden inde i hierarkierne og rager kun med vore sanseorganer og med vor forstand ud over hierarkiernes verden. Vi er egentlig som mennesker, som om vi svømmede og kun med hovedet ragede lidt op over vandoverfladen. På lignende måde rager vi med vore sanser og med vor forstand op af de hierarkiske virkninger hav.

Alt dette får man øje på, når man fra den tilstand, hvor man udenfor legemet gør sine iagttagelser, atter vender tilbage i legemet. Så erfarer man, hvordan mennesket er gudernes bolig.

Men heraf fremgår endnu mere: Når guderne vil se kosmisk, så ser de gennem Månen. Når guderne endnu i vor tid fra Jorden vil se ud i kosmos, hvad der giver et ganske andet aspekt, så må de se ud gennem mennesket. Og menneskeslægten er gudernes andet øje.

I urgamle tid kunne mennesket, fordi Månen var forenet med Jordens orden, på naturgaven måde se med gudernes øje. Når Månen engang igen forener sig med Jorden, vil det atter kunne gøre det. Når mennesket gennem initiationen og ved at det vender tilbage til legemet og bliver klar over, at dette jo er guder, og ved at det nu lærer guderne at kende, lærer det også at se på verden gennem menneskets øje. Initiationen giver således det samme, som benyttelsen af måneøjet tidligere gav guderne.

Alt, hvad vi foretager os med den almindelige bevidsthed, de hensigter, vi bringer til udførelse med den almindelige bevidsthed, er afhængige af os; men vort karma bliver formet og dannet af de hierarkier, som er i os. Her har De altså de egentlige bygmestre af en helt anden verdensorden, der udgår fra det moralske-, sjælelige. Dette er den anden side af mennesket, hierarkiernes side.

Så længe man bliver stående ved den imaginative erkendelse og ser tilbage på sit eget jordeliv, så længe er man fast overbevist om, at man som menneske udgør en enhed. Man er også ganske overbevist om, at visse handlinger i livet er frie, fordi man udfører dem ud fra menneskenaturens enhed. Man mærker heller ikke endnu ved den blot imaginative erkendelse ret meget til sit karma. Indtræder så den inspirerede erkendelse, og man vender tilbage til sit legeme, så føler man sig delt op i en verden af utallige hierarkier. Man vender tilbage til sit legeme og ved til at begynde med ikke, hvem man er. Er man engelen, er man dette væsen fra Dynamis', Exusiai's hierarki, osv.? Man er delt op i en verden af væsener. Man er bedøvet af sit væsens mangfoldighed, for man er et med alle disse væsener.

Mennesket må så gennem dertil passende øvelser blive så stærkt, at det kan gøre sin enhed gældende overfor dette. Men nu ser man også — og dette er jo eftervirkningerne af livet mellem døden og en ny fødsel — hvordan karma udformes gennem samvirket af de mange væsener, man har i sig. Der medvirker jo utallige væsener ved det, der udformer karma; utallige gudevæsener medvirker her. Og man har altså virkelig lov til at sige, at menneskevæsnet kun med hensyn til sin forstandsvirksomhed og sine sansers virke lever sit liv på Jorden. Hvad følelserne og viljeslivet angår, lever mennesket gudernes liv med. Ja, endog med hensyn til den skjulte tankevirksomhed, der ligger længere tilbage, lever mennesket gudernes liv med: Med hensyn til en skjult tankevirksomhed Angelois, Archangelois og Archais liv; med hensyn til det skjulte i følelseslivet Exusiai's, Dynamis' og Kyriotetes' liv; og for viljens vedkommende lever mennesket Cherubims, Serafims og Tronernes liv med. Det, man kalder menneskeskæbne, er derfor et gudeanliggende og må derfor også behandles som et gudeanliggende.

Hvad betyder det imidlertid for jordelivet? Hvis mennesket ikke bekvæmmer sig til netop at udvikle en vis sindighed overfor sin skæbne, hvis mennesket knurrer mod sin skæbne, når det naturligvis ud fra sig selv er utilfreds med sin skæbne, når det fuser med sin skæbne gennem subjektive beslutninger, så er mennesket sådan, som hvis det uafslædig ville forstyrre guderne i udformningen af sin skæbne. Man kan i virkeligheden kun leve med sin skæbne, hvis man formår at tage livet med sindighed. Og det at kunne føle, hvordan skæbnen virker, hører netop til de ting, der er forbundet med store prøvelser for menneskenaturen. Og hvis et menneske virkelig kan nå til at tage sin skæbne alvorligt, så vil det netop ved at opleve sin

skæbne kunne modtage den største driv kraft, de kraftigste impulser til at leve med den åndelige verden. Og først da vil mennesket af selve livet l følelsen af, hvad skæbnens sammenhænge egentlig er.

Nutidens moderne mennesker har for en stor del mistet denne fine, sarte måde at føle på. De fornemmer på en mere grov måde. Men antag engang, at et mere fintfølende menneske giver sig til i sit indre at betragte et forhold, det i sin ungdom har haft til et menneske, der var et forbillede for ham, en lærer eller lignende. Det er jo dog ikke sådan, at man udelukkende må se tilbage på de mennesker, der var ens lærere, med en vis foragt; der findes dog også tilfælde, hvor menneskene med en vis tilfredsstillelse ser tilbage på dem, der var opdragere og forbilleder for dem. Dette tilbageblik lader sig i så fald på en vis måde fordybe i intim indre oplevelse. Man kan f.eks. opdage, hvordan man mellem det syvende og det fjortende år følte, at man også måtte gøre det, som denne lærer, man beundrede, foretog sig, — man kunne slet ikke lade være med at gøre det. Eller man føler, at når en lærer, man beundrer, lærer noget fra sig, siger et eller andet, er det, som om man allerede havde hørt det, som om det blot var en gentagelse. Det hører endog til noget af det smukkeste, man kan nå til i livet, når man kan se på noget sådant, som om det var en gentagelse. Og så falder det en ind, at der dog må ligge noget til grund for det. Med den sunde menneskeforstand kan man allerede sige, at i dette liv kan der naturligvis ikke ligge noget til grund for det. Og så vil man gennem sin sunde menneskeforstand blive vist hen til et tidligere liv på Jorden. På denne måde er der mange mennesker, der gennem deres sunde menneskeforstand bliver vist hen til tidligere jordeliv.

Hvad foreligger der nu, når man på denne måde kan se tilbage på en lærer eller en opdrager? Der foreligger det, at skæbnen har sat dette menneske til at opdrage en i dette liv. Det er nu engang et karma at få en lærer gennem skæbnen. Det peger tilbage til et tidligere jordeliv.

Nu viser den okkulte iagttagelse, at det som regel ikke er sådan, at denne lærer allerede i det tidligere jordeliv var lærer for den pågældende, men at han stod i et ganske andet forhold til ham. Man optager tankerne i sig, når man står overfor en lærer eller opdrager — omend også som billede — i den rigtige pædagogik er det netop tankerne, forestillingerne, man optager. Og når dette er tilfældet, så fører det som regel tilbage til et tidligere jordisk forhold, hvor man fra den pågældende personlighed har optaget, ikke tanker, men følelser, hvor man fra den pågældende personlighed mindre havde lejlighed til at modtage tanker end følelser, følelser, der på mangfoldig vis kan være blevet formidlet i livets løb. På samme måde kan vi beskrive det for det nuværende og for et følgende jordeliv.

Lad os antage, at en eller anden i dette jordeliv har næret stor indre hjertelig sympati for et eller andet menneske, til hvem han dog ikke nu kommer til at stå i noget nærmere forhold, som vedkommende blot træffer, men som virker uhyre sympatisk på ham. Det kan da forme sig sådan, at de sympatier, der udvikles i det nuværende jordeliv, fører til, at den, hos hvem disse sympatier vakt, i et følgende jordeliv får den til lærer eller opdrager, som var genstand for denne sympati.

Og hvad har der så objektivt fundet sted? Når man udvikler sympatiske følelser for en eller anden, afhænger det af, hvad væsenerne fra det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, udfolder i og omkring mennesket angående vedkommende.

Når indflydelsen sker i det næste liv, ikke ad omvejen gennem følelserne, men gennem tankerne og forestillingerne, så er der sket det, at det andet hierarkis væsener har afgivet det, de har udrettet i et forudgående liv, til det tredje hierarkis væsener, til Angeloi, Archangeloi og Archai, og de virker nu inde i mennesket.

Der foreligger virkelig således det, at når vort karma udvikler sig fra et jordeliv til et andet, så vil det sige, at handlinger, virkelige handlinger går fra et hierarki over til et andet, at der sker noget umådelig betydningsfuldt i det åndelige kosmos.

Betragter vi menneskets skæbne, ser vi altså på en vis måde som gennem et slør ind over uhyre vidtstrakte verdenstildragelser. Og dette kan, hvis vi rigtig gør os det klart, nok gøre det allerstærkeste indtryk på mennesket. De behøver blot virkelig følelsesmæssigt at forestille Dem det.

Forestil Dem, at De ser ud over det skæbnebestemte i et menneskes liv. Det skæbnebestemte i menneskets liv bør man sandelig ikke betragte med ligegyldighed. For ser man ud over et menneskes skæbne, ser man i virkeligheden noget, der som handlinger strømmer fra de øverste til de underste hierarkiet, og fra de underste atter tilbage til de øverste. Man ser på liv og virke og arbejde i hierarkiernes rækker, når man betragter et menneskes skæbne, og

menneskets skæbne burde man så egentlig betragte med den største indre pietet, med den dybeste indre ærefrygt, fordi man, idet man betragter et menneskes skæbne, står overfor hele gudeverdenen.

Det var følelse for dette, jeg egentlig ønskede at vække, da jeg skrev mine mysterier, hvor De stadig møder billeder i jordelivet, afvekslende med billeder, der foregår på den anden side, i den åndelige verden. Jeg har i mine mysterier også anskueliggjort, hvordan det ikke bare er de højere hierarkier, men også elementarvæsenerne og det ahrimanske og luciferiske, der blander sig ind i handlingernes vævende liv, som strømmer oppefra og ned og nedefra og op, når menneskets skæbne fuldbyrdes.

Tænk på de scener, som i det oversanselige udspiller sig for Strader og Capesius, hvor de optræder under ganske andre væsensformer, men dog er de samme. Det er jo kun den anden side, der virkelig findes i mennesket, det som er i gudernes verden og ikke i jordrigernes verden af mineraler, dyr, planter, bjerge, skyer og træer osv. Noget, som vi og tiden må tilegne os, er at se på menneskenes skæbne med hellig skyhed. Det er i virkeligheden forfærdeligt at se, når man læser de biografier, som vore samtidige materialistisk sindede mennesker skriver, hvordan de skrives uden hellig skyhed overfor den skæbne, der skrives om. I virkeligheden burde alle biografer vide, at de, idet de omend kun beskrivende griber ind i et menneskeliv, også usynligt griber ind i alle hierarkier.

Gennem den slags overvejelser når man til den følelsesmæssige side af antroposofien, f. øje på, at alt, hvad der kommer til os som antroposofi, også må berøre vor følelse, ser, hvordan vi ikke bare lærer noget, men også ansføres til at udvikle følelser i os om verden, følelser, der i virkeligheden først på rigtig måde stiller os ind i menneskelivet. Og uden at ledes mod sådanne følelser kan vi egentlig ikke gennemskue den lovmæssighed, som går gennem menneskets karma.

Karmas kosmiske form og den individuelle betragtning af karmiske sammenhænge

Fjortende Foredrag

Dornach, 4. juni 1924

Hvis vi betragter karmas måde at virke på, må vi have opmærksomheden rettet mod, hvorledes det menneskelige jeg, som jo fremstiller det egentlige væsen, menneskets inderste væsen, så at sige har tre redskaber, gennem hvilke det udlever sig i verden: Det fysiske legeme, æterlegemet og astrallegemet. Mennesket bærer egentlig fysisk legeme, æterlegeme og astrallegemet med sig. Mennesket er intet af disse legemer, for det er i egentlig forstand jeget. Og det er også jeget, som gennemlever og danner karma.

Men nu drejer det sig om, at man kan betragte menneskets forhold som jeg væsen til disse tre, jeg kunne sige redskabsmæssige former, det fysiske legeme, æterlegemet og astrallegemet, for netop derved at nå til grundlaget for karmas væsen. Og med hensyn til karma vil man få et synspunkt for betragtningen af det fysiske, det æteriske og det astrale i mennesket, når man iagttager følgende.

Sådan som vi ser det fysiske i mineralriget, det æteriske virksomt i planteriget, det astrale virksomt i dyreriget, sådan finder vi alt dette i menneskets omkreds på Jorden. I kosmos har vi rundt om Jorden det verdensalt, mod hvilket Jorden fortsætter i alle retninger. Vi fornemmer nok et vist slægtskab mellem det, som foregår på Jorden, og det, som foregår i kosmos' omkreds. Men dog opstår det spørgsmål for åndsvidenskaben: Er dette slægtskab så trivielt, som den nuværende naturvidenskabelige verdensanskuelse forestiller sig?

Den nuværende naturvidenskabelige verdensanskuelse undersøger efter de fysiske egenskaber, hvad der lever på Jorden og også, hvad der ikke lever på den. Så undersøger den stjernerne, Solen, Månen osv., og finder — og er særlig stolt over at have fundet det — at i grunden er disse verdenslegemer det samme som Jorden.

Men man kommer kun til denne anskuelse gennem en erkendelse, som slet ikke forstår mennesket selv, som egentlig kun forstår det, som er udenfor det menneskelige. I det øjeblik, hvor man virkelig forstår mennesket som stående inde i verdensaltet, kan man jo finde forbindelserne mellem de enkelte redskabsmæssige led, fysisk legeme, æterlegeme, astrallegeme, og de tilsvarende entiteter, det tilsvarende væsensagtige i kosmos.

Svarende til menneskets æterlegeme finder vi ude i kosmos overalt verdensæteren. Ganske vist har menneskets æterlegeme en bestemt menneskelig form, det har visse bevægelsesformer i sig, som er anderledes end hos verdensæteren. Men det er alligevel absolut sådan, at verdensæteren er af samme slags som det, der findes i det menneskelige æterlegeme. På samme måde kan vi tale om en lighed mellem det, der findes i det menneskelige astrallegeme og noget vist astralt, som virker ude i kosmos gennem alle ting og alle væsener. Derved kommer vi til noget overordentlig vigtigt, til noget, som i sit væsen egentlig er helt fremmed for det nutidige menneske.

Lad os gå ud fra en skematisk forestilling: Vi tænker os mennesket på Jorden med æterlegemet (se tegning, midten) og så i J ordens omkreds verdensæteren (gult) , der er af samme slags som den menneskelige æter. Nu har vi også i mennesket astrallegemet (mørk skravering inde i det gule). I den kosmiske omkreds er der også astralitet, men hvor finder man den? Hvor er den? Den kan dog findes, blot man forstår, hvad der røber astraliteten i kosmos, hvad der åbenbarer den. Man må sige, at et eller andet sted er astraliteten. Men er astraliteten i kosmos helt usynlig, helt uagttagelig, eller er den dog iagttagelig på en eller anden måde? Naturligvis er også æteren til at begynde med usynlig for fysiske sanser. Hvis De betragter et lille stykke æter, hvis jeg tør udtrykke mig sådan, så ser De intet med de fysiske sanser, De ser ganske simpelt igennem den, æteren er der som et intet. Men hvis De betragter æterens samlede omkreds, så er grunden til, at De ser den blå himmel, som jo egentlig heller ikke er der, den, at De betragter afslutningen af æteren. De iagttager altså æteren som himlens blå. Iagttagelsen af himlens blå er virkelig iagttagelsen af æteren. Sådan at vi kan sige: Idet vi iagttager himlens blå farve, iagttager vi æteren omkring os (se tegning, blå).

I begyndelsen ser vi igennem æteren. Det finder den sig i, men gør dog sig selv synlig i himlens blå farve. Tilstedeværelsen af himlens blå bliver derfor udtrykt på rigtig måde for menneskets iagttagelse, når man siger: Æteren er ganske vist ikke synlig, men den hæver sig til synlighed på grund af den store, majestætiske måde, på hvilken den stiller sig ind i verdensaltet, idet den meddeler sig, åbenbarer sig i himlens blå.

Man tænker materialistisk over himlens blå i den fysiske videnskab. Men det er svært for den fysiske videnskab at tænke på fornuftig måde over den blå himmel, simpelthen af den grund, at den fysiske videnskab må være klar over, at hvor himlens blå er, er der intet fysisk. Men man vrider nu engang sin hjerne for at forklare, hvorledes lysstrålerne bliver brudt og reflekteret på en bestemt måde for at fremkalde dette himlens blå. Men her begynder netop allerede det oversanseliges virke. Og i kosmos er det sådan, at det oversanselige bliver synligt, blot man finder ud af, hvor det bliver synligt.

Æteren bliver altså synlig gennem himlens blå. Det astrale i Men tænk nu blot på: I rummet er tiden jo naturligvis også til stede, men man har indenfor rummet slet intet middel til at opleve tiden som sådan. Man har intet middel. Man må altså opleve tiden ved hjælp af rummet og dets tildragelser. Når De vil opleve tiden, ser De f.eks. på uret, eller for min skyld gerne på Solen. Uret er jo et jordisk afbillede af Solens gang. Men hvad ser De da der? De ser visernes eller Solens stilling, altså noget rumligt. Ved at stedet for viserne eller Solen ændrer sig, altså ved at det rumlige står forandret for Dem, har De en anelse om tiden, men i selve rummet er der egentlig intet af tiden. Der er kun forskellige rumlige anordninger, forskellige viserstillinger, forskellige solsteder. Tiden oplever De først i sjælelig oplevelse. Men da oplever De virkelig tiden, — og da kommer De også ud af rummet. Da er tiden en realitet. Indenfor Jorden er tiden ingen realitet.

Hvad må man derfor opleve, når man ud fra rummet, i hvilket man lever mellem fødsel og død, vil træde ind i rumløsheden, som man lever i mellem døden og en ny fødsel, hvad må man opleve? J a, mine kære venner, man må dø. Og nu må De i al strenghed og i den fulde

dybde forstå dette, at man kun oplever tiden på Jorden ved hjælp af rummet, steder i rummet, ved de rumlige tings stillinger, og at man slet ikke på Jorden oplever tiden i dens virkelighed. Da må De i grunden finde et andet ord for noget, som er der, når De siger: For at komme ind i tiden som virkelighed, må man ud af rummet, bortskaffe alt rumligt. Det vil sige at dø.

Nu må vi vende blikket mod den kosmiske verden, som omgiver os i den jordiske omkreds, og som vi ligner gennem vort æterlegeme og vort astrallegeme, og vi ser på det åndelige i denne kosmiske verden. Der har været folkeslag, der har været menneskegrupper, som kun har skuet mod det åndelige i denne rumlig kosmiske verden. Så mistede de muligheden for at have tanker om gentagne jordeliv. For tanker om gentagne jordeliv havde kun de mennesker og menneskegrupper, som forestillede sig tiden i dens renhed, i dens rumløshed. Og når vi skiller det fra, som vi har som den jordiske verden og dens omgivelser, kort sagt, som vort kosmos, som vort univers, og ser det åndelige deraf, så har vi omtrent det, om hvilket vi kan sige: Det må være der, for at vi som jordiske mennesker kan træde ind i tilværelsen. Det må være der.

J a, i denne forestilling, at alt det, jeg nu har karakteriseret, må være der, for at vi som jordmennesker kan træde ind i den jordiske tilværelse, ligger der uhyre meget. Der ligger navnlig da uhyre meget deri, når vi forestiller os det åndelige af alt det, som er karakteriseret. Og når vi forestiller os dette åndelige i denne af sluttethed, jeg kunne sige, i denne renhed, så har vi omtrent det, som de folk, der indskrænkede sig til at anskue rummet, kaldte Gud.

Disse folk fornemmede i det mindste i deres visdomslære, at kosmos er gennemvævet af noget guddommeligt, og at man fra dette guddommelige kan adskille det, som på Jorden selv er vore omgivelser i den fysiske verden. Så kan man skelne det, der åbenbarer sig som det æteriske i dette kosmisk-guddommelige-åndelige, som ser på os i himlens blå. Så kan vi endvidere skelne det astrale i dette guddommelige, som ser ned på os gennem stjernehimlens konfiguration.

Lad os sætte os rigtigt ind i den situation, at vi som mennesker i verdensaltet, stående på Jorden, siger til os selv: Vi mennesker har det fysiske legeme — hvor er det fysiske i verdensaltet? Der kommer jeg tilbage til det, jeg allerede har antydnet. Den fysiske videnskab kan søge alt det i verdensaltet, som også er på Jorden. Men den egentlige fysiske organisation er ikke i verdensaltet. Mennesket begynder med den fysiske organisation, har så den æteriske, derefter den astrale. Verdensaltet begynder straks med den æteriske organisation. Derude er der intet fysisk. Det fysiske er kun på Jorden, og det er simpelthen fantasi at tale om noget fysisk i verdensaltet. I verdensaltet er det æteriske, og så det astrale. Hvad det har som noget tredie, vil endnu i dag træde frem for vore sjæle. Men tredelingen i det kosmos, som ligger udenfor det jordiske, er anderledes end tredelingen i det kosmos, til hvilket vi medregner Jorden.

Og når vi med en sådan fornemmelse stiller os på Jorden, når vi fornemmer det fysiske i vort umiddelbare opholdssted på Jorden, fornemmer det æteriske, som er på Jorden og i verdensaltet og virker sammen fra Jorden og ud fra verdensaltet som noget æterisk, og når vi ser på det astrale, der stråler ned på Jorden gennem stjernerne — mest intensivt fra solstjernen, — når vi skuer hen på alt dette og stiller denne verdenstankes majestæt frem for vor sjæl, så finder vi det berettiget, at i de tider, i hvilke der ud fra et mere instinktivt klarsyn ikke blot blev tænkt i abstraktioner, men hvor det majestætiske kunne fornemmes i forestillinger, at det da blev gjort mennesket begribeligt: En sådan majestætisk tanke i sin fylde kan man ikke stadigvæk tænke, men man må være opmærksom på den, og lade den indvirke på sjælen i hele dens vældige glorie, og så lade den virke i menneskets indre — uden at den fordærvs i bevidstheden. Og når vi tænker efter, hvorved det gamle instinktive klarsyn har virkeliggjort en sådan sindsstemning, så må vi af alt det, som er strømmet sammen, indføre julefesten i den nuværende tid for at virkeliggøre disse tanker indenfor menneskeheden.

Når mennesket da i julenatten forestiller sig, hvorledes det står på Jorden med sit fysiske legeme, sit æterlegeme og sit astrallegeme og er beslægtet med det tredelte kosmos, som viser sig så majestætisk for det i det æteriske i himlens blå, men også viser sig så fortryllende-magisk om natten, hvorledes det står overfor det astrale i verdensaltet, som stråler ned fra stjernerne, så fornemmer mennesket i dette hellige i omkredsen i sammenhæng med det, som er i det jordiske, hvorledes det er sat ind i rumligheden med sit egentlige jeg-væsen. Og så kan mennesket betragte julemysteriet, det nyfødte barn, menneskehedsrepræsentanten på Jorden, 3 bliver født ind i denne rumlighed, for så vidt han træder ind i sin barndom. Og når mennesket oplever juletanken i dens helhed, kan det sige i følelsen af denne majestæt og ved

synet af det barn, som er født julenat: Ex deo nascimur. Ud fra det guddommelige er jeg født, det guddommelige, som gennemstrømmer og gennemvæver rummet.

Men når mennesket har fornemmet dette, har gennemtrængt sit indre dermed, så kan det huske det, der som sandhed er gået op for det gennem antroposofien om meningen med Jorden. Dette barn, som vi ser hen til, er jo det ydre klædebon for det, der netop er født ind i rummet. Og ud af hvad bliver det født for at blive født ind i rummet? Det kan ifølge vore udredninger i dag kun være tiden. Ud af tiden bliver det født.

Og når vi så følger dette barns liv, dets åndsbefrugtning ved Kristus, så forstår vi, at dette væsen, Kristus-væsenet, kommer fra Solen.

Og nu ser vi op mod Solen og siger til os selv: Når vi ser mod Solen, må vi gennem solskinnen få øje på den tid, som er skjult for rummet. Tiden er i Solens indre. Og ud fra denne i Solens indre vævende tid er Kristus kommet ind i rummet på Jorden. Og hvad har vi nu i Kristus på Jorden? I Kristus har vi på Jorden det, der hører hjemme udenfor rummet og forbinder sig med Jorden.

Men tænk Dem nu engang, hvorledes forestillingen om verdensaltet forvandler sig overfor den sædvanlige forestilling, når vi tager alt det alvorligt, vi nu har ladet træde frem for vore sjæle. Der har vi i verdensaltet Solen med alt det, om først kommer til syne for os i forbindelse med Solen i universet, i kosmos, det, som er indesluttet indenfor himlens blå, stjerneverdenen. Der har vi også et eller andet sted Jorden med menneskeheden. Men idet vi ser fra Jorden op mod Solen, ser vi samtidig ind i tidens strøm.

Deraf følger nu noget meget betydningsfuldt. Deraf følger, at mennesket kun ser rigtigt op mod Solen, når det, idet det også i det åndelige ser mod Solen, glemmer rummet og kun tager hensyn til tiden. Solen udstråler ikke blot lyset, men selve rummet. Og når vi skuer ind i Solen, skuer vi ud af rummet. Derfor er Solen denne enestående stjerne, fordi man gennem den kan skue ud af rummet. Men Kristus er kommet til menneskene fra det, som er udenfor rummet. Da kristendommen blev grundlagt på Jorden ved Kristus, havde mennesket allerede alt for længe kun været i »Ex deo nascimur«. Det var blevet fortroligt med det. Det havde fuldstændig mistet tiden. Det var helt og holdent blevet et rumvæsen.

Med vor nuværende civilisatoriske bevidsthed forstår vi kun vanskeligt de gamle overleveringer, fordi disse egentlig overalt regnede med rummet og ikke med det tidsmæssige og med det tidsmæssige kun som et vedhæng til rummet.

Så kom Kristus, og han bragte igen tiden til menneskene. Og idet menneskehjertet, menneskesjælen og menneskeånden forbinder sig med Kristus, genvinder de tidens strøm fra evighed til evighed. Hvad kan vi mennesker da gøre andet, når vi dør — altså går ud af rummets verden — end at klamre os til det, som igen giver os tiden, for menneskeheden var jo på Golgathamysteriets tid i så høj grad blevet et rumvæsen, at det havde mistet tiden. Kristus har igen bragt tiden til menneskene.

Og hvis menneskene ikke også vil dø sjæleligt, når de går ud af rummet, så må de dø i Kristus. Vi kan stadigvæk være rummennesker og kan sige: »Ex deo nascimur«. Så kan vi se hen til barnet, som er kommet fra tiden ind i rummet for at forene menneskene med Kristus.

Men efter mysteriet på Golgatha kan vi ikke komme til grænsen af det jordiske liv, ikke tænke på døden, hvis vi ikke vil bøde for tabet af tiden med tabet af Kristus, hvis vi ikke vil blive forvist til rummet og blive i rummet som spøgelse. Da må vi dø i Kristus. Da må vi gennemtrænge os med Golgathamysteriet. Da må vi føje »In Christo morimur« til »Ex deo nascimur«. Da må vi føje påsketanken til juletanken.

Og således lader »Ex deo nascimur« juletanken træde frem for vore sjæle, og således lader »In Christo morimur« påsketanken træde frem for os.

Vi kan sige, at mennesket på Jorden har det fysiske, det æteriske og det astrale. Det æteriske er også derude i ko det astrale er også derude (se tegning, rødt). Det fysiske er kun på Jorden, der gives intet fysisk i kosmos. Vi må altså sige, at Jorden har noget fysisk, æterisk og astralt. Kosmos: det fysiske er der ikke, men det æteriske og det astrale er der.

Men kosmos er også tredelt. Hvad det ikke har nedadtil, har det tilføjet opadtil. I kosmos er det æteriske det laveste, på Jorden er det fysiske det laveste. På Jorden er det astrale det højeste; i kosmos er det højeste det, som mennesket jo i dag kun har i sig som kim, og hvoraf åndsselvet engang skal væves. Vi kan sige, i kosmos er åndsselvheden (Geistselbstigkeit) det tredie.

Og nu viser stjernerne sig for os som udtryk for et eller andet. J eg sammenligner dem med kærtegn. Åndsselvheden bagved er det kærtegnende væsen. Kun er det kærtegnende væsen ikke en enhed, men hierarkiernes hele verden. Hvis jeg ser på et menneskes skikkelse, ser på dets øjne, som lyser mig i møde, hører dets stemme, så er det menneskets ytringsformer. Ser jeg ud i verdensvidderne, ser jeg på stjernerne, så er de hierarkiernes ytringsformer, deres følelsvækkende livsytringer. Ser jeg ind i det blå verdensfirnaments uendelighed, så ser jeg deres æteriske legeme åbenbare sig udadtil, det som er det laveste for hele den hierarki ske verden.

Men når vi skuer ud i kosmos og dets vidder, aner vi noget, som går ud over det jordiske, på lignende måde som Jorden med sine fysiske substanser og kræfter er lavere end det kosmiske. Jorden har noget underkosmisk i det fysiske, kosmos har noget overjordisk i åndsselvheden.

JORD	KOSMOS
Underkosmisk-fysisk	Æterisk
Æterisk	Astral
Astral	Overjordisk-Åndsselvhed

Den fysiske videnskab taler om Solens bevægelse. Det kan den. For man kan jo indenfor rumbilledet, der omgiver os som kosmos, se af visse forekomster, at Solen er i bevægelse. Men det er netop kun et billede af solbevægelsen, som når ind i rummet. Og hvis man taler om den virkelige Sol, så er det simpelthen meningsløst at sige, at Solen bevæger sig i rummet, fordi rummet udstråles af Solen. Solen udstråler ikke blot lyset, Solen skaber også rummet. Og selve Solens bevægelse er kun noget rumligt indenfor rummet, udenfor rummet tilhører den tiden. Det, der viser sig, som om Solen iler mod stjernebilledet Herkules, er kun et billede af en tidsudvikling hos solvæsenet.

Kristus har jo sagt til sine intime disciple: Se på Jordens liv. Det er beslægtet med livet i kosmos. Såfremt I ser på Jorden og det omliggende kosmos, er det Faderen, som lever i dette verdensalt. Faderguden er rummets gud. Men jeg forkynder jer, at jeg er kommet fra Solen, fra tiden — fra den tid, som kun optager mennesket, når det dør. Jeg har bragt mig selv til jer ud fra tiden. Optager I mig, sagde Kristus, så optager I tiden og forfalder ikke til rummet. Men så må I også finde overgangen fra den ene trehed — det fysiske, æteriske og astrale — til den anden trehed, det æteriske, astrale indtil åndsselvheden. Åndsselvheden kan lige så lidt findes i det jordiske, som det fysisk-jordiske i kosmos. Men jeg bringer jer budskab fra det, for jeg er fra Solen.

Ja, Solen har et tredobbelt aspekt. Lever man indenfor Solen og ser mod Jorden (se tegning, rødt), så ser man noget fysisk, æterisk og astralt. Eller ser man på det, som er i Solen selv, ser man vedblivende åndsselvheden. Man ser noget fysisk, når man hu sker Jorden eller ser hen mod den. Ser man bort, så ser man på den anden side åndsselvheden. Man svinger frem og tilbage mellem det fysiske og åndsselvheden. Stabilt forbliver derimellem kun det æteriske og det astrale. Men ser man ud i verdensrummet, da forsvinder det jordiske helt. Da er der noget æterisk, astralt og åndsselvheden. Det vil være, hvad I ser når I kommer ind i soltiden mellem død og en ny fødsel.

Man kan altså forestille sig, at mennesket med sin sjælelige tilstand kapsler sig helt ind i jordvæsenet, og da kan det fornemme det guddommelige, for ud af det er det født. »Ex deo nas cimur«.

Men nu kan vi forestille os, at det ikke blot kapsler sig ind i rummets verden, men optager Kristus, som fra tidens verden er kommet ind i rummets verden og har bragt tiden selv ind i Jordens rum — derved overvinder det døden i døden. »Ex deo nascimur«. »In Christo morimur«.

Men Kristus bringer det budskab, at når rummet er overvundet, og man lærer Solen at kende som rummets skaber, når man føler sig i Solen ved Kristus, føler sig hensat i den levende Sol, da forsvinder det fysisk-jordiske, men det æteriske og det astrale er der. Det æteriske lever op, nu ikke som himlens blå, men som en lys-røddlig stråleglans i kosmos. Og ud fra dette lyst-røddlige stråler nu stjernerne ikke ned, men de berører os med deres kærtegn. Og hvis mennesket virkelig hensætter sig til alt dette, kan det føle sig stående på Jorden med det

fysiske krænget af, og gennemstrålet af det æteriske, som stråler op, lilla-rødt. Stjernerne er ikke lysende punkter, men kærlighedsstråler som et menneskeligt kærtegn.

Men idet man føler dette guddommelige i sig, den guddomme, lige verdensild som menneskets væsen, der flammer ud fra denne ild, føler sig i det æteriske verdensalt og oplever åndsyttringer i den astrale verdensudstråling, da fremkalder dette i mennesket den indre oplevelse af det åndsudstrålende, som mennesket er kaldet til i verdensaltet.

Da de, til hvem Kristus havde forkyndt dette, tilstrækkelig længe havde gennemtrængt sig med denne tanke, fornemmede de denne tankes virkning i pinsefestens ildtunger. Da følte de døden, ved at det fysiske i Jorden faldt fra. Men da følte de også: Dette er ikke døden, men åndsselvheden i universet, der går op for det fysiske i Jorden: »Per spiritum sanctum reviviscimus«.

Således kan man se hen til denne tredeling i den ene halvdel af året. Juletanken: »Ex deo nascimur«. Påsketanken: »In Christo morimur«. Pinsetanken : »Per spiritum sanctum reviviscimus«.

Og tilbage bliver den anden halvdel af året. Forstår man også den, så går også den anden side af menneskets liv op for én. Forstår man den forbindelse, det fysiske har til det sjælelige hos mennesket og til det overfysiske, der indeslutter den frihed i sig, som jordmennesket bliver delagtigt i på Jorden, så forstår man i sammenhængen mellem jul-, påske- og pinsefest det frie menneske på Jorden. Og forstår man det ud fra disse tre tanker, juletanken, påsketanken og pinsetanken, og foranlediges man derved til at forstå det øvrige år, så fremtræder den anden halvdel af det menneskelige liv, som jeg antydede det for Dem, idet jeg sagde:

Ser man på den menneskelige skæbne — så kommer hierarkierne til syne bagved i deres arbejde og virke. Derfor er det så storslået virkelig at se ind i en menneskelig skæbne, fordi man ser, hvorledes alle hierarkierne står bag den.

Men i grunden er det jo stjernernes tale, som toner os i møde fra jule-, påske- og pinsetanken! Fra juletanken, for så vidt som Jorden er en stjerne i verdensaltet, fra påsketanken, fordi den mest strålende stjerne, Solen, giver sine nådegaver, fra pinsetanken, idet det, der er skjult for os bag stjernerne, lyser ind i sjælen og igen lyser ud af sjælen i ildtungerne.

Hvis De mediterer over det, der nu på denne måde er blevet sagt om Faderen, bæreren af juletanken, som sender Sønnen, for at påsketanken kan blive opfyldt, og ligeledes mediterer over det, som er sagt om Sønnen, der igen bringer kundskab om Anden, for at det menneskelige liv på Jorden i pinsetanken kan fuldendes i treheden — når De mediterer over dette, når De tænker nøje over det, så ! De et grundlag for fornemmelse af alt det, jeg har skildret, og som jeg har givet Dem til forståelse af karma.

Forsøg engang at lade jule-, påske- og pinsetanken virke på den menneskelige følelse, på den menneskelige fornemmelse, sådan som vi i dag har gjort det, fordyb Dem i Deres fornemmelse, og bring denne fornemmelse med, som skal leve videre som den varme, brændende pinsetanke, så vil vi kunne tale videre om karma, når vi igen kommer sammen efter min rejse, som jeg er nødt til at foretage netop til pinse på grund af landbrugskurset.

Og sådan vil Deres forståelse være befrugtet rigtigt ved det, som pinsetanken er. Sådan som noget lyste ud af enhver af disciplene ved indstiftelsen af pinsefesten, ved den første pinsehøjtid, sådan skulle egentlig pinsetanken igen blive levende også for den antroposofiske forståelse.

Der skulle strømme noget lysende ud fra Deres sjæle. Til den videre fortsættelse af de karmatanker, som er for den anden halvdel af året, gav jeg Dem som pinsefornemmelse det med, jeg i dag har at sige om sammenhængen mellem jule-, påske- og pinse- tanken.

Femtende Foredrag

Dornach, 22. juni 1924

Det er ikke så let uden videre at anstille betragtninger om karmiske spørgsmål, og der gør sig i virkeligheden altid, når talen falder på det, der hører det menneskelige karma til, en stærk ansvarsfølelse gældende, eller burde i hvert fald altid gøre det. Det drejer sig jo her faktisk om, at man virkelig får indblik i de dybeste sammenhænge i verdenstilværelsen. For i karma, indenfor karma forløbet, udspiller de tildragelser sig, som egentlig bærer de andre fænomener i verden, endog naturfænomenerne. Man kan derfor, hvis man ikke forstår karmaforløbet i verden og i menneskehedens udvikling, umuligt komme til egentlig at forstå, hvorfor den ydre natur netop udbreder sig for os i den skikkelse, som det er tilfældet. Vi har opstillet eksempler på visse karmiske forløb. Disse eksempler har jeg omhyggeligt valgt, for at de kunne stå sådan, at vi nu, når vi skal søge at knytte forbindelsen med det individuelle karma, kan finde overgangen i tilknytning til det, der er blevet sagt med disse eksempler.

Her vil jeg nu gerne komme med en indledende almen bemærkning, om ikke af anden så af den grund, at der allerede i dag og vel sagtens også ved de følgende foredrag vil indfinde sig venner, som ikke var her i de uger og måneder, da de foredrag, der netop havde forbindelse med de karmiske betragtninger, blev holdt. Det gælder nu stadig om at indse, hvor tungtvejende i virkeligheden alt det må tages, der knytter sig til vort julestævne. Den bevidsthed skulle egentlig trænge igennem, at der med dette julestævne har fundet en fuldstændig nygrundlæggelse sted af Det antroposofiske Selskab. Og det bør afgjort være sådan, at man i forhold til de store forandringer, der er indtrådt i den ny måde at varetage den antroposofiske visdom ikke må falde tilbage til de gamle vaner, heller ikke til de gamle tænkevaner. Vi må nemlig være klare over, at netop det, der er blevet sagt her under betragtningerne siden julestævnet, ikke må forebringes af nogen overfor nogen som helst tilhørerskare på anden måde, end hvis der fore ligger et manuskript eller ved oplæsning af den nøjagtige ordlyd, som foreligger her.

Det kan ikke til at begynde med gengives frit. Hvis det blev det, måtte jeg protestere mod det. For det gælder virkelig om at veje hvert ord og hver sætning nøje ved disse vanskelige og tungtvejende ting, der omtales her, for at det kommer til at stå klart, hvorledes tingene skal begrænses. Hvis altså nogen har til hensigt overfor en eller anden tilhørerkreds i en anden form at gengive de ting, der er blevet omtalt her, måtte vedkommende først sætte sig i forbindelse med mig og spørge, om det kunne lade sig gøre. Der må for fremtiden komme en fælles ånd, en ånd der i realiteten er en enhed, ind i hele den antroposofiske bevægelse. Ellers begår vi atter de fejl, som især et antal af vore medlemmer er faldet for, der mente at skulle bearbejde den antroposofiske visdom videnskabeligt; og vi har jo virkelig bragt i erfaring, hvor meget skadeligt, for den antroposofiske bevægelse skadeligt, der i så henseende er blevet »ydet«, og jeg siger det i anførselstegn.

Rent fortrolige meddelelser er naturligvis ikke indbefattet i de betingelser, jeg her stiller, men også hvad dem angår, burde den, der kommer med dem, fuldt ud være sig sit ansvar bevidst. For i det øjeblik der tales, sådan som det sker på dette sted, begynder i højeste forstand det, jeg må betegne som ansvarsfølelsen overfor meddelelserne fra den åndelige verden. Det er jo også på anden måde vanskeligt overhovedet at tale om disse ting. Men netop det begrænsede i vore arrangementer tillader ikke andet end det, der netop bliver gjort. Det er svært at tale om disse ting, for egentlig skulle disse foredrag kun holdes for tilhørere, der har været med fra begyndelsen til enden af en foredragsrække. Enhver, der kommer til senere, har naturligvis vanskeligheder med forståelsen.

Disse vanskeligheder kan man jo nok imødegå, hvis det er fuldstændig bevidst for tilhørerne, findes. I så tilfælde er alt jo godt. Men det er bare ikke altid tilfældet. Den rigtige tænke måde kan heller ikke vinde indpas overfor disse ting, som hører til de aller sarteste indenfor vor antroposofiske bevægelse, når de gamle vaner med misundelse over småting, gensidigt nag osv. på den anden side stadig vedvarer, sådan som det også er tilfældet efter julestævnet. For den antroposofiske udvikling er netop et vist sindelag, en vis alvor absolut nødvendig.

Sådanne ting har jeg tidligere fremført som underviser, da jeg endnu ikke beklædte formandsposten. Nu må jeg fremsætte dem sådan, at de virkelig udtrykker det, der må leve i Det antroposofiske Selskab, idet det udgår fra Goetheanums ledelse.

Men jeg tænker nok, at de ord, jeg her har sagt, vil kunne forstås. De er jo sagt for, netop i forbindelse med en foredragsrække, som den vi her står overfor, at kalde på den nødvendige alvor hos vore venner.

Karma er jo noget, som virker umiddelbart i alt, hvad mennesker oplever, og som bag de ydre oplevelser skjuler sig i alt det, der må henregnes til det ubevidste og det underbevidste i den

menneskelige sjæl. Hvis man læser en biografi og læser den med virkelig indre deltagelse for det, der sker og fortælles, så burde det vække ganske særlige følelser hos læseren. Hvis jeg skal beskrive, hvad man kan komme til under læsningen af en biografi, så er det dette: Den, der med virkelig opmærksomhed følger en biografi, vil komme til den slutning, at der i en biografi stadigvæk gøres tilløb til at fremstille ting, der viser sig i livet, og som egentlig ikke er begrundet i en fortløbende udvikling af fortællingen. Man har, når man læser en biografi, egentlig kun på en vis måde dette menneskes liv for sig. I menneskets liv spiller ikke blot de kendsgerninger ind, som det oplever i vågen tilstand. Altså første dag — nu kommer natten; anden dag — nu kommer natten; tredje dag — nu kommer natten, osv., men det forholder sig sådan, at vi, hvis vi ikke skriver en åndsvidenskabelig biografi, hvad der med den nutidige civilisation taget i betragtning egentlig er en fuldkommen umulighed, kun på en ydre måde vil komme til at føle det, der sker om dagen. I en biografi skriver vi altså det ned, som har fundet sted om dagen, og som er sket, mens den person, vi skriver om, har været vågen.

Men det, der i virkeligheden former livet, og som indplanter

de skæbnemæssige impulser i livet, det kommer ikke til syne under dagens begivenheder, men udspiller sig som impulser i den åndelige verden i mellemrummene mellem de enkelte dages begivenheder, når mennesket befinder sig i den åndelige verden, fra indsovningen til det vågner op. Det virkelige liv indeholder helt igennem disse impulser fra søvnen; skriver vi derimod en biografi, er de udeladt. Hvad betyder det da at fortælle en biografi?

I forhold til det menneskelige liv, ville det være lige så fortegnet, som hvis man f.eks. tager Rafaels Sixtinske Madonna, hænger den op på væggen og overklitrer visse dele af den med hvidt papir, således at der kun er nogle pletter synlige. Den, der ser på det, må da føle den følelse, at dette for at udgøre en helhed, dog måtte lade noget mere komme til syne.

Denne følelse skulle egentlig enhver have, der fordomsfrit læser en biografi. Overfor den nutidige civilisation kan det jo kun antydes i stilen, men det burde også ske. Det burde antydes i stilen. Det burde antydes, at der altid spiller impulser ind i menneskets liv, som på en vis måde dukker frem af det mest upersonlige i de sjælelig-åndelige oplevelser. Hvis det i det mindste blev gjort, så ville man dog blive skolet til at få fornemmelsen af, at karma må tale ud af en biografi. Naturligvis ville det være abstrakt, hvis man ville tale på den måde, at man, når man i en biografi fortalte en eller anden scene fra et menneskes liv og så sagde: Ja, dette stammer nu fra et tidligere jordeliv, dengang var det sådan og sådan, og det udformer sig nu sådan. Det ville jo naturligvis være abstrakt. De fleste mennesker ville rimeligvis finde det uhyre sensationelt, men der ville dermed i sandhed ikke være opnået nogen højere form for åndelighed end den, der opnås ved vore filister biografier, sådan som de skrives i vore dage; for alt, hvad der i vor tidsalder ydes på dette område, er filisteri.

Nu kan man fremkalde det, der her skal trænge ind i sjælen, ved at udvikle noget, man måske kan kalde en slags kærlighed for folks dagbogsagtige optegnelser. Dagbogsoptegnelser kan jo også være meget spidsborgerlige, men hvis de ikke bliver skrevet eller læst tankeløst, vil den, der ikke selv er en filister, selv i en filisters optegnelser ved overgangen fra den ene dag til den næste, have fornemmelser, der nærmer sig til en følelse for karma og de skæbnemæssige sammenhænge.

Jeg har lært en del mennesker at kende - og deres tal er slet ikke så ringe - som mente sig i stand til at skrive en Goethebiografi. Man kan egentlig sige, at disse mennesker uden at have den mindste anelse om, hvad det drejer sig om, føler sig kapable til at skrive en Goethebiografi. Vanskeligheden vokser dog i forhold til, hvor dybt man ser ind i tilværelsens sammenhænge, særlig de karmiske sammenhænge.

Optag blot alt det, jeg her har fremstillet, følelsesmæssigt. Tag det, jeg har fortalt, da jeg udtrykkeligt opfordrede Dem til ikke at forstå mig forstandsmæssigt, men til at optage tingene med Deres hjerte, for så, når jeg igen taler, da at tage imod det følgende foredrag ud fra hjertet. Husk på, at jeg sagde dette, fordi man ikke kan få en virkelig følelse for karma, når man blot vil nærme sig det rent forstandsmæssigt. Den, som ikke kan føle sig rystet ved at høre om forskellige karmiske sammenhænge, som er blevet fremført her, kan slet ikke betragte karma, kan heller ikke nå til individuelt at betragte de karmiske sammenhænge.

Og vi vil så finde overgangen fra de hidtidige betragninger til det, der overfor en begivenhed i et menneskes liv kan få os til at sige: Deri giver karma sig udtryk på en bestemt måde.

Når jeg tænker på alt det, jeg var igennem - i forbindelse med Goethe i de syv år, jeg arbejdede i Goethe- og Schillerarkivet i Weimar, og jeg må under udarbejdelse af udkastet til min levnedsskildring netop se det som min opgave at tænke dette igennem så må jeg sige, at det, hvad spørgsmålet om karma angår i en hvilken som helst skildring, er et af de

sværeste spørgsmål at besvare, hvad Goethe sjæleligt gennemgik i årene fra 1792 til 1800. At skrive dette kapitel i en Goethebiografi, blot at tænke det igennem, at se det sådan, at man ser karma virke i det, hører virkelig til det allersværeste.

Nu må man først se på, hvordan karma giver sig udslag i et menneskes liv, omend for den okkulte, den højere betragtning. Mennesket lever jo, fra det falder i søvn til det vågner op, i sit jeg og i sit astrallegeme udenfor sit fysiske legeme og æterlegemet. Med sit jeg og sit astrallegeme lever det i den åndelige verden. Bare det at skaffe sig overblik over de faktiske forhold, der udspringer sig, når mennesket falder i søvn, og når det vågner op, hører til de vanskeligste åndsvidenskabelige undersøgelser. For ser De, det der finder sted, viser sig på følgende måde. I dag vil jeg vise det skitseagtigt.

Når De ser på alt det, som antroposofien hidtil har vist Dem, vil De føle, at tingene gør indtryk af at være til at forstå. Men for at finde frem til dem kræves der overordentlig vanskelige åndsvidenskabelige undersøgelser.

Når jeg nu tegner en slags skema af mennesket, så har vi først i dette omrids menneskets fysiske legeme. I dette fysiske legeme lever æterlegemet (se tegning, lilla) og astrallegemet (gult). Og heri lever jeget.

Lad os engang betragte mennesket, når det falder i søvn. Det, jeg har tegnet, bliver liggende i sengen. Men hvad foregår der nu med astrallegemet og med jeget? Astrallegemet og jeget, som jeg igen vil antyde skitseagtigt, går gennem menneskets hoved, ja egentlig gennem hele menneskets sansesystem, altså på sin vis gennem hele legemet, men dog fortrinsvis ud af hovedet, og er så

— atter skematisk tegnet — udenfor mennesket. Vi kan således sige, idet vi først ser bort fra jeget, at astrallegemet ved indsovningen går ud gennem menneskets hoved. I virkeligheden forlader det mennesket gennem alle dets sanseorganer, men da disse fortrinsvis er koncentrerede i hovedet, så går størstedelen af astrallegemet ud gennem hovedet. Men fordi varmesansen f.eks., og også følesansen er fordelt over det hele, udgår der overalt strålinger, der ligesom svagt følger efter; dog fremkalder sagen som helhed det indtryk, at når mennesket sover ind, så forlader astrallegemet det gennem hovedet. Ligeså med jeget, som — hvis jeg skal udtrykke det rumligt — er noget større end astrallegemet og ikke er helt indesluttet i det indre, når det går ud af mennesket. Sådan er mennesket, når det falder i søvn.

Men lad os nu se på mennesket, når det vågner op. Så finder vi, at astrallegemet først kommer tilbage i mennesket gennem lemmerne, og i disse først gennem fingerspidserne og tåspidserne, og derefter fra lemmerne lidt efter lidt udbreder sig i mennesket. Astrallegemet kommer altså netop tilbage fra den anden side. Også jeget kommer fra den anden side, kun omslutter jeget nu ikke astrallegemet, men er, når det vender tilbage, ligesom indesluttet i dette (blåt).

Vi vågner, og idet vi vågner op, strømmer astrallegemet og jeget ind i os gennem fingerspidserne og tåspidserne. Egentlig tager det hele dagen for dem at udfylde hele legemet lige til hovedet, og når de er nået til hovedet, er egentlig det øjeblik der igen, hvor de forlader mennesket. Heraf kan De se, at astrallegemet og jeget egentlig altid er i en strømmende bevægelse.

Nu kan De sige: Når vi netop har været vågne en halv time, så har vi altså vort astrallegeme, og jeg mener også her altid jeget, kun det lille stykke her indtil håndleddene — vi er ikke kommet videre — og nedadtil ved fødderne ikke længere end til anklerne.

Ja, sådan er det faktisk. Hvis altså nogen — jeg vil antage, at det er sådan et anstændigt menneske — vågner senest klokken 7 og forbliver vågen, så vil dette menneske, når klokken er halv otte, med sit astrallegeme kun være nået til anklerne og til håndleddene. Og på den måde går det langsomt frem lige til om aftenen.

Og De kan nu spørge om, hvordan det så går til, at vi, når vi vågner, vågner med hele vort menneske. Vi har dog følelsen af, at vi straks vågner op som helt menneske, — og når så klokken er et kvarter over syv, er bare vore fingre og vore tæer vågne osv., og når klokken er tolv, så er det for de flestes vedkommende sådan — altså hos disse anstændige mennesker, — at de kun er så langt nede i deres astrallegeme som i et siddebadekar. Sådan er det.

Det spørgsmål, der hermed er stillet, må besvares sådan, at man gør opmærksom på, at der jo i det åndelige hersker andre love end i den fysiske verden. I den fysiske verden er et legeme kun dér, hvor det netop befinder sig. Dette er ikke tilfældet i den åndelige verden. I den åndelige verden forholder det sig sådan, at selv om vort astrallegeme også først bare har taget plads i vore tåspidser og fingerspidser, så virker det dog i hele det rum, legemet omfatter. Det er det, der er det mærkværdige. Man kan godt føle astrallegemet, bare det kommer, kan man allerede mærke det i hele legemet. Men i sin realitet, i sin egentlige substans udbreder det sig først langsomt. Overordentlig meget hænger sammen med dette fænomen og med forståelse af det. Frem for alt med hensyn til at bedømme den menneskelige organisation i dens sunde og syge tilstand. De må tænke på, at under hele søvntilstanden er der i det, der ligger i sengen, og som dog ikke er hele mennesket, men kun det fysiske legeme og æterlegemet, en slags planteagtig - mineralisk aktivitet, omend den foregår indenfor den menneskelige organisation. Denne virksomhed kan være normal eller unormal, sund eller sygelig.

Når astrallegemet begynder at trænge frem gennem lemmerne, så stråler netop i morgentimerne de usunde forekomster ind og giver sig udslag i en ganske særlig slags iagttagelse. Derfor er det af stor vigtighed for bedømmelsen af sygdomme at lære patienternes følelser og fornemmelser at kende, når de vågner op, når astrallegemet presser det usunde op i dem.

Men vi må videre. Når vi falder i søvn, går vi med vort jeg og med vort astrallegeme ud af vort fysiske legeme og æterlegemet og ind i den åndelige verden. Da forbliver endnu eftervirkningerne af det, vi har gennemgået om dagen. Men tankerne forbliver ikke i den form, vi har tænkt dem, heller ikke i form af ord. Alt dette bibeholdes ikke, det bliver blot hængende som en rest ved astral legemet, når det forlader os.

Og straks, når astrallegemet går ud af mennesket, begynder karma at danne sig, omend først netop i billedform. Karma begynder at danne sig. Det, vi i dagens løb har udført af godt og ondt, og som vi først kun ser tilbage på med vore vante forestillinger, det begynder straks, vi er faldet i søvn, at omsætte sig i den karmiske udviklingsstrømning.

Og dette vedvarer et stykke tid efter indsovningen. Så overdøver denne omdannelse til karma alle de øvrige kendsgerninger, vi kommer ud for under søvnen.

Når mennesket sover videre, sker der imidlertid det (se pilene på første tegning i foredraget), at det først dukker ned i de oplevelser, der hører til det forrige jordeliv, derpå i dem, der hører til det næstsidste jordeliv, så videre til oplevelserne fra det tredjesidste osv. Når mennesket så er ved at vågne igen, har det også passeret sit allerførste individuelle jordeliv. Så kommer det ind i den oplevelse, hvor det endnu ikke er adskilt fra det almene verdensalt, hvor det endnu lever med i det, og hvor der ikke kan tales om individuelle jordeliv. Og først når det er nået så vidt, kan det atter vende tilbage til sin fysiske og sin æteriske organisation.

Nu opstår der atter et ret betydningsfuldt spørgsmål: Hvordan forholder det sig nu, når vi tager os et kort blund, f.eks. en middagslur? Hvordan forholder det sig så? Eller endog hvis vi slumrer ind under et foredrag, bare lidt, men altså virkelig falder i søvn, og det hele blot varer i måske to, tre minutter, måske bare et eller et halvt minut? Ja, hvis det drejer sig om virkelig søvn, så var vi i den åndelige verden i dette halve minut, fra vi faldt i søvn, til vi vågnede op igen.

Ser De, nøjagtigt det samme gælder for denne korte søvn, også for det korte blund under et foredrag, som for søvnen om natten, og det gælder også for syvsoveren, den menneskelige syvsover mener jeg.

Det er nemlig sådan, at i det øjeblik mennesket er faldet i søvn, selv om det kun er for et kort øjeblik, så er hele søvnen en enhed, og astrallegemet ser selvfølgelig perspektivisk som en ubevidst profet ud over hele søvnen lige til opvågningen. De fjernere liggende ting kan godt vise sig utydeligt, som når man er nærsynet og ser ned ad en allé og ikke kan se de fjerneste træer. Sådan kan også, billedlig talt, astrallegemet være nærsynet i det ubevidste. Det ser ikke helt hen dertil, hvor de første individuelle jordeliv viser sig. Det er noget specielt. Men i det store og hele forholder det sig sådan, at vi selv under den korteste søvn med uhyre rasende fart gennemløber alle vore jordeliv. Dette er af overordentlig stor betydning. Naturligvis bliver det hele meget, meget utydeligt; men hvis nogen falder i søvn under et foredrag, har jo den, der holder foredraget — eller de, der sammen med ham iagttager det — syn for sagn. Tænk engang på, at den pågældende har hele jordudviklingen for sig med alt, hvad han i de forudgående liv har været igennem. Kun fordi det foregår med rasende fart, når

nogen falder. i søvn under et foredrag, bliver det utydeligt, — det ene spiller blot hurtigt ind i det andet, men det er der ikke desto mindre. Af dette kan De se, at karma i virkeligheden altid er til stede. Det er der. Det er på en måde indskrevet i verdenskronikken. Og mennesket har under hver eneste søvn lejlighed til at træde hen til dette karma. Det er en af tilværelsens store hemmeligheder.

Ser De, den, der uhildet fra initiations-videnskabens standpunkt kan overskue disse ting, ser også på den ene side med en uhyre andagt — erkendelses-andagt kunne jeg måske kalde det — på det, som kan leve i en menneskelig erindring, der dybt i sjælen kan dukke op som erindringstanker. Denne erindring fortæller kun om den netop oplevede jordtilværelse, men der lever i disse erindringer alligevel et menneskeligt jeg. Og var disse erindringer der ikke — jeg har i tidligere foredrag antydnet det — så var det menneskelige jeg ikke fuldt ud til stede. Dybt inde i os sidder der noget, som atter og atter kan vække erindringer i os.

Men idet vi igennem vore sanser og ved hjælp af vor forstand kommer i forbindelse med yderverdenen, danner vi os ideer og forestillinger om den ydre verden, forestillinger som skal give os billeder af det, der er derude.

Atter kan vi skematisk tegne det sådan, at vi siger: Her skuer mennesket ud i verden (se tegning) . Der opstår billeder i dets tanker (lilla), der fremstiller det, som mennesket ser i den ydre verden. Her lever mennesket i sit legeme. Fra dets legeme stiger der tanker op, der rummer dets egen erindringsskat. Betragter vi denne vor erindringsskat, så ved vi, at den så godt den formår ifølge vor åndelige-sjælelige-legemlige organisation, fremstiller det for os, som vi har gennemlevet i denne jordtilværelse.

Men lad os nu se på det, der er at finde på den anden side. Vi tager i almindelighed ikke i betragtning, at vi i det, der findes på den anden side, først blot { et vist udsnit af jordtilværelsen, af J ordens og himmelens omgivelser. Hvis nogen er født i Danzig, så falder hans øjne og øvrige sanser på andre processer og andre ting, end hvis han er kommet til verden i Hamborg eller Konstantinopel. Og det går gennem hele livet. Verden frembyder de forskellige udsnit for os, og disse udsnit er ikke de samme for to mennesker, selv ikke når man fødes og dør i samme landsby, med andre ord bor lige op ad hinanden. Det udsnit af livet, som den ene f er helt igennem forskelligt fra den andens.

Og lad os engang gøre os det klart, hvad dette egentlig betyder. Verden viser os en del afsig selv, og den del får vi at se. Andre dele ser vi aldrig og kommer aldrig til at se dem. Det har uhyre stor betydning at lede tankerne hen på, hvordan verden byder mennesket en sum af indtryk, som det med hensyn til livserfaringer er henvist til. Den, der ikke tænker dybt over tingene, bliver snart færdig med dette spørgsmål, men den, der tænker dybt over dem, bliver ikke så hurtigt færdig med det; han vil nemlig, mens ha tænker over sagen, komme til noget ganske særligt og sige til sig selv: Dette bringer mig i den grad i vildrede, at jeg til at begynde med ikke engang kan finde ord for det, — jeg kan til at begynde med slet ikke sige, hvad der foreligger. For hvordan skal jeg kunne finde udtryk for, at kosmos, at verden kun viser hvert menneske et mere eller mindre sammenhængende stykke og altså på den måde specificerer menneskene. Hvordan skal jeg udtrykke det?

Når jeg beskriver det så abstrakt som nu, er det naturligvis den nærmest liggende faktiske omstændighed, jeg kommer med. Men dermed har jeg i virkeligheden endnu ikke sagt noget. Jeg har ikke dermed givet udtryk for noget særligt. Jeg må først sige, hvori egentlig denne faktiske omstændighed består, først formulere den. Hvordan skal jeg så udtrykke, hvad det er, der foreligger her?

J a, ser De, vi kan komme til en formulering, til en måde at sige dette på ved atter at se på erindringen. Hvad er det, der dukker op af vor organisations dybder, når vi ved hjælp af hukommelsen kommer i tanker om noget? Hvad er det, der dukker op? Det er noget, vort menneskelige væsen har oplevet. Dernede, hvor vi ikke kan gribe det, dernede et eller andet sted er vort menneskevæsen. Det sender sine stråler op i vore erindringstanker. Det sender stråler fra vort indre op i vor bevidsthed. Hvad er det da, der stråler ind? Mennesket er jo dog så lille overfor alt det, der her stråler frem, og alt i kosmos udenfor mennesket er så mægtigt,

så kæmpestort. Men stadig kommer disse udsnit ind. Den faktiske omstændighed er dog den, at det her er tanker, der dukker op.

Kun fordi vi har oplevet de tilsvarende ting, ved vi, at de hidrører fra vore oplevelser. På ganske samme måde som vore erindringer kommer tankerne også ind her, men de kommer ind udefra. Og på hvad måde kommer de ind? Hernede befinder mennesket sig, og her har vi hierarkiernes hele verden (se tegning nr. 2.). De kan forstå, at det er et indtryk af storhed, der møder os, når vi med initiationsvidenskaben begynder at kunne sige til os selv, at rundt omkring os er disse dele af verdenserkendelsen udbredt, og bag alt det, som udefra gør indtryk på os, lever hierarkierne, lige så sandt som det enkelte menneske lever bag det, der dukker op som erindringer.

Og ligesom det afhænger af, hvor levende vi har oplevet noget, om vi kan hente det op af erindringen, om der nu er anledning til, at netop den ene tanke dukker op af erindringen og ikke den anden, og ikke alle andre tanker osv., sådan er det også her. Den, som lærer denne omstændighed at kende, ved også, at hvis nu dette dukker frem, så er det et væsen fra Angelois hierarki, hvis noget andet viser sig, er det et væsen fra Exusiais hierarki osv.

Og så kommer vi til den formulering, at vi i jordtilværelsen ser det, som det behager åndevæsenerne at vise os (se tegning nr. 2).

Idet et vist stykke af verden åbenbarer sig for os under vor jordtilværelse, lærer vi i det at erkende, at netop dette stykke af den uendelige række af muligheder, som kosmos indeholder, er blevet udvalgt af nogle medlemmer af hierarkiernes, for at det kan blive vist os, fra vi bliver født, til vi dør. Den ene i dette vist, den anden noget andet. Om det nu bliver det ene eller det andet, det afhænger af hierarkiernes rådslagning.

Hierarkierne husker, ligesom vi mennesker husker. Og hvad danner så grundlaget for hierarkiernes hukommelse? Grundlaget for hierarkiernes hukommelse dannes af tilbageblikket på vore tidligere jordeliv. De ser tilbage, og alt eftersom de af vort tidligere jordeliv ser det ene eller det andet, bringer de det stykke af kosmos, der svarer hertil frem for vor sjæl. Der ligger karma allerede i det, vi får at se af verden. Karma som er tildelt os gennem hierarkiernes verden.

I vor menneskelige hukommelse finder vi erindringerne om vort nuværende, korte jordeliv. Derude finder vi hierarkiernes erindring om, hvad mennesker igennem alle tider har gjort. Erindringstanker dukker op, indprægning af erindringstanker i form af det, mennesket først får at se af kosmos, det menneskelige karmas udformning — en tanke af rystende klarhed; for den viser os, at hele kosmos står i hierarkiernes tjeneste i forholdet til mennesket.

Hvorfor eksisterer så kosmos ud fra dette synspunkt? Kosmos er til, for at guderne i det kan have et middel til at bringe karma i dets første form hen til mennesket. Hvorfor er der stjerner, hvorfor skyer? Hvorfor er Solen og Månen der? Hvorfor er der dyr på Jorden, hvorfor er der planter? Hvorfor er der klipper og bjerge? Hvorfor er alt det der, som omgiver os i kosmos? Alt dette er gudernes forråd, hvorfra de, alt efter de handlinger vi har udført, fører karma i dets første skikkelse hen for vore øjne. Verden er et forråds-kammer for det, guderne viser os i karma.

Sådan er vi stillet ind i verden, og således kan vi nå frem til de virkelige hemmeligheder ved vor tilværelse i forhold til verden. Og vi vil så ! at se, hvordan vi kan komme til at gennemgå de forskellige former for karma.

Egentlig træder det kosmiske karma os først i møde. Det bliver stadig mere og mere individuelt. Vi vil komme til at se karma virksomt i dets inderste væsen.

Det lå allerede i julestævnets hensigter at belyse disse hemmeligheder i tilværelsen og er nok allerede dengang i hele julestævnets holdning trådt frem for de tilstedeværende. Hele udformningen af Det antroposofiske Selskab var på det tidspunkt et vovestykke. Igennem denne sal, hvor julestævnet fandt sted og skulle grundlægge nydannelsen af Det antroposofiske Selskab, gik det reale, betydningsfulde dilemma, om det nu ville være muligt at hente det ud fra de åndelige verdener og at meddele det, som skal være der, hvis julestævnet skal være sandt i sit videre virke. Eller vil de kilder tørre ind, som må ligge til grund for udforskningen af den åndelige verden? Men denne indre krise i den antroposofiske bevægelse måtte være der og måtte opfattes med fuld bevidsthed. Disse to muligheder måtte ses i øjnene.

I dag har man lov til at sige: I den åndelige verden er afgørelsen truffet i den retning, at den åndelige verdens kilder netop siden julestævnet er blevet mere åbnet end tidligere, og at grundlaget er til stede for i det væsentlige at fordybe den antroposofiske bevægelse, hvis selskabet ellers forstår det.

Men det ville også være ønskeligt, om alt det, jeg har antydnet med de sidste ord, kunne blive forstået på rigtig måde. Det måtte siges engang, og jeg har jo også allerede sagt det forskellige steder.

Sekstende Foredrag

Dornach, 27. juni 1924

Kun langsomt og lidt efter lidt kan det, der gøres rede for om karma, føre til forståelse af denne verdens grundlæggende og komplicerede lovmæssighed. Jeg vil i dag gerne først vise hen til, hvordan vi måtte understrege, at menneskene først og fremmest selv arbejder med på udformningen af det menneskelige karma i livet mellem døden og en ny fødsel i den tilstand, hvori de, som jeg har skildret det, befinder sig dér. Menneskene arbejder dér sammen med andre mennesker, fortrinsvist med dem, de er karmisk forbundet med. Under karmas udformning i livet mellem døden og en ny fødsel ser vi således karmisk forbundne menneskegrupper, og det viser sig, at de menneskegrupper, der har noget med hinanden at gøre, i dette rent åndelige liv tydeligt adskiller sig fra andre. Fordi vi står indenfor en menneskegruppe, lad os sige sjælegruppe, udelukker det dog ikke, at vi også i livet mellem døden og en ny fødsel, og ikke mindst i dette liv, har del i fællesskabet med hele menneskeheden.

Men ind i alle disse grupper, helt ind i det enkelte menneskes individuelle skæbne, arbejder de højere hierarkiers væsener. Og disse væsener, som altså sammen med mennesket er karma skabende mellem døden og en ny fødsel, virker også ind i det liv, vi tilbringer mellem fødselen og døden, når karma moralsk lever sig ud i menneskenes skæbne. Og vi vil i dag besvare spørgsmålet om, på hvilken måde hierarkiernes arbejde, hierarkiernes virksomhed egentlig spiller ind i menneskenes liv.

Taler man i dag ud fra initiationsvidenskaben, kan man sige, at dette spørgsmål er noget, der griber en om hjertet, for De har jo nok af det, jeg i de sidste foredrag har sagt, f en anelse om, at det, der sker ude i naturen, står i forbindelse med det, der karmisk sker med menneskeheden.

Den, der ikke bare retter blikket mod det, der finder sted som naturbegivenheder, men mod de samlede kosmisk-menneskelige begivenheder, vil se sammenhængen mellem det, der især indenfor menneskegrupper og menneskemasser foregår på Jorden i en eller anden tidsalder og det, som i en anden tidsalder udspiller sig som tildragelser i naturen. Vi har jo undertiden lejlighed til at se, hvordan naturbegivenheder spiller ind i livet på Jorden. Vi ser hen på ødelæggende vulkanudbrud og på det, der bevirkes gennem naturens elementer i form af oversvømmelser og lignende.

Vi står dog lige straks, når vi opfatter disse hændelser som noget rent naturbestemt, overfor noget, der er uforståeligt i forhold til det helhedsindtryk, vi får af verden. For vi står her overfor begivenheder, der netop griber ind i verdensordenen, og overfor hvilke mennesket som regel opgiver at forstå noget, men simpelthen tager ulykken og skæbnens tilskikkelser, som de kommer. Den åndsvidenskabelige undersøgelse fører imidlertid allerede i kraft af det, den er, et lille stykke videre. For den åbenbarer bemærkelsesværdige synspunkter netop med hensyn til sådanne naturbegivenheder i elementerne.

Vi lader vort blik glide hen over jordoverfladen, og vi ser, at visse dele af den faktisk er ligesom oversået med vulkaner. Andre steder på jordoverfladen finder vi muligheden for jordskælv eller andre katastrofer. Når vi så netop med henblik på disse ting går de karmiske sammenhænge efter på samme måde, som vi med henblik på historien har fulgt adskillige historiske personligheder i de forløbne foredrag, så fremkommer der noget meget ejendommeligt. Så viser der sig det ejendommelige, at oppe i den åndelige verden, lever der menneskesjæle mellem døden og en ny fødsel, der i grupper, sådan som de ifølge deres karma

hører sammen, udarbejder deres fremtidige karma i tilslutning til deres tidligere karmiske sammenhænge. Og vi ser da, hvordan sådanne grupper af menneskesjæle, når de fra deres førjordiske tilværelse stiger ned til den jordiske, ligefrem tager retning mod steder, der ligger i nærheden af vulkaner, eller hvor der kan indtræffe jordskælvskatastrofer, for nu ud fra de naturlige elementer begivenheder her at underkaste sig den skæbne, der kan beredes dem ved, at de bor på sådanne steder. Ja, vi ser endog, hvordan sjæle, der hører sammen, i livet mellem døden og en ny fødsel, hvor mennesket jo har ganske andre anskuelser og følelser, direkte opsøger sådanne steder, for der at komme til at opleve den skæbne, som man netop herved kan opleve. For det, der her på Jorden kun finder ringe genklang i vore sjæle, som f.eks. den sætning: Jeg vælger en stor ulykke for at kunne fuldkommengøre mig, fordi jeg ellers, sådan som mit karma hidtil har formet sig, måtte forblive ufuldkommen, — det er en bestemmelse, der i livet mellem døden og en ny fødsel har fuld gyldighed. Og så er det, at vi søger et vulkanudbrud, et jordskælv, for ad ulykkens vej at nå frem til fuldkommenhed.

Vi er absolut nødt til at tilegne os disse to forskellige måder at bedømme livet på, den ene ud fra den åndelige verden og den anden ud fra den fysiske verden.

Men vi må endvidere i denne sammenhæng spørge omtrent sådan: Derude forløber de daglige naturbegivenheder, som, for så vidt stjerneverdenen er delagtig i dem, forløber forholdsvis regelmæssigt. For stjerneverdenens gang forløber ret regelmæssigt, navnlig hvad Sol og Måne angår, og det samme gør sig gældende for de øvrige stjerner med undtagelse af den tvivlsomme meteor og kometverden, som jo på en ejendommelig måde bryder ind i de kosmiske regelmæssige, rytmiske tildragelser.

Kun det, vi kalder for vind og vejr, og det, der som tordenvejr og haglbyger, som i det hele taget blander sig i det meteorologiske og klimatologiske i vor naturlige tilværelse, bryder denne rytmiske, regelmæssige daglige gang. Det kan vi se. Til at begynde med er vi underkastet dette naturbegivenhedernes ydre forløb. Men vi lytter dog, hvis vi i os har trang til det åndelige, og vi ud fra initiationen f denne meddelelse: Den ydre synlige verden er ikke det hele, der findes også en oversanselig verden. I denne oversanselige verden lever væsenerne fra de højere hierarkier. Og vi kommer i livet mellem døden og en ny fødsel ind i disse højere hierarkiers område, ligesom vi i livet mellem fødsel og død kommer ind i de tre naturriger, mineralriget, planteriget og dyreriget. Det lytter vi til. Vi forsøger at danne os en forestilling om, at der eksisterer en sådan anden verden, men bliver så ofte stående ved simpelthen at stille disse to verdener ved siden af hinanden uden at forbinde dem i vore forestillinger. Men vi opnår først en real anskuelse af disse to verdener, når vi kan se dem under et, når vi omfatter deres samvirke med det sjælelige blik. For vi må jo kunne gennemskue denne virksomhed, hvis vi vil forstå, hvorledes karma bliver dannet. Karma anlægges i livet mellem døden og en ny fødsel. Men i livet mellem fødselen og døden udformes også her på Jorden dette karma gennem de højere hierarkiers virke.

Vi må altså spørge: På hvilken måde virker de højere hierarkier ind i jordelivet?

Ja, ser De, disse højere hierarkier virker i jordelivet på den måde, at de benytter de jordiske processer sådan, at de kan udfolde deres virksomhed i dem.

Vi vil lettest kunne forstå det, der foreligger her, hvis vi først retter vort blik mod det, som netop breder sig ud for vore sanser i stjerneverdenen og i den jordiske verden. Om dagen, når vi er vågne, ser vi Solen over os. I nattens timer iagttager vi Månens og stjernernes skin. Lad os engang gøre os klart, hvordan vi egentlig ser på verden derude, på hvilken måde vi egentlig lader det, som er over os, og det, der er omkring os i naturrigerne på Jorden, virke på vore sanser. Og lad os gøre os det klart, at der i denne sanseverden i sig selv er lige så lidt mening som i formen af et menneskeligt lig. Ser vi på alle disse kræfter, der i hele omkredsen af Jorden findes udenfor mennesket, så finder vi ganske vist alle de kræfter, der også er i liget, men det levende menneskes kræfter finder vi ikke. Det lig, der ligger foran os, er noget, der i sig selv er uden mening; det har kun en mening som en rest af det levende menneske. Og ingen kan anses for at være ved sin fornufts fulde brug, hvis han mener, at et lig kunne bestå som en eller anden sammenhæng af kendsgerninger, der er begrundet i sig selv. Det kan netop kun vise sig som en rest, det kan netop kun vise en form af noget, der ikke mere er synligt. Og på samme måde som man rent fornuftmæssigt fra ligets form føres til det levende menneske, sådan bliver man også fra alt det, man rundt om i den fysiske tilværelse får øje på, ført til den åndelige verden. For denne fysisksanselige tilværelse har i sig selv lige så lidt mening som et lig.

På samme måde som vi fra liget føres til forestillingen om det levende menneske, når vi siger: Dette er liget af et menneske, — på samme måde må vi også om naturen sige: Denne er en åbenbaring af guddommelig-åndelige magter. Der kan ikke være fornuft i noget andet, ja, det er ikke engang sundt at tænke anderledes. Det vidner om en sygelig tænkning, hvis man tænker anderledes.

Men hvilken åndelig verden kan vi formode bag denne fysisksanselige verden? Ja, den åndelige verden, som vi kan formode står bag, er den, vi har lært at kende som det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes.

Det andet hierarki står bag alt det, Solen skinner på. Og hvad skinner Solen ikke på af alt det, vi rundt omkring os oplever gennem vore sanser, og hvad opretholdes ikke af Solen? Solen skinner på alt og opretholder alting.

Disse væsener fra det andet hierarki lever fortrinsvis i Solen. Ud fra Solen behersker de den synlige verden, som er deres åbenbaring. Vi kan altså sige: Har vi Jorden her, så har vi et eller andet sted Solen, der skinner ned på Jorden, og så finder vi bagved solvirkningen, i og gennem den, virkningen af det andet hierarki, Exusiai, Dynamis og Kyriotetes.

Alle de sanselige indtryk, som udøves på mennesket, alle de indtryk vore sanser om dagen modtager i vågen tilstand, bliver båret på de stråler, der er det andet hierarkis handlinger. Det er altså i en vis forstand rigtigt at udtrykke det sådan, at i og gennem og bagved det solagtiges virke i omkredsen af vor fysisk-sanselige tilværelse står det andet hierarkis oversanselige verden.

Men vi har under vor jordiske tilværelse en anden tilstand. Og vi talte allerede sidste gang om denne anden tilstand. Vi har den tilstand, hvor vi sover. Hvordan fremstiller denne søvntilstand sig nu kosmisk? Hvordan er dens kosmiske modbillede? Lad os engang se på det.

Vi har nu her, — hvis vi siger, at dette er et stykke af Jordens overflade (se følgende tegning, kredsformet linie opadtil) — og det er her, vi lever sådan, at vort fysiske legeme og vort æterlegeme ligger i sengen (til venstre), og vi har vort astrallegeme og vort jeg derude (til højre). De kosmiske forhold er da, at Solen står bagved det jordiske, og at Jorden først må lade solstrålerne trænge gennem sig, før de kan komme til os. Der er alt det solagtige dækket af Jorden.

I alle de gamle mysterier var der en bestemt lære, der egentlig gjorde et dybt rystende indtryk på en, når man blev opmærksom på dens indhold. Den, der blev indført i et gammelt mysterium og var blevet discipel og lidt efter lidt kom ind i initiationsvidenskaben, nåede også til på et vist trin af sin indre udvikling at karakterisere sine indtryk på følgende måde. — Læg nu mærke til det, jeg vil give form som en monolog, omtrent sådan som en initieret fra gamle tider havde kunnet tale, når han var nået til et vist trin i initiationen. En sådan initieret ville omtrent have sagt sådan: Når jeg om dagen står på den åbne mark og retter det anende blik opad og hengiver mig til sansernes indtryk, ser jeg Solen. Midt på dagen iagttager jeg den i dens blændende styrke, og bag Solens blændende styrke i middagstimen aner jeg, skuer jeg det andet hierarkis åndelige væseners virke i det solagtige. Før min initiation forsvandt det solagtige, nå Solen om aftenen gik ned. Når aftenrøden kom, svandt Solens skin. Og før jeg blev initieret, blev det mørkt omkring mig om natten, og når morgengryet kom, og Solen atter viste sig for at gå sin gang mod middagens blændende lys, huskede jeg dette mørke. Men nu, efter at jeg har opnået initiationen, er det sådan, at når jeg oplever morgenrøden, og Solen atter begiver sig ud på sin dagvandring, vågner nattens liv i min erindring. Jeg ved, hvad jeg oplevede i løbet af natten. Jeg husker ganske tydeligt, hvordan jeg så, at der fra aftendæmringen efterhånden bredte sig et blåligt skinnende lys videre fra vest mod øst, og jeg husker, hvordan jeg i midnatsstunden så Solen stå i et punkt på himmelhvælvingen modsat det, hvor den havde sin strålende middagsstyrke. Jeg så Solen skinne med den glans bag Jorden, der gør et så voldsomt moralsk indtryk. Jeg har skuet Solen ved midnatstid.

En sådan monolog, der giver udtryk for den fulde sandhed, har disse initierede absolut udtalt under deres meditation. For det at føre en sådan monolog betød jo blot, at man ville bringe sig det til bevidsthed, som var der. Og når vi endnu kan læse i en bog, Jakob Böhme har skrevet, »Die Morgenröte im Aufgang«, »Morgenrødens Frembrud«, så kan vi også derudfra få et

rystende indtryk af, at ordene i denne bog står der som en rest fra en vidunderlig gammel lære.

Hvad betyder det for den initierede, at morgenrøden kommer frem? Det betyder foranledningen til kosmisk erindring om synet af Solen i midnatsstunden, dækket af Jorden, lysende gennem Jorden. Når vi midt på dagen med vort almindelige syn ser Solens gul-hvide, lysstrålende skive, skuer vi med det initierede blik på det modsatte sted på himmelen den blåviolette Sol, idet Jorden viser sig for os som et gennemsigtigt legeme, gennem hvilket netop middagens gul-hvide solskive kommer til syne på den anden side, strålende i blålig-rødlige farver. — Men dette skær, der lyser og glimter i blå og rødt, er jo egentlig slet ikke det, det synes at være, og jeg er nødt til at sige det på denne paradoksale måde. Det er virkelig sådan, når vi til at begynde med ser Solen ved midnatstid, at vi da ligesom i det fjerne ser noget ret utydeligt. Når man så med det initierede blik vænner sig til stadig nøjere at betragte det, der i det fjerne først viser sig utydeligt, så vil det, som er et blåligt-rødt skær, mere og mere antage form og skikkelse og brede sig ud over hele den modsatte del af himmelen, der er skjult af Jorden, og blive befolket. Og ligesom vi, når vi en stjerneklar nat træder ud af vort hus og ! øje på det majestætiske syn af stjernehimlen med de enkelte funklende, lysende punkter, og Månen måske kommer frem, så vil for det initierede blik — på den modsatte side af himmelen igennem den nu gennemsigtige Jord — en hel verden stige op som ud af skyer, der former sig til levende skikkelser: Alt det, som lever i det andet hierarki, i Exusiai, Dynamis' og Kyriotetes' verden, viser sig som væsener.

Og der viser sig så også noget andet, når vi stadig ser nøjere til og opnår den sjælelige ro, der gør det muligt for os at betragte det, — og alt dette kommer jo først i stand efter meditationsforberedelser, og egentlig bevidst bliver det først i morgengryet som en eftererindring, men så har man det også for sig sådan, at man ved, at man har set det om natten. — Det er, som om det, der kommer til syne på den modsatte side af Jorden, det, jeg her antyder ved at tegne en sky lignende formation (lyslilla, rødt, blå), alt sammen er det andet hierarkis levende, væsensfyldte verden. Det er som om, derud fra dette andet hierarkis bølgende, levende verden også stråler en verden af andre væsener ud, en verden af væsener — jeg vil lige antyde strålingerne gennem Jorden sådan (gult) . Ja, det er virkelig en verden af væsener, som i denne konstellation, i denne natlige konstellation virker på en sådan måde gennem Jorden, at de lever deres tilværelse sådan, at de egentlig svæver hen til menneskene og svæver bort og atter tilbage! Vi ser i denne linie levende, bølgende væsener fra det 2. hierarki, der til stadighed frigør et andet hierarki, og som svæver op og ned, hen til mennesket og atter tilbage. Og vi lærer efterhånden det at kende, som egentlig findes der.

Dagen lang har vi levet bevidst, men nu sover vi. Det vil sige, at vort fysiske legeme og vort æterlegeme ligger overladt til sig selv og under søvnen virker på samme måde som mineralog planteverdenen. Men dagen lang har vi tænkt, og forestillinger er hele dagen gået gennem vort menneskevæsen og har efterladt deres spor i det fysiske legeme og i æterlegemet.

Vi ville om morgenen intet kunne huske af vort jordelivs oplevelser, hvis ikke sporene af dem var blevet tilbage som indtryk, vi nu henter frem af erindringen. Disse spor er sat i det, mennesket lader blive i sengen, men som det om natten er borte fra. I mellemtiden foregår der dog i det æteriske legeme noget mærkværdigt: En efterklang, en efterbrise, en eftervibrering, en efterbølge af det, mennesket i vågen tilstand har tænkt fra morgen til aften.

Og hvis De nu tager alt det, der sover på Jorden — og lad os først kun tage æterlegemerne — alt det, der lever og virker i dem som efterklange af det, alle de mennesker, der ligger og sover på en del af Jordens overflade, har tænkt, så er dette billeder af, hvad der i dagens timer gik for sig på Jorden.

De væsener, som nu svæver op og ned, beskæftiger sig, mens vi sover, med det, der som spor er blevet tilbage i vort æterlegeme. Det bliver deres verden, som nu er deres erfaring, og som beskæftiger dem. Vi selv bliver stillet overfor en kendsgerning, som vi må møde i dyb ærefrygt: Dit legeme lod du blive tilbage i sengen, det ligger der. I sig bærer det sporene af dagens oplevelser. Det er jordbunden for frugterne af dine forestillinger i dagens løb. Denne ager betræder det tredje hierarkis væsener, Angeloi, Archangeloi, Archai; medens du er

udenfor dit fysiske legeme og æterlegemet, oplever de derinde det, menneskene oplevede som forestillinger i dagens vågne timer.

Og med sky ærefrygt ser vi hen mod en sådan jordoverflade, hvor menneskelegemer er ladt sovende tilbage, og hvor Angeloi, Archangeloi, Archai vandrer hen til det, der lever som efterklange af dagens liv. Og vi ser et vidunderligt liv udspille sig mellem det tredje hierarkis væsener og vore tilbageblevne tankespor.

Vi ser hen på dette område og fornemmer, hvordan vi som mennesker er stillet ind i det åndelige kosmos, og at vi, mens vi er vågne, skaffer englens arbejde i de timer, vi sover.

Og nu bliver vi klare over noget angående vores tankeverden. Nemlig at de tanker, som går gennem vort hoved, jo indeholder frugterne af det, vi selv nedsænkede i vort fysiske legeme og i vort æterlegeme, og som englens i løbet af natten plukker for at bære dem ud i kosmos og indforlive dem i verdensvirkningerne.

Vi ser endnu mere. Mens vi ser, at det tredje hierarkis væsener, Angeloi, Archangeloi, Archai på denne måde svæver ud af det andet hierarki og dets gerninger, ser vi (se tegning, lysilla nedadtil), hvordan der bag denne væven slutter sig væsener af en særlig majestæt og storhed til det andet hierarkis virke. Vi ser, hvordan det andet hierarkis væsener antager blålig-rødlige farveformer, men vi ser ligesom bagfra noget andet spille ind i dette andet hierarkis liv og virke og bliver snart klare over, at dette til dels slår ind som lyn (rødt) i det andet hierarkis væven og væsen, men at det også slår igennem til den modsatte del af Jorden og nu beskæftiger sig — ikke med det, som er blevet liggende i sengen — men med det, der er trådt ud med vor jeg-organisation og vort astrallegeme.

Og ligesom man kan se på det, der er blevet liggende i sengen som en ager, hvor englens, ærkeenglens og urkræfterne har samlet tankefrugterne fra menneskenes gerninger om dagen til kosmisk verdensvirke, således kan vi også se, hvorledes væsenerne fra det andet hierarki, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, idet de forener sig i deres virksomhed med det første hierarki, Serafim, Cherubim, Troner, giver sig til at arbejde med vort astrallegeme og vort jeg.

Så siger den initierede under morgenerindringen: Jeg har, fra jeg faldt i søvn, til jeg vågnede op, levet med mit jeg og med mit astrallegeme. Jeg følte mig da som vævet ind i, som indforlivet i det, Serafim, Cherubim og Troner udvirker sammen med Kyriotetes, Dynamis og Exusiai. Jeg er inde i dette, og derfra ser jeg over på mit fysiske legeme og mit æterlegeme: Der ser jeg det tredje hierarki, Angeloi, Archangeloi, Archais virke lyse gullighvidt, når de optager mine tankefrugter. Jeg ved mig forbundet med det første og det andet hierarkis væsener, og jeg skuer det tredje hierarkis liv og virke som mægtige åndsskyer over det legeme, jeg har forladt.

Og sådan kan De få en konkret forestilling om, hvordan det tredje hierarkis væsener imaginativt-billedligt kommer til syne i den initieredes skuen indenfor den fysiske verdens billede og viser sig på den bortvendte side af Jorden, men netop når denne fysiske verden er hyllet i mørke. Vi kan også forestille os, hvordan viden om og betragtningen af disse ophøjede kendsgerninger stadig mere levede sig ind i hjerte og sjæl hos dem, som engang var delagtige i den gamle initiationsvidenskab.

Det kan igen leve sig ind i hjertes og sjæle hos dem, der bliver indført i den moderne initiationsvidenskab.

Lad os nu forestille os, at denne mægtige imagination viser sig for menneskets sjæl, men nu viser sig sådan, at man må udtrykke dens tilstedeværelse med følgende ord, når man vil beskrive den:

Man har for sig den menneskelige sjæl, legemsfri befriet for det fysiske legeme og for æterlegemet, vævende i udstrålingerne fra Serafim, Cherubim og Troner, Kyriotetes, Dynamis og Exusiai. Tænker vi os det formet plastisk og forsynet med farver (se tegning), ville man i de gamle mysterier have fremstillet det sådan for den uindviede mængde; man ville have forsøgt plastisk at fremstille det, den indviede fra Jordens anden side så i en sådan majestætisk storhed. Og for samtidig at vise, at dette også er den verden, hvor karma bliver udformet sammen med væsenerne fra de to højeste hierarkier, anbragte man de højest initierede ved dette plastiske kunstværk, de, der i deres jordtilværelse allerede var delagtige i denne skuen, som ellers først bliver mennesket til del mellem døden og en fly fødsel. De højest initierede står altså foran (øvre kredse).

Så opførte man en anden statue med billeder af mennesker omkring. Her anbragte man dem, der var initierede i en noget lavere grad (nedre kredse) , de som endnu beskæftigede sig med menneskets fysiske legeme og æterlegeme.

Og idet man indsatte mennesker i denne plastiske fremstilling, havde man skabt en billedlig gengivelse af det, der i mysterierne blev skuet af de initierede. Det var begyndelsen til alteret, der fortil er afgrænset, og ved hvilket kult handlingen forrettedes af det højere og lavere præsteskab som billedlig gengivelse af det, der kan skues af initiationsvidenskaben. Og går De i dag ind i en katolsk kirke, så har De, når De fra kirkeskibet ser op mod alteret, et svagt billede af det, der engang blev inaugureret af initiations videnskaben, og De modtager så et indtryk af, hvordan en kultus opstår.

En kultus bliver ikke til, ved at man udtænker den, for så ville det ikke være en kultus. En kultus opstår, fordi den er et afbillede af noget, der foregår i den åndelige verden.

Skulle jeg nævne et eksempel udover denne kultus, der jo viser det mest omfattende i en hellig handling, som jeg her ikke vil komme nærmere ind på — men skulle jeg nævne blot et lille kultus udsnit, så vil jeg tage, hvad der allerede er kommet ind i Kristensamfundet, som jo de fleste af Dem vel kender.

J eg beder Dem genkalde i Deres erindring, hvad De har overværet som kultus for de døde — som kultus ved en kremation eller ved en begravelseshøjtidelighed, som De fleste af Dem har overværet, — en kultus, der er udviklet ud fra Kristensamfundet. Hvad er det?

De ser forløbet af kulten. Foran Dem ser De kisten, der rummer den dødes jordiske levninger, og ved denne kiste ser De, at der finder en kultus sted. De hører præsten udtale formularer, der ligner bønner. Det kunne jo også være mere kompliceret, men i sin enkelhed, sådan som det er nu, kan jo allerede det, som skal erobres, blive erobret for menneskeheden. Hvad er det?

Hvis der er et spejl her, og dér en eller anden genstand eller et væsen, så ser De her spejlbilledet i det. De har to ting: Det virkelige og spejlbilledet. Sådan har De også to ting, når en dødekult finder sted. Den kultus, som af præsten forrettes ved kisten, er kun et spejlbillede. Den er et virkeligt spejlbillede og ville ikke være en realitet, hvis den ikke var et spejlbillede. Og hvad er det så, den spejler? Det, præsten foretager sig, når han står der foran liget og forretter kulten, har sit oprindelige billede i den tilstødende oversanselige verden, hvor den himmelske kultus forrettes, samtidig med at den jordiske kultus finder sted her ved det fysiske legeme og æterlegemet, som endnu stadig er til stede der, hvor den himmelske kultus bliver forrettet af væsener fra den anden side af tilværelsen, hvor det sjæleligt-åndelige bliver modtaget med modtagelses-kulten, ligesom vi her står foran liget med afskeds-kulten. Kun da er en kultus sandhed, når den har dette reale udspring.

Og De ser så, hvordan det overjordiske liv overalt spiller ind i det jordiske, og hvordan det kan findes overalt. Forretter vi en sand kultus for de døde, så er der en oversanselig handling, der svarer til denne dødekult. De virker sammen. Og er der andagt, sandhed, værdighed i bønnen for den døde, så klinger i den oversanselige verden bønnerne fra væsenerne i de højere hierarkier med i denne bøn for den døde. De vibrerer med. Der er her et samspil mellem den åndelige og den fysiske verden.

Der er overalt et samspil mellem den åndelige og den fysiske verden. Dette samspil foregår på den mest reale måde, når det viser sig i det jordiske afbillede, som mellem død og en ny fødsel bliver vævet i det overjordiske sammen med de højere hierarkiers væsener: Karma.

Syttende Foredrag

Dornach, 29. juni 1924

Efter at jeg i forgårs forsøgte at fremkalde det kosmisk-kultiske billede for Deres sjæl af mennesket i forbindelse med den åndelige verdens væsener, således at ikke blot karmas udarbejdelse, men også dets indforlivelse i den fysiske jordtilværelse stammer fra denne forbindelse, så vil jeg i dag gerne genoptage den tanke, som allerede blev antydnet i forgårs. Jeg sagde, at netop det nuværende tidspunkt i menneskehedens udvikling i ordets dybeste betydning lægger den, der er inde i initiationsvidenskaben, verdenshistoriske-karmiske spørgsmål på sinde. Og før vi kommer til betragtning af karma-erkendelsen, vil vi derfor også se på karma fra det verdenshistoriske standpunkt, som i virkeligheden angår hele den civiliserede menneskehed i nutiden.

Der sker jo virkelig i vore dage ting i verden, som allerede i høj grad berører den almindelige bevidsthed, — man kan også sige hjertet, der er forbundet med den almindelige bevidsthed. Der hviler en tung sky over Europas civilisation, og egentlig er det endda forbløffende, i hvor ringe grad menneskeheden i almindelighed indlader sig på at fornemme denne sky.

Vi behøver jo først blot at tænke på alt det, der hos en stor del af menneskeheden fremgår som resultat af en vis livsanskuelse. Vi behøver blot at se på, hvad man har gjort kristendommen til i Østeuropa, eller på det, der er kommet os for øre, og som måske ikke er så utroværdigt, at det nuværende Sovjet-regime i Rusland har ladet Tolstojs værker konfiskere og har gjort dem utilgængelige i al fremtid. Selv om den slags ting naturligvis ikke straks viser sig på den måde, som det er bebudet, så bør vi dog ikke lukke øjnene for alvoren i det verdenshistoriske øjeblik, i hvilket vi lever. Og vi burde låne øre til de manende ord, initiationsvidenskaben i virkeligheden gerne daglig vil forkynde os, nemlig at tiden nu allerede er inde til at se bort fra de mangfoldige små anliggender, der optager menneskene, og til at så mange som muligt vender sig mod de store anliggender. Interessen for de store anliggender tager dog snarere af end til.

Og vi ser i dag, hvordan verdensanskuelser, der virker skabende — om end det er en tilintetgørende skabende —, er optaget af rent lidenskabelige, emotionelle elementer i menneskeheden, som helt igennem vandrer ad luciferiske veje. Og det gælder for en stor del af menneskeheden i dag, at den vender ryggen til alt det, der er realitet, for det er jo slet ikke rigtigt, at materialismen erkender materien. Materien erkender man kun, når man ! øje på den skabende ånd i materien. Den, der altså fornægter den skabende ånd i materien, erkender heller ikke materien, men et afgudsbillede af den.

Den afgudsdyrkelse, der opstår på denne måde, er langt mere uhyggelig end den, der finder sted hos primitive mennesker, og som så ofte omtales som et barnestadium indenfor civilisationen. Fantastiske forestillinger om noget, der ikke eksisterer i virkeligheden, behersker jo for en stor del menneskeheden.

Det er rigtig nok, at der i menneskehedens verdenshistoriske udvikling er forekommet mangt og meget af den slags. Men netop den åndsvidenskabelige betragtning af, på hvilken måde noget sådant hænger sammen med hele verdensordenen, gør opmærksom på, hvor alvorligt man i virkeligheden bør se på disse ting. Vi bør da rette blikket mod det, der opstår ved, at sociale verdenssystemer egentlig bliver til under indflydelse af materialistisk-fantastiske forestillinger, som helt og holdent er opstået ud fra den vildførte menneskenatur, og som ikke har nogen realitet bag sig, og som ikke er opstået noget som helst andet sted end i mennesket selv.

Efter at vi nu har gjort opmærksom på noget historisk og dog aktuelt, vil vi derefter beskrive noget, der foregår i naturens de menter, noget vi allerede sidste gang pegede på, noget elementært naturbestemt, som finder sted, når en gruppe mennesker, gennem naturbegivenheder, jordskælv, vulkanudbrud eller lignende, pludselig bliver revet bort fra den jordiske tilværelse.

Vi får f.eks. at vide, at der er et sted i verden har fundet en sådan naturkatastrofe sted. Et stort antal mennesker er omkommet ved denne lejlighed eller har på anden måde lidt skår i tilværelsen.

Vi ser da fra sådanne naturtildragelser videre mod det, som i højere grad hænger sammen med hele vor kultur. Vi ser hvordan karmiske virkninger tager form f.eks. under en eller anden jernbaneulykke, hvor livstråden på grund af kulturelle indretninger brat rives over i det karmiske forløb. Og hvis vi tager betragtningen af karma alvorligt, må vi spørge, hvorledes karma bliver, når noget lever rent emotionelt og fantastisk og kun har realitet i menneskets indre, og ikke udenfor — hvordan udlever karma sig hos dem, der er delagtige i en sådan

social ordning af de jordiske forhold? Og hvordan former karma sig, når livstråden ved naturkatastrofer eller ved civilisationsbetingede ulykker brat rives over?

Her er et punkt, hvor initiationsvidenskaben skærer dybt i det menneskelige gemyt og følelsesliv. For den almindelige bevidsthed opstår jo ikke spørgsmålet om, hvordan noget sådant udvikler sig videre under menneskenes på hinanden følgende jordeliv. Og navnlig opstår jo ikke for den almindelige bevidsthed spørgsmålet om menneskenes skæbne i videre forstand efter elementare civilisationskatastrofer, hvor et menneskes skæbne for den almindelige bevidsthed så at sige er blevet afsluttet med den katastrofe, der er overgået det.

På den ene side har initiationsvidenskaben i en vis forstand det i forgrunden, der udspiller sig blandt mennesker i deres jordiske liv, og på den anden side kommer i baggrunden det til syne, der som gudernes gerninger udspiller sig med menneskesjælene. Og netop gennem det, der udspiller sig i baggrunden, modtager initiationsvidenskaben forudsætningerne for at kunne bedømme livet på Jorden. Vi vil da også i de videre betragtninger over karma komme til at se, hvordan meget her i jordelivet må forme sig på den ene eller den anden måde, for at det guddommelige bag jordelivet kan give sig menneskelige udslag, men sådan at det sker efter gudernes vilje.

Ser man nu på baggrunden, så ser man nok alt det, der mellem døden og en ny fødsel karmisk udformes fra menneskesjæl til menneskesjæl. Man ser også, hvordan menneskesjælene i udstrakt grad virker sammen med de højere hierarkiers væsener, sådan som vi jo har fortalt, men på den anden side ser man også, hvordan luciferiske og ahrimanske magter overalt spiller ind. Og man ser det berettigede i, at luciferiske og ahrimanske væsener virker med i den gud der står bag den jordiske organisme. Man ved også, at Lucifers og Ahrimans medvirken er påkrævet for den dybere åndelige verdensorden. Men til trods for at man står overfor denne nødvendighed, er det undertiden med den dybeste bestyrtelse, man ser, hvordan det luciferiske og det ahrimanske trænger ind i den jordiske verden. Man forstår, at mange ting må betragtes under ét, når man udstrækker blikket fra den jordiske verden og ind i den åndelige, noget som for den almindelige bevidsthed ikke behøver at blive set under ét, og det er dette, man må være opmærksom på.

I gammel tid, da initiationsvidenskaben virkelig i sin art var så hellig, som den atter skal blive det, vidste folk, hvordan de skulle forholde sig, hvis der et eller andet sted opstod tvivl om, hvorvidt et menneske var initieret eller ej. Hvis to mennesker, der begge tog livet alvorligt, mødtes, men var af forskellig mening om en initieret, så kunne man ved et opstået tvivlsspørgsmål om en tredjes initiation tit høre disse ord: Har du også set ham i øjnene? For i det udtryk, et menneskes blik fik ved at fordybe sig i livets alvor, erkendte man i de tider, da den klarsynede civilisation rådede på Jorden, dem, der havde modtaget initiationen. Og noget i den retning må komme igen. Man må, uden derfor at tabe sansen for livets humor, atter vende tilbage til livets alvor.

I forbindelse med ting, der altid har fundet sted, men som nu må tage sig ud som en stor gåde for menneskeheden, kan meget af det, der sker nu, hentes frem. Lad os engang se på de faktiske omstændigheder. Lad os betragte en eller anden kendsgerning.

Lad os sige, at en egn er blevet ramt af et frygteligt jordskælv, og at talrige mennesker er omkommet. Betragter man sagen fra et åndsvidenskabeligt standpunkt, så er det ikke givet, at disse menneskers karmiske livstråd for dette jordlivs vedkommende er helt spundet til ende. Lad os ud fra det karmiske se på det, der her går til grunde. For gamle folk, der nok alligevel snart ville have levet deres karma i dette jordliv til ende, bliver livstråden måske kun afkortet med nogle måneder eller ! år. Yngre mennesker, der står i deres jordiske livs fulde kraft, og som har tænkt meget over, hvad de i de kommende år ville udrette både for sig selv, deres familie og for menneskeheden i videre forstand, får deres liv afkortet med mange år. Børn, som står midt i deres opdragelse, og for hvis sjæle man gerne ville gøre det, der behøves for at føre dem ind i menneskelivet, bliver revet bort fra den jordiske tilværelse side om side med gamle mennesker. Spædbørn, som knapt er vokset fra moders bryst, og andre som endnu ikke er det, bliver revet bort sammen med gamle og unge mennesker. Så rejser det store gådefulde spørgsmål sig: På hvilken måde virker karma i en sådan begivenhed?

Lad os også se på den forskel, der er mellem en sådan naturkatastrofe og en anden, der er fremkaldt gennem de civilisatoriske indretninger, som f.eks. en stor jernbanekatastrofe. Der er virkelig forskel, en forskel der netop ud fra en karmisk betragtning bliver vigtig og væsentlig.

Det vil som regel forholde sig sådan, at når mennesker omkommer sammen ved et jordskælv, sådan som jeg lige har skildret det, er de på en eller anden måde karmisk forbundet — eftersom mennesker, der bor i samme egn, som regel er mere eller mindre karmisk forbundet, i hvert fald har noget med hinanden at gøre — og nu er ført ind i en slags fælles livs skæbne, ved at de alle fra det førjordiske tilværelse er steget ned til den jordiske på et bestemt sted på kloden, hvor de så i denne fælles livs skæbne ! deres livstråd revet over.

Når vi derimod ser på en jernbanekatastrofe, vil det som oftest vise sig, at kun f af de mennesker, der rammes af denne katastrofe egentlig hører sammen. Hvem er det som regel, der føres sammen i et tog? I almindelighed ikke mennesker, der har noget med hinanden at gøre, men mennesker som kun bliver transporteret sammen, ført sammen, uden på nogen måde at være knyttet til hinanden med bånd, der dog altid findes, når en jordskælvkatastrofe rammer en eller anden egn. De, der sammen omkommer ved en jernbanekatastrofe, bliver altså af skæbnen ledet hen mod samme sted. Ser vi da ikke, hvordan karma virker helt forskelligt i det ene og i det andet tilfælde?

Og lad os nu ud fra initiationsvidenskaben se på en sådan ødelæggende jordskælvkatastrofe. Det vi ser, er da slet ikke mennesker, som da de blev født, havde tilrettelagt deres karma sådan, at deres jordiske livstråd skulle være udløbet på det tidspunkt, da den fælles katastrofe indtrådte. Disse mennesker blev på en vis måde revet ud af deres karma ved denne begivenhed.

J amen, hvordan kunne de rives ud af deres karma? Efter gudernes beslutning er fuldbyrdelsen af karma det, det kommer an på. Men ser De, alt hvad der indtræffer under naturtildragelser, såsom jordskælv, vulkanudbrud, oversvømmelser og lignende, ligger ikke i jordudviklingens gang efter naturens love, men her er der noget, der griber ind i jordudviklingen, ganske vist ifølge naturlovene.

Det, der her griber ind i jordudviklingen, var engang gunstigt, nødvendigt og fremmede på den tid, da menneskeheden ikke var underkastet den nuværende form for fødsel og død. Og vil vi forestille os noget bestemt ved det, der lige er blevet sagt, må vi se tilbage i den gamle månetid. I den gamle månetid, der gik forud for jordtiden, var mennesket ikke underkastet fødsel og død på den måde, at det ved en brat overgang gennem fødselen, respektive undfangelsen, blev ført ind i den fysiske tilværelse og atter blev ført ud af den ved døden. Overgangen var langt blidere, mere som en forandring, en metamorfose, end den var et spring. Mennesket, der var på månestadiet, var ikke så materielt som mennesket nu til dags, og mennesket i den åndelige verden var ikke så åndeligt, som det er i vore dage.

Den form for menneskehed, der levede på Månen, havde også brug for en helt anden form for naturlove — naturlove, som viste livet på Månen i uafsluttelig bevægelse, i indre sprudlende, bølgen de bevægelse. Og det, der engang var en indre sprudlen og bølgen frem og tilbage, er nu for en del, men også kun for en vis dels vedkommende stivnet i den Måne, som er vor ledsager i verdensaltet. Men det, der er stivnet i Månen, og som egentlig er en forhorning, viser tilbage til Månens gamle indre bevægelighed. Det er det, der gør sig gældende i det, der virker i Jorden, når der indtræffer tildragelser i elementerne som dem, jeg har anført. Her virker de almindelige naturlove ikke, her begynder den gamle Måne at røre på sig, idet den ganske vist i den skikkelse, som er berettiget for den i dag, kredser om derude i verdensaltet, men som, da den trak sig ud af Jorden, lod kræfter blive tilbage i den.

De husker, jeg forklarede, at menneskets karma hænger sammen med de væsener, der engang var menneskehedens store urlærere, som bragte den oprindelige store visdom til menneskehedens, og som ikke levede i et fysisk legeme her på Jorden, men i et æterisk, og som på et bestemt tidspunkt trak sig bort fra jorden og i dag bebor Månen, så at vi møder dem i den tid, i begyndelsen af det tidsrum vi gennemgår mellem døden og en ny fødsel. Det er disse væsener, som med tydelig sjælelig-åndelig skrift dybt i verdensæteren indskrifter det, som er menneskekarma.

Men der findes, hvad man kunne kalde en sammensværgelse i verdensaltet, som ser sit formål i, at ikke blot dét benyttes, der sammen med Månen i dens nu berettigede skikkelse ledsager vor J ord, men også det måneagtige, der kan være blevet tilbage, og er blevet tilbage i Jorden og rumsterer der. Det bliver benyttet af de ahrimanske magter. Og her kan de ahrimanske magter gribe ind i menneskehedens livstråde. Og man kan da også se, at det er ahrimanske magter, der strækker deres vellystigt tilfredsstillende ansigt op fra Jordens dybder, når sådanne naturkatastrofer indtræffer.

Derfor ser man også ved initiationsvidenskabens hjælp, hvordan det menneske, som nu omkommer ved et sådant tilfælde, indtil det øjeblik, da livstråden brat rives over, kun har fået afviklet en del af sit karma. Der ville endnu have været et større eller mindre stykke tilbage af livet, alt eftersom det nu er oldinge, voksne eller spædbørn, der rives bort; der havde været mulighed for, at livstråden var løbet videre gennem hele livet med dets begivenheder — og pludselig griber ligesom sammentrængt i et øjeblik det ind i netop den fysiske organisation hos mennesket, som skulle have fundet sted i løbet af hele denne tid.

Tænk engang på, hvad det egentlig er, der her finder sted. Lad os tage et menneske, som tredive år gammelt bliver ramt af en sådan katastrofe. Hvis denne katastrofe ikke havde ramt ham, ville han ifølge sit karma f.eks. være nået til sit 65. år. Der lå endnu en mængde begivenheder og ventede på ham i livet. Nu ligger de der alle kun som en mulighed. Men de er alle indbefattet i dette menneskes karma, i æterlegemets og astrallegemets og i jeg-organisationens konstitution. Og hvad ville der have fundet sted til det 65. år? Ved siden af opbygningen ville der stadig være foregået en nedbrydning af organismen; der ville være sket en langsom nedbrydning, indtil denne med det 65. år var blevet fuldført, — en subtil og langsom nedbrydning.

Denne langsomme nedbrydning, der endnu ville have strakt sig over 35 år, og som ville være foregået i det langsomme tempo, der svarede til et sådant længere forløb, finder på en vis måde sted i et eneste øjeblik, sammentrængt i et nu. Noget sådant kan man tilføje det fysiske legeme, men ikke æterlegemet, astrallegemet og jeg-organisationen.

Og når det foreligger, som er skildret her, træder mennesket ind i den åndelige verden på en anden måde, end hvis dets karma er blevet levet til ende. Der bliver så bragt noget andet ind i den åndelige verden, som ellers ikke ville have været der: Et æterlegeme, et astrallegeme og en jeg-organisation, der endnu kunne have eksisteret på jorden. I stedet for at være blevet på jorden kommer de nu ind i den åndelige verden. Noget, der var bestemt for det jordiske, bringes ind i den åndelige verden. Og vi ser da, hvordan der fra enhver sådan naturkatastrofe strømmer et jordisk element ind i den åndelige verden. Mennesker, der gennem de ahrimanske magter på denne måde f deres karma bøjet i en anden retning, kommer altså ind i den åndelige verden i den nævnte tilstand.

Vi må nu stille os det spørgsmål, der fremgår, når vi lærer at tage åndsvidenskaben alvorligt, nemlig ud fra den åndelige verdens og de åndelige væseners synspunkt i den åndelige verden at lære netop at spørge på samme måde, som man med den almindelige bevidsthed retter spørgsmål angående den fysisk-jordiske verden og dens væsener. Derfor må vi stille det spørgsmål:

Hvordan bliver det optaget af væsenerne i de tre hierarkier, når der kommer mennesker op til dem, som på denne måde fører det jordiske med op i den åndelige verden?

Der opstår jo nu for disse væsener den opgave atter at bringe det tilbage til verdensordenen, som tilsyneladende har vendt sig til det onde, og tilsyneladende går mod verdensordenen. Guderne må nu regne med det, der foreligger her, for at kunne forvandle det ahrimanske onde til et højere gode. Og vi får da en forestilling om, hvordan de mennesker, der på denne måde er ankommet til den åndelige verden, når de er gået gennem dødens port, er udset til et eller andet særligt i verdensordenen. For de åndelige væsener i de højere hierarkier foreligger der nu følgende:

Her må disse væsener sige til sig selv, at dér var der et menneske i sin forrige inkarnation. Gennem denne sidste inkarnation og gennem det, der er gået forud for den under dette menneskes samlede liv, er der blevet forberedt en verden af kendsgerninger, en verden af oplevelser i det, der var den nuværende inkarnation. Men af det, som var forberedt her, er kun den første del kommet til udtryk, den anden del kommer ikke til udtryk. Vi har derfor en del af et menneskeligt levnedsløb, som karmisk egentlig skulle svare til dette levnedsløb her (det bliver tegnet) , men som imidlertid ikke svarer til det, og vi har kun et stykke her, og det ene stykke her svarer på en eller anden måde til det tidligere, men ikke til hele det tidligere jordliv.

Og guderne må nu se hen på dette tidligere jordliv og sige: Her har vi noget, der ikke har f de virkninger, det skulle have haft. Her er ubrugte årsager. Og det, der forefindes af ubrugte årsager, kan guderne tage og føre hen til dette menneske og derved forstærke dets indre i det kommende jordliv. På sin vis bryder altså kraften i det, der i en tidligere inkarnation herskede som årsag, nu med så meget større vægt frem i ham i den følgende inkarnation. Medens mennesket, hvis det ikke var blevet ramt af den omtalte katastrofe, måske var trådt ind i den

ny inkarnation med mindre fremragende evner, eller med evner, der havde ligget på et helt andet område end nu, viser mennesket sig nu anderledes med hensyn til at kunne udligne sit karma. Men han frembyder også særlige ejendommeligheder. For hans astrallegeme er på en vis måde fortættet, fordi ubrugte årsager er blevet indføjede i det.

Kan De nu undre Dem over den legende, der lader en filosof styrte sig i et vulkankrater. For hvad kan én, der er indviet i verdens hemmeligheder have som grund for en sådan beslutning? Der kan her kun foreligge den grund gennem menneskelig vilje selv at ville hidføre noget, som ellers kun elementare naturbegivenheder kan fremkalde: At noget, der ellers først gradvis ville være blevet taget bort, nu pludselig bliver det. Og hvad der fortælles om denne filosof må vel være udsprunget af ønsket om i en kommende inkarnation at kunne træde frem for verden med særlige evner. Verden antager nu engang et andet perspektiv, når vi på denne måde går i dybden med de karmiske spørgsmål.

Vi ser altså først, hvordan det så at sige principielt forholder sig med sådanne naturkatastrofer. Men lad os nu vende blikket mod noget andet. Lad os se, hvordan det er, når mennesker, der ikke i særlig grad er karmisk forbundet, på en vis måde føres sammen i en flok for at omkomme i fællesskab ved en civilisations-katastrofe forårsaget af det ahrimanske væsen.

Forholdet er her et helt andet. Også her driver de ahrimanske magter deres spil, men med mennesker, der ikke i forvejen er knyttet til hinanden ved karmiske tråde, men som netop derved føres sammen. Og der indtræffer nu noget, som væsentligt adskiller sig fra det, der sker ved naturkatastrofer.

En naturkatastrofe fremkalder hos det menneske, der bliver offer for den, en forstærket erindring om alt det, der som årsager indeholdes i hans karma. For når mennesket går gennem dødens port, bliver det netop mindet om alt det, der ligger i dets karma. Og hvor et menneske gik til grunde ved en naturkatastrofe, optræder denne erindring tydeligt og i forstærket grad i menneskets sjæl.

I modsætning hertil fremkalder en jernbaneulykke eller overhovedet en civilisationsbestemt katastrofe glemsel om karma. Men ved at karma glemmes, opstår der en forøget modtagelighed for de nye indtryk, mennesket modtager efter døden i den åndelige verden. Og følgen bliver, at et sådant menneske nu må spørge sig selv: Hvordan forholder det sig med mit ubrugte karma?

Og medens især de intellektuelle egenskaber hos et menneske ved en naturkatastrofe fortættes i dets astrallegeme, så bliver menneskets viljesegenskaber fortættet og forstærket ved civilisations-ulykkerne. Sådan virker karma.

Men lad os nu se bort fra disse katastrofer. Lad os se på det, der på en fanatisk måde kommer til udvikling emotionelt hos en gruppe mennesker, hvor, som jeg har karakteriseret det, kun det giver sig udslag, som fremkommer, når mennesket helt lever i det uvirkelige og tilmed virker ødelæggende. Lad os se på en sådan fantastisk forvrænget kulturdannelse, som den i vor tid kommer os i møde fra Østeuropa, og på hvad der sker, når mennesker, der hører sammen med den slags foreteelser, går gennem dødens port.

Også her bliver der ligesom ved de andre katastrofer båret noget ind i den åndelige verden. Men det er noget luciferisk, som her trænger ind, og det, der trænger ind, virker formørkende og ødelæggende i den åndelige verden. Ved natur og civilisationskatastrofer kommer der altid noget lyst fra den jordiske verden ind i den åndelige. Fra civilisationsvildfarelser kommer der mørke ind i den åndelige verden. Menneskene træder gennem dødens port ind i den åndelige verden indhyllede som i en tung, mørk sky, gennem hvilken de må finde vej. For det lys, Lucifer på Jorden tænder i menneskenes følelser, virker i den åndelige verden som det tætteste mørke, når mennesket gennem dødens port er trådt ind i denne åndelige verden. Og i den åndelige verden trænger de kræfter ind, som på en vis måde kommer ind i denne åndelige verden ud fra det menneskelige indre; lidenskaber, som kun skulle komme til udtryk i selve mennesket, bliver båret ind i og stråler ind i den åndelige verden.

Disse kræfter lader sig nu atter gennem Ahrimans magt i den åndelige verden omdanne til netop at benytte det, der endnu er tilbage i Jorden af måneudviklingen. Her rækker Lucifer virkelig Ahriman hånden.

Det, der bæres op i den åndelige verden fra rent emotionelle kulturimpulser, men som i virkeligheden kun er opstået af en vildført jordisk bevidsthed, er det, der omskabes til vulkanudbrud, til jordskælv, som flammer op fra Jordens indre. Og ud fra sådanne

forudsætninger lærer vi at stille spørgsmål om det, der er J ordens karma, det, der er folke-karma og hermed også om det individuelle menneskekarma, for så vidt dette individuelle menneske-karma er knyttet til folke-karma og til Jordens karma. Vi lærer at stille spørgsmålet på en sådan måde, at vi dér, hvor der et sted på Jorden ødelægges gammel kultur gennem menneskelige emotioner, hvor vilde instinkter vil skabe noget fantastisk nyt, men kun kan virke ødelæggende, dér må vi søge kimen i luciferiske virkninger. Og så vil vi stille det spørgsmål: Hvor på Jorden vil vel det komme for dagen som blussende ild eller jordrystelser, der nu blusser i menneskene som vilde lidenskaber?

Initiationsvidenskab kan og må, når den ser en eller anden begivenhed i elementerne, stille spørgsmålet om, hvornår denne begivenhed blev forberedt. Det er sket gennem krigsrædsler og krigens uhyrligheder og under andre uhyrligheder, som har udspillet sig under menneskenes civilisatoriske udvikling. For dette er tingenes sammenhæng. Det er de ting, der tildrager sig i tilværelsens baggrund. For en sådan betragtning bliver begivenhederne ikke stående alene. De viser sig i den store verdenssammenhæng. Men hvordan griber de ind i de enkelte menneskeskæbner? Ja, guderne, som jo er knyttet til menneskeheden udvikling, er der jo. Deres opgave er det, som jeg allerede har nævnt, stadigvæk at forvandle det, der sker på denne måde til det gode, til det, der kan fremme menneskeskæbnerne.

Det sker da uafladeligt i sammenhæng med den jordisk-åndelige verden, at menneskeskæbner fravristes Lucifers vinger og Ahrimans klør, for guderne er gode. Og det, der gennem Lucifer og Ahriman bag tilværelsens kulisser grundlægges i verden af uretfærdighed, det leder guderne atter ind i retfærdighedens baner, og til slut bliver de karmiske sammenhænge gode og retfærdige.

Og vort blik, der jo med fuld forståelse må være rettet mod det menneskelige karma, bliver afledt fra menneskeskæbnerne hen mod gudernes skæbne. For idet vi går vejen fra krigsrædsler, krigsskyld og krigens uvæsen til naturbestemte og elementbårne, menneskemyrdende katastrofer, ser vi den kamp, som de gode guder fører mod de i to retninger onde guder. Vi ser ud over menneskenes liv og ind i gudernes liv, og ser gudernes liv på baggrund af menneskelivet. Og vi ser frem for alt ikke tingene med tørre teoretiske anskuelser, men ser dem med vort hjerte og med deltagelse, ser dette gudernes liv på en sådan måde, at vi kan betragte det i sammenhæng med det, der igen tildrager sig i menneskets individuelle karma på Jorden, fordi vi ser den menneskelige skæbne knyttet til gudernes skæbne.

Og det er først, når vi betragter sådan noget, at den verden, der ligger bag mennesket, rykker helt ind på os. For der 1 vi noget at se, som vi kun kan betragte med den allerdybeste deltagelse. Så viser det sig, hvordan menneskeskæbnerne er indspundet i gudernes skæbne, og hvordan guderne så at sige tørster efter at kunne udrette det med menneskene, som de skal som resultat af forløbet af deres egen kamp. Og idet vi nærmer os den slags forestillinger, vender vi atter tilbage til det, der i de gamle klarsynede tider kom ind i verden gennem mysterierne.

Den, der blev indviet i de gamle mysterier, blev først ført ind i elementernes verden og så, hvordan hans indre, men i dets moralske kvalitet, efterhånden blev ført ud i det ydre. Og eleven i de gamle mysterier lærte »de lavere og de højere guder«, de ahrimanske og de luciferiske guder at kende, og det var noget betydningsfuldt og mægtigt. På det område, hvor ligevægten findes, bevæger de gode guder sig. Og idet den gamle mysterieelev lærte det at kende, som den nye mysterieelev atter må blive bekendt med, blev mennesket så lidt efter lidt indviet i tilværelsens dybder. Og når man så gennemskuer denne sammenhæng, kommer man til den mærkværdige anskuelse, der gør verden levende og bringer klarhed over den: Hvorfor er der så megen ulykke i verden? For at guderne kan omskabe den til lykke. For lykken alene fører ikke ind i verdenstilværelsen. Men den lykke, som er vokset ud af ulykken, ved menneskenes vandring gennem sansende verdenen, først den fører ind til verdens dybder.

Overalt, hvor det drejer sig om karmiske betragtninger, må vi ikke blot appellere til de teoretiske begreber, men vi må altid, hvor talen er om karma, appellere til hele mennesket. For karma kan man ikke komme til at erkende, uden at menneskets hele hjerte, hele sind og vilje tager del i erkendelsen. Men lærer man karma at kende på denne måde, som er den rette, så fordyber menneskelivet sig også. Og først da bliver der lagt tilstrækkelig vægt på de forhold i livet, der karmisk fører menneskene sammen.

Der kommer så stunder, der også indtræffer hos det menneske, der ikke tager livet overfladisk, hvor karma kan tynges stærkt på én. Men disse øjeblikke udlignes alle gennem

dem, hvor karma giver mennesket vinger, så at dets sjæl formår at hæve sig fra det jordiske rige til det guddommelige rige. Og vil vi i sand forstand tale om karma, må vi dybt i vort indre føle forbindelsen mellem gudeverdenen og menneskets verden.

For det, som her på Jorden i et jordliv ligger nærmest i og omkring os, er først og fremmest det, som går til grunde på vejen mellem døden og en ny fødsel. Men det, der består, er det, som guderne, det vil sige de højere hierarkiers væsener, lader os opleve. Og ingen vil være i stand til at komme i den rette sjælelige stemning overfor karma-erkendelsen, der ikke ser på denne erkendelse som en håndsrekning fra guderne.

Forsøg derfor på at opfatte karma-erkendelsen sådan, at den i Dem fremkalder denne følelse: Idet jeg derved nærmer mig åndens hellige grund, hvor noget, der angår karma, kan komme til at stå mig klart, så må jeg gribe efter gudernes hånd.

Så realt må vore følelser forme sig, hvis vi vil nå frem til virkelige erkendelser om den åndelige verden — og til dem hører erkendelsen af karma.